„V A R P A I”:

istorija, autoriai, akcentai

„V A R P A I”:

istorija, autoriai, akcentai

VARPAI

UDK 070(474.5)(091)
Va 303

Pagrindinis knygos rėmėjas
LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS RĖMIMO FONDAS

Rėmėjai
UAB „RŪTA“ (direktorius Algirdas Gluodas)
LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO narys Valerijus Simulik

ISBN 978-9955-667-15-5
© Sudarymas, įvadas, intarpai, Leonas Peleckis-Kaktavičius, 2011
© Prisiminimų, straipsnių, studijų, laiškų, nuotraukų autoriai, 2011
© Varpai, 2011

TURINYS

„Varpai" skamba tau / 7

I. „Gera mintis, pone Greimai" / 9

II. Po 45 metų / 19

III. Antrasis kvėpavimas / 65

IV. Su „Varpais" – į Europą / 127

V. Laureatai ir prizininkai / 303

Summary / 309

Asmenvardžių rodyklė / 311

„VARPAI" SKAMBA TAU

„Niekados neklausk, kam skambina varpai, - jie skamba tau", - taip yra pasakęs anglų poetas ir dvasininkas John Donne. Šiems žodžiams beveik keturi šimtai metų.

Praėjusiame šimtmetyje juos pakartojo Ernest Hemingway, jie tapo plačiai žinomo romano „Kam skambina varpai" moto.

Kazys Jankauskas, įsiūbuodamas savo „Varpus", taip rašė:

„Šį almanachą tvarkant, be daugelio kitų dalykų rūpėjo mums išlaikyti jį pakilesnėj plotmėj, iš kurios toliau matyti. Dirbome tiems, kurie žino, kad literatūra formuoja gyvenimą; dirbome tiems, kuriuos literatūra brandina ir svaigina. Mūsų programa? Tat ir visa programa! Ji girdėti ir jausti skambėjime šio almanacho, vardu *Varpai.* Ji paprasta, bet sodri, nes skelbiama po ilgos tylos, kuri gaubė mūsų literatūrinį gyvenimą".

Peržvelgus gan proziškus su almanacho spausdinimu susijusius dalykus, užbaigta vis dėlto pakylėtai: „O *Varpai* tegu skamba".

Gili prasmė – skambinti varpais. Ir tai toli gražu ne tik liturgijos dalis.

Mokslininkai yra patvirtinę: varpų skleidžiami garsai turi net baktericidinių savybių. Jų bangų dažnis viršija žmogaus girdos ribas. Girdimi ir negirdimi varpų skleidžiami garsai labai svarbūs žmogui. Varpų skambesys padeda atgauti dvasinę ramybę, teigia senųjų knygų išmintis.

Tvirtinimas, kad varpo dūžiams sutapus su širdies tvinksniais, meldžiantis patiriami šviesiausi jausmai, be abejo, ne iš piršto laužtas. Amžių patirtis pripažįsta ir varpų terapiją: varpų skambėjimu gydyti galvos, rankų skausmai. Na, o ypač sveika pačiam skambinti varpais. Taip apsivaloma nuo blogos energijos.

Be kita ko, varpų skambėjimas padeda įsigilinti į savo mintis bei jausmus, susikaupti.

Jau trečią dešimtmetį literatūrinius vakarus, skirtus naujiems almanacho numeriams, užbaigiame daugiaprasmiais žodžiais: „Tegu skamba „Varpai". Taip tariame atsisveikindami iki kito susitikimo. Ir kai tas palinkėjimas (autoriams, gerbėjams, bičiuliams, sau) išsipildo, jį pakartojame taip pat nuoširdžiai ir šiltai, lyg darytume tai pirmąjį kartą.

I. „Gera mintis, pone Greimai"

Algirdo Juliaus GREIMO laiškas Kaziui JANKAUSKUI*

Kaunas, 1942. 12. 20.

Mielas Kazy,

smagu buvo gauti bent keletą žodžių iš ano pasaulio, miela išgirsti, kad sename lizde kažkas spruzda, šį tą dirba, kažko nori.

Aš tai plūduriuoju sau, ir tai labai negiliame vandenyje. Gerai, kad dar Nemunas neužšalo, o tai siūlytųsi visai nešvankus lietuviškas priežodis. Plūduriuoju, mat, ir ieškau atramos taško, kad kaip nors tvirtą žemę pasiekus, kad nors vienu pirštu. O be žemės po kojų, žinai, labai sunku gyventi ir nesusmirsti. Ypač kad *exempla trahunt*, - kaip sako mūsų tėvų išmintis ir mano neatsparios dūšios patyrimas.

Jei jau lieti visą tulžį, ir tai dar, taip sakant, melngailiškai, sumaišant didelius dalykus su mažais – sėdžiu ištisas dienas ir visais pragaro velniais keikiu visas pasaulio galybes. Elektros, mat, mūsų kvartalui pritrūko. O be šviesos – žmogus baisiai tamsus daraisi, kaip sako Churginas. Vos kelių dienų patyri-

*Šiaulių „Aušros" muziejus. – GEK 35216. – T-R 4895.

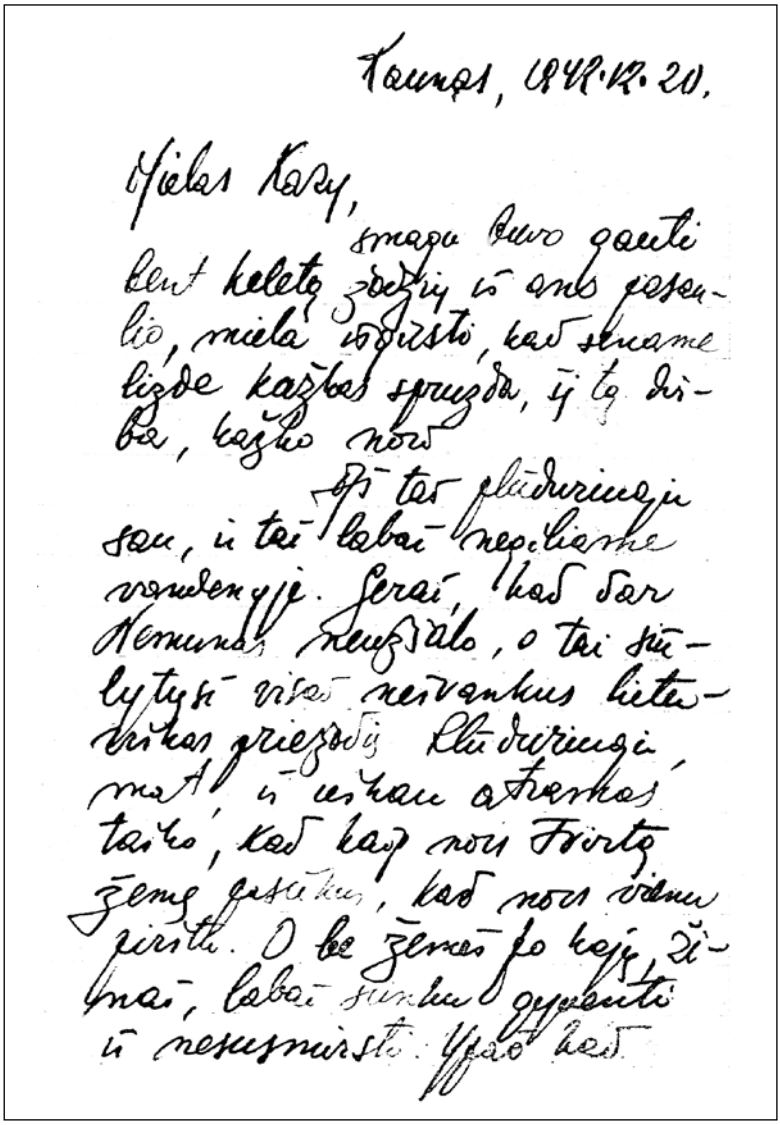

Kaunas, 1942.12.20.

Mielas Kazy,

smagu buvo gauti
bent keletą žodžių iš ano pasau-
lio, miela išgirsti, kad sename
lizde kažkas spruzda, šį tą dir-
ba, kažko novi

Aš tai plūdurinaju
sau, ir tai labai negiliame
vandenyje. Gerai, kad dar
Nemunas neužšalo, o tai šiū-
lytysi visai neišvankus lietu-
vikas priežodis. Plūdurinaju
mat, iš uškau atramas
taiko, kad kaip novi Tvirtą
žemę pasiūkus, kad novi vienu
piršti. O be žemės po kaju, ži-
nai, labai sunku gyventi
ir nesusmirsti. Ypač kad

Algirdo Juliaus Greimo laiškas, primenantis metus (1942), kai gimė idėja leisti „Varpus".

Algirdas Julius Greimas – Šiaulių mergaičių gimnazijos mokytojas. 1942 metai.

mas sugriovė visą istorinio materializmo doktriną apie materijos primatą prieš dūšią ir pirštu prikišamai parodė, kad be duonos, be šilumos – dar gali žmogus stenėdamas gyventi, o be šviesos, be dvasios peno – jau ne. Ir štai imi suprasti, dėl ko kyla revoliucijos ir kitokie panašūs istorijos kataklizmai. Prisimena ir Baranauskas su savo žodžiais apie druką...

Man berašant šviesa užsidegė, tik nežinia, ar ilgam. Bet puslapio, ir tai dar aukštai filosofiško, juk nebrauksi iš laiško.

Pasiilgau aš jūsų ten šiauliečių, nors apie tokius jausmus ir nederėtų džentelmenui kalbėti (mat skaitinėju po truputį ta išsigimusių anglo-saksų kalba, tai ir mano dūšia jau pradeda ta pačia liga pūliuoti). Aleksys (Churginas – L. P.-K.) tai jau mane, tikriausiai, užmiršo, Zigmo (turbūt eina kalba apie rašytojo sūnų – L. P.-K.) ištikimybe tai dar truputį pasitikiu. Ir Tamošius (Tomas Stonis – L. P.-K.) turbūt neužmiršta laiks nuo laiko čierkelį į mano sveikatą išversti.

Tik Tu, nevidone, lankaisi Kaune ir nesiteiki savo jaunystės kvapu manlink padvelkti. Įsidėmėsime.

Siunčiu tą Binkį (plačiai pagarsėjusį nekrologą, išspausdintą pirmajame „Varpų" numeryje – L. P.-K.), nors ir nebūdamas toks tikras kaip Smetona, kad tai, kas pasakyta, jau ir tinka būti parašyta. Jūs jau ten žinokitės.

Laukiu iš Tavo pusės viso traktato apie žurnalo (būsimųjų „Varpų" – L. P.-K.) padėtį ypatingai ir Šiaulių kultūrininkų nuotaikas bendrai. Na, ir žiupsnelio Tavo dūšios.

Štai ir aš – gal būčia ar rimtesnį, ar jautresnį laišką parašęs, jei ne noras skubiai atliktí pareigą artimui. Tai taip ir teškiu, kas iš po plunksnos varva.

Bučiuodamas Poniai rankelę, o Zigmui ūsą, sveikindamas visus mūsiškius ir laukdamas Tavo opus'o man, pasilieku Tavo visas – *Algirdas*

APIE „VARPŲ" PRADŽIĄ - KAZYS JANKAUSKAS*

Vienas žinomiausių žmonių Šiauliuose buvo gydytojas Domas Jasaitis, praktikuojantis katalikas. Keturiasdešimtaisiais partijos sekretorius pasiūlė jam Sveikatos skyriaus vedėjo postą. Jasaitis sutiko su sąlyga, kad jam būtų leista vaikščioti į bažnyčią. Sekretorius šyptelėjo ir leido Jasaičiui naudotis šia privilegija žinodamas, kad anksčiau ar vėliau tas į marksizmą dar neįsigilinęs gydytojas turės pasikeisti arba bus pašalintas iš užimamos vietos. Kaip partija stiprintų vadovavimą, jei leistų savo tarnams būti tikinčiais? Atėjus vokiečiams, Jasaitis tapo Šiaulių miesto ligoninės vedėju, nes gerai mokėjo kalbėti vokiškai ir su jais susidraugavo. O Greimas buvo ne tiktai mokytojas, bet ir tapo vietos laikraščio redaktorium. Pasižymėdamas veiklia neramia dvasia ir noru pasireikšti, Greimas tuoj suartėjo su šiauliške inteligentija, ėmė lankytis pas žinomus žmones. Daugiausia svečių susirinkdavo pas Jasaitį. Vieną vidurnaktį,

*Kazys Jankauskas. NE PIRMAS KARTAS. Antra knyga. – Vilnius: Vaga, 1993. – P. 258-259.

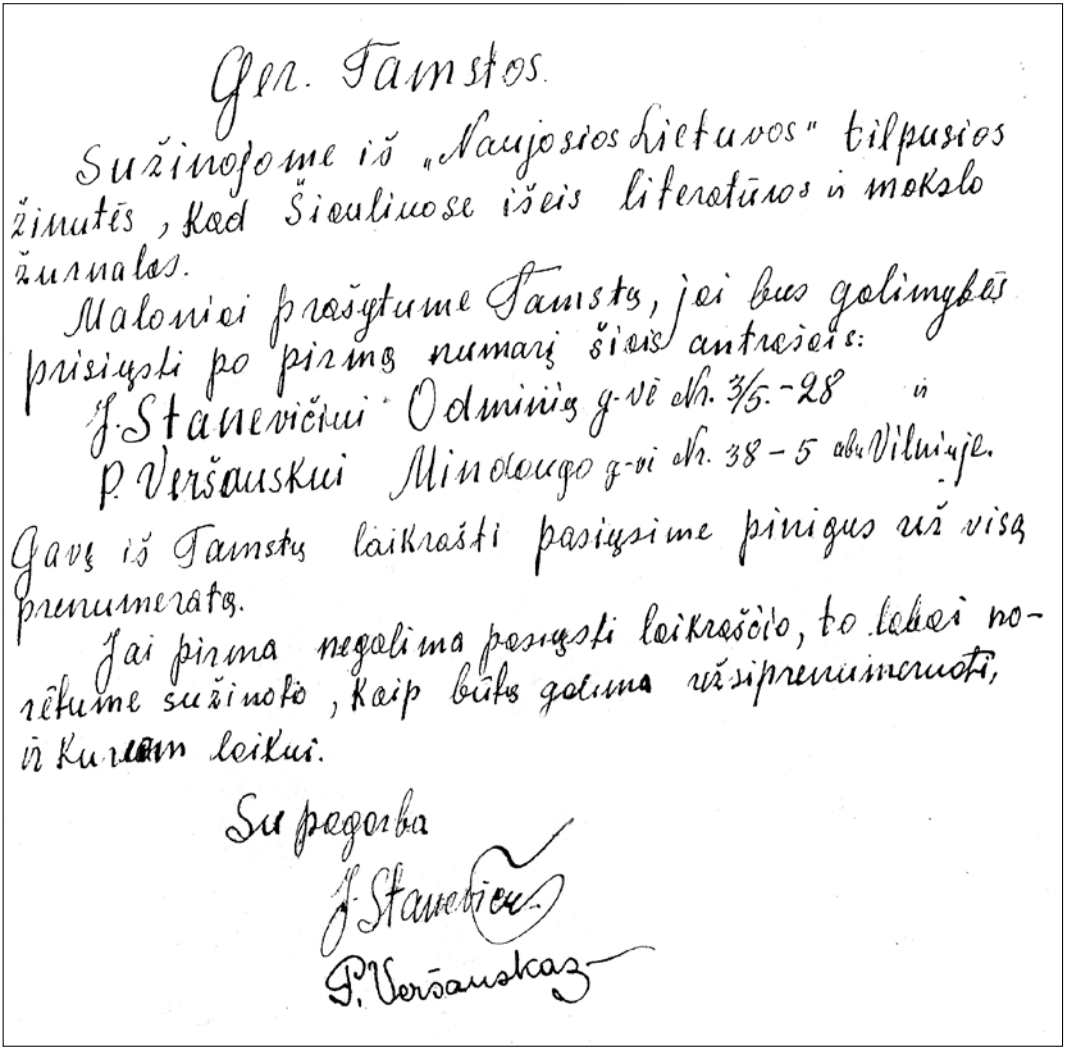

Ger. Tamstos.

Sužinojome iš „Naujosios Lietuvos" tilpusios žinutės, kad Šiauliuose išeis literatūros ir mokslo žurnalas.

Maloniai prašytume Tamstų, jai bus galimybės prisiųsti po pirmą numarį šiais antrašais:

J. Stanevičiui Odminių g-vė Nr. 3/5.-28 ir

P. Veršauskui Mindaugo g-vė Nr. 38-5 abu Vilniuje.

Gavę iš Tamstų laikrašti pasiųsime pinigus už visą prenumeratą.

Jai pirma negalima pasiųsti laikraščio, to labai norėtume sužinoto, kaip būtų galima užsiprenumeruoti, ir kuriam laikui.

Su pagarba

J. Stanevičius

P. Veršauskas

Pirmųjų „Varpų" prenumeratorių laiškas. 1942 m. spalio 16 d.

svečiams skirstantis, Greimas prie laukujų durų sako šeimininkui:

- Būtų labai šaunu, pone Jasaiti, jei mes bendromis jėgomis išleistume Šiauliuose literatūros almanachą. Ar jūs negalėtumėte šia tema pasikalbėti su gebitskomisaru?

- Gera mintis, pone Greimai! – susižavi Jasaitis. – Šiauliai nuo seno pasižymi kultūrine veikla! Aš būtinai pakalbėsiu. Gal ir gausiu leidimą žurnalui, - Jasaitis plačiai atveria lauko duris, ir Greimas išeina į tamsią gatvę, kur jį pasitinka vėsa ir šiaurys, beveik niekad nepaliekantis Šiaulių ramybėje.

Po kelių dienų Greimas ateina pas mus. Mes jau gyvename Šiauliuose, Agnietė (K. Jankausko žmona – L. P.-K.) ir čia tampa šlubčiojančia vaistinės vedėja. Greimas, Agnietė ir aš sėdime prie pietų stalo. Sukaitusi uošvė neša mums sriubą, košę, kotletus, agurkus, Agnietė stato ropinukę.

- O aš pas jus šį sykį su svarbiu reikalu, - sako Greimas, išlenkęs pirmą stiklelį. – Jasaitis gavo iš vokiečių leidimą spausdinti Šiauliuose literatūros almanachą. Leidėjas bus Lietuvių mokslo draugija. Mano pasiūlymu draugija prašo tave būti almanacho redaktorium. Taikos metu tu negalėtum būti redaktorium, tau trūksta kovingumo, tu nemokėtum grumtis su kitais redaktoriais, bet štai karo metu, kai nebeliko žurnalų, tu būsi tinkamiausias redaktorius, atstovaudamas ne kuriai vienai literatūros krypčiai, o mūsų meno visumai. Atnešiau tau ir vokiškai parašytą pareiškimą leidimui gauti. Tu jį pasirašyk, ir Jasaitis nuneš gebitskomisarui...

RŪSČIŲ DIENŲ ALMANACHAS

1942 metais, slogiomis hitlerinės okupacijos sąlygomis, Šiaulių intelektualai ryžosi leisti literatūros almanachą „Varpai", skirtą visai Lietuvai. Idėja gimė Algirdo Juliaus Greimo galvoje. Jis tuomet mokytojavo Šiaulių mergaičių gimnazijoje. Realizuoti sumanymą ėmėsi Šiaulių apygardos lietuvių meno ir

mokslo centras, kurio pirmininkas buvo Šiaulių ligoninės direktorius Domas Jasaitis, pavaduotojas – Peliksas Bugailiškis. Redaguoti almanachą Centras pakvietė rašytoją Kazį Jankauską. Nors šis buvo apsikrovęs darbais (mokytojavo Šiaulių gimnazijoje), pasiūlymą priėmė.

Vyko karas, viskas buvo nestabilu, laikina. Todėl reikėjo skubėti. K. Jankauskas sukosi greitai. Rinkti rankraščių ar užsakyti kūrinių almanachui K. Jankauskas buvo nuvykęs į Kauną, į tuometinę Valstybinę leidyklą, kur susitiko su daugeliu kauniečių rašytojų: B. Brazdžioniu, A. Churginu, J. Grušu, H. Radausku ir kitais. J. Aistis, J. Baltrušaitis, V. Ališas tuo metu gyveno užsienyje. Su jais ryšius palaikė B. Brazdžionis. K. Jankauskas buvo nuvažiavęs į Vilnių, kur susitiko su K. Boruta, tačiau nieko iš jo nepešė. Su A. Vienuoliu, gyvenusiu Anykščiuose, ir V. Katiliumi, gyvenusiu Marijampolėje, susisiekė laiškais. Kai kurie autoriai rankraščius almanachui siuntė savo iniciatyva. Nemažai kūrinių dėl vietos stokos ar dėl jų silpnumo (ypač jaunų autorių) net nebuvo panaudota.

Almanacho pavadinimą sugalvojo K. Jankauskas. „Varpai" turėjo reikšti atgijimą po ilgos slogios tylos, atsigavimą, atgimimą. Viršelį nupiešti buvo surengtas konkursas, kuriame dalyvavo dailininkai J. Jankus, G. Bagdonavičius ir kiti. Konkursą laimėjo Šiaulių gimnazijos mokytojas ir dailininkas T. Petraitis.

Leidimą spausdinti iš vokiečių cenzūros gavo ir visus spausdinimo reikalus sutvarkė D. Jasaitis, gerai mokėjęs vokiškai. Popierių gavo irgi D. Jasaitis. „Astros" spaustuvė (taip tada buvo vadinamas dabartinis „Titnagas") turėjo švino tik keliems lankams. Todėl buvo padaromas vieno ar dviejų lankų rinkinio atspaudas ir nešamas cenzoriui. Jei cenzorius tekstą sankcionuodavo, vizuodavo, buvo atspausdinamas visas tiražas. Po to matricos buvo sulydomos ir rengiamas kitų lankų rinkinys. Taigi šis varginantis procesas kartojosi daug kartų.

Antrojoje „Varpų" knygoje (p. 252-253) yra užjuodintas tekstas. Tai Adomo Lasto antialkoholinis eilėraštis „Verskime girtąjį vežimą". Cenzorius klaidingai įtarė, kad tai užmaskuotas raginimas versti girtąjį (hitlerinį) režimą. Todėl buvo pareikalauta kūrinį užtušuoti. Blogiausia, kad šį kartą dviejų lankų tiražas buvo atspausdintas dar prieš nešant atspaudą cenzoriui. Taigi teko užjuodinti visą tiražą. Gerai, kad cenzorius nepareikalavo lanką surinkti ir spausdinti iš naujo.

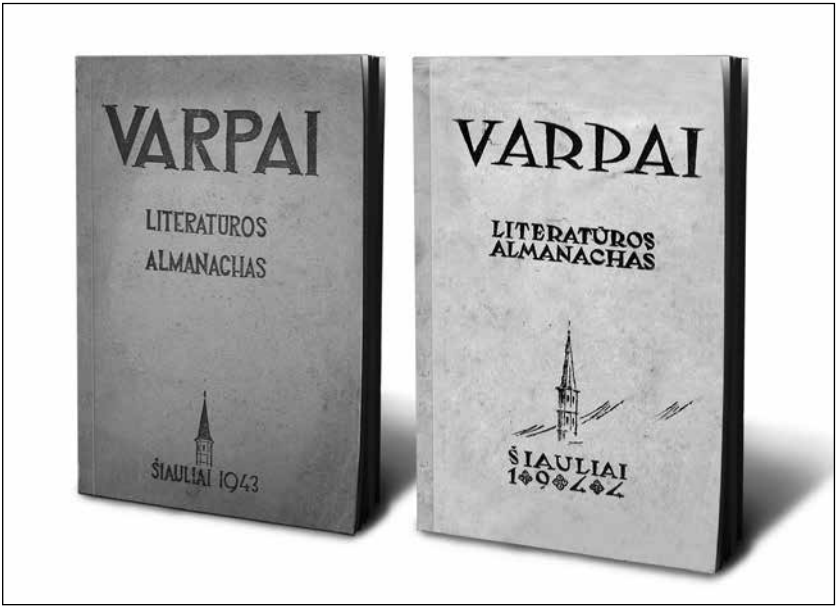

Taip atrodė pirmieji „Varpai". Fotografavo Rasa Šeikuvienė.

„Varpų" finansinius reikalus tvarkė pats K. Jankauskas, padedamas brolio Leono, Šiaulių savivaldybės buhalterio. Autoriams mokėjo po dvi markes už eilutę. K. Jankauskas už redagavimą negavo jokio atlyginimo.

Iš viso dviejose „Varpų" knygose buvo išspausdinti 30 rašytojų originalūs kūriniai: V. Krėvės, B. Sruogos, V. Mykolaičio-Putino, F. Kiršos, S. Zobarsko, B. Brazdžionio, J, Aisčio, K. Bradūno, E. Matuzevičiaus, K. Jankausko, H. Nagio, V. Katiliaus, A. Gustaičio, H. Radausko, K. Inčiūros, Butkų Juzės, A. Vienuolio, J. Baltrušaičio, A. Miškinio ir kitų. Straipsnių literatūros bei kultūros klausimais yra paskelbę J. Ambrazevičius, J. Grinius, V. Mykolaitis-Putinas, J. Miltinis, V. K. Jonynas, P. Galaunė, F. Kirša ir kiti.

Vokiečių rašytojo E. T. A. Hoffmano apsakymą „Arturo menė" vertė A. Churginas (almanache tai nenurodyta). Yra straipsnių, pasirašytų slapyvardžiais: kriptonimu J. K.-s pasirašė K. Jankauskas, V. R. – V. Rastenis, T. St. – T. Stonis, J. G. – J. Gobis.

Almanacho platinimo rūpesčiai vėlgi gulė ant K. Jankausko pečių. Jis išsiuntinėjo visoms gimnazijoms raštus, kviesdamas mokytojus užsiprenumeruoti „Varpus" ir siųsti šiam reikalui pinigus. Tokiu pačiu būdu galėjo užsisakyti ir kiti asmenys. Taip buvo išplatinta didžioji „Varpų" tiražo dalis. „Varpus" išsiuntinėti prenumeratoriams padėjo D. Jasaitis ir pora apmokamų vaikinų. Tačiau antrosios knygos tiražo didelę dalį K. Jankauskas baigė išsiuntinėti vienas. Artėjo iš rytų frontas, todėl šią almanacho knygą Žemaitijos prenumeratoriai spėjo gauti, o daug kur kitur – ne. Buvo likę apie 200 egzempliorių; juos po karo K. Jankauskas padovanojo Respublikinei bibliotekai.

Netrukus po pirmos knygos pasirodymo Šiauliuose buvo surengtas literatūros vakaras. Rengė Lietuvių meno ir mokslo centras. Vakarų iniciatoriumi buvo K. Jankauskas, padėdavo juos rengti F. Kirša, Šiaulių teatro direktorius. Visi vakarai vyko teatre. Publikos buvo gausu. Vienas literatūros vakaras buvo skirtas Kazio Binkio mirčiai pažymėti, vienas – Kauno rašytojams, vienas – K. Jankauskui pagerbti. Vakaruose dalyvavo B. Brazdžionis, H. Radauskas, P. Rimkūnas, F. Kirša, Liūnė Janušytė ir kiti rašytojai. Šie renginiai padėjo telkti „Varpų" bendradarbius.

Almanacho formatas buvo maždaug toks, kaip dabartinės „Filosofijos istorijos chrestomatijos". Pirmoji knyga turėjo 328 puslapius, antroji – 400 puslapių. Pateikta nemažai reprodukcijų: Kajetono Sklėriaus, Marcės Katiliūtės, Adomo Galdiko, Antano Gudaičio, Petro Kalpoko, V. K. Jonyno, Vytauto Kasiulio, Petro Rauduvės, Viktoro Petravičiaus ir kitų. Visas įklijas parūpino dail. A. Vaičaitis. Apskritai „Varpai" – vienas vertingiausių to meto leidinių.

Albertas RUZGAS
Knygnešys, 1989, nr. 6.

II. Po 45 METŲ

UŽRAŠAS ANT „VARPAI-1989" KOREKTŪROS:

Džiaugiuosi, kad „Varpai" vėl skamba, glūdėję žmonių širdyse.

Bernardas BRAZDŽIONIS

Šiauliai, 1989 m. birželio 6 d.

ĮSIKLAUSYKITE: „VARPAI"

„Tikiu žmonėmis, bet tik tais, kurie sąžiningai dirba. Be galo džiaugiuosi nauju mūsų tautos atgimimu ir Persitvarkymo Sąjūdžiu, bet tik tais jo aktyvistais, kurie ir pačiais juodžiausiais mūsų istorijos laikais nesigailėjo savęs, dirbo tautos ir visų žmonių labui. Nemyliu agresyvių rėkalių, nepakenčiu chameleonų. Gerbiu kritiką, bet ne aklą arba inteligentiškai suktą, o dorą, sąžiningą. Abiem rankom balsuoju už tribūnos ir spaudos demokratiją, bet keliu jai mažiausiai tris sąlygas: žinojimą, kultūrą, atsakomybę". Šiais žodžiais užbaigia savo esė Eduardas Balčytis „Atsibusk prieš saulėtekį", išspausdintą „Varpų" literatūriniame visuomeniniame almanache.

Kas tie „Varpai"? Ar jų aidėjimą lemta išgirsti šiandieniniame įvairių leidinių leidinėlių skambėjimo, skimbčiojimo fone? Manau, kad taip. Almanachas, kurį šiauliečiai kūrėjai užsimojo leisti kasmet, iškart patraukia gvildenamų temų aktualijomis, autorių įvairove, literatūrinių studijų gilumu, pagaliau – patraukia tiesiog kultūringumu.

„Ne taip paprasta atsakyti, kas sudaro Šiaulių kultūros fenomeną, kas ji – Šiaulių kultūra, ateinanti iš senų laikų, iš toli. Manome, kad tai ir bus vienas almanacho tikslų bei uždavinių", - kreipdamasis į bendraminčius leidinio įžanginiame žodyje rašo almanacho redaktorius sudarytojas (...). Iš tiesų Šiauliai tampa vienu žymiausių Lietuvos kultūros centrų. Antai vien praėjusiais metais, kurių paletė pateikiama „Varpuose", šiame mieste buvo surengta respublikinė kalbos šventė, dešimt dienų vyko lietuvių dramaturgijos festivalis. O kur dar koncertai, parodos, kiti renginiai... Nenuostabu, kad tokioje aplinkoje ugdomas kultūros pojūtis ir drauge – poreikis jai. Išleistas almanachas tartum patvirtina šiuos žodžius.

Jau užsiminiau apie „Varpų" autorių įvairovę. Įsitikinkite patys: Just. Marcinkevičius ir B. Brazdžionis, F. Kirša ir J. Migliauskas-Miglovara, J. Minkevičius ir K. Stoškus... Pavardės, kurių pristatinėti, manau, nereikia. Kai kurios iš jų susišaukia su 1943-1944-aisiais, kai buvo išleista pora „Varpų" numerių. Taigi nors šiemetinį almanachą pristatome kaip naują leidinį, jis – gražių tradicijų atgaivinta tąsa. Ir tikriausiai natūralu, jog 1989-ųjų „Varpuose" – platus rašinys apie anų metų leidinio redaktorių Kazį Jankauską ir paties rašytojo apsakymas.

Nuo eilėraščio iki esė, nuo prisiminimų iki recenzijos, nuo apsakymo iki pjesės – toks margas žanrų spektras. Leidinys gausiai iliustruotas nuotraukomis, linoraižinių reprodukcijomis.

Tegu skamba „Varpai"! Taip pradeda leidinį jo sudarytojai. O mums belieka įsiklausyti į jų sodrų, žadinantį aidesį.

Algimantas BUDRYS
Tiesa, 1989 m. spalio 7 d.

ATGIJĘ „VARPAI"

Dabar jau nieko nenustebinsi žinia – pasirodė dar vienas almanachas. Nenoriu sakyti – naujas, nes leidėjai pratarmėje atkakliai tvirtina: „neįmanoma nuneigti sąsajų su literatūrine praeitimi". Vadinasi, šiauliečių „Varpai" – anų vos ne prieš pusšimtį metų Šiauliuose nuskambėjusių „Varpų" aidas. „Literatūrinis visuomeninis almanachas" – prisistato leidinys tikrai skoningai apipavidalintame viršelyje. Ne prasčiau iliustruotas ir vidus.

O turinys? Turinys gal kiek primena kitus panašaus pobūdžio almanachus. „Baltija" išsiskiria atstovaujamo Klaipėdos krašto dideliu savitumu, o šiauliečiams šiuo atžvilgiu sunkiau. Ir turbūt labai teisingai padaryta, einant anų „Varpų" pėdsakais. Gal įdomiausia publikacija ir būtų skirta senųjų „Varpų" redaktoriui Kaziui Jankauskui (...). Patraukliai V. Rimkaus parašyta apie Šiauliuose ilgai gyvenusį ir daug čia nuveikusį šakoto talento dailininką Gerardą Bagdonavičių. Filosofų J. Minkevičiaus ir K. Stoškaus straipsniai – tai daugiau dabarties atspindžiai, mintys, pasvarstymai. Tačiau didžioji almanacho dalis skirta praeičiai. Čia skelbiami anksti mirusio poeto Juozo Ruzgio eilėraščiai, A. Razma ir E. Juchnevičius savo literatūrinius kūrinius (pirmojo – dokumentinis apsakymas „Baltasis bokštas", antrojo – pjesė „Liberum veto") grindžia istorinėm reminiscencijom. J. Krivicko „Daktaras Jonas Šliūpas ir Šiauliai" taip pat mums primena tai, kas jau buvo.

Žodžiu, pradedama gražiai – prisimenant, paminint ir kartu, matyt, įsipareigojant tęsti. Tęsti buvusių „Varpų" skambėjimą. Tonas paimtas švarus ir gana aukštas. Tad pirmojo numerio proga belieka palinkėti – tegu skamba!

Paulina ŽEMGULYTĖ

Literatūra ir menas, 1989 m. lapkričio 25 d.

KIEK DAUG KULTŪROS GIJŲ VEDA Į ŠIAULIUS

O dabar nukreipkime žvilgsnį į Šiaulius.

Mano rankoje – naujas leidinys: almanachas „Varpai", kurį Šiaulių šviesuomenė žada kasmet leisti. Apžvelgsiu jį.

(...) Jau pirmasis numeris, išėjęs šį rudenį, liudija, kad almanachas turi savo profilį ir atverčia savitą mūsų kultūros puslapį. Pats pavadinimas susieja naująjį almanachą su tradicija. Šiandien turbūt retas kas, ir tai gal tik iš vyresnės kartos, pamena, kad 1943, 1944 metais Šiauliuose išėjo dvi knygos gana solidaus (apie 350 psl.) literatūros almanacho „Varpai", kurį redagavo rašytojas Kazys Jankauskas. (...) Dabar šios dvi storos knygos – bibliografinė retenybė, nes, kaip pažymi almanacho sudarytojas (...), ir didžiausiam literatūros mylėtojui nelengva buvo ryžtis juos saugoti; jų datos – 1943 ir 1944 metai – daugelį pastūmėjo krosnies link. (...)

Almanachas pradedamas unikalaus Kryžių kalno nuotraukom ir Justino Marcinkevičiaus eilėraščiu „Kryžių kalnas", kuris baigiamas posmu:

Medžio likimas, žmogaus likimas,
paženklintas kryželiu.
O, Kryžių kalnas, o, skausmo himnas
krūtinėj ir prie Šiaulių.

Seka faktais turtinga medžiaga apie kryželiu paženklintą, tarsi literatūros paraštėje ilgus metus gyvenusį, teistą ir kalintą rašytoją Kazį Jankauską – pirmųjų „Varpų" redaktorių. Rašytoją, kurio neprisimena oficialieji Šiauliai ir kuris neegzistuoja tarybų Lietuvos rašytojų knygoje, tik keliais sakiniais – enciklopedijoje. Šią jautrią apybraižą, pavadintą „Lietuviškasis Hamsunas sugrįžta į Šiaulius", parašė naujojo almanacho redaktorius (...), remdamasis išsamiu pasikalbėjimu su rašytoju, prieš trejetą metų atšventusiu savo 80-metį. Ši įdomi publikacija iš karto įveda skaitytoją į Šiaulių ir apskritai

Nepriklausomybės laikų, o vėliau – karo ir pokario metų kultūros retrospektyvą. Ima ryškėti primiršti reikšmingi Šiaulių literatūrinio gyvenimo kontūrai, vardai ir įvykiai. Tarp jų – ir į deramą vietą literatūroje vis dar nesugrąžinamas poetas Faustas Kirša. Prisimenami K. Jankausko studijų metų laikai – Henrikas Radauskas, Bernardas Brazdžionis, vėliau – almanacho „Varpai" sumanytojas Algirdas Greimas, pasakojama ir apie lemtingąją stotį K. Jankausko gyvenime, darbą grožinės literatūros leidykloje ir du jo apsakymus – „Krintantis vanduo" ir „Pirmas ešelonas", kuriuose vaizduojami pirmieji tremtiniai į Sibirą. Už tai 1951 metais – teismas, nuosprendis, 25 metai lagerio. Grįžo, ačiū Dievui, K. Jankauskas po ketverių metų *so sniatijem sudimosti,* bet nereabilituotas. Daug šioje apybraižoje įdomių detalių ir faktų, jau iš to galima spręsti, kad aštrus bus K. Jankausko autobiografinio romano „Ne pirmas kartas" antrasis tomas, kurį rašytojas dabar rašo. Naujajame almanache „Varpai" spausdinamas jo apsakymas „Kelias" iš tarybinių kalinių gyvenimo. Tai irgi dar reta tema Lietuvos literatūros padangėje.

(...) Naujajame Šiaulių almanache – daug vertos dėmesio medžiagos; visos jos nesiimsime aptarinėti, tą veikiausiai padarys, jei dar nepadarė, recenzentai. Mums terūpi pažymėti šio naujojo almanacho interesų kryptis ir koordinates. Vieną iš jų galėtume pavadinti Šiaulių kultūros archeologija. (...) Kita koordinatė – tautos dvasingumo paieškos. (...) Svarbi almanacho „Varpai" tema – gimtoji kalba, kuri taip pat siejama su tautos išlikimu ir jos dvasios išlaikymu. Deramą vietą almanache užima ir dabartiės literatūrinė kūryba bei dailė. (...)

Pervertus šį gana kukliai išleistą iliustruotą almanachą „Varpai", lieka gana rimto, savo profilį brėžiančio leidinio įspūdis. Ir kas svarbiausia, jis iš tikrųjų praveria Šiaulių kultūros istorijos skerspjūvį. Staiga imame suvokti, kad buvome primiršę, kiek daug kultūros gijų veda į Šiaulius. Dar daug su Šiauliais susijusių vardų ir faktų, gyvenimo ir kūrybos kelių dengia nutylėjimo ir užmaršties sluoksnis. Tikimės, kad almanachas „Varpai" sugrąžins juos į atminties šviesą, kad nebus užmirštos tokios šviesios Šiaulių asmenybės, kaip poetė, Lietuvos Helsinkio grupės narė Ona Lukauskaitė-Poškienė, ku-

rios neskelbti atsiminimai ir kūryba vertingai praturtintų šio almanacho puslapius.

Aušra Marija SLUCKAITĖ-JURAŠIENĖ
Laisvosios Europos radijas, 1989 m. lapkričio 26 d. (šį radijo pasakojimą 1989 m. gruodžio 13 d. pakartojo *Šiaulių naujienos*)

Pirmieji „Varpai" sukėlė nemažą skaitytojų susidomėjimą. Almanacho rengėjai gavo daug atsiliepimų.

„Varpus", taip rūpestingai Tamstos sudarytus, perskaičiau. Paguodos šiluma užliejo, kai perskaičiau, kad lietuviškasis Hamsunas – Kazys Jankauskas – sugrįžta. Kai jį sutiksit, perduokit jam mano nuoširdžiausius kūrybinius linkėjimus. (...) „Varpai" mane tikrai paguodė.

Stasys SANTVARAS
Poetas, dramaturgas, vertėjas
Boston (JAV)

„Varpus" skaičiau smalsiai ir su pasitenkinimu. (...) Almanachas pristato daug įdomių kūrėjų. Nuo Miglovaros iki Balsevičiūtės recenzuotų trijų debiutantų. Ruzgis už širdies tveria, Razma dėl pažįstamos pavardės akį traukia (visai neblogai!), Juchnevičius, Jankauskas – vis įdomu.

Onutė ŠILĖNIENĖ
Visuomenės veikėja
Cleveland (JAV)

Ką tik spėjau išsiųsti savo straipsnį antrajam „Varpų" numeriui, o štai jau ir pirmasis pas mane ant stalo. Šokau vartyti, skaityti.

Bendras įspūdis geras. Dėl turinio mažai ką galiu pasakyti, jums priklauso

apgalvoti ir nustatyti „stilių" ir tikslus, na ir kultūrinį lygmenį, kurio sieksite. Pirmasis numeris – tai vis vartai, atkelti į ateitį. Ar nereikėtų galvoti ne vien Šiaulių miesto, o visos Šiaulių „apygardos" mastu?

Šiaip ir bendrai paėmus: bravo! Kad ištesėjote, kad tęsiate Šiaulių tradicijas kultūrinėje plotmėje.

Algirdas Julius GREIMAS
Sorbonos universiteto profesorius
Paryžius

Gražus ir įdomus almanachas. Džiaugiuosi kartu su Jumis, tegul jų – „Varpų" garsą išgirsta kuo plačiau ir toliau.

Dėkoju ir už pasiūlymą bendradarbiauti. Kur bebūtum, apie ką begalvotum, vis tiek užvaldo akimirkos prisiminimų iš tėviškės padangės – ir vėl tampi mažas, ir galbūt geresnis ir gražesnis negu buvai prieš valandą.

Rimantas DICHAVIČIUS
Dailininkas, fotomenininkas
Vilnius

Kaip pirmųjų „Varpų" tomų skaitytojas, su poros draugų pagalba nacių okupacijos metais prekiniuose vagonuose juos gabenęs iš Šiaulių į Panevėžį – gimnazijai ir jos Meno kuopai, kuriai tada priminėkavau, ir Jūsų redaguotą sąsiuvinį parsivežęs iš Lietuvos (kur buvau su „Antru kaimu"), jį perskaičiau su didžiausiu dėmesiu, keletą sakinių apie tai parašydamas savo skiltyje „Akiračiuose" (vasario nr., 1990). (...) Vien „Lietuviškasis Hamsunas..." ir K. Jankausko novelė jau verta „Varpų" ir kainos! Bet ir visa kita – patiko, buvo įdomu ir vertinga. Taigi norėčiau gaut ir kitus naujus sąsiuvinius.

Algirdas Titus ANTANAITIS
Literatūrologas
Chicago (JAV)

„Varpai" – tiek idėja, tiek turinys, - padarė nepaprastai gerą įspūdį. Berlyno baltistų (66-toje) konferencijoje „Knygų lentynoje" teigiamai referavau: smalsumo ir dėmesio susilaukta nemaža.

(...) Sutinku būti „Varpų" „atstovu" Berlyne. Manyčiau, kad reikia žodį „Šiauliai" įkompiuterinti. Ypač karų verpetuose Jūsų miestas kilo ir (retrospektyviai) kyla vokiečių periodikoj, net literatūroje. Budėsiu.

Leonas STEPANAUSKAS
Žurnalistas
Berlynas (VDR)

„Varpai" gražiai išleisti, patrauklūs, straipsniai įvairūs ir įdomūs. Linkiu laimės ir ištvermės, tęsiant tą gražų darbą.

Vytautas ŠLIŪPAS
Inžinierius, visuomenės veikėjas
So. Lake Tahoe (JAV)

„Varpai" – labai vertingas leidinys.

Vladimiras ZUBOVAS
Architektas
Kaunas

„Varpai" daro malonų įspūdį. Atidžiai perskaičiau Jūsų straipsnį apie mane. Labai patiko. Jūsų straipsnis parašytas su įsijautimu į temą ir su dideliu noru pasitarnauti senam literatui, pažadinant jo praeitį. Patiko ir „Varpų" medžiagos suskirstymas.

Kazys JANKAUSKAS
Rašytojas

Sveikinu išleidus!

„Varpai" – labai įdomūs. Ypač džiaugiuosi apybraiža apie K. Jankauską, mano vyras jį labai mėgo ir vertino jo kūrybą. Aš jį atsimenu, prašau nuo ma-

nęs pasveikinti.

Dr. Vanda DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ
Istorikė
Chicago (JAV)

Vakar iš Clevelando oktetininkų gavau jūsų „Varpus". Almanachą dar tik pavarčiau. Bet ir iš to matau, kad leidinys rimtas, įvairaus, gero lygio, tvirto žingsnio. Tad ir ateityje linkiu nemesti kelio dėl takelio.

Kazys BRADŪNAS
Poetas
Chicago (JAV)

„Varpai" – labai turiningi, įdomūs ir aktualūs.

Aurelija BALAŠAITIENĖ
Rašytoja
Cleveland (JAV)

Džiaugiuosi, kad esu kadaise pridėjęs savo liežuvį prie „Varpų" pradinio numerio. Jūsų gražus darbas rodo, kad Šiauliams netrūksta ir dabar kultūrinių patriotų. Nors tame mieste esu buvęs tik porą valandų vieną kartą, bet studentavimo laikais net ir suvalkiečiai dainuodavom populiarią dainelę: „Mergyte, kur važiuoji? Važiuoju į Šiaulius". Porą tokių mergyčių ir aš pažinojau... Tebūnie joms amžinas atminimas danguje ir žemėje!

Antanas GUSTAITIS
Poetas
Boston (JAV)

Knygnešys (Lietuvos spaudos departamento mėnesinis žurnalas),
1990 m. spalis, nr. 10.

ALGIRDO JULIAUS GREIMO PRISIMINIMAI,
užrašyti „Varpų" redaktoriaus prašymu

TADA, KAI BAURIŠKAS KRAUJAS VIRTO MĖLYNU

Atsiminimai ir užmarštis. Ką reiškia atsiminti ir ką skubėti užmiršti, ką puoselėti su nostalgija ir ką, keliais raktais užrakinus, laikyti savo širdies glūdumoje, paslėptą nuo kitų ir, svarbiausia, nuo savęs paties? Kai, kitų užklaustas, ką tu atsimeni, bandai surasti šiokią tokią tvarką savo gyvenime, reikalas tučtuojau įgyja viešą pobūdį: kas iš to, kas ten buvo ar, atminčiai suvirškinus, tapo reikšminga, gali būti svarbu, turėti prasmės kitiems? O jei reikia paimti vieną iš kaleidoskopiško gyvenimo epizodų: kas man buvo Šiauliai, kas aš buvau Šiauliams? Ar yra šiandien Šiauliai? Kas jie?

Pirmasis vaizdas, pirmasis „pakaruoklis" pakimba prieš akis: sako, kad neiškviesti prisiminimai, kaip ir pirmieji įspūdžiai, – tikriausi. Vaikštau 1941 m. birželio mėnesį tuščiomis Šiaulių gatvėmis ir niekaip negaliu atsikratyti mane apsėdusios, galvoje dūzgiančios melodijos *Ja drugoj takoj strany ne znaju*, tuo tarpu, kai mano tėvai jau pakrauti į gyvulinius vagonus, kai aš pats, mobilizuotas surašinėti vakar naktį išvežtųjų turtą, šiaip taip pramiegojau svetimuose namuose, svetimoje lovoje, pasikeisdamas su kitu išvežimui skirtu piliečiu. Tai toks mano metoniminis įrašymas į laiką ir erdvę – Šiaulius.

Šiauliai – mano gyvenimo gabalas. Imu galvoti: ar žmogaus gyvenimas susideda iš padrikų gabalų, ar jis turi kokią nors prasmę, surišdamas tuos gabalus kažkur vedančiu siūlu? Gimiau Tuloje, pabėgėlių šeimoje ir baigsiu kažkur toks pat pabėgėlis, benamis. Pradėjęs kelią į mokslus, perėjęs tris gimnazijas, kitus mokydamas, penkis universitetus: gyvenimas atrodo kaip kaleidoskopas, užtenka jį barkštelti, ir jau kita jo fazė atsiveria.

Grįžkime į Šiaulius. Už poros savaičių guliu griovyje prie Gubernijos plento, o kelio viduryje dega rusų tankas. Šalikelėm, abiejose pusėse, skuba jauni,

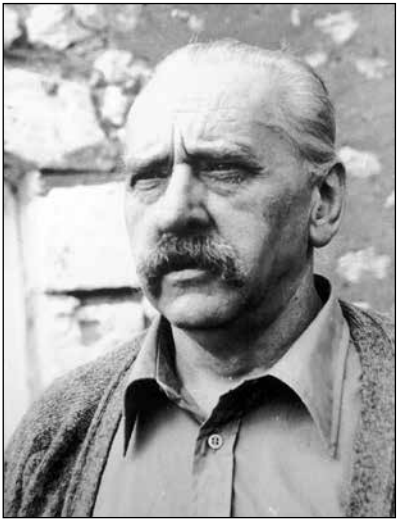

Sorbonos universiteto profesorius Algirdas Julius Greimas.

akiniuoti vokiečių kareiviukai, tiesdami telefono linijas. Tankas atsiknoja, ir iš jo iššoka liepsnojantis raudonarmietis. Vokietukas sustoja, prisiartina, mes apsupame abu didvyrius. Vokietis susijaudinęs ima plūsti rusą: matai, kur atsidūrei, trokšdamas karo ir revoliucijų? O rusas, lyg ir supratęs, atsako jam savo kalba: durnius, jis mano, kad mes karo norėjome! Ir numiršta.

Tai – pora taikos ir karo vaizdų, pora įstrigusių atsiminimų. Bet tai, žinoma, asmeniškos kasdieninio gyvenimo scenos, užrašytinos gal tik todėl, kad Šiauliai – šių spektaklių teatras. Ir nemanau, kad šiauliečiams tai būtų ypač įdomu: kiekvienas nešame savo kryžių, kiekvienas miestas turi savo Golgotas.

Apie karo vaizdus kalbėti pradėjau dėl to, kad mano gyvenimas Šiauliuose ir apsivyniojo apie šią ašį: vieni metai prieš patį karą ir dar vieni ar kiek daugiau – po praūžusio karo bangos. Pirmąjį laikotarpį vadinu „sardinių ir šampano" epocha – režimui įsitvirtinant ir krautuvėms tuštėjant, netikėtai užtikome tuščią parduotuvę, kurioje buvo likę tiktai stambios sardinių ir „Sovetskoje šampanskoje" atsargos: liaudies šitokie produktai, atrodo, nedomino. Iš čia ir gražiausi mano atsiminimai: visą pavasarį valgėme sardines, užsigerdami neblogu šampanu. Geri buvo laikai.

Šiaip jau nieko per tuos metus, nieko žymaus, nenuveikiau, išskyrus vieną gražią, didelį pasisekimą turėjusią prakalbą, kviečiančią piliečius balsuoti už Lietuvos prisijungimą prie Tarybų Sąjungos. Mat Aleksio Churgino, mano seno draugo iš Grenoblio laikų, buvau pamokintas ir pritaikiau keletą stilistinių naujo režimo priemonių: kiekviena kalba turi pasibaigti paminint draugą Staliną; po prakalbos tučtuojau reikia imti sau pačiam ploti. Šiauliečiai tada dar buvo provincialai ir tokių mandrybių nežinojo, todėl ir galiu didžiuotis, pademonstravęs šį originalų stilių. Turiu pasiaiškinti: atsidūręs Šiauliuose, laimingai patekau į poros ponių globą: p. Klupšienė man surado keletą pamokų Mergaičių gimnazijoje, p. Glemžaitė, buvusi mano tėvo mokinė Kupiškio pradžios mokykloje, paskyrė mane proforgu, o proforgo juk pagrindinės pareigos – sakyti prakalbas. Taigi be agitacijos prisijungti prie Tarybų Sąjungos ir pagalbos organizuojant išvežimus, nieko daugiau draugui Stalinui nenusipelniau... Tiesa, mano pedagoginė veikla pasireiškė pozityviais rezultatais: Suaugusiųjų gimnazijoje apšviečiau ir išmokinau dabar mano draugu tapusį kompozitorių Julių Juzeliūną, o Mergaičių gimnazijoje, paruošdamas „špargalką" (kurią į egzaminų salę įnešė komjaunimo sekretorius), padėjau įsigyti brandos atestatą pasaulinio masto menininkei Aleksandrai Fledžinskaitei-Kašubienei. Tai – šiauliečių pažibos. Kalbant apie pažibas: žymiai vėliau, jau Paryžiuje, turėjau mokinį ir draugą kitą šiaulietį – turbūt didžiausią pasaulyje meno istoriką, Šiauliuose gimusį ir man savo amerikietišką pasą su gimimo vieta – Šiauliais nelauktai parodžiusį Meyr Shapiro.

Karo laimei laikinai atsivertus vokiečių pusėn, „šampano" epochą mano gyvenime pakeitė kita, vulgaraus „šnapso" epocha, o politinę veiklą (jei taip galima vadinti grynai fizinio išlikimo bandymus) – gal per skambiai apšaukta kultūrine veikla.

Vieną vakarą pasibeldė į mano duris nepažįstamas tautietis ir sako: aš – Grybauskas, režisierius iš Kauno, man ten per karšta pasidarė, ieško kaip bolševiko. Šiaulių teatras priimtų mane, bet reikia, kad kuo greičiausiai kokią nors pjesę pastatyčiau. Va, atnešiau čia tokį prancūzišką veikaliuką. Gelbėk, brolau, išversk. Pasižiūriu – čia į prancūzų kalbą išversta angliška pjesė. Blo-

gai. Vokiečių okupaciją pradėti angliškų pastatymu man atrodo pavojinga. Ką gi darysi, jis nieko kito po ranka neturįs. Nutarėme užmaskuoti pjesės angliškumą, vietoj „Muriel" pavadindami ją „Marielle". Per penkias dienas ir naktis vertimas buvo baigtas. Tai matote: ne aš ėjau kultūros ieškoti, o ji pasibeldė į mano duris. Tokiu būdu pasidariau autoriumi – pjesė turėjo pasisekimą, ją statė Vilniuje, Marijampolėje – ir pradėjau gauti pirmus savo gyvenime literatūrinius honorarus. O kad ji atrodytų dar prancūziškesnė, režisierius paprašė mane padeklamuoti iš užkulisių Baudelaire'o „Himną Grožiui" Taigi tapau ne tik autoriumi, bet ir aktoriumi. Po to jau kelias buvo atviras: vyr. režisierius Tvirbutas – puikus žmogus, tegu ponas Dievas jo dūšią globoja – užsakė man išaiškinti kažkokio XIX a. vokiečių dramaturgo pjesės visas plonybes aktoriams, dar vienas žingsnis – ir pasiūlė man būti režisieriaus padėjėju. Atsisakiau, žinoma, bet tai aiškus pavyzdys, kaip talentai neugdomi žūsta. Tačiau nuo to laiko jau tapau teatralų „šutvės", kaip mes, suvalkiečiai, sakome, kone pilnateisis narys.

Nors teatras ir buvo viena iš Šiaulių kultūrinio gyvenimo aukštumų, jis nieko neišsemia, reikia neužmiršti ir žemumų. O tokia žemuma buvo Hanios Lukauskaitės rūsys – mažas dviejų kambarėlių butelis. Bendrai paėmus, moterų reikalingumo pasaulyje, man atrodo, nėra ko įrodinėti, bet kad be jų nėra nei politikos, nei kultūros, tai turbūt dar ne visiems aišku. Hania Lukauskaitė, rodos, nieko ypatingo nenuveikė: rašė eilėraščius – tarp jų porą posmų visai neblogų, padėjo Kaziui Borutai gyventi, kovojo už teisybę, pasivažinėjo po Sibirą – kas čia tokio, tai eilinis, normalus intelektualo gyvenimas. Tačiau, kalbėdamas apie kultūrinį Šiaulių gyvenimą tuo trumpu, man pažįstamu vokiečių okupacijos periodu, gerai žinau, kad be jos buvimo, nors ir popieriuose neužrašyto, jokių „laimėjimų" nebūtų buvę. Pamažu darausi rimtas ir net patetiškas. Kas iš viso yra kultūrinis gyvenimas, kultūrinė atmosfera? Tai dalykai, kurie nepasidaro savaime, bet neatsiranda ir pagal įsakymą. Istorijos vadovėliai rašo apie Zubovų, Putvinskių, Fledžinskių, Kurkauskų – liberalios bajorijos ir Lukauskų, Venclauskių, Bugailiškių – socialdemokratinės miesčionijos susibūrimą į krūvą. Jie gal neprideda, kad ši simbiozė išugdė kultūringą, lietuvišką Šiaulių miestą.

Kaip ten bebūtų, advokato Lukausko dukros Zulė ir Hania jau išaugo kaip

kovingos ir kultūringos inteligentės-socialistės revoliucionierės: Zulė, daktaro Domo Jasaičio, krikščionių demokratų lyderio žmona, „atidarė" savo šeimą ir savo namus kaip retos tolerancijos simbolį, o Hania įsikūrė rūsyje. Tiktai jų dėka ir aš šiek tiek įėjau į tiesioginį kontaktą su tikrai šiaulietiška inteligentija, pradėjau suprasti ir vertinti Šiaulius, o tai man, suvalkiečiui su visais savo prietarais, nebuvo savaime suprantamas dalykas. O prisimenant „Varpus", reikia pasakyti, kad jie pasirodė tiktai Domo Jasaičio gauto leidimo dėka.

Svarbiausias personažas šiame Šiaulių horizonte man buvo Tomas Stonis: aš net jo garbei, truputį tesimaišydamas rezistencijoje, Tomo slapyvardį buvau pasirinkęs; tai pagal profesiją – lietuvių kalbos mokytojas (jaunystėje dirbęs Jono Jablonskio asmeniniu sekretoriumi – L. P.-K.), o pagal pašaukimą – 1920 m. revoliucionierius, nusivylęs, nusigėręs (bendrai paėmus, mėgstu gyvenimo „sudirbtus" žmones). O jis mėgo poeziją, literatūrą, mėgo tylėti. Yra mat žmonių – nors tokių reta, kurie vien savo buvimu teigia, kad žmogus yra, kad jis šiame melo pasaulyje yra lyg archaiško, autentiško žmogaus prototipas. Jį myliu jau vien dėl to, kad su juo vienintelį kartą per visą gyvenimą kruvinai susimušiau: žinoma, buvom girti, žinoma, ne dėl panos ir net ne dėl kokios ideologijos, o dėl teisybės ir iš viso dėl kažkokių abstrakčių idėjų. O tai, kaip moko amerikoniški westernai, pirmoji draugystės klestėjimo sąlyga. Bet tai man duoda teisę ir pasijuokti iš jo. Jau minėjau rašomąjį darbą, kurį per egzaminus įteikė mano dar labai jauna širdies dama; šį rašinį, žinoma, anoniminį, taisė mano draugas Tomas Stonis ir parašė penketuką. Po kelių savaičių, valdžioms ir režimams pasikeitus, jis man pasakoja, kad Fledžinskaitė buvusi šiaip sau vidutiniška mokinė, o per egzaminus parašiusi puikų darbą apie Balzac'o vaizduojamą supuvusią buržuaziją. Mat „mėlynas kraujas nemeluoja", - ima jis filosofuoti. Kai aš prapliupau juoku, kad jis mano baurišką, o ne mėlyną kraują išgyrė, Tomas ėmė spjaudytis ir keiktis (litro šnapso verta istorija). Toks buvo Tomas Stonis.

Kitas personažas iš Hanios žvėrinčiaus – Borisas Melngailis. Kaip jau pavardė nurodo, tai pusiau latviškos, pusiau vokiškos kilmės „baltas", aišku – lietuvis patriotas, dvarus pragėręs, bet neprasigėręs Kazimiero Binkio draugas.

Žinoma, poetas, žinoma, *beau geste* mėgėjas, aišku, autentiškas snobas, iš tokių, kuriuos labai sunku „pagaminti", kurį, sutikęs gatvėje, snobu nepalaikysi, iš tokių, kurie juodžiausiais okupacijos metais galėjo stipti badu, bet gyvenimo be tikrų pupelių kavos neįsivaizdavo.

Gerai pažindamas šiaurės Lietuvos dvarus, jis tučtuojau po pirmojo išlaisvinimo pats pasisiūlė surašinėti visas juose esančias meno vertybes. Nežinau, kokia dabar Šiaulių muziejaus padėtis, bet epochos paveikslų ir stiliaus baldų kolekcijos, jei tokios yra, nemažai dėkingos Melngailiui. O apie meną jis nusimanė: pokario Vienoje atidaręs aukcioną-antikvariatą, jis surado ir atpažino net vieną Chagall'o drobę, už kurią mainais dailininkas siūlė jam pasirinkti du jo moderniosios epochos paveikslus. Vokiečių imperijos kracho metu jam pavyko įžūliai iššaukti Goebbels'ą prie telefono ir gauti specialų traukinį Drezdeno muziejui evakuoti. Toks buvo mūsų Borisas. Prieš mirtį aplankęs jį Vienos ligoninėje, radau verkiantį: nuo kraujospūdžio jis netekęs „poetinio jausmo", štai skaitąs Rilke, o tekstas atrodo plokščias, žodžiai reiškia tą patį, kaip kasdieniniame gyvenime. Ir numirė.

Tokia tai buvo Lukauskaitės vadovaujama kultūrinės kovos celiulė. Reikėjo dar kooptuoti vieną tikrą rašytoją – Kazį Jankauską (mes mat buvome tik mėgėjai), surasti tikrą patroną – Domą Jasaitį, ir „Varpai" galėjo pasirodyti Šiauliuose, kadangi Kaune nebuvo jokios vilties leidimą kultūriniam žurnalui gauti.

Taigi Šiaulių kultūrinis to meto gyvenimas – bent tiek, kiek aš jį pažinau – susidėjo iš literatūros mėgėjų ir teatro bohemos simbiozės, kuri tačiau galėjo įvykti tik todėl, kad Šiauliai jau buvo miestas su kultūrinėmis tradicijomis – turėjo biblioteką, muziejų, teatrą, savitą atmosferą, nepalyginamą su Balbieriškiu, kas leido galvoti apie žurnalą, organizuoti teatre literatūros akademijas ir vakarus. Reikia bent mažiausio gurkšnio oro, kad kvėpuotum. Tokį Šiaulių vaizdą išsivežiau, tokį ir norėčiau šiauliečiams šių atsiminimų pluošte perduoti.

Condé-sur-Huisne, 1989 m. spalis

PRISIMENU A. J. GREIMĄ IR KITUS

Perskaičius almanachą „VARPAI-90"

- Blonš nėž, prašom prie lentos atsakinėti pamokos!

Klasėje mergaitės sujuda, nustebusios žvalgosi viena į kitą: kuri gi iš jų Snieguolė? O mūsų „prancūzas" rodo pirštu į Lionę, klasės gražuolę su ilgais aukso plaukais. Ir taip Liongina Bačianskaitė gavo pravardę *Blonš nėž.* Nepasakyčiau, kad dėl to nusiminė. Jei jau naujasis, jaunasis prancūzų kalbos mokytojas ją išskyrė iš būrio mergaičių, tai jau šį tą reiškia. Neliko nepastebėta ir jos draugė Eugenija Lukošaitytė – penketukai pabiro. Na, aš manau, kad dabar visame kalbininkų pasaulyje žinomas Sorbonos universiteto profesorius Algirdas Julius Greimas neužsigaus, kad anais senais laikais, maždaug prieš 50 metų, mes, Šiaulių valstybinės mergaičių gimnazijos pirmųjų klasių paauglės, ir jam, kaip ir daugumai mokytojų, suteikėme pravardę. Jis kažkodėl mums buvo *Olandiškas sūris.* Snieguolė-Lionė, o gal Genutė mano sąsiuvinyje nupiešė mokytojo šaržą su prierašu: „Į tave žiūri pamaldus *Gandžio* veidas". Taigi nauja pravardė. Kažkodėl ir viena, ir kita – užsienietiškos. Gal nujautėme žmogaus likimą?

Visa tai iškilo prieš akis, vienu ypu perskaičius almanachą „Varpai-90". Taip, rodos, ir matau jauną, vidutinio ūgio, ploną poną mokytoją su ūsiukais, greitu plačiu žingsniu žingsniuojantį po klasę, retkarčiais sarkastiškai nusišypsantį ir kalantį mums, paauglėms, į galvą Napoleono kalbą.

Daug įdomaus „Varpuose-90". Aprašyta ir kita buvusi mūsų gimnazijos mokytoja – Barbora Mejerytė. Visada ji buvo su tamsia ilga suknele, balta apykakle, susuktu plaukų kuodu. Rimta, susikaupusi, niekada nesišypsanti. Tokia ji išliko atmintyje. Tada ji mums, penkiolikmetėms, atrodė be galo sena, nors šiuo metu mes esame dvigubai už ją, tuometinę, vyresnės, o širdyje tebesijaučiame jaunos. Ir dabar dar tebeskamba ausyse mokytojos balsas – skaito lotynų kalba Horacijų. O tempore, o hegzametrai! Tik vėliau, daugumai

pasirinkus medicíną, mokytojos B. Mejerytės dėstyta kalba labai pravertė. 1940 metais „išlaisvinus" Lietuvą ir panaikinus lotynų kalbos pamokas, mokytoja B. Mejerytė mus mokė rusų kalbos. Turbūt mažai kas žino, kad dabartinis užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas, buvusio mūsų mokytojo sūnus, yra B. Mejerytės seserėnas.

Labai apsidžiaugiau paskaičiusi „Varpuose", kad gyvas ir sveikas Kaune tebegyvena buvęs mūsų gimnazijos lietuvių kalbos mokytojas Kazys Jankauskas. Prisimenu jį, aukštą, plika galva, griežtą, plačiai žingsniuojantį po klasę. „Jaunystė prie traukinio" – jo jaunystė. Tokia ji buvo ir man. Nuo pat gimimo – drebantys langų stiklai, pro šalį lekiantys traukiniai. Buvau geležinkelininko dukra. Užtat ir K. Jankausko knygos tokios artimos. Na, ir rašinėliais jam įtikdavau, pagirdavo mane. Deja, pokario metais studijas filologijos fakultete teko palikti.

Labai įdomu skaityti Šiaulių gimnazijos 1907 m. abiturieto, o po to mokytojo Jaroslavo Rimkaus parašyto stambaus darbo „Šiaulių gimnazija. Žinių ir atsiminimų nuotrupos iš jos šimtametės 1851-1951 m. istorijos" ištrauką. Sužinai, kaip mokiniai ir mokinės 1919 m. kovojo su bermontininkais, norėjusiais užimti gimnaziją ir paversti ją vokiečių karo ligonine. Lygiai tą patį ir mes, 1944 m. gimnazijų abiturientai, pergyvenome. Žinoma, kovoti neteko, dar per daug stiprūs tuo metu vokiečiai buvo. Artėjant frontui, prieš šv. Velykų atostogas gimnazijos buvo uždarytos, brandos atestatai be egzaminų išrašyti. (...)

Įdomus V. Rimkaus straipsnis apie tragiškai žuvusį jauną, gabų skulptorių Vitalijų Lukošaitį. V. Veteikis rašo apie kompozitorių Juozą Karosą, H. Korsakienė – apie savo vyrą rašytoją Kostą Korsaką.

„Varpai" – labai vertingas Šiaulių kultūros metraštis.

Aldona STRUMYLAITĖ-ČEPULIENĖ
Šiaulių naujienos, 1991 m. sausio 17 d.

BRADŪNŲ KRYŽIUS

Pereitą rudenį „Varpų" redakcijos ir pagrindinių literatūrinio almanacho rėmėjų – „Nuklono" gamyklos kvietimu Šiauliuose lankėsi JAV gyvenantis poetas Kazys Bradūnas su šeima. Tai buvo didelio dvasinio suartėjimo akimirkos. Pasibaigus literatūrinei valandai, garbusis svečias Kryžių kalne pastatė kryžių.

Grįžęs į namus, poetas parašė ketureilį, skirtą Bradūnų kryžiui, paprašė pasirūpinti, kad lentelė su tuo tekstu būtų pritvirtinta šventajame kalne.

„Nuklono" gamyklos generalinio direktoriaus Vytauto Slaninos rūpesčiu

Antano DILIO nuotraukoje: „Varpų" vakaras „Nuklono" gamykloje. Svečiuose (iš kairės): poetas Kazys Bradūnas, Lietuvos rašytojų sąjungos sekretorius Valentinas Sventickas (antroje eilėje), poeto žmona Kazimiera Bradūnienė, poetas Eugenijus Matuzevičius. Antras iš kairės priekyje – „Nuklono" generalinis direktorius Vytautas Slanina. Pirmas dešinėje – „Varpų" redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Antano DILIO nuotraukoje: prie tik ką pastatyto Bradūnų kryžiaus šventajame kalne. Poeto šeima – pirmoje eilėje (sūnus, žmona, dukra, anūkė). 1990 m. rugsėjo 6 d.

lentelė su eilėraščiu pritvirtinta. Dabar kiekvienas galės susipažinti su eilėraščiu, kuriame daug meilės, tikėjimo ir skausmo:

Tavo rūbas, Tėvyne,
Apšlakstytas krauju.
Ir tu sėdi ant Kryžių kalno
Karališkam soste kančios.

Kazys Bradūnas

O štai visai neseniai Šiaulius pasiekė dar vienas Kazio Bradūno laiškas. Jame – eilutės, skirtos „Varpų" leidėjams: „Praėjusių metų „Varpus" (...) perskaičiau su dideliu malonumu. Tiek įvairios ir įdomios medžiagos, kad net akys raibsta. Tai puiki Šiaulių miesto kultūrinio gyvenimo reprezentacija, nesimenkinanti nei prieš Vilnių, nei prieš Kauną. Kad taip galėtumėte kiekvieneriais metais išvežti ir ateityje, tai būtų labai didelis indėlis į Šiaulių kultūrinio gyvenimo istoriją".

Šiaulių kraštas, 1991 m. birželio 14 d.

Visa pereito sekmadienio „Literatūros akiračių" laida per Nepriklausomos Lietuvos radiją buvo skirta literatūros almanachui „Varpai". Daugiau kaip pusvalandį trukusiame pokalbyje apie 1989-aisiais Šiauliuose atnaujintą leidinį dalyvavo „Varpų" redaktorius (...), redakcinės tarybos nariai Vytautas Slanina ir Bronislovas Rudys, viena aktyviausių almanacho autorių kelmietė poetė ir eseistė Regina Biržinytė. Laidoje plačiai papasakota „Varpų" atsiradimo istorija, gražiai įvertintos naujosios „Varpų" knygos, dalintasi mintimis apie dabartį, ateities planus, problemas, aktorius Tomas Vaisieta perskaitė ištrauką iš čikagiškio Algirdo Titaus Antanaičio literatūrinio portreto „Metmenys Mariaus Katiliškio biografijai ir keli jo paveikslo bruožai", kuris bus publikuojamas „Varpai-91".

Šiaulių kraštas, 1991 m. birželio 14 d.

„Į LIETUVĄ JAU SUGRĮŽAU..."

Viena diena su Bernardu Brazdžioniu

(...) Įdomus sutapimas: 1944-ųjų birželio penktąją, taigi lygiai prieš 47 metus, Lietuvos mokslo ir meno centro literatų sekcija surengė Šiauliuose literatūros vakarą, kuriame savo kūrybą skaitė Bernardas Brazdžionis, Faustas Kirša, Juozas Grušas, Henrikas Radauskas, Hania Lukauskaitė, Alfonsas Tyruolis.

„Varpų" literatūrinė valanda užsitęsė... trejetą valandų. Žodžiais šito neapsakysi! Iš poeto lūpų jo gerbėjai išgirdo ne tik eilėraščių, bet ir atsiminimų, vertinimų – Bernardas Brazdžionis tarsi susiliejo su sale, net mikrofoną atsinešė arčiau auditorijos. O kai pasigirdo garsiosios „Per pasaulį keliauja žmogus" eilutės, rodės, jog poezijos paukštė savo sparnu palytėjo kiekvieną čia atėjusį... Kaip pašnibždėjo poetui autografo lyg palaiminimo savo vaikams atėjusi jauna mama, „mes dabar galvosime, kad jūs visąlaik su mumis, šalia".

Poetui talkino aktoriai, gamyklos choras. Antano Venckaus perskaityta ištrauka iš Alės Rūtos apysakos biografiniais atspindžiais „Margu rašto keliu" priminė smagią istoriją apie būsimo poeto krikštynas, taip pat apsilankymą Šiauliuose 1944-aisiais. Tikrai abipusis buvo poeto ir auditorijos ryšys. Įrašas gamyklos svečių knygoje – geriausias šito liudytojas:

Nelengva keliais žodžiais išreikšti įspūdžius po susitikimo su tokia dėmesinga ir kultūringa auditorija kaip „Nuklono" gamyklos klausytojai. Ima džiaugsmas, kad Lietuva ne tik soti, bet ir imli meno, poezijos žodžiui. Lankydamasis Lietuvoje ir susitikdamas su žmonėmis, regiu ir jaučiu, kad jų dvasia jau laisva – ateis netrukus ir de jure pripažinimas. Kitaip ir būti negali. Padėka vadovybei, kuri padeda įvairiems menams ir literatūrai.

Bernardas Brazdžionis

O paskui buvo susitikimas Pageluvyje. Pasisekė čia atostogas neseniai pradėjusiems vaikams: pats Vytė Nemunėlis apsilankė. (...) Buvo gera proga pajusti visai kitą Brazdžionį, t. y. poetą, kurio negali nemylėti vaikai. Buvo daug eilėraščių, permatomos šilumos, šviesos, kurią vaikai prisimena dešimtmečius, o labiausiai įstrigo jaunųjų stovyklautojų noras atsisveikinant būtinai paspausti poetui ranką. Įsiminė ir klausimas „Kada grįšite į Lietuvą? bei po jo sekęs atsakymas: „Į Lietuvą jau sugrįžau. Dabar į Kaliforniją važiuosiu tik atostogauti..."

Šiaulių naujienos, 1991 m. birželio 18 d.

Antano DILIO nuotraukoje: „Varpų" svečias Bernardas Brazdžionis susitikime su vaikais Pageluvyje. 1991 m. birželio 5 d.

Vis didesnio dėmesio susilaukia almanachas „Varpai". Po penktosios knygos pasirodymo „Varpų" redakcija jau yra gavusi per pusšimtį pačių geriausių atsiliepimų ne tik iš įvairių Lietuvos vietų, bet ir iš visų pasaulio kampelių. Jų autoriai – rašytojai, poetai, literatūrologai, visuomenės veikėjai, literatūros mylėtojai. Na, o rugsėjo paskutinėmis dienomis nemažą dėmesį „Varpams" parodė kauniečiai: apie almanachą gražiai atsiliepta populiarios TV laidos „Sekmadienio rytą" metu, beveik visą puslapį „Varpams" paskyrė „Kauno tiesos" laikraštis (IX.24). Pastarajame – Arūno Limanto pasakojimas „Varpai" skamba šiaulietiškai" ir iš naujausio almanacho numerio perspausdintas „Varpų" redaktoriaus pasikalbėjimas su JAV gyvenančia poete Liūne Sutema. (...) Pristatomajame žodyje labai teigiamai įvertinta naujoji „Varpų" knyga.

Šiaulių kraštas, 1991 m. spalio 4 d.

SUSITIKIMAS SU JURGIU JANKUMI

Spalio trečiąją „Šiaulių kraštas" jau informavo, kad Šiauliuose pravažiuodamas lankėsi JAV gyvenantis vienas žymiausių lietuvių prozininkų Jurgis Jankus. „Nuklono" valstybinėje įmonėje spalio 21 d. įvyks susitikimas su rašytoju J. Jankumi, kurio organizatoriai – „Varpų" redakcija ir pagrindiniai almanacho rėmėjai – nukloniškiai. Literatūrinėje valandoje kviečiami dalyvauti visi literatūros mylėtojai.

Šiaulių kraštas, 1991 m. spalio 18 d.

Jurgis Jankus „Varpų" redakcijoje. 1991 m. rugsėjo 24 d.

Antano DILIO nuotraukos.

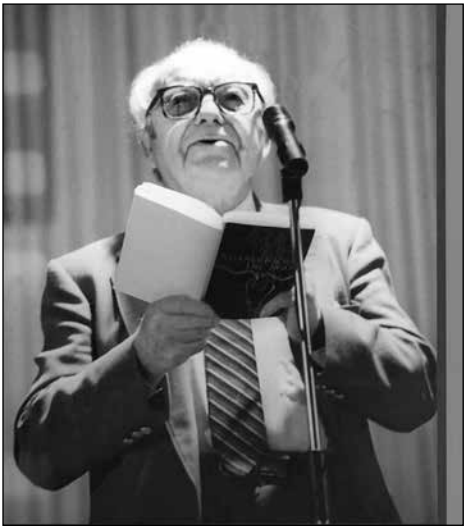

Jurgis Jankus „Varpų" vakare skaito savo kūrybą. 1991 m. spalio 21 d.

Jurgiui Jankui (trečias iš kairės) skirto literatūros vakaro rengėjai ir talkininkai: „Nuklono" gamyklos generalinis direktorius Vytautas Slanina, literatūros kritikas Jonas Linkevičius, literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, Šiaulių dramos teatro aktoriai Rimanta Vaičekonytė ir Mykolas Dorofėjus.

ATSILIEPIMAI APIE ALMANACHĄ „VARPAI-91"

„Varpus" leidžiate žavingai. Dabar įdėjote Faustą Kiršą, kurį gerai pažinau, padariau net viršelį jo rinktinei. Leiskite ir toliau, telkdami įvairią medžiagą, besirūpindami leidinio estetine išvaizda.

Paulius JURKUS
JAV lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas

„Varpai-91" daro gerą įspūdį. Skaitome drauge su australiečiais rašytojais A. J. Jūragiu ir J. Janavičiumi. Jie mielai sutinka bendradarbiauti „Varpuose".

Dr. Aleksandras MAURAGIS

„Varpais" labai džiaugiamės. Tai brangi, reikalinga knyga.

Genovaitė AUŠTRIENĖ
Seniausios lietuviškos bibliotekos JAV vedėja, Baltimore

„Varpai" – puikūs. Skaičiau, kaip kadaise skaitydavau „Akiračius" ar „Metmenis" – nuo pirmo iki paskutinio puslapio.

Onutė ŠILĖNIENĖ
Visuomenės veikėja, Cleveland (JAV)

Įdomus „Varpų" numeris, malonu buvo skaityti viską.

Dr. Vanda DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ
Chicago (JAV)

Šiaulių naujienos, 1992 m. gegužės 29 d.

Susidomėjęs skaitau penktąją „Varpų" knygą. Almanachas smarkiai gravituoja į literatūros metraštį, bet užtat ryškėja jo veidas, interesai, kompetencija. „Varpai" daug ką gali sudominti. Džiaugiuosi, kad pilnom rieškučiom žarstot medžiagą, kurios, ko gera, netrūks. Nedrįstu ką nors patarinėti, kryptis gera. Be abejo, labai svarbu ir nauji vardai. (Labai laiku medžiaga apie M. Katiliškį.)

Ričardas PAKALNIŠKIS
Literatūros kritikas

Iš „Varpų" sužinojau daug naujo, mažai man žinomo ir įdomaus. Almanachui linkėčiau ilgaamžiškumo.

Eduardas MIEŽELAITIS
Poetas

Ir ypač Jums esu dėkingas, kad taip gražiai pagerbtas Viktoras Katilius! Kokia puiki, įdomi, didelį rašytoją prikelianti medžiaga! Kiek geros informacijos visiems, kurie gal net nežinojo, kad toks savitas, kūrybingas, atkaklus, didvyriškas rašytojas Lietuvoje yra nuo senų laikų (nuo „Linijos", „N. Romuvos" laikų).

Eugenijus MATUZEVIČIUS
Poetas

1943 ir 1944 metų „Varpai" dėl savo turinio universalumo, apimties ir kitų dalykų jau įėjo į lietuvių literatūros istoriją. Naujieji „Varpai", atrodo, eina tomis pat pėdomis.

Juozas POVILONIS
Literatūros istorikas ir kritikas

„Varpai" – įdomūs. Gerai, kad nevienašališki, kad telpa įvairių pakraipų autoriai ir tematika.

Bernardas BRAZDŽIONIS
Poetas, Los Angeles

Almanachą greit perskaičiau, ir viskas man buvo stipri kūrybinė naujiena. „Varpai" visais atžvilgiais tobulėja ir pilnėja.

Kazys BRADŪNAS
Poetas
Chicago
Naujasis Dienovidis, 1992 m. birželio 5-19 d.

NESVARBU – KAM, SVARBU – KĄ SKAMBINA „VARPAI"

(...) Kaip reikėtų turėti paskelbtą visą V. Katiliaus rankraštyną, dar kartą įsitikinome skaitydami naująjį šiauliečių literatūrinį publicistinį almanachą „Varpai". Čia pradedami skelbti V. Katiliaus memuarai „Židiniai ir žmonės". (...)

Yra tipas kūrėjų, kurie jokiais laikais neparankūs jokiai valdžiai, ir V. Katilius manding jiems priklauso. Nepasikeitė jo laikysena nei po tremčių į Kybartų užkampį mokytojauti, nei po kelionių į „išbandymų Šiaures".

Gerai, kad „Varpai", skelbdami V. Katiliaus memuarus, ir patys laikosi liberalios nuostatos. Bent man darosi gražu, kai viename numeryje gali perskaityti „Katiliaus dvasios" D. Jazukevičiūtę ir pokalbį su B. Brazdžioniu, kur šis stebisi mūsų mokyklų literatūros programomis: „Šalia Maironio, Putino, Sruogos, Binkio, Simonaitytės lygiai taip pat, o gal net plačiau figūruoja Salomėjos Nėries, Janonio, Cvirkos, Mieželaičio, Baltušio, Sluckio ir kitų tarybinių rašytojų vardai ir jų kūrybos nagrinėjimo temos". Man gražu, kai prie jau komentuoto V. Katiliaus glaudžiasi A. Mauragio straipsnis apie prof. S. Šalkauskį „Lyg ne šios žemės fenomenas", taip ir prasidedantis: „Ryškiausias Stasio Šalkauskio gyvenimo ir veiklos bruožas yra ne tas, kad jis buvo filosofas, pedagogas, mokslininkas, bet kad jis buvo apaštalas". Gal ir ne itin išmintinga,

Antano DILIO nuotraukoje: „Varpų" svečias Bernardas Brazdžionis susitikimo Paežerių dvaro rūmuose (Šiaulių r., Pavenčiai) metu. 1992 m. birželio 29 d.

tačiau vis viena simpatiška, kai jaunųjų šiauliečių kūrybai kontekstą sukuria V. Veteikio studijėlė „Zubovai". Nuo šviesiausiojo kunigaikščio iki kolūkio pirmininko. Tiesa, yra kas jungia ir šias publikacijas, - tai laiki J. Kubiliaus mintis: „Imperatorė Jekaterina II Lietuvai padarė vienintelį gerą darbą – atsiuntė į šį kraštą Zubovus". (...)

Valdas KUKULAS

Lietuvos rytas, 1992 m. birželio 26 d.

„VARPAI-92"

Ir šiame numeryje gražiai atsispindi Šiaulių miesto gyvenimas, netrūksta ir visai Lietuvai reikšmingos medžiagos, žinomų autorių. Galima tik pasidžiaugti.

Kazys JANKAUSKAS
Rašytojas

„Varpai" ir savo turiniu, ir išvaizda labai geri.

Vytautas O. VIRKAU
Dailininkas, Chicago (JAV)

„Varpai" atrodo tikrai neblogai, kas itin gerai.

Bronys RAILA
Rašytojas, Los Angeles (JAV)

„Varpai" – įdomūs ir naudingi. Apskritai pasirinktas vykęs profilis, beveik unikalus, kultūros istorijai naudingas.

Viktoras KATILIUS
Rašytojas

„Varpai" – gražus leidinys, ne gudresni ir sostinės žurnalai.

Petronėlė ORINTAITĖ
Rašytoja, Los Angeles (JAV)

„Varpai" kultūringai ir patraukliai redaguojami. Paliko labai gerą įspūdį.

Dr. Henrikas NAGYS
Poetas, Lasalle (Quebec), Kanada
Aušros aléja, 1992 m. lapkričio 27 d.

KAS TINKA „PLAYBOY", NETINKA „VARPAMS"

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

Gera pamoka, kad ne visada galima pasitikėti net žinomais menininkais, - „Varpai-1992" viršelis.

O vienas su juo susijęs atsitikimas vis dėlto priverčia nusišypsoti. Su tuo almanacho numeriu redaktorius užsuko į šiauliškę jėzuitų bažnyčią. Eidamas į neseniai vėl šventove tapusį pastatą, jau įsivaizdavo, kaip iškilmingai įteiks „naujagimį". Tačiau išėjo nei šis, nei tas.

- Apsaugok, Viešpatie. Apsaugok, Viešpatie, - paėmęs leidinį į rankas, žegnojosi kunigas ir, nieko netaręs redaktoriui, pasuko į rūsį vedančiais laiptais. Nuėjo ir... negrįžo.

„VARPAI" TEBESKAMBA

„Du jubiliejus pažymi „Varpai": praėjo pusė amžiaus, kai rašytojo Kazio Jankausko dėka almanachas išvydo pasaulį, penkeri – kai vėl kartą per metus primena save", - skaitome leidinio redaktoriaus (...) žodžius nelinksmoje, nors ir jubiliejinio leidinio įžangoje „50 ir 5". Nelinksmoje, nes pasakoja apie

Pirmasis ir antrasis „Varpų" redaktoriai – Kazys Jankauskas ir Leonas Peleckis-Kaktavičius. Fotografuota žurnalo „Nemunas" redakcijoje. Tądien (1993 m. vasario 23 d.) K. Jankauskui buvo įteiktas jubiliejinis „Varpų" numeris.

savo leidybinius vargus ir Šiaulių miesto valdžios abejingumą. Gaila, kad nedaug norinčių padėti, o juk tokį almanachą ne kiekvienas miestas turi.

(...) Almanachas skoningai iliustruotas, rašiniai solidūs, gal pernelyg solidūs... Bet skaitytį verta. Tad jubiliejaus proga linkime – nenustokit skambėti, „Varpai"!

Paulina ŽEMGULYTĖ
Literatūra ir menas, 1993 m. kovo 27 d.

METRAŠTIS SU PRAEITIMI IR TRADICIJA

(...) Apie du pirmuosius naujųjų *Varpų* numerius šiose skiltyse buvo rašyta anksčiau, bet nuo paskutinio paminėjimo (1991, nr. 6) išėjo dar trys neploni sąsiuviniai. Galima sakyti, kad kiekviename jų kuris nors autorius savotiškai do-

minuoja, daugiausia apie jį parašant ir daugiau puslapių skiriant jo kūrybai. (...)

Turbūt neatsitiktinai *Varpuose* favorizuojami išeivijos rašytojai ir jų kūryba, kuri per pusę šimtmečio Lietuvoje iš viso nebuvo spausdinama. Pirmoje eilėje dėmesys krypsta į kūrėjus, kurių gyvenimas kaip nors siejasi su Šiauliais. (...) M. Katiliškis (Albinas Vaitkus) yra šiose apylinkėse (Gruzdžiuose) gimęs ir augęs, J. Jankus – baigęs Šiaulių mokytojų seminariją, o V. Alantas – gimnaziją. Gruzdžiuose gimė ir 1992 m. *Varpų* beletristė Vladė Čekonytė-Butkienė, o rašytoja Petronėlė Orintaitė (*Varpai*, 1993) kelis metus mokytojavo Šiaulių gimnazijoje, gi Jackus Sondeckis, kurio apybraiža apie iškilųjį šiaulietį Peliksą Bugailiškį spausdinama 1993 m. *Varpuose,* yra buvęs Šiaulių miesto burmistras.

Po naujųjų *Varpų* stogu redaktorius stengiasi vėl suvesti visur likimo išblaškytus senųjų *Varpų* bendradarbius. 1991 m. knygoje spausdinamos Antano Gustaičio nuotaikingos „Akimirkos su žemiškuoju Baliu Sruoga", sekančiais metais, istorikei Vandai Daugirdaitei-Sruogienei pasakojant „kaip Vincas Krėvė išsigelbėjo nuo nacių koncentracijos lagerio 1941-1944 metais", tą numerį pradėjus Bernardo Brazdžionio „Kanklininku" (...) ir užbaigus A. Gustaičio satyriniais eilėraščiais. 1993 m. Uršulė Urnėžiūtė-Starkuvienė (Vytauto Veteikio su skaitytojais plačiai supažindinta 1991-mais) pateikia stambų atsiminimų pluoštą apie Vincą Mykolaitį-Putiną. Su žiupsneliu prisiminimų spausdinami Henriko Nagio eilėraščiai, o redaktorius kalbasi su Juozu Poviloniu, „literatu, kalėjusiu toliausiai už visus", kuriam „teko net Kamčiatką pasiekti". Apybraiža „Jakutas" yra iš jo lagerio užrašų.

Atsiminimai apie žymius žmones, pasikalbėjimai su jais, straipsniai apie juos, jų laiškai bei dienoraščiai užima bene didžiausią dalį visų trijų *Varpų* knygų. (...)

Kaip sako senas „varpininkas" ir trumpą laiką Panevėžio gimnazijoje mano buvęs mokytojas Juozas Povilonis, „1943 ir 1944 metų *Varpai* dėl savo turinio universalumo, apimties ir kitų dalykų jau įėjo į lietuvių literatūros istoriją. Naujieji *Varpai*, atrodo, eina tomis pat pėdomis".

Algirdas T. ANTANAITIS

Akiračiai (JAV), 1993 gegužis, nr. 5 (249).

IŠ POETO EUGENIJAUS MATUZEVIČIAUS LAIŠKO „VARPŲ" REDAKCIJAI

Vilnius,
1993.V.28.

Gerbiamas ir mielas Kolega Leonai,

Aš vis nuolat pagalvoju apie „Varpų" almanachą, apie jo atgimimo metus, apie Jūsų taiklią kultūrinę akciją, kūrybingą šio leidinio tęstinumą – atgaivinimą. Tai jau ir istorinės bei kultūrinės atminties faktas. Labai reikšmingas faktas. Juk Jūsų „Varpai" pirmieji praskynė grįžimo kelius Bern. Brazdžioniui, Kaziui Bradūnui, L. Sutemai, M. Katiliškiui ir kitiems. Visos tos medžiagos įdomios, informatyvios ir dvasiškai labai reikšmingos. O kaip gražiai, prasmingai „Varpai" mums visiems priminė ir *iš naujo* (išskirta E. M. – L. P.-K.) pristatė Kazį Jankauską, Viktorą Katilių, didelius, savitus rašytojus, kuriuos jau net „literatūros istorikai" buvo beužmirštą. (...) Garbė – Jūsų iniciatyvai, ištvermei, patriotiniam atkaklumui! (...)

Eugenijus Matuzevičius

PAMINĖTAS „VARPŲ" 50-METIS

Šiaulių filharmonijos salėje paminėti „Varpų" almanacho 50-mečio susirinko didelis būrys inteligentijos – literatai, muzikai, aktoriai, dailininkai, mokytojai. „Varpai" leidžiami Šiauliuose, tačiau literatūrinis almanachas skaitomas visoje Lietuvoje ir išeivijoje. (...) Apie almanacho istoriją, jo atgimimą ir perspektyvas papasakojo „Varpų" vyr. redaktorius (...). Iškilmingo minėjimo

metu buvo pagerbti almanacho rėmėjai „Nuklono" gamyklos ir Pavenčių cukraus fabriko atstovai, kūrėjai, aktyviausiai prisidedantys ir puoselėjantys „Varpų" leidybą.

Plojimais buvo sutiktas pirmųjų „Varpų" numerių ir dabartinio almanacho autorius poetas Bernardas Brazdžionis. Prisiminimai persipynė su poeto skaitomais eilėraščiais, muzika. Mat kunigas kompozitorius G. Šukys yra sukūręs daug muzikinių kūrinių pagal B. Brazdžionio tekstus. Vakaro metu juos atliko valstybinis kamerinis choras „Polifonija". (...)

Ričardas DAILIDĖ

Gimtasis kraštas, 1993 m. spalio 28 d.

Ričardo DAILIDĖS nuotraukoje: „Varpų" 50-mečio vakaras Šiaulių filharmonijos salėje, dalyvaujant Bernarduí Brazdžioniui (priekyje viduryje). Poeto dešinėje – aktorė Olita Dautartaitė ir žmona Aldona Brazdžionienė. Poeto kairėje – „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius 1993 m. rugsėjo 21 d.

Ričardo DAILIDĖS nuotraukoje: „Varpus" sveikina „Polifonijos" choras.

DEVINTOJI „BALTIJOS" BANGA

Ką tik pasiekė skaitytojus, paskleisdama lietuviškai kalbantiems palei šią jūrą gyvenančių rašytojų, filosofų, kitų kultūrininkų žodį. (...)

Ryžkimės pasakyti – užvertus šį „Baltijos" numerį, nepalieka klausimas: kodėl Šiauliai, lyg ir neturintys nė vieno RS nario bei skyriaus, visai neprovincialiai skambina „Varpais", o klaipėdiškių almanachas, šiaip ar taip, dvelkia pretenzingu užkampiu. (...)

Romas SADAUSKAS

Literatūra ir menas, 1993 m. spalio 2 d.

MAN „VARPAI" – MEILĖS DARBAS, -

sako iliustruoto literatūrinio publicistinio almanacho redaktorius
(trumpa ištrauka iš Nijolės BLAŽEVIČIŪTĖS pasikalbėjimo su „Varpų" redaktoriumi)

Neseniai Šiauliuose paminėtas „Varpų" almanacho 50 metų jubiliejus, sutapęs su penktojo atnaujintų „Varpų" numerio pasirodymu. Tą rytą jo vyriausiajam redaktoriui Kaune pirmasis almanacho redaktorius rašytojas Kazys Jankauskas ant naujausios savo knygos „Ne pirmas kartas" titulinio užrašė: (...), pratęsusiam tautinį ir literatūrinį senųjų (1943-1944 metų) „Varpų" kelią". Tai buvo didžiausias naujojo redaktoriaus penkerių metų triūso įvertinimas. Dėl sveikatos jubiliejiniame vakare Kazys Jankauskas dalyvauti negalėjo. O apie almanacho gimimą, jo garbei suorganizuotus didelius literatūrinius vakarus prisiminė poetas Bernardas Brazdžionis, vienas ištikimiausių almanacho autorių.

(...) „Atnaujinkite „Varpus", - išgirdau 1988 m. rugsėjo 14 d. apsilankęs pas Kazį Jankauską. Nuo tol jais ir gyvenu".

Apžvalga (Lietuvos krikščionių demokratų partijos laikraštis), 1993 m. lapkričio 26 d.

DVIGUBAS „VARPŲ" JUBILIEJUS

Pirmiausia derėtų pasveikinti šiauliečius: sveiki sulaukę šv. Kalėdų ir naujo „Varpų" numerio. Sveikinu ir Lietuvą, jau penkiasdešimt metų turinčią „Varpus", jau penkeri metai skaitančią atgimusį „Varpų" almanachą.

(...) Tarybinės enciklopedijos ir literatūros vadovėliai mini juos nenoromis, vos viena kita eilute, vadina juos nacionalistiniu literatūros almanachu. (...) Varčiau Šiaulių viešosios bibliotekos kraštotyros skyriuje gražiai išsaugotus, įrištus jo egzempliorius – skaitytas atidžiai, atsargiai pasižymint kiekvieną

užuominą apie Šiaulius ir šiauliečius. Jokio nacionalizmo ten neradau. Ir redaktorius K. Jankauskas 1989-ųjų m. almanache patvirtina, kad 25 metus gavo ne už „Varpus", o už antitarybinius apsakymus „Krintantis vanduo" ir „Pirmasis ešelonas", kur pavaizdavo pirmuosius lietuvių tremtinius.

Karo metų „Varpai", daugelio nuomone, solidžiausias visų laikų literatūros almanachas, - tai rezistencinių Lietuvos pastangų išraiška, vienas iš daugelio atvejų, kai tauta kalbėjo: „Aš čia, gyva!"

(...) K. Bradūnas 1990 m. almanache liudija, kad Vilniaus ir Kauno apygardų vokiečių komisarai leidybos prasme buvo tiesiog nesukalbami, o Šiauliuose leidimą almanachui leisti pavyko gauti visokeriopai jį rėmusio daktaro D. Jasaičio pastangomis.

(...) Naujuosiuose „Varpuose" spausdinama nemaža senųjų, karo metų „Varpų" autorių atsiminimų ir originaliosios kūrybos. (...) Kiekvienas numeris vis solidesnis. (...)

„Varpai" jau penkiasdešimt metų darbuojasi, keldami mus į pakilesnę plotmę, iš kurios toliau matyti, jau penkerius metus gilinasi į Šiaulių kultūros fenomeną ir patys jį atkakliai kuria. (...)

Leonija MALAKAUSKIENĖ
Amžius, 1993 m. gruodžio 24 d.

IŠ ATSILIEPIMŲ APIE „VARPŲ" ALMANACHĄ

Tai mažne papuošalas Šiaulių miestui ir apylinkei.

Bronys RAILA
Publicistas, literatūrologas

Ieškant pažinčių su kūrybingais Lietuvos žmonėmis, „Varpus" labai vertinu, brangina, norėčiau, kad šis kultūros žurnalas būtų vis aktyvesnis ir reikalingesnis mūsų literatūriniame gyvenime.

Ričardas PAKALNIŠKIS
Literatūrologas

„Varpai" vis taip talpiai turiningi, įvairūs, yra naujos medžiagos, viskas žvaliai pateikta.

Petronėlė ORINTAITĖ
Rašytoja

Džiaugiuosi, įsigiję tokį įdomų leidinį. Jūs ėmėtės tikrai naudingo darbo.

Kazys VOLBIKAS
Jurbarko rajonas, Pamituvio kaimas

„Varpus" tikrai vertinu. Žurnalas, kuris išlaikė savo originalų veidą. Nežiūrint nusiteikimo orientuotis siauresnėje, daugiau lokalinėje aplinkoje, pačių temų universalinis charakteris žurnalą-almanachą išveda į bendresnes lietuvių tautinio-kultūrinio tyrimo dirvas.

Aleksas VAŠKELIS
„Metmenų" leidėjas, St. Petersburg (JAV)
Amžius, 1993 m. gruodžio 24 d.

KNYGŲ VITRINA: *VARPAI*

(...) „Varpai" nenukrypsta nuo pirmojo numerio leidėjų (red. Kazys Jankauskas) nuostatos „išlaikyti jį pakilesnėj plotmėj, iš kurios toliau matyti", todėl almanacho akiratis kasmet vis platėja, ir dabar „Varpus" būtų tiksliau vadinti ne „šiauliečių almanachu", o „šiauliečių leidžiamu almanachu".

8-ąjį numerį pradeda Petras Dirgėla apmąstymais „Apie Lietuvos valstybę, apie mūsų namus". (...) Almanache nemaža vietos skiriama memuarams: V. Katilius pasakoja apie Salomėją Nėrį, B. Brazdžionis – apie rašytoją Juozą Tininį (1907-1971), - spausdinamos ir dvi jo novelės, K. Daugėla prisimena Antaną Škėmą, B. Railos esė skirtas „Janulaičių klubui", K. Jankauskas aprašo

pirmųjų „Varpų" istoriją. Mūsų krašto istorijai skirtas E. Budreikos straipsnis „Inžinierius architektas Karolis Reisonas" ir V. Veteikio publikacijos „Zubovai" tęsinys. Į pokario metus nukelia „Aštuoni partizano laiškai mylimajai": tai 1949 m. žuvusio talentingo poeto ir narsaus partizano Vytauto Šniuolio-Vytenio eilėraščiai „Sparnuotei" ir laiškai, skirti partizanų ryšininkei Izabelei Vilimaitei. Jautriai paminimas tragiško likimo išeivijos poetas Antanas Gasiūnas (1922-1990), pristatant pluoštą jo eilėraščių. O nūdienos poezijai šiame almanache atstovauja K. Genys, D. Kajokas, E. Mieželaitis, R. Biržinytė, J. Juškaitis; „Mažosios antologijos" skyrių užpildo poetai V. Šidlauskas-Archipovas, M. Jurgelevičienė, J. Jovaišaitė, J. Jaras ir aforizmų autorius Z. Bernotas. Iš prozininkų šį kartą almanache svečiuojasi J. Glinskis, A. Balašaitienė ir B. Vėlyvytė – spausdinama po vieną jų apsakymą, iš teatralų – Gytis Padegimas: E. Marcinkevičiūtės studija apie jo kūrybinę biografiją pavadinta retoriškai – „Ar reikalingas idealistas?"

Lygiai taip pat tiktų pavadinti kada nors rašysimą publikaciją apie „Varpus" atgaivinusį (...). Ačiū jam.

Vanda ŠATKUVIENĖ

Veidas (nr. 23), 1994 m. birželio 9 d.

IR VARPAS, IR VARPAI

(...) Originalią kūrybą su kaupu kompensuoja visu pusšimčiu už *Varpą* jaunesnis bendravardis daugiskaitoje, (...) almanachas *Varpai*, (...) kurio 1994 metų sąsiuvinis, įprastinio poros šimtų puslapių dydžio, irgi atkeliavo į užjūrius šį pavasarį, kaip ir išeiviškasis *Varpas.* Nors su pastaruoju jį tiesiogiai tejungia vien keli atsitiktiniai sakiniai iš poeto Eduardo Mieželaičio laiško faksimilės, kurioje jis sako: „Aš – senas varpininkas. Prieš daugelį metų, būdamas aukštesnių klasių gimnazistas, įsteigiau gimnazijos literatams, istorikams, geografams Vinco Kudirkos lavinimosi kuopą, teko jai vadovauti, leidau

gimnazijoje šapirografuotą žurnalą *Naujasis Varpas*, keliavau tarsi į Meką į Kudirkos Naumiestį, universitete eilėraščius spausdinau studentų žurnale *Varpas...*"

(...) Primygtinai ieškant tvirtesnių ryšių, būtų galima tarti, jog *Varpuose* su *Varpu* (...) savotiškai susišaukia ir rašytojo Petro Dirgėlos įžanginis, besibaigiantis dramatišku kreipiniu: „Mieli emigrantai, kurie smerkiate mane už nemeilę demokratiškai išrinktai valdžiavai! Kai jūs bėgote iš Lietuvos, iš namų, jūs bėgote ne tik nuo okupantų – ir nuo dalies savo tautos. Dabar dalies savo tautos – vagiliaujančios, valstybės galimybes kitiems pardavinėjančios, ciniškai meluojančios, jau ir prievartaujančios – aš negerbiu, tačiau ir nebėgu

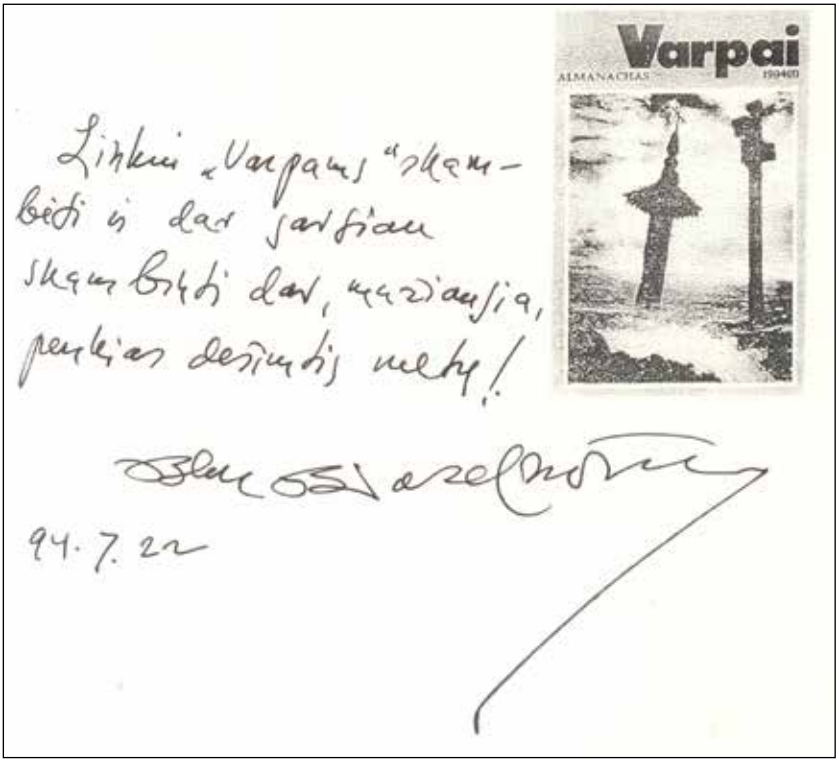

Bernardo Brazdžionio palinkėjimas „Varpams" (autografas).

nuo jos. Ir iš namų, kad ir kokie jie nykūs būtų, - nebėgu. Aš nežinau ar gerbtinas, ar negerbtinas yra žmogus, kurį sutinku kelyje. Išsiskirdamas sakau: sudie. Širdyje prisipažįstu: neužmiršiu jo.

Algirdas T. ANTANAITIS

Akiračiai (JAV), 1994 m. birželis, nr. 4 (260).

IŠ JONO AVYŽIAUS LAIŠKO „VARPŲ" REDAKTORIUI

Vilnius, 1994 m. lapkričio 3 d.

Gerbiamas pone Leonai,

be abejo, esate nemaloniai nustebęs (gal net pasipiktinęs), kad tiek ilgai neatsakiau į Jūsų malonų ir man gana netikėtą laišką. Iš tiesų kiaulystė iš mano pusės. Tačiau, radęs R. S-goj paliktą literatūros leidinių ryšulį, negalėjau apsiriboti vien šio fakto konstatavimu. Puoliau vartinėti, skaityti. O kai pradėjau, taip ir prilipau. Galiu nuoširdžiai pasakyti, kad liko maža puslapių neperskaitytų (turiu galvoj „Varpus"). Bet ir šie bus suvirškinti, prieinant. Man atrodo, padariau didelį atradimą (savo apgailestavimui pavėluotą), kad Jūsų asmenyje, ponas Leonai, Lietuva turi aukšto lygio žurnalistą. Ne tik profesionaliai dirbantį, bet ir kuriantį, degantį energija ir meile gimtajam kraštui. (...)

Jau minėjau, kad „Varpuose" liko mažai mano neperskaitytų puslapių. Puikus almanachas. Seniai žinojau tokį leidinį (su vienu jo numeriu nuo a iki b buvau susipažinęs vokiečių okupacijos metais), tačiaui tik Jūsų dėka „Varpai" man sugaudė pilnu ir tikru savo balsu. Šiauliai turi daug kuo didžiuotis. Tarp objektų, teikiančių ne tik miestui, bet ir visam Šiaurės kraštui garbę, aš priskirčiau ir Jūsų redaguojamą almanachą. Man atrodo, kad sau lygaus tokio tipo varžovo „Varpai" neturi visoje Lietuvoje. Viskas čia sava, miela, dvelkia lietuviška dvasia. Buvau

laimingas dar kartą susipažinęs „Varpų" puslapiuose su žmonėmis, su kuriais savo laiku man teko šiek tiek pabendrauti. Pirmiausia tai maištingasis Viktoras Katilius, kurio vien pavardę paminėjus man sušyla širdis. Didi asmenybė ir reto dorumo žmogus. Buvau viską perskaitęs, ką jis sukūrė prieš karą. Kai buvo statoma Kauno HES, jis parašė apie šio objekto (šlovinto peršlovinto) statybą satyrinę apysaką ir atsiuntė „Pergalės" žurnalui. Kadangi tuo laiku priklausiau šio žurnalo redkolegijai, tai vyr. redaktorius Vl. Mozūriūnas pasiūlė V. Katiliaus kūrinį paskaityti. Aš prarijau apysaką vienu ypu kaip uogą ir buvau sužavėtas. Sužavėtas paties kūrinio ir priblokštas jo autoriaus, nepripažįstančio mažiausio kompromiso, drąsumo. Supratau: šita puiki satyra prie tarybų valdžios niekada neišvys pasaulio šviesos, tačiau sąžinė neleido pasmerkti kūrinio. Kiek sugebėjau, parašiau teigiamą recenziją. Ir, žinoma, buvau išjuoktas (tik išjuoktas, nes su Vladu Mozūriūnu buvome geri draugai), o mano recenzija drauge su V. Katiliaus apysaka nukišta kuo giliausiai, kad nepasiektų garsas KGB. O kaip buvo iš tikrųjų, ar man žinoti?

Nežinau, ar V. Katiliui buvo ne paslaptis ši istorija, bet susitikus apie mano kūrybą (ypač apie „Degimus" ir „Sodybas...") visada labai palankiai atsiliepdavo, pabrėždamas, kad, kas tikra, laikas prikels.

„Varpuose" susitikau ir su kitu mano kūrybinei prigimčiai artimu rašytoju Mariumi Katiliškiu, kurį prieš porą dešimtmečių teko pamatyti JAV, lankantis su kultūros darbuotojų turistine grupe. Tada jis jau sirguliavo. Šio trumpo epizodinio susitikimo pakako, kad tarp mudviejų visam laikui užsimegztų dvasinis ryšys. Jungė tas pats kūrybos šaltinis – kaimas, o, be to, abu išaugome po Šiaurės Lietuvos dangumi...

Baigdamas noriu grįžti prie Jūsų pasiūlymo pasirodyti „Varpuose". Po viso to, ką esu pasakęs, ar bereikia abejoti, kad tokia galimybė man daugiau negu maloni. Per pastaruosius penketą metų turiu šį tą parašęs, tačiau labai abejoju, ar verta rodytis. Duoti ištrauką iš romano? O kada tas romanas pasirodys, ir aplamai ar pasirodys? Štai Petras Dirgėla turi užbaigęs porą romanų (dėl jų meninės vertės aš neabejoju), o nesuranda rėmėjo. Nenoriu verkšlenti, betgi Jūs pats žinote, kokia šiandien ubagiška padėtis. Turiu keletą pasakų, kurias rašydamas turėjau ir suaugusius galvoj, bet vėl... Žodžiu, reikia dar gerai pagalvoti. O už

pasiūlymą esu Jums tikrai dėkingas. Šiauliai mano tėviškės lygumų miestas, su juo susiję daug gražių prisiminimų, jo „Varpų" aidas plačiai ritasi per Lietuvą...

Su gilia pagarba linkėdamas Jums visokeriopos kloties –

Jonas Avyžius

GERB. REDAKCIJA,

Šią savaitę, vasario 14-ąją, mano geram pažįstamam ir geram poetui B. Brazdžioniui prasidėjo 89-ieji metai. Ta proga aš jį iš anksto pasveikinau. Ir štai kokį įdomų gavau atsakymą.

Manyčiau, kad B. Brazdžionio laiškas yra reikšmingas, - jis papildo ir pagyvina mūsų literatūrą.

Kai kurias santrumpas norėčiau paaiškinti. Liūnė – tai anais laikais žinoma poetė feljetonistė L. Janušytė.

Domas J. – Šiaulių gydytojas D. Jasaitis, gerai mokėjęs vokiškai ir padėjęs mums, šiauliškiams literatams, leisti „Varpų" almanachą, į kurį savo kūrybą atsiuntė žymiausi Lietuvoje likę literatai – Krėvė, Sruoga, Kirša, Vaičiulaitis, Brazdžionis, Radauskas.

K. JANKAUSKAS

Malonus kolega Kazy,

ačiū už sveikinimą ir linkėjimus, netrukus peržengiant slenkstį į 89-uosius. Tai skamba gražiai.

Patsai tą slenkstį jau peržengei, ir aš nespėjau net pasveikinti. Bet sveikinau, skaitydamas Petro Palilionio pokalbį. Gerai pasistengė Petras, sukurdamas ne eilinį interview, o tikrą literatūrinį kūrinį. Gerai parašyta, gerai ir pakalbėta, nes iš nieko neišspausi nieko.

Pats sau juokauju: ko gero, jei taip gerai seksis, „istorijoj" galėsiu būt minimas kaip „gilios senatvės sulaukęs poetas".

Nereikia net specialiai aplinkui žvalgytis, kiek dabar tų senų žmonių

aplinkui. Kai jauni buvom, net nematydavom. Ir tėvai, ir tie, išėjo jaunesni už mus (dabar esančius).

Antai, prieš kelias dienas mirė prezidento Kenedžio motina, sulaukusi 104 metų, o kiek mirčių ir kitokių nelaimių išgyvenusi!

Peržengei slenkstį, taigi laikykis dabar, būk sveiks ir drūts, keliauk į priekį, o aš vysiuos. Tvirtai spaudžiu dešinę – kolegiškai

Bernardas Aldonai pritariant
1995 01 25

P. S. Turbūt atsimeni literatūros vakarą Šiauliuose vokiečių okupacijos metais. Dalyvavo nemažas literatų būrelis. Tarp kitų eilių skaičiau eil. „Kolona" su įsakmiu „Stovėk, stovėk, kolona išdidi!.." Po manęs išėjo Liūnė, paėmusi „ant drąsos". Svyruodama priėjo prie staliuko su mikrofonu, įsitvėrė į staliuką, bet šis neatlaikęs susvyravo ir... „Stovėk, stovėk, kolona!.." – dar kažkas iš salės sušuko, bet „kolona", nebeatlaikiusi lygsvaros, išsitiesė ant grindų. „Užuolaida!" – riktelėjo Domas J. „Kolona" liko anoj uždangos pusėj, o kojos tik pamažu išslinko, salei karštai plojant. „Geri buvo laikai", anot Petro Vaičiūno.

Kauno diena, 1995 m. vasario 18 d.

IŠ KAZIO JANKAUSKO LAIŠKO ANTRAJAM „VARPŲ" REDAKTORIUI

95. III. 29 d.

Keli žodžiai apie pradinį „Varpų" laikotarpį, 1943-44 metus. Po literatūrinės kelionės į Vilnių ir Kauną grįžtu naktį prekiniame vagone į Šiaulius. Mano rankoj rankraščių prigrūstas portfelis. Vagone tamsu, žmonės stovi pasieniais

arba įsikabinę vienas į kitą. Garvežys važiuoja lėtai, dažnai švilpia. Garvežio priekyje akmenų prikrauta platforma. Ypač atsargiai traukinys važiuoja per tiltus, švilpia užkimusiu piktu balsu, kai važiuojame pro mišką. Nuo portfelio sunkumo tirpsta rankos, norisi jį pastatyti prie kojų, bet bijau, kad jo neberasiu. Vienas kitas keleivis užsirūko, degtukas valandėlę apšviečia keleivių veidus, vagonas krypuoja, mėto mus į šonus. Šiauliuose išlipęs iš tamsaus vagono, džiaugiuosi sveikas grįžęs iš kelionės ir rankraščių nepraradęs. Tiek pat kaip rankraščiai mane džiugina ir šeima. Žmona, vaikai, uošvė. Jie džiaugiasi, kad aš grįžau, sukoręs tokią pavojingą kelionę, kada į frontą ir iš fronto lekia kariniai ešelonai ir prie geležinkelio šen ir ten guli nuverstos baltos cisternos.

Naujasis „Varpų" redaktorius dirba kitomis sąlygomis. Tiesa, jam nuolat trūksta pinigų „Varpams", bet niekad netrūksta užsidegimo ir mokėjimo redaguoti. Dabartinių „Varpų" literatūrinė medžiaga labai įvairi – vietinė, Šiaulių literatų paruošta, Amerikos lietuvių rašytojų kūryba, kūriniai Lietuvoj gyvenančių ir gyvenusių rašytojų, taip sakant, visos literatūrinės Lietuvos atspindžiai. Skaitydamas vis naujus „Varpų" numerius, matai, kad Redaktorius bręsta, plečia „Varpų" ribas, nesitenkina vietine medžiaga, jam rūpi visos lietuvių literatūros problemos, ir jisai stengiasi patraukti kuo daugiau vilniškių ir kauniškių rašytojų, kad „Varpai" atspindėtų visos Lietuvos dabartinę literatūrą. Tai labai svarbu. Linkiu Kolegai Leonui visam laikui įžengti į platų lietuvių literatūros kelią ir žinoti, kaip ir aš žinojau, kad *vietinė šiauliškių literatų medžiaga, kurios šiuo tarpu yra per daug „Varpuose", gali almanachą paversti vietiniu literatūros oficiozu* (išskirta mano – L. P.-K.). Linkiu darbščiam, kultūringam naujam „Varpų" redaktoriui naujų laimėjimų, naujų sumanymų ir dėkoju jam už gražiai apiforminamas „Varpų" knygas-almanachus.

K. Jankauskas

III. Antrasis kvėpavimas

ĮSTEIGIAMA „VARPŲ" LITERATŪRINĖ PREMIJA

Iš teksto, 1995 m. kovo 13 – balandžio 13 d. skelbto respublikinėje spaudoje

Šiaulių intelektualų vokiečių okupacijos metais pradėtas leisti literatūros almanachas „Varpai" buvo skirtas visai Lietuvai. (...) 1989 m. atnaujintas „Varpų" almanacho leidimas. Septyniuose atnaujintų „Varpų" numeriuose – 1 232 psl. Tarp naujųjų „Varpų" autorių – Bernardas Brazdžionis, Kazys Jankauskas, Jonas Juškaitis, Jurgis Jankus, Petronėlė Orintaitė, Petras Dirgėla, Vytautas Martinkus, Sigitas Geda, Bronys Raila, Kazys Bradūnas, Viktoras Katilius, Eduardas Mieželaitis, Donaldas Kajokas, Dalia Jazukevičiūtė, Algirdas Titus Antanaitis, Juozas Glinskis, Alfonsas Bukontas, Liūnė Sutema, Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir kt. (...)

Almanacho „Varpai" redakcinė taryba drauge su rėmėjais skelbia „Varpų" literatūrinės premijos įsteigimą. „Varpų" premija už geriausias prozos, poezijos ir eseistikos (publicistikos) publikacijas kasmet bus apdovanojami trys almanacho autoriai. (...) „Varpų" literatūrinės premijos laureatų pagerbimo iškilmės vyks Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube.

IŠ AB „BALTIK VAIRAS" GENERALINIO DIREKTORIAUS STEPONO BYTAUTO KALBOS LIETUVOS RAŠYTOJŲ SĄJUNGOS KLUBE 1995 M. BALANDŽIO 21 D.:

Man malonu paskelbti pirmuosius „Varpų" laureatus.

„Varpų" literatūrinės premijos laureato diplomas ir 1500 litų premija įteikiama poetui Sigitui Gedai.

„Varpų" literatūrinės premijos laureato diplomas ir 1500 litų premija įteikiama prozininkui Vytautui Martinkui.

Na, o trečiojo laureato vardą redakcinė taryba ir AB „Baltik vairas" nuo svarbiausio „Varpų" žmogaus – almanacho vyriausiojo redaktoriaus iki pat šio vakaro laikė paslaptyje. Ir varpininkai, ir rėmėjai buvo vieningos nuomonės: už 1989-1995 metų „Varpuose" spausdintą eseistiką laureato diplomu pagerbti Leoną Peleckį-Kaktavičių.

ŠIAULIŲ „VARPAI" SKAMBA VILNIUJE

Balandžio 21-osios pavakarę iš Šiaulių į Rašytojų sąjungą atvyko garbingas ekskortas. Saulės miesto kultūrininkai atsibogino ne šiaip pasižmonėti, pasisemti iš sostinės kolegų išminties, bet patys papasakoti apie savo darbus, pristatyti persisotinusiai Vilniaus publikai solidų savo darbą – „Varpų" almanachą, kurio išleista jau 6 numeriai. Privalu pasakyti, kad tai toli gražu ne regioninis leidinys.

Kaip ir įprasta, vakarą pradėjo ir šnekėtojams nuklysti per toli į lankas neleido Valentinas Sventickas. Apie „Varpų" almanacho istoriją, jo sumanytojus Algirdą Julių Greimą ir Kazį Jankauską, sunkias karo metų aplinkybes, kuriomis buvo palaikoma kultūros gyvastis, kalbėjo poetas Kazys Bradūnas. Jis neneigė ir „nusikaltimo sudėties" leidžiant almanachą, mat leidėjai kišdavo Vilniaus ir Šiaulių komisarams kyšius, nes žinojo, kad ima. Poetas paskaitė ir savo studentiškų eilių iš antrojo „Varpų" numerio.

Ne kiekvienas kultūros leidinys gali pasigirti, kad žino, ar bus išleistas kitas jo numeris. „Varpai" – gali, nes juos remia solidi akcinė bendrovė, visai Europai gaminanti dviračius – „Baltik vairas". Jos direktorius Steponas Bytautas man pasirodė visai nepanašus į kitų akcinių bendrovių direktorius ir kalba, ir mintimis, ir darbais. Jo dėka buvo įsteigtos ir kasmetinės „Varpų" premijos (po 1500 litų), kuriomis vakaro metu buvo pamaloninti poetas Sigitas Geda, prozininkas Vytautas Martinkus ir dabartinis almanacho leidėjas, publicistas ir beletristas Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Po to aktoriai Virginija Kochanskytė ir Algimantas Bružas skaitė laureatų kūrybos ištraukas, aktorius Gintaras Mikalauskas perskaitė Kazio Jankausko tekstą „Pirmuosius „Varpus" palydint".

Sigitas Geda perskaitė „Bilhanos" fragmentus iš rinkinio „Mėnulio žiedai".

Po to salėje atsirado ir šnekėtojų, ir klausėjų, o po vakaro – ir valgytojų. Koks gi vakaras be jų?..

Antanas KRUOPA
7 meno dienos, 1995 m. balandžio 28 d.

TOLERANCIJA

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

Po oficialaus vakaro rėmėjas pakvietė susirinkusius į kavinukę. Atvėrus duris, joje prie ilgo vaišių stalo pačioje garbingiausioje vietoje jau sėdėjo nepažįstamas jaunas žmogus, skaitantis (?) laikraštį.

Galustalėje rėmėjui norėjosi matyti laureatus, o ir tų rūmų šeimininkus. Tačiau joje patogiai įsitaisęs jaunuolis net nesiteikė žvilgterti ar kaip kitaip sureaguoti. Elgėsi taip, tarsi aplink nebūtų nė gyvos dvasios: kai pabodo laikyti prieš save ištiestą laikraštį, žvelgė nematančiomis akimis į tolį, pylė į taurę konjaką, vaišinosi.

Rėmėjas – žmogus tolerantiškas, tačiau vietinių moterų visvien paklausė:

- Kas jis?

Atsakymo taip ir neišgirdęs, sugrįžęs į Šiaulius juokavo: tikros tolerancijos jam dar mokytis ir mokytis.

„VARPAI" SKAMBA NE TIK ŠIAULIAMS, BET IR LIETUVAI

Praėjusį šeštadienį informavome, kad paskelbti pirmieji „Varpų" almanacho laureatai. (...) Šiandien kiek plačiau apie renginį ir patį almanachą.

Kiekvienas esame savitai artėjęs prie „Varpų", anot Vytauto Martinkaus. Kelios eilutės enciklopedijoje, ir tai ne kiekvienoje. Bet visuomenėje klaidžiojo tie du pageltę karo metų numeriai – gal ne visada dėl konkretaus skaitymo, o kaip tam tikras simbolis, kad, va, ir okupacijos metais aktyvūs žmonės išleisdavo gerų veikalų.

Todėl nenuostabu, kad su Lietuvos atgimimu Šiauliuose atgimė ir „Varpai". Nuostabu kitkas – kad jie iki šiol eina ir, atrodo, pradeda įgauti antrąjį kvėpavimą.

Įsivaizduokite, prisiminė abiejų pirmųjų numerių autorius poetas Kazys Bradūnas, kad pirmuosius dvejus vokiečių okupacijos metus beveik nieko nebuvo, o čia toks leidinys. Pasijutom danguj.

Šiandien kultūrinių leidinių ne vienas ir ne du, kad tik skaitytojų jiems užtektų. Ne vienas jau ir numirė, kai atslūgo pirmoji su laisvėjimu pakilusi spaudos godulio banga. Bene ryškiausiai sušvito ir, deja, pirmas užgeso „Sietynas".

„Varpai" eina. Gal nebe su tokiu skambesiu kaip anie, pirmieji, bet – eina. Kokia šiandien jų vieta kultūros dirvone, klausiu ką tik paskelbto laureato **Vytauto Martinkaus.**

- Pamalonintas premija, gal aš ir nebe visai objektyvus, - juokauja rašytojas. – Bet iš tikrųjų dėl redaktoriaus atkaklumo, darbštumo, strateginių tikslų turėjimo almanachas gerėja. Jis yra užčiuopęs savo nišą. Ji sunkiai sunkiai pastebima mūsų literatūrinėje periodikoje, bet: tarkim, almanachas labai konceptualiai ėjo ir tebeina pirmųjų almanachų autorių pėdsakais. Be

abejo, liūto dalį iki šiol jis yra skyręs mūsų egzodo žmonėms, ir iš pradžių tai buvo labai svarbu. Dabar po truputį šita jo funkcija silpnėja, ir čia, matyt, irgi teks persiorientuoti. Ano almanacho leidėjų nuostatos buvo ne spausdinti savus kūrėjus, bet pasidairyti po visą Lietuvą. dabartiniams leidėjams irgi linkėčiau pasitempti ir leisti almanachą, įdomų ne tik Šiauliams, ne tik Lietuvai, bet ir pasauliui.

Šiuo atžvilgiu „Varpų" leidėjai aiškiai nusistatę būti įdomūs visiems. Be laureatų, naujajame numeryje Marius Katiliškis (sugebėta rasti du dar neskelbtus Katiliškio apsakymus), Petronėlė Orintaitė, Alfonsas Bukontas, Viktoras Katilius, Kazys Jankauskas, Julija Šalkauskienė. (...)

Kodėl ryžosi remti „Varpų" almanachą, klausiu akcinės bendrovės „Baltik vairas" generalinio direktoriaus **Stepono Bytauto.**

- Šiandien pinigai nesimėto, ir visada labai rimtai svarstoma, remti ar neremti. Šiuo atveju viena iš priežasčių buvo patriotinis jausmas, kad Šiauliuose leidžiamas toks rimtas almanachas. Kita – jei yra galimybė remti literatūrą, būtina tai daryti. Šiandien mes nesame dar tokie, kad galėtume labai švaistytis parama, bet ne tik „Varpus" remiame. Padedame ir bažnyčias kai kurias tvarkyti, ir vaikus išsiųsti į užsienį koncertuoti, stažuotis ir pan. Manau, kad tie pinigai nenueina veltui.

Čia yra rimtas įsipareigojimas, ir nematau kažkokių abejonių, kad mes galėtume atsisakyti to rėmimo. Gal ir madinga remti įvairius šou, kur gražiausios mergaitės renkamos. Ir tas reikalinga, bet aš manyčiau: literatūra reikalingiau.

„Baltik vairas" su savo dviračiais jau konkuruoja viso pasaulio rinkose. Ir „Varpų" almanachui rėmėjas pasiryžęs duoti naują impulsą. Devintasis numeris jau išvaizdesnis, ant geresnio popieriaus. Ir literatūrinės premijos (...), tikimasi, turėtų sujudinti, suaktyvinti žodžio visuomenę, kad jis taptų plačiai žinomas ir skaitomas.

Liudvikas GADEIKIS

Lietuvos aidas, 1995 m. balandžio 28 d.

AIDĖKITE, „VARPAI"!

„Titnago" spaustuvė subombarduota, visiškai sudegė. Tartum pasižvalgyti norėdama iš griuvėsių išniro spausdinimo mašina ir stūksojo vieniša plytgaliuose. Taip baigėsi „Varpų" laikotarpis, jis išliko mano sąmonėje lyg negendantis ir nesenstantis balzamas, nuolat primindamas, kad vis dėlto „Varpai" buvo. Jų pėdsakus aš tebeužtinku žmonėse ir dabar", - tai eilutės iš pirmojo „Varpų" redaktoriaus Kazio Jankausko prisiminimų. Jie išspausdinti šio iliustruoto literatūrinio publicistinio almanacho 1994 ir 1995 metų numeriuose. Taip,

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: pirmąjį „Varpų" vakarą Lietuvos rašytojų sąjungos klube pradedant (iš kairės): „Baltik vairo" generalinis direktorius Steponas Bytautas, literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas. 1995 m. balandžio 21 d.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukos.

„Baltik vairo" generalinis direktorius Steponas Bytautas „Varpų" laureato diplomą įteikia prozininkui Vytautui Martinkui.

„Varpai" vėl pradėti leisti Šiauliuose, kur ir kilo sumanymas juos pradėti spausdinti Antrojo pasaulinio karo metais.

Per kelis dešimtmečius neišblėsusiam pirmojo redaktoriaus norui vėl atgaivinti šio almanacho leidimą pritarė šiaulietis žurnalistas, literatas (...). Tačiau sumanymą būtų nelengva, o gal net neįmanoma, realizuoti, jei ne rėmėjai, supratę, kaip svarbu skirti lėšų tokiam leidiniui. (...)

Ypač turtingas turiningomis publikacijomis, nuotraukomis, meno kūrinių reprodukcijomis 1995 metų numeris. (...) Išskirtinis „Varpų" bruožas bei neabejotina vertė – gausūs pasakojimai apie Šiaulių miestą, šiauliečius, palikusius ryškų pėdsaką šio krašto gyvenime, kultūros, meno, mokslo baruose. (...)

Nijolė BLAŽEVIČIŪTĖ
Europos lietuvis (Didžioji Britanija), 1995 m. balandžio 29 d.

„Varpų" laureato diplomą Sigitui Gedai įteikus.

VIENIŠO VILKO ATSIMINIMAI

Neseniai pasirodęs žinynas *Egzodo rašytojai* negailestingai atskleidė, kiek dėl Lietuvą nusiautusių nelaimių esame praradę anuomet daug žadėjusių talentų: pirma laiko žuvusių, per greit peržydėjusių ar už vis pamirštų. Ta pati niokonė vyko ir Lietuvoje. Rasi tobuliausias tokios aukos pavyzdys – ilgus dešimtmečius tenai į nuostolius nurašyta rašytojo Kazio Jankausko figūra. Taip sunykusi, nebeįžiūrima laiko toliuose, kad jai apsakyti į lūpas nesulaikomai braunasi klaikus barbarizmas – „ autsaideris". Barbarizmas, deja, jau spėjęs įsipilietinti mūsų kalboje. *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985) pateikia net keturias jo prasmes.

Viena jų – „esančio nuošalyje, nesikišančio į kitų reikalus, žmogus", – atrodo, visai tinka K. Jankauskui. Iš tiesų jam būdinga atskirybė, nuošalybė nuo ideologinių grupių ar literatūrinių srovių, užsisėrimas namiškių ratelyje. Žodžiu, vienišo vilko dalia. (...) Beveik tragiškas paradoksas – jo, kaip rašytojo, nelaimė buvo ta, kad jis jau pačiu pirmuoju savo romanu *Jaunystė prie traukinio* (1936) nusipelnė skaitytojų pripažinimą. Ne populiarumą, oi ne, ne meilę iš pirmo žvilgsnio, kaip kad nutiko J. Jankaus *Egzaminams* ir *Be krantų* ar A. Vaičiulaičio *Valentinai,* o pripažinimą. (...)

Taip jis tuomet atrodė amžininkui. Nebūtinai giliau įsimenantis, bet kai kuriais atžvilgiais – impresionistiniu savo braižu, pomėgiais vaizduot hamsuniškus, neramios sielos, dostojevskiškai vograujančius, klajūnus – netgi moderniškesnis už kitus. (...) Tai, be abejo, prisidėjo prie susidomėjimo Jankausku; jam buvo skubiai užtėkšta kairuolio-pažanguolio etiketė. Mat tai irgi anuomet buvo madingas dalykas tiek Vakaruose, tiek Lietuvoje.

Tuo tarpu iš tikrųjų Jankauskas anaiptol nesibičiuliavo nei su saloniniais komunistais, nei su bolševikiniu pogrindžiu. Tai patvirtina ir jo autobiografija *Ne pirmas kartas.* Tiesą sakant, nuošali rašytojo laikysena kuo toliau nuo ideologinių grupių ir literatūrinių „gengių" neišėjo jam į naudą. (...) Per pirmąją bolševikų okupaciją nebuvo į Jankauską pažvelgta kaip į savą, patikimą sistemai žmogų. (...) Tokioje pat „splendid isolation" gyveno jis tolimame Pakruojyje ir vokietmetyje, kol buvo įkinkytas į Šiauliuose organizuojamą *Varpų* literatūrinį almanachą, jo ruošą ir išleidimą. Dalykus, už kuriuos jam vėliau teko atkentėti Gulage.

Nepašoko aukštyn jo akcijos ir atriaumojus antrajai sovietų okupacijai. Tiesa, buvo priimtas (nors ir ne iš karto) į Rašytojų sąjungą. Iš Šiaulių gimnazijos perėjęs dirbti į Valstybinę leidyklą, jis verčiasi vertimais, nepramatydamas, tarp kitko, pasilaikyti kas pelninga sau. Nežiūrint to, nuo 1950 metų jis vis dažniau ir dažniau apšaukiamas tyleniu ir liaudies priešu. Netrukus (1951) jis suimamas, nuteisiamas ir išsiunčiamas mirties stovyklon, bet 1955 metais amnestuojamas. Grįžęs Lietuvon jis dar kartą susituokia su savo žmona ir vargais negalais įsidarbina vienoje Kauno mokykloje bibliotekininku. 1959 metais

pasirodė jo apysakų knyga *Krito kaštonai*, bet ji liko kritikos nepastebėta. Jos autoriui negrąžinama narystė Rašytojų sąjungoje nei galimybės naudotis jos privilegijomis. Ankstyvesnioji jo kūryba ir toliau ignoruojama.

Neprisimenama jo kūryba nei išeivijoje. Nesimato jos gerbėjų periodikoje. Bene pirmą kartą apie jo prozą išdrįsta pasisakyti Vyt. Kubilius savo veikale *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (1983). Šiaip tylos boikotas.

Pagaliau po 35 metų okupantų valdžia nusprendžia nutraukti Jankauskui baudžiamąją bylą. Kitaip sakant, nutaria jam grąžinti žmogaus teises. Tais pat metais (1988) pasirodo spaudoje jo autobiografinio veikalo *Ne pirmas kartas* pirmoji dalis. Antroji išeina 1993 metais. Jų tarpan įsispraudžia apysakų rinkinys *Dvi galaktikos* (1990).

Tokia yra, glaustai pasakius, K. Jankausko gyvenimo odisėja, kurią jis mėgino atkurti savo knygos *Ne pirmas kartas* puslapiuose. (...)

Skaitytojas negali nepastebėti, kaip dažnai knygoj minimos zylės. Smalsūs ir padykę paukštukai juodom skarytėm, kurie liuoksi ir čirpia autoriui visur, netgi Laisvės alėjos liepose. Knygos pasakotojas, tas „vičvienaitis su savo nelaime", „autsaideris" kažkaip primena tą išnykusį Kauno padangėj paukštelį, bet spėjusį mums atskleist daug daug tiesos apie ypač rūstų Lietuvos vergovės laikmetį.

Vytautas A. JONYNAS

Akiračiai (JAV), 1995 m. balandis, nr. 4 (268).

„VARPŲ" ALMANACHO DEVINTOJI KNYGA

Vilniuje, Universiteto knygyne, pasisekė įsigyti Šiauliuose leidžiamo (o Klaipėdoje spausdinamo) „Varpų" almanacho devintąją knygą. (...) „Varpai" – įdomus, turiningas almanachas. (...) „Varpus" lyginant su mūsų „Baltija", svarstyklių lėkštė, deja, svyra ne mūsiškio almanacho pusėn. Ir ne vien

spaudos kokybe (spausdino tai tas pats „Rytas"), bet ir apimties (...), ir, svarbiausia, publikacijų turinio, istorinės ir meninės vertės požiūriu. Pagaliau ir autorių būrio platumu mes pralaimime, nors mokslinio, meninio ir literatūrinio potencialo požiūriu Klaipėda gerokai lenkia Šiaulius.

Pranas MARTINKUS

Klaipėda, 1995 m. gegužės 9 d.

PRIE TEATRO LOPŠIO

„1931 m. rugpjūčio 1 d. dvylika aktorių (labai nuliūdusių) ir trys technikos darbuotojai išvyko į Šiaulius. Iš Kauno niekas nepalydėjo, o Šiauliuose niekas nepasitiko". Šitas eilutes netrunki rasti neseniai pasirodžiusiame almanache „Varpai-95", Rimanto Vaitiekūno apybraižoje „Direktorius, režisierius, aktorius, žmogus". Jose slypi nuostabus įvykis, tai buvo pirmieji Šiaulių dramos teatro žingsniai. Teatro, kuriam beveik vienuolika metų vadovavo vienas iš seniausių Lietuvos teatrinio gyvenimo veikėjų – Juozas Stanulis (1897-1991). Kaip jam sekėsi direktoriaus ir režisieriaus misija, publikacijoje išguldyta įdomiai, su smulkiausiomis detalėmis, įvykiai nepagražinti. Buvusį direktorių ir išvykusį iš mūsų miesto siejo nuoširdi draugystė su šiauliečiu aktoriumi ir režisieriumi Kazimieru Tumkevičiumi. Prieš akis žmogaus likimas, pilnas paslapčių, veiklos, meilės ir užsispyrimo, persipynęs su teatro likimu – pavartykime, susipažinkime. Straipsnis „Varpuose" kol kas, mūsų žiniomis, unikali galimybė susipažinti su neeiline asmenybe.

Šiaulių naujienos, 1995 m. gegužės 11 d.

„VARPAI" SKELBIA SUGRĮŽIMĄ

Atrodo, jau turėjome įprasti prie sugrįžimų – džiugių, nekantriai lauktų, bet atsiverti naują iliustruoto literatūrinio publicistinio almanacho „Varpai" numerį

ir vėl negali nesidžiaugti. Nors šio dar Antrojo pasaulinio karo metais Šiauliuose pradėto spausdinti leidinio vyresnės kartos literatai ir skaitytojai nebuvo užmiršę, ne vienas gal jau ir nesitikėjo, kad „Varpai" vėl pasirodys. Ištvermingiausias bei kantriausias tikriausiai išliko pirmasis „Varpų" redaktorius Kazys Jankauskas, pasidalijęs savo sumanymu su šiauliečiu literatu, žurnalistu Leonu Peleckiu-Kaktavičiumi. (...) Tai jo nuopelnas, kad almanache ištikimai bendradarbiauja ne tik Lietuvoje gyvenantys kūrėjai. Prieš kelis metus apsilankęs Amerikoje, (...) rado daug talkininkų, pažadėjusių bendradarbiauti ir garbingai tęsinčių šį pažadą. Jų kūryba – vieni iš vertingiausių „Varpų" puslapių. Paskutiniame almanacho numeryje jų jau truputį daugiau nei du šimtai. Tačiau skaityti neprailgsta, nes sumaniai parinkti kūriniai, publikacijų temos. Įvairovė šiuo atveju tikrai pagrįsta. Tai patvirtina, kad „Varpų" iniciatoriai, leidėjai bei sudarytojai turi sukaupę turtingas atsargas. Bus ką skaityti ir kituose numeriuose.

Pirmieji vėl leidžiamų „Varpų" garsai – skardūs. Juos jau daug kas išgirdo, pastebėjo. Gal net ir bendradarbiauti pažadėjo, nes kaimynystė šalia įdomių „Varpų" autorių – garbinga.

Ir įpareigojanti... „Pradėjęs darbą iš pradžių, / Saulės turtus iškast geidžiu", - tai eilutės iš Juozo Almio Jūragio eilėraščio „Saulės auksas". Tegu kūrybos – Saulės turtų – nepristinga ir būsimiems almanacho „Varpai" numeriams.

Birutė NAUJOKAITĖ
XXI amžius, 1995 m. birželio 9 d.

LITERATŪROS VAKARAS „BALTIK VAIRE"

Bendros Lietuvos ir Vokietijos įmonės „Baltik vairas" salėje dar nebuvo tiek garbingų ir tituluotų svečių: praėjusio ketvirtadienio vakarą čia viešėjo pirmieji „Varpų" premijos laureatai – prozininkas Vytautas Martinkus, poetas Sigitas Geda, eseistas Leonas Peleckis-Kaktavičius ir ištikimi „Varpų" almanacho pagalbininkai – Nacionalinės premijos laureatas poetas Kazys Bradūnas,

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas literatūrologas Valentinas Sventickas. Svečių kūrybą skaitė aktorė Virginija Kochanskytė.

Susitikimas – neatsitiktinis: „Baltik vairas" – pagrindinis literatūrinio almanacho „Varpai" rėmėjas, kasmetinės premijos už geriausius prozos, poezijos, eseistikos kūrinius šiame leidinyje įsteigėjas. Prieš porą mėnesių tos premijos įteiktos Rašytojų sąjungoje, dabar buvo atsakomasis vakaras. „Pradedame šešių pavarų literatūros vakarą", - šmaikštavo susitikimo vedėjas V. Sventickas, prisipažindamas, jog jam ir bičiuliams padarė įspūdį naujoji dviračių gamintojų produkcija. Susitikimo metu buvo kalbama apie literatūrą, kultūrą, poeziją, prozą ir gyvenimą, rimtus pašnekesius lydėjo smagūs intarpai-nutikimai iš rašytojų gyvenimo, istorijos, verčiančios susimąstyti. Šiauliečius sujaudino K. Bradūno prisipažinimas, kad niekaip nepavyksta atgauti tėviškės, kurios žemę dirbo net kelios Bradūnų kartos. O poetas, pusę amžiaus pragyvenęs užatlantėje, pažymėjo, kad mūsų kultūrinis ir literatūrinis gyvenimas turėtų imti pavyzdį iš šiauliškių dviračių gamintojų. „Manau, kad tuomet Lietuva laimėtų kultūrinėse tarptautinio gyvenimo lenktynėse", - sakė K. Bradūnas. Poetas skaitė eilėraščių ciklą apie Kryžių kalną. V. Martinkus pasakojo apie romano „Negęsta žvaigždė paukščio pėdoje" gimimą.

Lietuvos aidas, 1995 m. birželio 28 d.

„GENEROLUI VĖTRAI – DĖKINGA LIETUVA", -

taip užrašyta ant naujo kryžiaus, praėjusią savaitę išaugusio Kryžių kalne

Pakruojo rajono Stačiūnų bažnyčioje spalio 6-ąją buvo aukotos šv. Mišios už šioje parapijoje gimusį legendinį generolą Vėtrą – Lietuvos kariuomenės kapitoną, teisininką, žurnalistą, rašytoją Joną Noreiką. Tą pačią dieną Kryžių kalne atidengtas ir pašventintas Stanislovo Grunskio rūpesčiu padirbdintas keturių metrų ąžuolinis kryžius (autorius tautodailininkas Kazys Bimba). Šiauliuose surengtas minėjimas ir atidaryta paroda.

Dviračių gamintojai „Varpų" vakare.

„Varpų" ir Nacionalinės premijos laureatų vakaras „Baltik vaire". Iš kairės: Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas, aktorė Virginija Kochanskytė, poetai Sigitas Geda, Kazys Bradūnas, prozininkas Vytautas Martinkus, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius. 1995 m. birželio 22 d.

Antano DILIO nuotraukos.

(...) Stanislovas Grunskis ir Danutė Noreikaitė-Nausėdienė – J. Noreikos sesers ir brolio vaikai. (...) J. Noreika labai dažnai atvažiuodavo į Lupaičius, kur gyveno Grunskiai. (...) S. Grunskis pasakoja, kad J. Noreika jau buvo žinomas kaip pradedantis rašytojas, už noveles, apsakymus net laimėjęs keletą premijų. Tačiau mažai kam žinomas faktas, kad jis buvo parašęs ir romaną „Penki broliai". Su broliu Antanu to romano rankraštį jie išsaugojo iki Atgimimo. Jį į Ameriką išsivežė ten gyvenanti J. Noreikos dukra Dalia Kučėnienė – žymi išeivijos kultūros veikėja. S. Grunskis dabar gailisi, kad prieš keletą metų nesutiko romano išspausdinti „Varpuose". Manė, kad JAV tai bus padaryta greičiau. Deja, kol kas nėra jokių žinių apie tai, kada rankraštis taps knyga.

O „Varpų" leidėjai neatsitiktinai buvo susidomėję J. Noreika. Juk tai per jį buvo gautas srities komisaro Gevekės sutikimas įsteigti Lietuvių meno ir mokslo centrą ir leisti „Varpų" almanachą. Antinacinėje rezistencijoje drauge su J. Noreika dalyvavo ir „Varpų" sumanytojas A. J. Greimas (vadovavo rezistenciniam spaudos ir propagandos sektoriui). (...)

XXI amžius, 1995 m. spalio 13 d.

DOVANA LITERATŪROS MYLĖTOJAMS IR SPECIALISTAMS

Taip reikėtų vadinti ką tik Centrinio knygyno lentynas papuošusią (...) knygą „Baltas lapas – lyg altorius". (...)

Neabejoju, kad net didžiausia salė nesutalpintų norinčių susitikti ir pasikalbėti su legendomis tapusiais mūsų prieškarinės kartos poetais ir rašytojais – Bernardu Brazdžioniu, Kaziu Bradūnu, Jurgiu Jankumi, Viktoru Katiliumi, Broniu Raila, Gimbutų bei Liudo Jakavičiaus šeimomis ir dar dviem dešimtimis iškilių asmenybių, savo gyvenimą ir kūrybą pašventusių tėvynei Lietuvai.

Atvertę knygą išvysite juos, žvelgiančius iš unikalių fotografijų ir perskaitysite tai, ko niekada nerasite sausose enciklopedijose ir žinynuose. (...)

Ši knyga yra pirmoji iš pradėtos spausdinti Šiauliuose leidžiamo almanacho „Varpai" bibliotekos. Tik dėkoti reikia šios iniciatyvos autoriui ir rėmėjams. (...)

Vladas VYŠNIŪNAS
Klaipėda, 1995 m. lapkričio 30 d.

GERESNĖS LIETUVOS TROŠKIMAS

Iš Vytauto Bikulčiaus ir Žibunto Mikšio pokalbio „Lietuva paryžiečio akimis", kurį 1995 m. spalio 16 d. surengė Šiaulių prancūzų kultūros centras Šiaulių pedagoginio instituto Senato auditorijoje.

V. B. Kaip žiūrite į „Varpų" almanachą, kurio leidimas dabar atnaujintas?
Ž. M. Palankiai. Neabejotinai palankiai.

Šiaulių kraštas, 1995 m. gruodžio 14 d.

MENININKAS ISTORIJOS LŪŽYJE

(...) Jaunoji karta įsiūbuoja kultūrinį gyvenimą regionų centruose: leidžiamos vietinių autorių knygos ir solidūs literatūriniai žurnalai (Klaipėdoje – „Baltija", Šiauliuose – „Varpai", Ukmergėje – „Eskizai"). (...)

Vytautas KUBILIUS
Metai, 1995, nr. 11; *Dienovidis*, 1995 m. gruodžio 15 d.

PASIRODĖ PIRMOJI „VARPŲ" BIBLIOTEKOS KNYGA

Knygynuose pasirodė pirmoji „Varpų" almanacho bibliotekos knyga „Baltas lapas – lyg altorius" Tai – „Varpų" almanacho vyriausiojo redaktoriaus

(...) eseistiniai pasakojimai apie kūrėjų gyvenimą, kūrybą ir likimą. Knygos viršelį puošia grafiko Žibunto Mikšio ofortas „Natiurmortas su knyga ir žvakide", simbolizuojąs gyvenimą, kūrybą ir likimą.

„Varpų" almanacho bibliotekoje bus leidžiamos šio almanacho premijos laureatų ir kitų rašytojų knygos. Spaudai jau parengta pirmojo „Varpų" redaktoriaus prozininko Kazio Jankausko apysakų ir apsakymų rinkinys „Šermukšnis prie ežero" ir Jurgio Jankaus „Papelkių Skirpstūnas". (...)

Ričardas VITKUS
Lietuvos rytas, 1995 m. gruodžio 29 d.

LAGERIO PASAKOS

1906 m. sausio 29 d. Šiauliuose gimė Ona Lukauskaitė-Poškienė. (...) Karo metais – viena iš Šiauliuose leisto „Varpų" almanacho iniciatorių. (...)

Dalia STRIOGAITĖ
Literatūra ir menas, 1996 m. vasario 17 d.

IŠ KAZIO JANKAUSKO 1996 M. KOVO 9 D. LAIŠKO „Varpų" redaktoriui: „Apie tai, kad vietinė poetė šiauliškė Poškienė turi kokių nuopelnų „Varpų" atsiradimui, - nežinau".

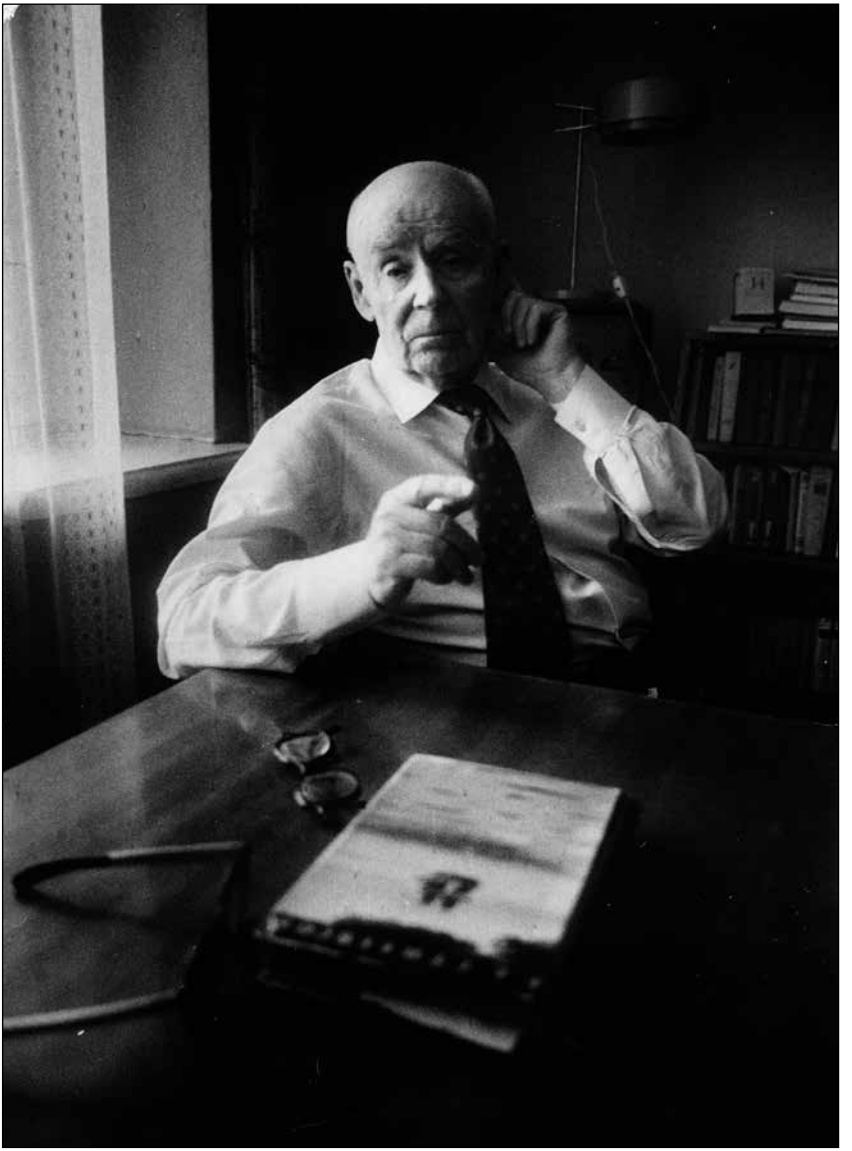

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: Kazys Jankauskas 1989 metais.

Kazio Jankausko amžinojo poilsio vieta.

STOTYS, KURIOS BUVO LEMTINGOS

Gegužės 1-ąją mirė žymus prozininkas, politinis kalinys, literatūros almanacho „Varpai" pirmasis redaktorius Kazys Jankauskas.

Nebėra Kazio Jankausko – rašytojo, pirmųjų „Varpų" redaktoriaus. Šita žinia tokia netikėta, taip nelaiku. Ją ką tik pranešė rašytojo sūnus Zigmas. Po to, kai prieš porą valandų išsiunčiau į Kauną, į ramią Seinų gatvelę, naująjį, jau dešimtą „Varpų" almanacho numerį.

(...) Rašytojas labai džiaugėsi po 45 metų atnaujintais „Varpais", nekantriai laukdavo kiekvieno naujo numerio. Šiemetinis numeris šiek tiek pasivėlino. Kai paskutinį sykį matėmės šią žiemą, atsisveikindamas tarsi ką nujausdamas pasakė: „Jau turbūt nepamatysiu „Varpų". Tikrai nepatikėjau. Rašytojas kaip visada buvo geros nuotaikos, pasakojo apie seniai prabėgusius laikus. Vos gavęs signalinį egzempliorių, išsiunčiau jam „Šermukšnį prie ežero" – tai ką tik pradėtos leisti „Varpų" bibliotekos serijos antroji knyga, niekur iki tol neskelbti

Kazio Jankausko apsakymai ir dvi apysakos. Vasario 26-ąją gavau gražų padėkos laišką. Paskutinis laiškas, rašytas balandžio 8-ąją, taip pat susijęs su „Šermukšniu..." Atsiuntė iškarpą iš laikraščio ir keletą žodžių apie recenziją. Iš laiško nesunku buvo pajusti širdgėlą: „Recenzentas bijojo plačiau panagrinėti krikščioniškų pagrindu parašytą knygą ir recenzija gavosi trumpa kaip tas zuikis trumpauodegis. Mat kaip išeina, kai bijomasi ir dabar atviras parašyti. Ir aš dabar sprendžiu, ar buvo šita recenzijėlė reikalinga?"

(...) Mūsų pažintis tęsėsi nuo 1988 m. rugsėjo 14-osios (tuomet ruošiausi atnaujinti „Varpus"). Kiekvienas susitikimas – nepakartojamas, nes Kazys Jankauskas turėjo fenomenalią atmintį ir nepaprastai įdomų gyvenimą už savo pečių bei jautrią idealisto širdį. Daug kas liko atmintyje, diktofono kasetėse. Kai kas jau užrašyta. (...)

Gegužės 4-ąją Kazys Jankauskas atgulė Eigulių kapinėse Kaune, kur jau keleri metai ilsisi mylimiausias jo žmogus ir ištikima pagalbininkė. Ilsėkis ramybėje, didysis Varpininke!

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS
Šiaurės Atėnai, 1996 m. gegužės 11 d.

ANTROJI „VARPŲ" LITERATŪRINĖ PREMIJA

Vilniuje, Rašytojų sąjungoje, apdovanoti „Varpų" almanacho literatūrinės premijos laureatai.

Jais tapo Jonas Avyžius, Valentinas Sventickas ir Alvydas Šlepikas. J. Avyžius 1000 Lt premija apdovanotas už almanache spausdintas ištraukas iš naujojo romano. Kaip sakė pats autorius, visas romanas gali ir neišvysti pasaulio, nes Lietuvoje kultūrai skiriama mažai lėšų.

V. Sventickas pasakojo, jog, sužinojęs apie premiją, jos pasiimti grįžo net iš Varšuvos. Ir taip, juokavo autorius, prarado garsios lenkų aktorės Beatos Tiškevič bučinį, mat penktadienį Varšuvoje aktorė turėjo įteikti premiją Rašytojų sąjungos leidyklai už lenkų literatūros propagavimą Lietuvoje.

Poetas A. Šlepikas skaitė savo naujausias eiles.

(...) Premijų įteikimo proga buvo pristatytos keturios naujos „Varpų" knygynėlį papildžiusios knygos. (...) Rašytojas Vytautas Martinkus apgailestavo, kad vienos iš pristatytų knygų autorius K. Jankauskas nebesulaukė naujo „Varpų" numerio, pirmą kartą išleisto spalvotais viršeliais. Susirinkusieji pagerbė K. Jankausko atminimą tylos minute.

Ineta STRAVINSKAITĖ

Respublika, 1996 m. gegužės 20 d.

BŪTI AR NEBŪTI?

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

Gerokai pasimetęs Laureatas redaktoriui, atsisveikinančiam prieš kelionę:

- Ką man dabar daryt? Jie (keli jaunieji plunksnos broliai – L. P.-K.) reikalauja *pastatyt*, o žmona prašo (liepia? – L. P.-K.) į namus grįžt...

Tokio rašytojo dar neteko matyti. Tik kodėl nuo mano patarimo jam nė kiek nepalengvėjo?

„VARPAI" SKAMBA VISAI LIETUVAI

„Kaip turi kalbėti literatūra, toldama dabar nuo ezopinės kalbos, kurią ištobulino cenzūros aptvaruose? Gal taip, kaip kalba Vanda Juknaitė „Stiklo šalyje", - trumpais informacijų sakiniais, pakylančiais nuo žemės vos retkarčiais: taip iš murzinų balų formuojasi debesys", - rašo naujajame „Varpų" numeryje Valentinas Sventickas, kurio esė „Penkios žvaigždutės, naktį nupieštos „Varpams" įvertinta 1996 metų „Varpų" literatūrine premija.

Tarp 35 autorių tekstų – daug dėmesio vertų. Kazio Jankausko jubiliejui skirti žodžiai nebepasiekė pirmųjų „Varpų" redaktoriaus. Spausdinamuose

rašytojo apsakymuose – gerai mums pažįstamas romantikas idealistas. Jurgis Jankus neišduoda tik jam vienam būdingo žanro, nors ir vieną, ir kitą jo spausdinamą pasakojimą neabejotinai galėtume pavadinti apsakymu, o gal novele. Praėjo ganėtinai laiko nuo paskutinio Jono Avyžiaus romano pasirodymo, ištrauka iš rašomo romano „Įpėdinis" – gan netikėta publikacija. Pats autorius pažymi, kad vaizduodamas vieną šeimą bando įgyvendinti seną savo svajonę – bent jau punktyru nužymėti erškėčiais klotą mūsų tautos kelią iki Nepriklausomybės praradimo 1940 metais. Toji plati epinė drobė su visais ekskursais į praeitį turėtų apimti daugiau kaip šimtmetį. Naujasis J. Avyžiaus užmojis taip pat įvertintas šiemetine „Varpų" premija.

Poezijos almanache daug ir tikrai neprastos. Nuo visų pripažinto maestro Vytauto P. Bložės iki joniškiečių literačių, debiutuojančių „Mažojoje antologijoje". „Štai užsidega mano burnoj / raidės kibirkštis / jinai gimsta ir varpo gaudimas / nueina žole ją nulenkia", - prie V. Narbuto piešinių toks tikras Alvydas Šlepikas, beje, taip pat „Varpų" premijos laureatas.

„Varpų" leidėjai nuo pirmųjų atnaujintų numerių nestokoja vertingos memuaristikos. Ankstesniuose numeriuose ypač įdomūs buvo Viktoro Katiliaus „Židiniai ir žmonės". Šįkart pradedamas Stasio Anglickio „Žodis, augęs iš žemės". Tai – ligi šiol neskelbti tekstai apie „Žemaičių" antologijos (1938 m.) atsiradimą ir kitus su tuo susijusius literatūrinius įvykius. Nekupiūruoti rašytojų laiškai – tikras atradimas literatūros tyrinėtojams. Viena įdomi smulkmena: ir po 60 metų mes labai panašūs. Štai Liūnė Janušytė, duodama sutikimą atvažiuoti į Šiaulius, nepamiršta pridurti: „Norėčiau paprašyti, jei galit, atsiųsti man kelionei, nes aš – kaip paprastai turbūt neturėsiu pinigų". O dar žemiau – prierašas: „Dovanokite, kad rašau pieštuku, bet mat – sėdžiu pas Konradą".

Solidi „Teatro" rubrika. Ją pradeda Vytauto Alanto, karo metais Vilniaus teatro direktoriaus, neskelbti atsiminimai. Audronės Bagatyrytės ir Edmundo Leonavičiaus „Nebijokime susipažinti: „Edmundo studija-3" – jau modernioji šiandiena. Šioje publikacijoje pasakojama apie vieną pirmųjų profesionalių teatro studijų Lietuvoje, kurią 1991 metais įkūrė Šiaulių dramos teatrą savo noru palikę režisierė ir aktorius.

Virginijaus Kinčinaičio tekstas – semiotinės dailėtyros bandymas (analizuojamas VDA auklėtinio, tęsiančio studijas Čikagoje, Žilvino Lilo darbas – „005 miesto veido" projektas). Šalia prisišliejęs skulptoriaus Juozo Genevičiaus kūrybinis portretas.

Gausu kultūros istorijai skirtų straipsnių, atsiminimų. Labiausiai įsimintini – Juozo Povilonio „Broliai Keliuočiai", Vandos Daugirdaitės-Sruogienės „Kaip prancūzų kalbos mokėjimas man buvo gyvenime naudingas", Valerijos Bielskytės-Anysienės „Medemrodės dvaras".

„Iš Jūsų vertinimų galima susidaryti įspūdį, kad esame neseniai išlipę iš medžio?" – klausia Paryžiuje gyvenančio grafiko Žibunto Mikšio „Varpų" vyriausiasis redaktorius (...). „Lietuvoje pirmoji dailės paroda suorganizuota 1907 metais. Ko norėt? Dar 100 metų nėra. O ką reiškia 100 metų kultūroje?" – svarsto profesorius. Ž. Mikšys „sako tai, ką galvoja, vertina taip, kaip verčia tai daryti išmintis, patirtis, erudicija".

Neabejotinas atradimas – Onos Šilėnienės parengta publikacija „Lietuviai – Amerikos indėnų teritorijos pionieriai". „Kodėl jaunystėj taip žydėjo gėlės? Ne gėlės ten ir žydėjo – mes!" – tai ištrauka iš Romualdo Ozolo užrašų. Filosofo „Įžvalgos" – tikrai ne tik sau.

„Varpai-96" – jau dešimtasis, taigi jubiliejinis almanacho numeris. (...) Kaip taikliai per šiemetinį „Varpų" pagerbimo vakarą Rašytojų sąjungos klube pasakė V. Sventickas, juos galima „kritikuoti" nebent už provincialumo stoką.

Giedrius RAMONAS
Literatūra ir menas, 1996 m. birželio 1 d.

PASAKOJIMAI: IŠ MITO IR TIKROVĖS

Jurgio Jankaus „Papelkių Skirpstūną" bei Kazio Jankausko „Šermukšnį prie ežero" sieja ne tik formali „giminystė", t. y. pasirodymas su „Varpų" almanacho bibliotekos ženklu. Tarp šių dviejų rašytojų esama ir kitokios jungties – abu gimę

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: „Varpai-1996" ir pirmųjų „Varpų" bibliotekos knygų pristatymas Rašytojų sąjungos klube. Kalba Menų akademijos prezidentas prozininkas Vytautas Martinkus. Vakaro vedėjai (iš kairės) – „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, literatūrologas Jonas Linkevičius, prozininkas Liudvikas Gadeikis. 1996 m. gegužės 17 d.

tais pačiais metais, abu buvo nublokšti toli nuo gimtosios žemės. Jurgis Jankus kadais pasirinko emigranto dalią, Kaziui Jankauskui teko patirti dar sudėtingesnį – lagerio kalinio likimą. Abudu persekiojo panaši lemtis: nei vieno, nei kito kūryba sovietinėje literatūroje nebuvo pageidaujama, kelioms dešimtims metų šių rašytojų vardai oficialiosios kultūros istoriografų buvo išbraukti arba teminimi marginalijose. Kalbant apie tokio likimo rašytojų kūrybą neretai išleidžiamas iš akių svarbus, atidesnio komentaro vertas faktas – užaugo ištisos kartos skaitytojų, kurioms mokykliniai vadovėliai, chrestomatijos ir literatūros istorijos bruko į galvas kitokią lektūrą bei kitas jos kūrėjų pavardes. Nevienodai sugrįžta į literatūros užribius nutrenktų rašytojų kūryba. Kitoks tapo gyvenimas ir kitokie šiandien vyrauja interesai. O ir pačių knygų reikšmė nūdienos socialiniame ir

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 1996 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai (iš dešinės) Valentinas Sventickas, Jonas Avyžius, Alvydas Šlepikas (kairėje).

kultūriniame gyvenime gerokai nudilo. Šį faktą primenu dėl to, kad suvoktume, jog jokie naujai parašyti ir teberašomi literatūros vadovėliai, jokios programos ir jokios literatūros istorijos nebegali sugrąžinti sunaikinto laiko ir prarasto skaitytojo. Tad pasiguosti galima nebent tuo, kad panašaus likimo autorių – ne pora ir ne tuzinas. Pridurkime: galgi paguodžia tai, kad per pastarąjį dešimtmetį turėjome progą pasidžiaugti pavėluotai išspausdinta ir perspausdinta šių rašytojų romanistika bei novelistika, patirti aukštos prabos literatūros skonį.

J. Jankaus ir K. Jankausko knygos suteikia galimybę komunikuoti su tekstais, kurie atspindi ne tik šiuolaikinės lietuvių prozos slinktį klasikinės tradicijos link, bet ir liudija kitokiomis sąlygomis susiformavusias literatūrines pažiūras, estetines aspiracijas, disonuojančias su „karštais", tačiau kartkartėmis beviltiškai nusenusiais ir vienadieniais naujosios kartos literatūriniais opusais.

Jurgis Jankus savo prozos kūrinį pavadino „pasakojimu". (...) Dievadirbio (kūrėjo) tema – J. Jankaus pasakojimo centras – lietuvių literatūroje nėra nauja. (...) Tiesa, tema išvystoma jau kitomis istorinėmis aplinkybėmis – pasako-

jama apie dievadirbio likimą dramatiškais pokario metais. (...)

Įdomesnė Kazio Jankausko knyga. (...) Tai nėra labai darnus rinkinys, tačiau tatai bus visiškai suprantama, jei prisiminsime, kokios yra dalies rinkinyje sudėtų tekstų atsiradimo aplinkybės. (...)

Almantas SAMALAVIČIUS
Literatūra ir menas, 1996 m. spalio 19 d.

PASKIRTAS NAUJAS AB „BALTIK VAIRAS" GENERALINIS DIREKTORIUS

Trumpa ištrauka iš pasikalbėjimo su naujuoju bendrovės vadovu Audriumi Tručinsku:

- Ar „Baltik vairas" ir toliau pripažins labdarą, rems kultūrą?

- Bendrovės savininkas Michaelis Šminkė į Lietuvą atvažiavo ne labdaros dalinti. Jo požiūris į mūsų kultūros rėmimą nėra labai teigiamas. Ateityje bus tam tikrų problemų, nes tai, kas buvo ta prasme daroma, jam nelabai patiko.

Birutė VAIČIULEVIČIENĖ
Šiaulių naujienos, 1996 m. spalio 29 d.

VIENIŠAS, BET NE VILKAS

Paskutinįsyk su rašytoju telefonu kalbėjomės per Velykas. Kalbėjo rašytojas apie tik dabar, po metų kažkokiu būdu jį pasiekusius „Akiračius" (1995, nr. 4 (268) su Vytauto A. Jonyno recenzija „Vienišo vilko atsiminimai". (...) K. Jankauskas sakė iš tikrųjų niekada nesijautęs vienišu vilku, nors tame tekste yra ir tikrai nemažai tikslių pastebėjimų.

L. P.-K., *Lietuvos aidas,* 1996 m. lapkričio 23 d.

ŠIAULIŲ MIESTO MERUI A. LANKAUSKUI PAREIŠKIMAS

Š. m. gegužės 1 d. mirė žymus prozininkas, vertėjas, pirmasis „Varpų" almanacho redaktorius, politinis kalinys Kazys Jankauskas. Jis gimė (1906 m. lapkričio 24 d.) ir ilgą laiką gyveno Šiauliuose, čia išleistos ir solidžiosios „Varpų" knygos.

Turbūt nė vieno rašytojo kūryboje nėra tiek daug vietos skirta savo gimtajam miestui. Šiaulius jis nepaprastai mylėjo, jam iki mirties rūpėjo Šiaulių naujienos, jo žmonės. Deja, negalime pasigirti, kad tojį meilė būtų abipusė. Oficialieji Šiauliai kol kas Kazio Jankausko neprisimena net per jo jubiliejus.

Neabejoju, kad Kazys Jankauskas nusipelnė kitokio dėmesio ir, žinoma, jo atminimo įamžinimo. Siūlau vieną Šiaulių gatvę pavadinti KAZIO JANKAUSKO vardu. 90-mečio jubiliejus tam labai puiki proga.

1996. XI. 25.

„Varpų" almanacho vyriausiasis redaktorius

SENŲJŲ KAPINIŲ ISTORIJA ATGYJA FOTOGRAFIJOSE

Šiandien Fotografijos muziejuje atidaroma šiauliečio fotografo Algirdo Musneckio paroda „Senosios kapinės". (...) Sumanymą įgyvendinti paskatino „Varpų" almanache perskaitytas menotyrininko Vytenio Rimkaus straipsnis šia tema. (...)

Ekspozicijoje per 90 fotografijų, skirtingų savo nuotaika, atlikimo technika ir netikėtomis kompozicijomis.

Neda ŽVYBIENĖ

Šiaulių naujienos, 1996 m. gruodžio 18 d.

Valerijos MOCKIENĖS nuotraukoje: čia prasideda Kazio Jankausko gatvė.

ŠIAULIUOSE – KAZIO JANKAUSKO GATVĖ

„Varpų" redakcijos pasiūlymu Šiaulių miesto tarybos posėdyje nuspręsta gatvę Gubernijos rajono kvartale, kurį riboja J. Basanavičiaus, Vaidoto ir Žemaitės gatvės, pavadinti rašytojo Kazio Jankausko vardu. Sovietmečiu čia buvo karinio miestelio teritorija, gatvė neturėjo vardo. O tarpukariu tame miesto rajone rašytojui teko prisidėti prie betoninio tilto statybos šalia mažos geležinkelio stotelės.

Literatūra ir menas, 1997 m. vasario 22 d.

IŠ LRS PIRMININKO LAIŠKO „VARPŲ" REDAKTORIUI

Marcelijus dviračiu važinėtų, Aido batų numeris 44,5.
Tik mudu suprastume, kas čia parašyta.

Valentinas Sventickas
1997 m. kovo 18 d.

Į POEZIJĄ GRĮŠIU DVIRAČIU,

gavęs 1997 metų „Varpų" literatūrinę premiją, sakė Marcelijus Martinaitis

Vilniuje, Rašytojų sąjungos klube, pagerbti 1997 metų „Varpų" literatūrinės premijos laureatai, pristatytas naujausias, jau vienuoliktas almanacho „Varpai" numeris.

Šiemetiniais „Varpų" premijos laureatais pripažinti Aidas Marčėnas (poezija), Marcelijus Martinaitis (esė) ir Vladas Vyšniūnas (proza). Laureatams, be specialių diplomų, įteiktos vertingos „Varpų" rėmėjų dovanos: bendra Lietuvos-Vokietijos įmonė AB „Baltik vairas" apdovanojo pasaulyje populiariais dviračiais, seniausia Šiauliuose įmonė AB „Elnias", kurios didesnę pusę produkcijos perka anglai, specialiai laureatams pasiuvo batus, seniausias Lietuvoje Antano Gricevičiaus lietuvių saldainių fabrikas „Rūta" pagerbė rašytojus geriausios savo produkcijos pavyzdžiais.

„Iš poezijos išėjau pėsčias. Į poeziją grįšiu dviračiu", - sakė „Varpų"laureatas poetas Marcelijus Martinaitis, almanachą įvertinęs kaip vieną intelektualiausių Lietuvos leidinių. Jis ir Aidas Marčėnas skaitė susirinkusiems savo eilėraščius. Laureatas Vladas Vyšniūnas prisiminė savo kelią į literatūrą, kuris prasidėjo partizanų būryje, brendo lageriuose.

Lietuvos aidas, 1997 m. balandžio 29 d.

VAKARAS, KURIO NEPAKARTOSI

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

- Pas Prezidentą eisiu tik su šitais batais, - Pirmininko kabinete ant stalo demonstruodamas laureatui skirtą dovaną, kalbėjo Poetas.

Naujaisiais savo batais džiaugėsi ir kitas Poetas. Viskas vyko, kaip per tikrą madų demonstravimą. Tikras stebuklas, kad ant ganėtinai siauro stalo laureatai elegantiškai prasilenkdavo.

Akimirkos, kurias ne kiekvienam lemta patirti.

Antano DILIO nuotraukoje: „Varpų" svečiai (iš dešinės) Aldona Brazdžionienė, Bernardas Brazdžionis, Leonas Narbutas (penktas iš dešinės) priėmime pas Šiaulių miesto vadovą Alfredą Lankauską (sėdi kairėje). 1997 m. birželio 13 d.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS KVIETĖ GYVENTI NE PARTIJOMS, BET LIETUVAI

Lietuvoje trečią savaitę svečiuojasi poetas Bernardas Brazdžionis. (...) Praėjusį penktadienį garbusis svečias su žmona Aldona (...) atvyko į Šiaulius, lankėsi savivaldybėje, dalyvavo kūrybos vakare. Poetą lydėjo jo biografas, žurnalistas ir redaktorius Juozas Kojelis, jaunystės dienų draugas kauniškis poetas Leonas Narbutas, „Varpų" almanacho redaktorius (...).

Antano DILIO nuotraukoje: Bernardas Brazdžionis (viduryje), Leonas Narbutas (kairėje) ir „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius Šiaulių Petro ir Pauliaus katedros klebono monsinjoro Kleopo Jakaičio draugėje.

Penktadienio pavakarę Šiaulių filharmonijos salėje buvo surengtas „Varpų" almanacho ir poeto Bernardo Brazdžionio vakaras. (...) Poetas tris kartus ėjo į sceną skaityti savo eilėraščių. (...) Poeto eilėraščius skaitė Kauno dramos teatro aktorė Virginija Kochanskytė, ištraukas iš Alės Rūtos knygos, atsiminimus skaitė Šiaulių dramos teatro aktorius Antanas Venckus. „Varpų" almanacho rėmėjai – AB „Baltik vairas", A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabrikas „Rūta", AB „Elnias" – sveikino poetą Bernardą Brazdžionį, juosė jį tautine juosta. (...)

Aldona SIREIKIENĖ

Šiaulių kraštas, 1997 m. birželio 16 d.

ŠIAULIŲ „VARPAI"

Literatūriniai žurnalai ir almanachai Lietuvoje dabar pradedami leisti ne tik sostinėje Vilniuje, Kaune, bet ir kituose miestuose. Vienas iš populiariausių – Šiauliuose leidžiamas almanachas *Varpai.*

(...) Dabar šį almanachą žino ir skaito ne tik Lietuvoje, bet ir New York'e, Paryžiuje, Sidney, Australijoje.

Dar vienas svarbus *Varpų* bruožas – JAV, Anglijoje, kitose šalyse gyvenančių lietuvių rašytojų ir kultūrininkų aktyvus dalyvavimas jame. (...)

Išleista almanacho *Varpai* vienuoliktoji knyga. (...) Vilniuje, Rašytojų klube, įvyko šio numerio pristatymas. (...) Pradėdamas vakarą, *Varpų* redaktorius, be kita ko, pasakė, kad jo rengėjai stengiasi, jog šalia žymiausių mūsų literatūros kūrėjų sublizgėtų nors vienas nežinomas ar dėl kokių nors priežasčių

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: atsiminimais apie „Varpų" pradžią dalinasi Kazys Bradūnas. Poeto kairėje sėdi Julius Būtėnas, antroje eilėje – profesorius Rimvydas Šilbajoris. 1997 m. balandžio 24 d.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: eiles skaito laureatas Aidas Marčėnas.

užmirštas deimančiukas, nesvarbu, kur jis begyventų. (...) Apžvelgdamas naujausią (...) numerį, redaktorius pažymėjo vieną tokį (...) deimančiuką – Klaipėdoje gyvenantį buvusį tremtinį, plunksną puikiai valdantį jau senyvo amžiaus literatą Vladą Vyšniūną. *Varpuose* išspausdintą jo apsakymą „Lorelei" gerai įvertino vakare kalbėjęs rašytojas Vytautas Martinkus.

Kaip ir kituose, taip ir aptartame almanacho numeryje daug vietos skiriama užsienio lietuvių rašytojams. (...) Naujausiuose *Varpuose* spausdinami trys Baréno apsakymai labai atvirai susišaukia su jo paties fotografija, kurioje jis stovi prie piliarožių. Ir ten, ir čia - jis tikras lordas.

(...) Kalbėdamas apie almanachą, Vytautas Martinkus pažymėjo, kad *Varpai* atstovauja įvairioms literatūrinėms kryptims, nesivaiko madų, postmodernizmo, o savo estetiniais, etniniais ryšiais siejasi ne tik su šiauliečiais, bet ir visos Lietuvos, o taip pat išeivijos autoriais. Valentinas Sventickas almanachą *Varpai* pavadino solidžiu, o Marcelijus Martinaitis – intelektualiu leidiniu.

Vienas iš aktyviausių *Varpų* rengiamų literatūrinių vakarų dalyvių Kazys Bradūnas pasakė, kad Šiaulių *Varpai* suaugę su Vinco Kudirkos *Varpu.* Tam tikra prasme jie susiję su K. Bradūno pirmąja, vokiečių okupacijos laikais išleista jo poezijos knyga *Vilniaus varpai.* K. Bradūnas linkėjo, kad į Šiaulių *Varpus* atsilieptų kiti varpeliai ir kad tiek jaunieji, tiek senieji plunksnos darbininkai stengtųsi atsiliepti, rašyti almanachui.

(...) Na, o kad *Varpai* eina ir gyvuoja, išgali skirti kasmetines literatūrines premijas, galima sakyti ačiū almanacho rėmėjams. (...) Gerai, kad Lietuvoje, ne tik užjūriuose, atsiranda kultūrinių leidinių turtingų ir dosnių mecenatų.

Algimantas Antanas NAUJOKAITIS
Draugas (JAV), mokslo, meno, literatūros puslapiai,
1997 m. birželio 14 d.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: Marcelijus Martinaitis jau apdovanotas.

SPAUDOS, RADIJO IR TV RÉMIMO FONDO TARYBAI REKOMENDACINIS LAIŠKAS

(...) Atgimimo metais buvo pasirodę daug kultūrinio pobūdžio leidinių, tačiau iki šiol išliko – vienetai. Kad ir kaip kultūros, ypatingai literatūros bei kultūrologinės publicistikos, nenori matyti pinigai, „Varpų" vyriausiasis redaktorius dešimt metų stebuklingu būdu pajėgdavo surasti rėmėjų almanacho leidybai.

Per tą dešimtmetį „Varpai" suformavo savitą kultūros proceso pažinimo modelį. Jam būdinga: 1) „Varpai" pirmiausia pamato ir apibūdina Šiaulių ir jų regiono kultūros istorijos, meninės kūrybos svarbiausius bruožus; 2) regiono kultūrinis procesas, atskleidžiant jo sąsajas su bendraisiais pokyčiais kultūroje, netikėtai tampa visos lietuvių kultūros sklaidos pasaulyje aiškiai regima spalva; 3) spausdindamas geriausių lietuvių literatūros kūrėjų – praeities ir dabarties, išeivių ir čia gyvenančių – kūrybą, apmąstymus, įvairių kultūros sričių tyrinėjimus, prieštaringus požiūrius, almanachas pasidaro apskritai kultūros vyksmo aktyviu dalyviu, ryškinančiu jame, žinoma, savitąją lietuvių kultūros spalvą.

Taigi: kultūrinė savastis – jos „kraujomaiša" su pasaulinės kultūros patirtim – šių procesų pažinimas ir savitas atskleidimas. Šitoks kultūros viešosios raiškos modelis suderina paviršių ir gelmę, ir aš nematau Lietuvoj kito kultūrinio leidinio, kuris tai darytų sėkmingiau. Mūsų kultūros padangėj vyrauja daugiau ar mažiau vienpusiški modeliai: jei gelmė, tai tik gelmė, neretai – tik „pretenzinga gelmė"; arba: jei paviršius, tai tik juo ir slystama, įsikyrint skaitytojui iki „nenoro toliau taip slyst".

Rekomenduoju Tarybai pagal galimybes paremt (...) projektą, kuris bus įgyvendinamas 1998 metais.

Petras DIRGĖLA
Rašytojas
1997 m. spalio 20 d., Vilnius

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje (iš kairės): 1997 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas Marcelijus Martinaitis, AB „Baltik vairas"direktorius Audrius Tručinskas, AB „Elnias" generalinis direktorius Petras Obrikis, „Varpų"vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas, 1997 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai Vladas Vyšniūnas ir Aidas Marčėnas, A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta"savininkai Antanas Gricevičius ir Aldona Gricevičiūtė-Gluodienė.

NAUJAUSIŲ „VARPŲ" SKAMBĖJIMAS IR DU ATSIGRĘŽIMAI Į PRAEITĮ

Neseniai pasirodė naujas iliustruoto literatūrinio publicistinio almanacho „Varpai" numeris. Jau dvyliktasis, jei skaičiuosime nuo 1943-ųjų, kai vokiečių okupacijos sąlygomis pirmąkart Šiauliuose suskambėjo „Varpai". Šiemet almanachui sukanka 55-eri. „Varpų" leidimas kuriam laikui buvo nutrūkęs ir atnaujintas tik 1989-aisiais. Taigi šiemet – dešimtasis atnaujinto almanacho numeris. Šios sukaktys ir paskatino pavartyti 1998 metų „Varpų" numerį bei atsigręžti į praeitį.

Tikėti, tikti, įtikti...

Šiųmetinėje 248 puslapių „Varpų" knygoje spausdinama beveik 30 autorių kūriniai. Esė, poezija, interviu, proza, literatūrologijos tekstai. Daugelis autorių žinomi, besisukinėjantys Lietuvos literatūros, kultūros Olimpe. Viktorija Daujotytė, Valdemaras Kukulas, Petras Dirgėla, Kornelijus Platelis, Bernardas Brazdžionis, Romualdas Lankauskas, Jurga Ivanauskaitė, Vytautas Martinkus... Tekstai nauji, neskaityti, daugelis specialiai rašyti „Varpams".

Pirmasis tekstas naujausiuose „Varpuose" – V. Daujotytės esė „Tarp tikėti, tikti, įtikti". Jį galima suprasti kaip raktą, kuriuo būtų atrakinamos kitų rašinių prasmės. V. Daujotytė rašo: „Tarp tinka ir įtinka – didžiulis tarpas (...). Įtinka tas, kurio kaip asmens beveik nėra, tik kito duotos ir kitam atliekamos funkcijos. Įtinkantis veikėjas (kuo mažesnis, tuo labiau) atsisako tikti tiems, kuriems turėtų tarnauti, vykdyti jų valią. Kuo daugiau įtinkančių, tuo mažiau tinkančių tarnauti, spręsti, veikti".

Šie mąstymai – ne tik apie politiką. Apie kultūrą, apie gyvenimą apskritai, apie literatūrą. V. Daujotytės pradėta „tikėti, tikti, įtikti" interpretacija pratęsta ir kitų autorių tekstuose jiems patiems to net nesiekiant. Spausdinama pluoštas stiprių V. Kukulo eilėraščių, pokalbis su prozininku P. Dirgėla ir ištrauka iš jo Žemės keleivių epo „Karalystė" Uragano knygos, K. Platelio eilėraščiai, pokalbis su nepaprasto likimo literatu Pranu Mikalausku-Antalkiu ir pluoštas jo kūrybos. B. Brazdžionis prisimena Stasių Būdavą. Surasta vietos ir S. Būdavo romanui „Malonės kalnas". Kalbamasi su rašytoju bei dailininku Romualdu Lankausku, spausdinama jo novelė „Labai ilgas sekmadienis". Stiprūs kūriniai, įdomūs autoriai. Matosi, kad neišblėsęs noras, atkeliavęs iki mūsų dienų dar iš 1943-iųjų: išlaikyti almanachą „pakilesnėj plotmėj".

Pirmasis atsigręžimas – į 1943-iuosius

(...) Koks buvo pirmųjų „Varpų" skambėjimas? Kokių tikslų siekta? Geriausiai į šiuos klausimus atsakoma redakcijos žodyje, kuris buvo išspausdintas pir-majame „Varpų" numeryje: „Rūpėjo mums išlaikyti jį pakilesnėj plotmėj, iš kurios toliau matyti. Dirbome tiems, kurie žino, kad literatūra formuoja gyvenimą, dirbome tiems, kuriuos literatūra brandina ir svaigina".

„Provincijoje negalima būti genijumi“

Vėl prisiminsime naujausiuose 1998 metų „Varpuose" išspausdintą V. Daujotytės esė: „Mūsų, gyvenančių vienu metu, pasaulis yra bendras. Tikėjimo, tikimo, įtikimo galimybių erdvė". O kokia naujausių „Varpų" erdvė?

Įvairios kultūros, meno sritys patenka į „Varpus". Ir literatūra (poezija, proza), ir literatūrologija (pokalbiai su literatu P. Mikalausku-Antalkiu, rašytoja ir dailininke J. Ivanauskaite), ir istorija (du pasakojimai - apie kunigą, religinių veikalų autorių Joną Marcinkų-Tauronį ir Viktoro Jenciaus-Butauto „Kęstutaičiai"), ir dailė (Sigito Prancuičio tapyba, Virginijaus Kinčinaičio meno istorijos publikacija), ir teatras (Irenos Aleksaitės impresijos).

Žurnalistas Romanas Šilinis 1998-ųjų „Varpuose" išspausdino ištrauką iš apysakos „Kamieno tiesinimas". Sunku iš nedidelio fragmento spręsti apie visumą. Parinkom ištrauką iš ištraukos: „Provincijoje negalima būti genijumi. Net juokais nebandykite juo pasivadinti. Gal todėl, kad jais norime būti visi, gal nujaučiame, kad jais nebūsime, todėl kiekvieną nukrypimą nuo normos vertiname kaip nusižengimą". Tegul nesielvartauja, Romanai, tavo herojai. Kaip „Varpuose" rašo Irena Aleksaitė, „laikas pats sudės visus akcentus". Arba kaip tuose pačiuose Varpuose" svarsto V. Daujotytė, „medis augina viršūnę, kad galėtų būti medis. Bet sunku pasakyti, nuo kur, nuo kurios dalies viršūnė prasideda".

Šias mintis išrinkau norėdamas ir apie „Varpus" pamąstyti. Galima dejuoti: ką čia mes tuose Šiauliuose padarysim – ir nieko nedaryti. Bet galima per dešimtmetį parengti dešimt „Varpų" almanacho knygų, susirasti joms rėmėjų ir išleisti, įsteigti premijas geriausių publikacijų autoriams.

Antrasis atsigręžimas – į 1989-uosius

(...) Praeitis ir dabartis – šalia viena kitos. Šioje laiko sandūroje ir bandyta suprasti, kas jis – Šiaulių kultūros fenomenas.

Praeities ir dabarties sąsajos

Praeities ir dabarties sąsajos ryškios ir šiųmetiniuose „Varpuose". Šalia

šiandieninių literatūros, meno problemų – fragmentai iš praeities, žvilgsnis į meno istoriją, bandymas užčiuopti amžinąsias kultūros vertybes. Užčiuopti ir jas užfiksuoti. Tuo ir įdomūs 1998-ųjų „Varpai".

Vytautas KIRKUTIS
Šiaulių kraštas (Atolankos),
1998 m. balandžio 23 d.

1998 METŲ „VARPŲ" PREMIJOS – V. DAUJOJYTEI, P. DIRGÉLAI, K. PLATELIUI

Rašytojų klube pristatytas naujas, jubiliejinis, „Varpų" almanacho numeris, įteiktos premijos šiemetiniams laureatams.

Pilnutėlėje salėje porą valandų truko pokalbis apie almanachą. (...) Kad „Varpai" – vienas intelektualiausių leidinių Lietuvoje ir dabar, kad vien dėl jų skambėjimo Šiauliai jau nėra provincija, kalbėjo Vytautas Martinkus, Jonas Avyžius, Kazys Bradūnas, Alvydas Šlepikas, Danielius Mušinskas, Algimantas Baltakis, Valentinas Sventickas ir kiti. Buvo akcentuota ir tai, kad būtų labai gerai, jei almanachas išeitų bent du kartus per metus.

(...) 1998 metų „Varpų" literatūrinės premijos paskirtos Petrui Dirgėlai (proza), Kornelijui Plateliui (poezija), Viktorijai Daujojytei (eseistika). Drauge su diplomais jiems įteiktos „Varpų" rėmėjų dovanos: AB „Baltik vairas" dviračiai, AB „Elnias" batai ir „Rūtos" saldainiai. Laureatai kalbėjo apie vis didesnį almanacho populiarumą, paskaitė savo kūrybos.

„Varpų" autorių ir laureatų kūrybą skaitė aktoriai – Virginija Kochanskytė ir Petras Venclovas.

Literatūra ir menas, 1998 m. gegužės 23 d.

ALMANACHO „VARPAI" DEŠIMTMETIS

Gausus būrys rašytojų ir skaitytojų susirinko į Rašytojų sąjungos klubą Vilniuje paminėti Šiauliuose leidžiamo atnaujinto kasmetinio almanacho *Varpai* dešimtmetį. (...)

Almanacho redaktorius (...) pasakė, kad atnaujintuose *Varpuose* per dešimtmetį išspausdinta apie du šimtai autorių. Almanacho puslapiuose į Lietuvą vėl sugrįžo tie kūrėjai, kurie prieš pusšimtį metų likimo buvo nublokšti į Ameriką, Australiją, Angliją. *Varpuose*, kaip niekur kitur, buvo išspausdinta daug išeivijos rašytojų kūrybos, o taip pat su ja susijusios literatūrologinės medžiagos, eseistikos, epistoliarinio palikimo. Almanache poeto Justino Marcinkevičiaus kaimynystėje atsirado Bernardas Brazdžionis, Juozo Tininio – Eduardas Mieželaitis, prie Jurgio Jankaus – Jonas Avyžius, šalia A. J. Greimo ir Bronio Railos – Viktoras Katilius, Stasys Anglickis. Niekad neskirstėme autorių pagal tai, kokiai jie partijai priklausė ar priklauso, kalbėjo redaktorius. Svarbiausia – kūrinių kokybė, kūrėjo talentas.

(...) Kalbėję rašytojai pasidžiaugė stiprėjančiais *Varpais*, o Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas pridūrė, kad šiauliečių almanachas tapo tikra opozicija galimam provincializmui. *Metų* žurnalo redaktorius Danielius Mušinskas pripažino, kad *Varpai* - pats solidžiausias iš mūsų regioninių literatūrinių leidinių. Redakciją pasveikinęs Kazys Bradūnas pašmaikštavo – palinkėjo, kad skambėtų ne tik Šiaulių *Varpai*, bet ir pinigai, reikalingi jų leidybai. (...)

Algimantas Antanas NAUJOKAITIS
Draugas (JAV), 1998 m. gegužės 30 d.

GURKŠNIS ORO VIETOJ MANIFESTO

Būta ir Lietuvoj, kai literatūriniai žurnalai ar almanachai prasidėdavo

skambiais manifestais. Ar ilgai tokie naujagimiai tverdavo? Deja (ar laimė), neilgai, kol manifestas ką nors reikšdavo leidėjams.

Pirmajame „Varpų" almanache, išėjusiame Šiauliuose 1943 metais, paskelbtas redakcijos žodis vargu ar vadintinas manifestu. Rašyta jame ne tiek apie almanacho ateitį, kiek apie vargus ir siekius, kamavusius jį rengiant spaudai: „Dirbome tiems, kurie žino, kad literatūra formuoja gyvenimą, dirbome tiems, kuriuos literatūra brandina ir svaigina. Mūsų programa? Tai ir visa programa! Ji girdėti ir justi skambėjime šio almanacho, vardu *Varpai*, ji paprasta, bet sodri, nes skelbiama po ilgos tylos, kuri gaubė mūsų literatūrinį gyvenimą".

1989 metais pirmajame (trečiajame) atnaujintų „Varpų" numeryje jo redaktorius ir sudarytojas (...) įžangoje „Tegu skamba „Varpai"! rašė, jog almanachas privalo turėti „išliekamąją vertę". Tiek šitoji, tiek visos kitos redaktoriaus mintys iš tikrųjų labiau vertos paaiškinimo „vietoj manifesto" nei tikro manifesto antraštės.

Buvome Sąjūdžio bangų nešami, ne vienam tada smagu buvo rėkti šūkius, ir ne vien aikštėse ar susirinkimų salėse. Vis daugiau buvo leidžiama laikraščių, žurnalų, knygų. Pagaliau „Varpai" buvo ne pirmas ir ne paskutinis atgaivintas prieškarinis ar kitoks istorinis mūsų leidinys. Net „Keturi vėjai" vėl apsiskraidė ir... nurimo, numirė, lyg peržiemojusios, bet leisgyvės bitutės.

Ką ir sakyti: buvo smagu. Buvo gera tikėti, jog šimteriopai išaugusios leidėjų gretos lyg koks legendinis Antanas Kniūkšta neleis likti neišspausdintam nė vienam geram kūriniui. Per šešis šimtus sakalų turėjo nešti mūsų leidybą. Kur? Kaip? Atgimimo manifestantai ne viską nujautė, bet jų sublimacijos, matyt, vertė žagsėti velionį tėvelį Freudą: pagaliau paaiškėjo, mielas daktare, kad ne koks *libido* ar kokia Edipo vardu besivadinanti slėptis yra mūsų revoliucijų, mūsų meno ir literatūros versmė! Deja, šiandien leidybos karštinė jau virsta lietuviškų ir nelietuviškų (ypač tokių!) „skaitalų" liga.

Kai atsiversdavau ir skaitydavau pirmuosius atgijusių „Varpų" numerius, matydavau, kokie jie paprasti ar net vargingi: ne tik manifesto nesugebėjo nusirašyti ir iš naujo paskelbti, bet ir autorių savo puslapiams ieškojo ne Vingio parke ar Katedros aikštėje. (Išimtis gal 1989 m. paskelbtos Jokūbo

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: „Varpų" gerbėjai, atėję į jubiliejinio almanacho numerio pristatymą. 1998 m. balandžio 30 d.

Mickevičiaus esė apie „Tautą: jos natūrą ir kultūrą"; bet šiandien ir prie šios pavardės istorija padarė pataisų, ir šio žmogaus likimas mena ne tiek Sąjūdžio triukšmą, kiek fatališkus, dramatiškus asmenybės išbandymus, per kuriuos varpais ima skambinti pavargėliai, iš išorės į tikruosius varpininkus nepanašūs žmogeliai.)

Niekada neturėjęs artimesnių ryšių su Šiauliais (juk ne kažin kas, kad prie šio miesto prisiglaudusiam Žaliūkių kaime augo mano uošvis, Liudas Bazaras, kurs mokėsi piešimo pas Gerardą Bagdonavičių, neužmiršo jo pamokų ir vėliau, būdamas gydytoju, atpasakodavo jas prie „pendzeliuko" ir dažų margučiams), „Varpų" puslapiuose vis dažniau aptikdavau man artimus, o anot A. Žirgulio, „buvusiuosius žmones" – Kazį Jankauską, Viktorą Katilių, klasikus iš egzodo – Kazį Bradūną, Bernardą Brazdžionį ir t. t. Po kiek laiko paprašytas parašyti almanachui, jau nesukau galvos, kokiam leidiniui rašysiu. Rašiau savam, „ne tik įdomiam, bet ir netikėtam" (vėl cituoju iš 1989-ųjų almanacho pratarmės) žurnalui.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 1998 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai (iš dešinės) Kornelijus Platelis, Viktorija Daujotytė, Petras Dirgėla.

„Varpai" įsisiūbavo, virto kai kuo daugiau nei vien literatūriniais varpais (nuo viršelio dingo pernelyg daiktiškas varpų piešinys), rado savo (tad gal nereikėjo ir ieškoti?) vietą: iš almanacho puslapių bylojo visi, kas tik kaip nors buvo susijęs su „Varpų" gimimu, su Šiaulių miesto kultūra, istorija, literatūrinėmis (ir apskritai – kūrybinėmis) ambicijomis. Atsispyręs į pirmųjų dviejų Kazio Jankausko sudarytų almanacho knygų autorius (V. Krėvę, B. Sruogą, Putiną, F. Kiršą, B. Brazdžionį, J. Aistį, J. Grušą, V. Biržišką, H. Radauską, J. Miltinį, P. Bugailiškį, A. J. Greimą ir t. t.), naujasis almanacho rūpintojėlis Peleckis negailėjo vargo ir širdies, kad leidinio šaknys atgytų, ką nors maitintų, kur nors tiestųsi ir vestų. Prisiminimų, interviu, esė, iš archyvų ištrauktų kūrinių ir kitokiais pavidalais į mūsų dabartį grįžo, atėjo visų pirma

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: „Varpų" vakare susitikę monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, Beatrice Kleizaitė-Vasaris ir Jonas Avyžius.

tie, kuriems šio leidinio savastis buvo parūpusi nacių okupuotuose Šiauliuose.

Anuometinės situacijos ženklas – Algirdo Juliaus Greimo prisiminimai. Šio garsiojo tautiečio pasaulinė šlovė, sugrįždama į savo įsčias, turi susiieškoti Šiaulius, jo teatrą ir literatus. Štai: „Taigi Šiaulių kultūrinis to meto gyvenimas – bent tiek, kiek jį pažinau – susidėjo iš literatūros mėgėjų ir teatro bohemos simbiozės, kuri tačiau galėjo įvykti tik todėl, kad Šiauliai jau buvo miestas su kultūrinėmis tradicijomis – turėjo biblioteką, muziejų, teatrą, savitą atmosferą, nepalyginamą su Balbieriškiu, kas leido galvoti apie žurnalą, organizuoti teatre literatūrines akademijas ir vakarus. Reikia bent mažiausio *gurkšnio oro,* kad kvėpuotum"(kursyvu – *V. M.*).

Jeigu jau semiotikos klasikas Greimas kalba apie „gurkšnį oro" anuometiniuose Šiauliuose, galima įtikėti tokio gurkšnio realumu, kalbėti apie jo prasmę.

Tas „gurkšnis oro" ir buvo svarbesnis nei manifestas. Kultūros atmosfera kilo iš istorikų minimų Zubovų, Putvinskių, Fledžinskių, Kurkauskų („liberaliosios bajorijos"), ji – iš Lukauskų, Venclauskių, Bugailiškių („socialdemokratinės

miesčionijos"), taip, ji – ne vien savaimingas dalykas ir ne tai, kas atsiranda „pagal įsakymą". Kas? *Pastanga.* Gal minimali, bet pastanga. Simbiozė, panaši į metaforiškąjį Miltinio „raganų katilą", kuriame tasai kipšas virdavo (tiesa, gal jau Panevėžyje) savuosius spektaklius.

Istorija, kultūra, bajorija, miesčionija, sąjūdininkai, raganos, varpai, gurkšnis oro, intelektybės, jausmai. Kokia jų simbiozė?

Tegu! Normali simbiozė, normali logika. (Kas netiki, tegu pasišneka su Jonu Meku arba Greimo akademinių sluoksnių kolega iš Paryžiaus (ak, jau amžinatilsį) Micheliu Foucault.

„Varpai" nepavirto (neliko?) vien Šiaulių, šio miesto „literatūros mėgėjų ir teatro bohemos" leidiniu. Jie girdimi toli nuo šio miesto ir aukštai viršum mėgėjiškumo plynaukštės. Jie skamba kaip visos Lietuvos varpai, nes antraip jų nereikėtų ir patiems Šiauliams. Almanache visad randi labai įvairių autorių (beje, dažnai, kaip jau buvo mano užsiminta, nuspalvintu dramatiškumu ar net tragišku jų patirties tapatumu). Margi žanrai – nuo romano masyvo iki kronikos žiupsnelio. Visad su meile ir pagarba almanacho redaktoriai čia pristato skirtingų idėjinių ir estetinių nuostatų besilaikančius autorius. Modernizmas ir jo šešėlis – postmodernizmas čia sutaria ir su romantizmu (juk Jankauskui jis buvo toks mielas!), ir su realizmu, ir su simbolizmu, ir su kitokiomis „iškasenomis". Šalia profesionalios literatūros, profesionalaus meno visai tinka ir pradedančiųjų autorių darbai. Juk svarbu ne profesionalumo manifestavimas, o „gurkšnis oro". Kvėpavimas. Gyvybė. Sąjūdis.

Tad šįmet, kai jau išgirdome dvyliktąjį „Varpų" dūžį, kai suskaičiavome bene 55 metus nuo tų dienų, kai Domas Jasaitis su Jankausku už lašinių bryzą ir butelį samanės iš nacių gebitskomisaro nusipirko teisę leisti „Varpus", kai net dešimtį kartų nuo Atgimimo ar Sąjūdžio pradžios vėl iš skeveldrų yra surankiotas ir nulietas naujas „Varpų" kūnas, verta stabtelėti ir įsiklausyti. Ogi skamba. Tebeskamba!

Nieko baisaus, jei sustojus nieko naujo neišgirsim, o tik ūžtelės visi kada nors Lietuvoje skambėję varpai, prisiminsime juos įsiūbavusius žmones, jei

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: kai kalba Algimantas Baltakis, niekada nebūna nuobodu.

mintimis išklysime į platųjį pasaulį, kur irgi būta varpų ir varpininkų, kur jau vieni dievai težino, kiek amžių ir klausomasi, ir klausinėjama – „kieno atminimui"? Ak štai kas: *lento...* per retai ten, Šiauliuose bampteli. *Tempo frettoloso. Crescendo!* Kalbu ne vien redaktoriui. Šaukiu aš ir mecenatus, tariamų talentų užguitus.

Vytautas MARTINKUS
Metai, 1998, nr. 6.

PASTORĖJĘS ALMANACHAS „VARPAI" IR RIMTOS PREMIJOS

Vilniuje leidžiamas storas literatūros žurnalas „Metai", Kaune – daug plonesnis „Nemunas", Šiauliuose – bene storiausias Lietuvoje periodinis literatūros almanachas „Varpai". (...) Būtent naujam, tryliktam ir dar pastorėjusiam „Varpų" almanacho numeriui ir buvo skirtas balandžio 29 d. Rašytojų sąjungoje surengtas vakaras. (...)

Renginyje dalyvavę rašytojai (P. Dirgėla, V. Martinkus, M. Martinaitis, A. Baltakis ir kiti) džiaugėsi naujuoju almanacho numeriu, negailėjo redaktoriui komplimentų, kalbėjo, kad „Varpai" lietuvių literatūroje turi išskirtinę vietą ir išliekamąją vertę. (...)

Ramūnas GERBUTAVIČIUS
Lietuvos rytas, 1999 m. gegužės 4 d.

IŠ RAŠYTOJŲ KLUBO – DVIRAČIAIS

Lietuvos rašytojų klube penktąjį kartą buvo įteiktos Šiauliuose leidžiamo iliustruoto literatūrinio publicistinio almanacho „Varpai" literatūros premijos.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 1999 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureato diplomas įteikiamas poetui Mykolui Karčiauskui (dešinėje).

(...) Apsiavę naujais AB „Elnio" bataís, išriedėti AB „Baltik vairas" dviračiais galėjo Danielius Mušinskas, Mykolas Karčiauskas ir Donaldas Kajokas, o Mykolas Sluckis išėjo nešinas puikiu odiniu AB „Šiaulių stumbras" portfeliu. Poetas Algimantas Baltakis, pasidžiaugęs kolegų sėkme, prisipažino, kad ir pats norėtų dovanų gauti dviratį.

Almanachas „Varpai", anot A. Baltakio, daro tai, ko nedaro kiti kultūros leidiniai – priešinasi postmodernizmo agresijai, siekia į literatūrą pažvelgti kaip į tęstinį procesą. Labiausiai jį sudomino paskutiniame „Varpų" numeryje spausdinami pokalbiai su rašytojais. (...) „Almanachas „Varpai" – tai galimybė paskelbti savo kūrybą, savo mintis, svarstymus apie literatūrą. Tai vienas svarbiausių dalykų rašytojų bendrijai", - reziumavo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas. Be to, jo žodžiais, laureatų premijavimas – tai galimybė sulaukti ir svarbaus, ir žaismingo įvertinimo.

Rasa PAKALKIENĖ
Lietuvos žinios, 1999 m. gegužės 5 d.

SEPTYNIOS DIENOS

(...) Pabrėžta, kad „Varpai" jau turi savo išskirtinę vietą, kad juose spausdinami rimti tekstai. Reikėtų pasirūpinti, kad Mokslų akademijos valia almanachas būtų įrašytas į prestižinių leidinių sąrašą, gautų tam tikrą indeksą, kurio dėka „Varpuose" paskelbti moksliniai straipsniai būtų įskaitomi doktorantams.

„Gerai, kad ateina tokių knygų iš Šiaulių, būtų gerai, kad ateitų ir iš kitur, pavyzdžiui, iš Klaipėdos, kur net Rašytojų sąjungos skyrius yra", - sakė Mykolas Sluckis, be kita ko, pripažinęs, jog „Varpų" redaktoriaus skambutis jį tarytum prikėlė naujam gyvenimui, nes iki tol buvęs tarsi kryžkelėje. (...)

Literatūra ir menas, 1999 m. gegužės 8 d.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS NEPRIEŠTARAUS, JEIGU „RŪTOS" SALDAINIŲ RINKINYS BUS PAVADINTAS VYTĖS NEMUNĖLIO VARDU

Iš Kauno, žmoną Aldoną palikęs po vargingančios kelionės ilsėtis pas gimines, į A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriką „Rūta" atvyko Bernardas Brazdžionis. Literatūros klasiką jau prie vartų apdovanojo gėlėmis. Pripratęs prie žurnalistų dėmesio poetas visus pasveikino, o su renginio organizatoriumi „Varpų" literatūrinio almanacho vyriausiuoju redaktoriumi (...) pasibučiavo.

Fabriko valdytojas Algirdas Gluodas svečią palydėjo į kabinetą, kur buvo sudėti įvairūs skanėstai. Vasario mėnesį atšventęs 92-ąjį gimtadienį poetas vengė saldainių, bet guviai domėjosi įvairiomis saldainių rūšimis. Svečio santūrumą šokoladui kompensavo žurnalistai.

Antano DILIO nuotraukoje: literatūros klasikas pasitinkamas prie senosios „Rūtos" vartų. Kairėje – A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" valdytojas Algirdas Gluodas. 1999 m. birželio 3 d.

Antano DILIO nuotraukoje: Šiaulių universiteto Baltojį salė poetą pasitiko sausakimša.

Valdytojas papasakojo apie „Rūtos" laimėjimus įvairiose parodose, paminėjo, kad tai seniausias konditerijos fabrikas Lietuvoje (įkurtas 1913 m.), šiuo metu gamina beveik 100 pavadinimų gaminių. Pamažu pokalbis nukrypo į literatūros vagas. (...) Buvo prisiminta, kad Jovaras buvo sukūręs „Rūtai" himną, K. Binkis yra bendradarbiavęs kuriant saldainių pavadinimus.

Taip buvo prieita prie pagrindinio vizito tikslo. Valdytojas A. Gluodas paprašė poetą dalyvauti įmonės projekte. Jo žodžiais tariant, yra gan sunku parinkti saldainių rinkiniui pavadinimą. Garsaus žmogaus vardas padeda reklamai, o svarbiausia – įpareigoja įmonės darbuotojus gaminti to vardo vertą produkciją. Poetas sutiko dalyvauti projekte, net sugalvojo ketureilį reklamai.

Šią idėją pradžioje pasiūlė „Varpų" redaktorius, nes jis artimai bendrauja su poetu. Anot B. Brazdžionio, jį pradžioje ištiko šokas, bet po kurio laiko mintis nebeatrodė keista, todėl ir atvyko į Šiaulius. Yra keletas pasiūlytų pavadinimų, tarp kurių minimas ir „Vytė Nemunėlis". (...)

Pavakary Šiaulių universiteto Baltojoje salėje įvyko susitikimas su miesto

visuomene. B. Brazdžionis yra aktyvus „Varpų" autorius ir redkolegijos narys.

Romanas ŠILINIS
Šiaulių naujienos, 1999 m. birželio 4 d.

„VARPŲ" VAKARAS SU BERNARDU BRAZDŽIONIU

(...) Į susitikimą su literatūros klasiku Bernardu Brazdžioniu atėjo beveik antratiek miestelėnų, nei gali sutalpinti populiari Šiauliuose patalpa. Vakaro

Poetas Bernardas Brazdžionis, „Varpų" leidėjai ir rėmėjai pasibaigus vakarui buvo pakviesti į Šiaulių vyskupijos kuriją. Nuotraukoje atminčiai pirmoje eilėje iš kairės – medikė Regina Simavičienė, „Varpų"redaktorė Silvija Peleckienė, Bernardas Brazdžionis, Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis, aktorė Virginija Kochanskytė, inžinierė Julija Adomavičienė; antroje eilėje iš kairės – „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" skyriaus vadovas Rimantas Gluodas, verslininkas Vytautas Kabaila, Šiaulių apskrities ligoninės generalinis direktorius Petras Simavičius, AB „Stumbras" generalinis direktorius Jonas Adomavičius, A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" valdytojas Algirdas Gluodas, „Sodros" Šiaulių skyriaus direktorius Bronius Krištupaitis.

iniciatoriai – literatūros almanacho „Varpai" leidėjai.

Pirmasis netikėtumas B. Brazdžionio laukė vos tik atėjus. „Ar dar atpažįstat, aš – Vaičaitis?" – tiesė ranką žmogus. „Tikriausiai ne Pranas..." – šiek tiek teko pajuokauti poetui, nes užkalbinusiojo nepažino. Tačiau, kai dabar Australijoje gyvenantis dailininkas Adolfas Vaičaitis pasisakė iliustravęs lietuvių rašytojų metraštį „Tremties metai", redaguotą B. Brazdžionio ir 1947 išleistą Vokietijoje, viskas pasikeitė. Lyg nebūtų tų 52 nesimatymo metų.

(...) B. Brazdžionis sakė, kad po poros metų pertraukos su platesne auditorija vienas pats susitinka pirmą kartą. Poetas ypač džiaugėsi, kad į vakarą atėjo daug jaunų žmonių, buvo kaip visada artistiškas, daug juokavo. Šiauliečiai turėjo progą įsitikinti, kad jo balsas tebėra toks pat galingas kaip prieš dešimtmetį, kai pirmą kartą po daugelio metų lankėsi Lietuvoje. Poetui talkino „Varpų" almanacho vyriausiasis redaktorius (...), aktorė Virginija Kochanskytė, smuikininkė Jūratė Petrauskienė. Daug šiltų sveikinimo žodžių pasakė Šiaulių vyskupas JE Eugenijus Bartulis bei „Varpų" rėmėjų vardu kalbėjęs A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" valdytojas Algirdas Gluodas.

Literatūra ir menas, 1999 m. birželio 12 d.

TRYS PASIKALBĖJIMAI NAUJUOSE „VARPUOSE"

- Atkreipiau dėmesį dar į vieną dalyką – labai kibūs čia spausdinamų pokalbių klausimai. Tai klausimai, einantys iš žinojimo, kad būtent šitas rašytojas, atsakydamas į tą klausimą, gali pasakyti ką nors įdomaus, svarbaus, reikšmingo. Skaitydami pokalbius almanache esame nemažai nežinota sužinoję, - kalbėjo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas pernai dešimtojo atnaujintų *Varpų* 1998 (12) numerio sutikime, vykusiame Rašytojų klube, Vilniuje.

Neseniai pasirodžiusiame vienuoliktame, arba 1999 (13) atnaujintų *Varpų* numeryje yra gana originalios poezijos (Stasė Lygutaitė, Joana Danutė

„Varpų"dovanomis pagerbti (iš dešinės) Mykolas Karčiauskas, Donaldas Kajokas, Mykolas Sluckis, Danielius Mušinskas su almanacho redaktoriais Leonu Peleckiu-Kaktavičiumi (antras iš kairės) ir Silvija Peleckiene bei rėmėjų atstovu – rūtiečiu Rimantu Gluodu. 1999 m. balandžio 29 d.

Žilaitytė, Donaldas Kajokas, Mykolas Karčiauskas), žanrais įvairios grožinės prozos (apysaka, romanų ištraukos, Danieliaus Mušinsko ir Algirdo Pociaus apsakymai), supažindinimų su jau mirusiais išeivijos rašytojais (pats redaktorius su eilėraščiais ir romano ištrauka pristato Antaną Rūką. Stasys Anglickis – jų laiškais – įveda Fabijoną Neveravičių ir Stasių Būdavą. Kazimieras Barėnas prisiminimais parodo Broną Railą), tačiau ir vėl skaitytojo dėmesį labiau patraukia trejetas pasikalbėjimų, kuriuose pakankamai ir tolygiai svarūs tiek klausimai, tiek ir atsakymai.

Turbūt paskutinis šio šimtmečio *Varpų* numeris taip ir liks geriausiai žinomas tuo, kad jame su savo solidžia 35 puslapių apysaka „Liaukis, motin Joana" prozon sugrįžo Mykolas Sluckis, vienas žymiausių ir produktyviausių sovietinio laikotarpio prozininkų, *Tarybų Lietuvos enciklopedijos* (IV t., 44

psl.) žodžiais tariant, „LTSR nusipelnęs meno veikėjas (1978), LTSR liaudies rašytojas (1984), TSKP narys (1950)", po paskutiniojo romano *Medžliepis* (1986) niekur viešai su savo kūryba nebepasirodęs. Ieškodamas tos tylos priežasčių, skaitytojas pirmiausia ir griebsis ne apysakos, o pasikalbėjimo.

Tas pasikalbėjimas, ypač pradžioje, gana lėtas ir vingiuotas. Apie skurdžią vaikystę Pumpėnuose ir Panevėžyje, apie odininką tėvą, paauglystę vaikų namuose sovietinėje Rusijoje... Turiningus klausimus ir šakotus atsakymus apgenėjus:

- Ar galima tvirtinti, kad 1944-aisiais į Lietuvą sugrįžote fanatiškai tikintis socializmu?

- Veikiau buvau socializmo entuziastas, o ne fanatikas (...), tikėjau, jog po socializmo saule visi bus laimingi.

- Ar nesukėlė abejonių trėmimai, įtarumo atmosfera?

- Dėl tos laimės visiems, kaip matome, klydau. Klydau ir dėl pasipriešinimo šitai laimei...

- Ar niekada nekilo mintis kažką parašyti (...) į stalčių, ateičiai?

- Aš buvau profesionalus literatas, valgiau duoną iš knygų, kiekviena jų pareikalaudavo nuo dviejų su puse iki keturių metų. Taigi nespausdintų neturiu.

Reikia sutikti su rašytoju, kad tokie romanai, kaip *Laiptai į dangų* (1963) ar *Adomo obuolys* (1966), rodė jo kūrybos teigiamą posūkį ir prablaivėjimą. Taip jie buvo ne vieno literatūros vertintojo sutikti ir išeivijoje. Įtikinamai skamba ir M. Sluckio teiginys, jog Lietuvoje „atkakliomis kūrėjų pastangomis" ir „vieninga savo skaitytojų parama" buvo sudaryta atmosfera, kurioje tokių veikalų, kaip Justino Marcinkevičiaus *Mindaugas* ar Juozo Glinskio *Grasos namai,* už kokius „kitur nuiminėjo galvas", ne tik nereikėjo kišti į stalčių, bet kuriuos galėjai, „kad ir ne be trukdymų", išvesti scenon.

Nors iš kūrybinio gyvenimo išbrauktas dešimtmetis reiškia labai daug („Du ar trys romanai neparašyti, ir jau nebus parašyti"), tačiau „šią didžiulę pauzę" M. Sluckis sakosi pasiėmęs sąmoningai. Negalėdamas, kaip nekatalikas, „pasinaudoti išpažinties malone", turėjo daug ką pats sau išpažinti ir kaip atgailą iškentėti „kūrybos smaugimą savyje".

- Ko skaitytojas turėtų tikėtis – naujo romano, apsakymų, novelių?

- Nebent išleisčiau apysakų ir apsakymų knygą...

M. Sluckis, sakytum, palieka leidėjams atviras duris. Ar *Varpuose* išspausdinta apysaka bus pakankamas masalas jiems suvilioti, parodys ateitis...

Algimantas Baltakis *Tarybų Lietuvos enciklopedijoje* (I t.., 179 psl.) irgi apibūdinamas kaip „LTSR nusipelnęs meno veikėjas (1976), TSKP narys (1957)". Tačiau pasikalbėjime (...) jis pagrįstai didžiuojasi, kad jam pirmajam „tarybinėje spaudoje pavyko prabilti apie išvežimus" ir toje pačioje eilėraščių knygoje *Velnio tiltas* (1957) paskelbti cikliuką dukters laiškų tėvui į Sibirą. Už tai jis ir šiapus Atlanto buvo kritikų ir skaitytojų atitinkamai įvertintas. Tačiau „svarbiausia ano meto veikla" jis laiko savo darbą *Pergalėje,* kur, su dviejų metų pertrauka, praleido visą 1956-90 metų laikotarpį, pusę to laiko, dviem etapais, išbūdamas vyr. redaktoriaus kėdėje. Pirmajame etape prasidėjo laisvėjimas, kurio sustabdyti jau nebebuvo įmanoma, o antrajame buvo išspausdinti įspūdingi Dalios Grinkevičiūtės prisiminimai „Lietuviai prie Laptevų jūros" ir paskelbtos dramatiškosios Antano Miškinio „Psalmės". 1990 m. A. Baltakis redaktorystės atsisakė, sulaukęs pensijos amžiaus. 1993 m. išėjo jo eilėraščių rinkinys *Atodūsis*, pasikalbėjimo metu jau buvo spausdinamas naujas – *Vienuolynas.*

- Kas iš išeivijoje kūrusių autorių Jums artimiausias?

- „Sena meilė" – Algimantas Mackus. (...) Man 1972 metais pavyko Lietuvoje išleisti gan solidžią (...) savo bendraamžio rinktinę. (75)

Pora pirmųjų pasikalbėjimo puslapių A. Baltakis skiria Eduardui Mieželaičiui (m. 1997), kuris „gan savotiškai sutiko naujus laikus, (...) nepuolė (...) atgailauti (...) ir tyliai dirbo". Pagal Tarybų Lietuvos enciklopediją, E. Mieželaitis yra ne tik „LTSR poetas (1974), Armėnijos TSR nusipelnęs kultūros veikėjas (1976), TSKP narys (1943)", bet ir „Soc. darbo didvyris (1974)", už lyrinį ciklą *Žmogus* (1961 m. rusiškai) laimėjęs prestižinę Lenino premiją. Pokalbį pravedęs L. Peleckis-Kaktavičius teigia, kad E. Mieželaitis „labai pergyveno dėl tų nelemtų eilučių perfrazuojant B. Brazdžionio „per pasaulį keliauja žmogus",

taip pat, kad „pirmajame susitikime su Bernardu Brazdžioniu 1989-aisiais" pašnekovas atsiprašęs „už visus tame pat Rašytojų sąjungos pirmininko kabinete ištartus negražius žodžius poeto adresu". (65) Tai kitais žodžiais patvirtina ir pats A. Baltakis, tik suabejodamas, ar jam derėjo už kitus atsiprašinėti.

Varpai E. Mieželaičiui platformą suteikė 1994 (8) numeryje, bet ir jis pats dar išleido rinkinius *Laida* (1992) ir *Saulės vėjas* (1995).

Apie pokyčius Lietuvai atgavus nepriklausomybę poeto Marcelijaus Martinaičio klausti nebuvo pagrindo: jis kaip dėstė literatūrą Vilniaus universitete, taip ir tebedėsto, kaip rašė eilėraščius, taip ir teberašo. Žinodamas, jog vienas iš populiariausių eilėraščių rinkinių jau ir sovietmečiu buvo jo *Kukučio baladės* (1977), paskutiniuoju klausimu redaktorius ir pasidomi šio herojaus dingimu pastaraisiais metais.

- Dabar jisai sunkiai pagaunamas. Jau kalba ne viena Europos kalba (kad ir aš tiek mokėčiau), buvoja įvairiose šalyse, į kurias ir aš paskui jį nuvykstu. Jis mane smarkiai pralenkė. Ką jam dabar su manim veikti? – „nudejuoja" autorius.

A. T. ANTANAITIS

Akiračiai (JAV), 1999 m. liepa, nr. 7 (311).

KUR PRALEISIME LAISVALAIKĮ?

Šiaulių apskrities P. Višinskio viešosios bibliotekos antrojo aukšto foje surengta paroda (...) „Senieji ir naujieji „Varpai". Paroda skiriama almanacho atkūrimo dešimtmečiui.

Šiaulių kraštas, 1999 m. spalio 2 d.

Į ŠIAULIUS ATVYKO DIDELĖ GRUPĖ RAŠYTOJŲ

Atkurtam literatūros almanachui „Varpai" sukanka dešimt metų. Šia proga „Varpų" vyriausiojo redaktoriaus (...) iniciatyva vakar Šiauliuose

Antano DILIO nuotraukoje: parodos ekspozicijos fragmentai.

svečiavosi didelė grupė rašytojų – Algimantas Baltakis, Sigitas Geda, Mykolas Karčiauskas, Aidas Marčėnas, Marcelijus Martinaitis, Vytautas Martinkus, Danielius Mušinskas, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas. Rašytojai pasitikti prie A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta". Šiame fabrike surengtas susitikimas. Senoji „Rūta" jau nebe pirmą kartą paremia tokius renginius.

Visi atvykę rašytojai dalyvavo Šiaulių universiteto Baltojoje salėje (buvusiuose Inžinierių namuose) surengtame dideliame literatūros vakare. Tiek daug rašytojų Šiauliuose seniai bebuvo.

Šiaulių naujienos, 1999 m. spalio 16 d.

ASMENYBĖS

Praėjusi darbo savaitė baigėsi dviem kultūros renginiais. Nebe taip dažnai į Šiaulius atvažiuoja išskirtinės literatūros asmenybės. Šiauliuose leidžiamo literatūros almanacho „Varpai" 10-mečio minėjimas drąsiai galėjo turėti ir tokį pavadinimą – **A. Baltakis, S. Geda, M. Karčiauskas, A. Marčėnas, M. Martinaitis, V. Martinkus, D. Mušinskas, V. Sventickas**. Prie salės durų – spūstis. Lydimi vakaro rengėjo, „Varpų" almanacho leidėjo (...), literatūros klasikai vos brovėsi pro gerbėjus. „Seniai taip bebuvo", - pasakė kažkuris iš poetų.

Renginys jau prasidėjo, o į buvusius Inžinierių namus dar skubėjo norintys susitikti su literatūros asmenybėmis. (...)

Rita ŽADEIKYTĖ

Šiaulių kraštas, 1999 m. spalio 19 d

Antano DILIO nuotraukoje: rašytojų sutikimas prie „Rūtos" vartų. Iš kairės: A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" valdytojas Algirdas Gluodas, „Varpų" redaktorė Silvija Peleckienė, Algimantas Baltakis, Marcelijus Martinaitis. 1999 m. spalio 15 d.

„VARPŲ" DEŠIMTMETIS

Spalio 15 d. Šiaulių universiteto Baltojoje salėje vyko literatūros vakaras, skirtas „Varpų" almanacho dešimtmečiui. (...)

„Pirmuosiuose atnaujintų „Varpų" numeriuose pirmieji Lietuvoje sugrąžinome skaitytojams kūrėjus, prieš pusę amžiaus atsidūrusius užjūriuose, o dabar didžiuojamės spausdindami čia, Lietuvoje, gyvenančius autorius. Kai kuriems jų tai buvo pirmoji rimta publikacija vėl nepriklausomoje Lietuvoje. Taip pat džiaugiamės, kad „Varpuose" suranda vietą įvairių įsitikinimų, pažiūrų rašytojai", - kalbėjo vyriausiasis redaktorius, daug gerų žodžių skirdamas ir almanacho rėmėjams.

Literatūros vakaro antrąją dalį pradėjęs Sigitas Geda perdavė „Varpams" ir šiauliečiams iš šio miesto kilusio žymaus dailininko Petro Repšio linkėjimus, skaitė žinomus ir naujus eilėraščius. Vytautas Martinkus kalbėjo apie savo metafizinius ryšius su ta kultūros dvasia, kuri šiandien aidi, sklando jauniausiame Lietuvos universitete ir „Varpuose", pasidžiaugė Šiauliuose besikeičiančiu dvasiniu klimatu, sakė, kad „Varpų" atgaivinimas – didelis įvykis. Algimantas Baltakis pagyrė „Varpų" leidėjus, atliekančius gerą darbą – kalbinančius ir senus rašytojus, besirūpinančius jų savijauta ir likimais. Pajuokavęs, kad šiandien Vilnius laisviau atsikvėpė, nes tie, kurie Lietuvoje laiko savo rankose literatūrinį gyvenimą, atvyko į Šiaulius švęsti „Varpų" jubiliejaus, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas pasveikino almanacho leidėjus ir rėmėjus, pažymėdamas, kad ne viena proga jau yra konstatavęs, jog tai – solidus leidinys, literatūriniame gyvenime užimantis reikšmingą vietą.

„Almanachas padeda ir mums, gamybininkams. Ir jo rėmimas nėra kokia nors labdaringa akcija", - sakė rėmėjų vardu kalbėjęs A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" valdytojas Algirdas Gluodas, padovanojęs vyriausiajam redaktoriui molinį išminties ąsotį. Jis taip pat atkreipė dėmesį, kad labiausiai imponuoja iš „Varpų" sklindanti tolerancija, išmintis, pažiūrų platumas, o tai, kad literatūros vakaras vyko perpildytoje salėje, parodo, jog

nėra jau taip Lietuvoje viskas blogai, - „mes turime perspektyvą, patys sunkiausi metai praeityje".

Literatūra ir menas, 1999 m. spalio 23 d.

„Varpų" premijos laureatai (iš kairės) Sigitas Geda, Mykolas Karčiauskas, Algimantas Baltakis, Valentinas Sventickas, Leonas Peleckis-Kaktavičius, Marcelijus Martinaitis, Danielius Mušinskas, Vytautas Martinkus, Aidas Marčėnas. 1999 m. spalio 15 d.

Vienoje didžiausių miesto salių buvo ir stovinčių.
Antano DILIO nuotraukos.

APIE VIZUALINĘ „VARPŲ" PUSĘ

Pirmojo almanacho numerio (1943) viršelio autorius – dailininkas Teofilis Petraitis (1896-1978). 1922-1925 m. jis mokėsi Kauno meno mokykloje, nuo 1925 iki 1944 m. dėstė piešimą Šiaulių berniukų ir mergaičių gimnazijose. 1942-1944 m. – piešimo kursų Šiauliuose vedėjas, 1942-1943 m. – Šiaulių miesto dailininkų sąjungos pirmininkas. Nuo 1927 m. dalyvavo beveik visose Lietuvoje rengtose dailės parodose. Tapė aliejinės tapybos kompozicijas, liejo akvareles. Iki karo Šiaulių savivaldybė naudojo T. Petraičio sukurtą miesto herbą. Nuo 1949 m. gyveno JAV, mirė Čikagoje 1978 m. gruodžio 18 d.

Antrajame almanacho numeryje (1944) viršelio dailininkas nepažymėtas. Manoma, kad jį nupiešė „Varpų" redakcinės komisijos narys dailininkas Juozas Jankus (g. 1912). 1937-1940 m. jis mokytojavo Šiauliuose, o 1940-1944 m. dirbo Šiaulių dramos teatro dailininku. Koks J. Jankaus likimas, nepavyko sužinoti.

Kita versija: antrosios „Varpų" knygos viršelio autorius – tas pats T. Petraitis. Deja, beveik nebėra galimybių tai patikrinti.

Atnaujintų „Varpų" viršeliams savo darbus skyrė tokie plačiai pripažinti meistrai, kaip Juozas Bagdonas, Jonas Daniliauskas, Rimantas Dichavičius, Jonas Genevičius, Leonardas Gutauskas, Romualdas Lankauskas, Žibuntas Mikšys, Joana Plikionytė-Bružienė, Bronislovas Rudys, Aloyzas Stasiulevičius, Adolfas Vaičaitis, Kazys Varnelis, Vytautas Osvaldas Virkau, Kazimieras Žoromskis ir kt.

IŠ PIRMIESIEMS „VARPAMS" REPRODUKCIJAS PARŪPINUSIO DAILININKO ADOLFO VAIČAIČIO LAIŠKO: *„Varpai" melodingai skamba ne tik Lietuvoje, jų garsai nubanguoja net už jūrų marių ir nudžiugina ne vieną ten nuklydusį lietuvį.*

Adolfas VAIČAITIS
Australija, 2011 m. rugpjūčio 26 d.

IV. Su „Varpais" - į Europą

LITERATŪROS KELIAIS – NAUJAIS BATAIS IR DVIRAČIAIS

(...) Iš kasmet dviračiais apdovanojamų šio leidinio literatūrinės premijos laureatų jau galima būtų suformuoti neblogą rašytojų dviratininkų komandą.

Balandžio 27-ąją „Varpų" laureatai buvo pagerbti šeštą kartą. Šį sykį juodais lyg panteros dviračiais, oda kvepiančiais batais ir portfeliais bei saldainių dėžučių piramidėmis prieš kolegas turėjo progą pasipuikuoti rašytojai Justinas Marcinkevičius, Jurgis Kunčinas ir Valdemaras Kukulas. (...)

Atsiliepimai

Naujo almanacho „Varpai" numerio ir 2000 metų laureatų pagerbimo proga kalbą sakiusi literatūros kritikė Viktorija Daujotytė pažymėjo, jog šis leidinys išsiskiria gebėjimu apimti įvairias laiko erdves, siekimų ir pažiūrų linijas. „Varpai" stengiasi daryti kultūrinį pjūvį ne tik literatų, bet ir žanrų požiūriu, jame spausdinami maksimaliai laiko ir erdvės atžvilgiu nutolę autoriai.

Pasak Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko Valentino Sventicko, almanachas „Varpai" nepataikauja tam menui, kuris bando apsimesti avangardu,

apsirengęs tarsi ir europietiškais drabužiais eina į visas scenas bei aikštes. „Tokio meno pigumą, fejerverkinį, paradinį pobūdį jau pradedame suprasti", - teigė V. Sventickas. Anot jo, „Varpai", neidami nei pramoginės lektūros, nei pernelyg eksperimentinio kalbėjimo keliu stengiasi žiūrėti į pagrindinę mūsų literatūros vagą, į stiprius autorius ir naujausias jų kūrybines pastangas.

Laureatai

Just. Marcinkevičius sakė esąs labai sujaudintas reikšmingo, didelio ir gausaus apdovanojimo. Jis teigė, jog tokio dar nėra gavęs. „Jaučiu, kad ši premija – amžiams. Kito dviračio savo gyvenime tikrai neturėsiu", - šypsojosi literatūros klasikas. Poetas dėkojo almanacho leidėjams bei rėmėjams, kad šie nepašykštėjo dėmesio ir meilės literatūrai.

J. Kunčinas prisipažino almanachą „Varpus" sekęs nuo pat jo atsiradimo. „Šių metų „Varpai" pranoko visus lūkesčius. Ne dėl to, kad..." – nebaigė savo minties rašytojas, nes publika, supratusi, jog jis turi galvoje savo titulavimą laureatu, pradėjo juoktis. Leidinį J. Kunčinas vadino tvirtu, solidžiu ir įvairiu. Rašytojas linkėjo, kad gausėtų „Varpų" laureatų gretos ir, žinoma, dviratininkų kolonos. V. Kukulas prisipažino, jog su „Varpais" jį sieja sentimentai. Almanachą jis vadino nuoseklaus kultūrinio liberalizmo leidiniu.

Specialiais prizais – odiniais portfeliais ir saldainių dėžėmis – buvo apdovanoti rašytojai Algimantas Baltakis, Gražina Cieškaitė ir Marytė Kontrimaitė. A. Baltakis nusistebėjo, iš kur „Varpų" leidėjai sužinojo, kad jo senajam portfeliui nutrūko rankena.

Visi apdovanoti literatai skaitė savo kūrybą. (...)

Rasa PAKALKIENĖ

Lietuvos žinios, 2000 m. gegužės 1 d.

SUNKUS KLAUSIMAS

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

Poetas:

- Pasakyk man, kaip suvalkiečiui, kiek vis dėlto kainavo dviratis?

DĖMESYS EGZODO LITERATŪRAI

Nė vienas Lietuvoje leidžiamas kultūrinis žurnalas neskiria tiek daug vietos išeivijos literatūrai, kiek Šiauliuose kasmet išeinantis almanachas *Varpai.* Net ir šio periodinio leidinio redakcinėje kolegijoje yra du egzodo literatūros atstovai – Bernardas Brazdžionis ir Kazimieras Barėnas.

Daug vietos išeivijos autoriams skirta ir šiemetiniame – keturioliktame *Varpų* numeryje. Kaip niekada anksčiau, plačiai pristatomas B. Brazdžionis. Spausdinamas ne tik *Varpų* vyriausiojo redaktoriaus (...) pasikalbėjimas su B. Brazdžioniu, bet skaitytojai taip pat ras net 29 naujus – pernai ir užpernai parašytus jo eilėraščius, niekur iki šiol nespausdintus ir neskaitytus. Pasak redaktoriaus, tam yra ir proga – šį pavasarį sukako 60 metų, kai būsimam mūsų literatūros klasikui 1940 m. kovo 4 d. buvo įteikta Valstybinė premija už poezijos rinkinį *Kunigaikščių miestas.* Šis leidinys ypatingas dar ir dėl to, kad *Varpai* pirmieji po tų šešių dešimtmečių išspausdino tuomet, per valstybinių premijų įteikimo aktą-literatūrinę šventę B. Brazdžionio pasakytą kalbą. Kiek daug pranašiškų žodžių joje pasakyta apie pasaulį: „Kai miestai ir kaimai gyvena baisioj abejonėj ir nežino, iš kurios pusės atskris bombonešiai ir sugriaus mažą trobelę ir daugiaaukščius rūmus, iš kurio krašto atjos Apokalipsio raitelis ir išplėš kūdikį iš motinos rankų, ar berūpi kam mažas ir menkas eilėraštis, ir ar beieškos kas gražios, bet niekam nenaudingos novelės?"

Almanachas *Varpai* taip pat spausdina K. Barėno straipsnį apie Anglijoje po karo atsidūrusį ir Lietuvoje dar mažai žinomą rašytoją Romualdą Giedraitį-Spalį ir jo palikimą. Greta spausdinama ištrauka iš šio egzodo rašytojo romano *Auksinio saulėlydžio gundymai.*

Skyrelyje „Mokslas. Kritika" spausdinamas Rimvydo Šilbajorio straipsnis, kuriame nagrinėjamas New Yorke anglų kalba išleistas Czeslaw Milosz romanas *The Issa Valley (Isos slėnis).*

Straipsnyje „Antrasis Kazimiero Žoromskio gyvenimas" menotyrininkė Kristina Miklaševičiūtė apžvelgia šio dailininko kūrybinį kelią į spalvų pasaulį,

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: apie naujausią „Varpų" numerį – literatūros kritikas Valentinas Sventickas. Viduryje – profesorė Viktorija Daujotytė. 2000 m. balandžio 27 d.

plačiau nagrinėja New Yorke sukurtą ciklą „23-oji gatvė". Beje, K. Žoromskio tapybos darbo „Gedimino laiškai" reprodukcija puošia ir almanacho viršelį.

Algimantas A. NAUJOKAITIS
Draugas (JAV), šeštadieninis priedas „Menas, literatūra, mokslas",
2000 m. gegužės 13 d.

LA DOLCE VITA, ARBA KĄ ŠIEMET PREMIJAVO „VARPAI"

Prie durų šiaip sau pasakiau: pabūsiu tik stebėtojas. Neįsitrauksiu. Nei diskutuosiu, nei mintyse prieštarausiu, nei šalia sėdinčiam ką šnabždėsiu. Juk nėro ko. Šiauliuose išėjo rimtas, stiprus (...) metinio almanacho „Varpai"

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: dailininkas Algimantas Švažas iš salės: „Jei reikės kokios pagalbos „Varpams" – visada".

numeris. Balandžio 27-ąją Vilniaus rašytojų klube šeštąjį kartą įteikiamos šio leidinio literatūrinės premijos. Susiieškau atokesnę, bet patogią stebėti vietą. Rašytojų saliukė, kaip ir visad, nepravėdinta. Bet galiu prasisegti dvi nuo viršaus marškinių sagas, nes jaučiuosi visai neįsipareigojęs. Nė truputėlio nesuinteresuotas. Nepretenduoju nei į dviratį, nei į lietuviškų batų porą, nei į odinį portfelį. Nė į vieną prizinį „Rūtos" saldainį. „Tik ten, kur nieko netrokštame, kur žiūrėti tampa vien stebėti, tik ten atsiveria daiktų siela ir grožis", - sakė Hermannas Hesse. Aš – jau tikrajame kely į šio renginio sielą ir grožį. Bet rašytojų salės tvankuma visada veikia labai paslaptingai. Kartais man atrodo, kad jos neįmanoma atsikratyti, nes ji – ne fizinės kilmės. Galimas dalykas, ja pavirsta neįgyvendintos literatų ambicijos. Dėl aplinkos poveikio mano savijauta dar nė renginiui neprasidėjus ima kisti. Aš darausi ambicingas, imu mąstyti apie Binkį, Borutą ir Sigitą Parulskį, apie brolius Goncourtus ir Pulitzerį, o „Rūtos" celofaninių kupolų, pilnų šviežio šokolado, blizgėjimas mane kažkodėl suer-

Algiamnto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: tarp rašytojų ir vakaro svečių – dovanas teikęs A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" atstovas Rimantas Gluodas (pirmoje eilėje antras iš dešinės).

zina. Ir štai – aš jau maištingas jaunas literatas, ir manyje žaibiškai įsisiautėja kartų konflikto demonas. Kaip tik tada ir prasideda renginys.

(...) tūkstantmečio ribą „Varpų" bendrija pasitinka vis labiau plėsdamasi, iš premijas (Šiaulių „Baltik vairo" dviračius) gavusių rašytojų jau galėtų susidarytį stipri komanda lenktynėms, be to, almanacho skaitytojų daugėja ir tarp užsienio lietuvių. Redaktorius citavo jam atsiųstus bičiuliškus Bernardo Brazdžionio, Rimvydo Šilbajorio, Kazimiero Baréno atsiliepimus apie šiemetinį žurnalą. Visų jis vertinamas kaip solidus, labai progresuojantis, be atsitiktinių publikacijų, nurungiantis savo turiniu ne vieną žinomesnį kultūrinės periodikos leidinį.

Viktorija Daujotytė „Varpų" tikslą nusakė taip: apglėbti, sustruktūrinti įvairias literatūros tendencijas. Nejungti autorių pagal kartas, pažiūras, mąstyseną (tai, anot profesorės, dažnai būna tik didelė iliuzija), o sieti tai, kas labai tolima

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: dovanos – 2000 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatui Justinui Marcinkevičiui.

(pavyzdžiui, B. Brazdžionio ir D. Čepauskaitės kūrybą). Tuo siekiama visuminio kultūros pjūvio, tam tikros esamo momento išklotinės. Yra almanache ir mokslinės literatūrologijos straipsnių, ir dokumentinę vertę turinčių pokalbių su rašytojais B. Brazdžioniu, Just. Marcinkevičiumi, J. Kunčinu. L. Peleckis-Kaktavičius, V. Daujotytės nuomone, yra labai profesionalus kalbintojas. Šį almanachą savaip struktūrina ir trys skirtingos stilistikos moterų poezijos publikacijos: žmogiškai šiltas M. Kontrimaitės kalbėjimas, aforistinė G. Cieškaitės mintis ir D. Čepauskaitės ketureilio eksperimentai.

Pirmasis premijos už poeziją atsiimti pakviestas Justinas Marcinkevičius. Jis dėkojo „Varpams" ir jų rėmėjams nepašykštėjus puikių prizų, dėmesio ir meilės literatūrai. O baigė „godžiu" eilėraščiu „Epigrama sau": „Na ką gi, Viešpatie, bausk: / gyvenau – ir dar noriu".

Jurgiui Kunčinui premijos diplomas priminė jo tėvo mokyklos, baigtos

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: Jurgiui Kunčinui dovanoms nebeužteko rankų.

Šiauliuose, diplomą. Šiuos atsiminimus jis pratęsė dar karšta ištrauka iš rašomų „Antano Jėčiaus memuarų": apie sovietmečio VU, bendrosios kalbotyros egzaminą „filologyne", neįvykdomą užduotį – išversti vakarinių čiukčių dialekto frazę... Ir sotus finalas: paguodai – bokalas alaus.

Žemiškų gyvenimo džiaugsmų gija įsivijo ir į trečiojo „dviratininko" – Valdo Kukulo kalbą. Apibūdinęs „Varpus" kaip nuoseklaus kultūrinio liberalizmo leidinį, besilaikantį Vinco Trumpos, Tomo Venclovos, Viktoro Katiliaus mąstymo linijos, jis pasuko prie linksmų bohemai karo dienų Šiauliuose, kai Algirdas Julius Greimas visą mėnesį galėjo maitintis šampanu ir kilkėmis iš subombarduotos parduotuvės rūsio.

Beje, panaši *la dolce vita* tema vis šmėkščiojo ir kitų kalbose. (...)

Mano maištas tuo metu pasiklydo nerasdamas deramai konfliktiško objekto. Juk neprieštarausi gyvenimo saldybei. Tačiau pabaigoje, po rašytojų džiaugsmų, Valentinas Sventickas dar kartą aptarė leidinio strategiją:

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 2000 metų literatūrinės „Varpų" premijos diplomas jau įteiktas Valdemarui Kukului.

nepataikauti nei paradiniam, europietišku besidedančiam avangardui, nei pramoginei lektūrai, nei eksperimentiniam kalbėjimui, o laikytis pagrindinės mūsų literatūros vagos ir žinomų stiprių autorių kūrybos. Visą tą laiką mane kažkodėl kankinusios maištingos mintys apie avangardą, provokaciją, Binkio „paldieninkus" ir vakarietiškus akiračius staiga susilydė į visumą.

Teisybė: juk nėra kito leidinio, kuris labiau už „Varpus" laikytųsi „pagrindinės vagos". „Nuoseklų liberalizmą" ar „tendencijų derinimą" siūlyčiau keisti kiek aštresniu, bet aiškesniu apibūdinimu: tai konservatyviausias mūsų literatūros žurnalas, į vieną visumą telkiantis nepriklausomybės pradžioje pasklidusią, nutilusią arba ieškojusią naujų vaidmenų vyriausiąją rašytojų kartą. Visai neatsitiktinai leidinyje pasirodo E. Mieželaičio, Just. Marcinkevičiaus, A. Baltakio, E. Ignatavičiaus, J. Avyžiaus, S. Anglickio, A. Laurinčiuko vardai ir kūryba. Iš vienos pusės – į šią visumą integruojamas B. Brazdžionis (ikikarinė tradicija), iš kitos – D. Čepauskaitė (nekonfliktiško

santykio su tradicija perspektyva). Centre – įsipareigojęs tradicijos autoritetui ir modernistinei kūrybai kaip tiesosakai menas, septinto-devinto dešimtmečių literatūra po nepriklausomybės metamorfozių. Tokį lauką atitinka Valdo Kukulo kritika, graudžiai juokingas sovietmečio retro Jurgio Kunčino prozoje. Ir puiku: stiprus konservatyvusis sparnas reikalingas ne tik politikoj, bet ir literatūroj. Su gyvenimo saldybe ramiai besimėgaujančiu savo autorių senjorų būriu, su gražiais patriotiniais prizais – prekėm lietuviškom. Kad būtų ko siautėti kartų konflikto gaivalui atokaus, neįsitraukusio stebėtojo galvoje.

Mindaugas KVIETKAUSKAS
Metai, 2000, nr. 6.

„VARPŲ" ALMANACHO LAUREATŲ PAGERBIMAS BAIGĖSI NELAIME

Penktadienį Lietuvos rašytojų sąjungos klube septintą kartą apdovanoti literatūros almanacho „Varpai" laureatai ir prizininkai, pristatyta „Varpų" redaktoriaus (...) esė knyga „Pasaulio pabaiga atidedama".

Šių metų literatūros almanacho „Varpai" premijų laureatais tapo Leonardas Gutauskas (proza), Eugenijus Ališanka (poezija) bei Juozas Aputis (esė), prizininkais paskelbti poetai Onė Baliukonė (Baliukonytė), Viktoras Rudžianskas ir Alfonsas Maldonis.

Jiems buvo įteikti AB „Šiaulių stumbras" odiniai portfeliai, saldainių fabriko „Rūta" saldumynai, AB „Grąžtai" produkcija, UAB „Sabalin" batai.

(...) E. Ališanka sakė, jog stipriausia almanacho pusė – interviu su autoriais. „Retai turime galimybę išgirsti kažką asmeniško, gilesnio apie rašytojus". (...)

L. Peleckis-Kaktavičius apgailestavo, kad šįmet almanacho mecenatai nebedovanojo premijos laureatams dviračių. „Aš ne tiek dviračio norėjau, kiek lenciūgo, - tvirtino J. Aputis. – Tai būtų man priminę 1948 ar 1949 metus, kai tėvas man nupirko dviratį Skaudvilėje. Pagrindinis to dviračio trūkumas buvo

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukose: specialiais prizais apdovanotos Gražina Cieškaitė...

... ir Marytė Kontrimaitė.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 2000 metų apdovanojimus pelnę rašytojai su „Varpų" redaktoriais. Iš kairės: Leonas Peleckis-Kaktavičius, Valdemaras Kukulas, Justinas Marcinkevičius, Jurgis Kunčinas, Algimantas Baltakis, Marytė Kontrimaitė, Gražina Cieškaitė, Silvija Peleckienė.

vis krentantis lenciūgas, todėl svajojau apie naują, kvepiančią grandinę".

(...) Įteikus apdovanojimus, pristatyta (...) knyga „Pasaulio pabaiga atidedama", kurioje – pasakojimai apie Lietuvos laisvės kovų dalyvius, politinius kalinius, tremtinius, jų suluošintus likimus ir dvasios stiprybę. (...) Tarp šešiolikos knygos personažų – ir Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus pusseserė Gražina Linkevičiūtė-Giedraitienė. (...)

Deja, gražus renginys baigėsi nelaime. Penktadienio vakarą, grįžtant iš Vilniaus namo į Šiaulius, užmigus vairuotojui, apvirto automobilis, kuriuo važiavo almanacho „Varpai" redaktorius L. Peleckis-Kaktavičius su žmona Silvija. Jie abu sužeisti ir gydomi Panevėžio ligoninėje.

Petras MIKULĖNAS

Respublika, 2001 m. gegužės 7 d.

PĖSTI LITERATAI SU GRĄŽTAIS

(...) Šiais metais sulaužyta ilgametė tradicija apdovanoti laureatus naujais dviračiais. Naujų Šiaulių „Baltik vairas" šeimininkai vokiečiai nepanoro literatų pradžiuginti dviratėmis transporto priemonėmis. Vietoj jų laureatai gavo... grąžtų rinkinius, AB „Grąžtai" dovanas. Labiausiai jais džiaugėsi meistrauti mėgstantis J. Aputis. Rašytojas iš kolegos E. Ališankos net bandė išprašyti dar vieną grąžtų rinkinį. (...)

„Baltik vairas" nusprendė nebedovanoti rašytojams dviračių, kai vieno dienraščio priedo žurnalistė, pasivadinusi *Gražiąja Malūnininke*, paklausė, kurgi literatams tuos dviračius dėti. (...) „Varpų" redaktorius apgailestavo, kad į literatūrinę premiją nebegali pretenduoti anksti mus palikusi poetė Judita Vaičiūnaitė, kurios kūryba spausdinama almanache. (...)

Rasa PAKALKIENĖ

Lietuvos žinios, 2001 m. gegužės 8 d.

ŠIAULIŲ VARPAI NUSKAMBĖJO VISOJE LIETUVOJE

(...) Visi pripažino, kad almanachas *Varpai* – įdomus, brandus literatūrinis leidinys, kuriame atsispindi ne vien Šiaulių krašto, bet ir visos Lietuvos literatūrinio gyvenimo pulsas. Dabar, kai sumažėjo mecenatų, paramą almanachui nutraukė Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, leisti tokį solidų literatūrinį leidinį, pasak poeto A. Maldonio, reikia pasiryžėlio. Verta pridurti, kad tą almanachą leidžia, jį redaguoja tik du pasiryžėliai – vyras ir žmona. (...)

Vakare (...) buvo pristatyta dar viena itin originali „knyga", kurioje... 22 saldainiai. Tai dar nepriklausomybės laikais Šiauliuose veikusios akcinės bendrovės „Rūta" saldainių dėžutė.

Jos idėja gimė beveik prieš porą metų, *Varpų* iniciatyva tarp poeto Bernardo Brazdžionio ir almanacho svarbiausio rėmėjo – saldainių fabriko „Rūta"

valdytojo Algirdo Gluodo pasirašius sutartį, kad poetas leidžia naudoti savo vardą arba slapyvardį „Rūtos" gaminamų saldainių įpakavimui. (...) Dėžutės projekto užduotis apkeliavo kelias apipavidalintojų studijas, buvo sukurta per 30 variantų, kol galų gale idėją pavyko įgyvendinti apipavidalintojui iš Latvijos Karliui Kriekiui. Taip atsirado gražios, šokoladinės spalvos ir knygos pavidalo lietuviškų saldainių dėžutė, kurios viršelyje – B. Brazdžionio jaunystės nuotrauka ir specialiai ta proga parašytas Vytės Nemunėlio ketureilis:

Aš, meškiukas Rudnosiukas,
Akmenukų nekramtau.
Aš kramtau saldainį „Rūtos",
Siūlau paragaut ir tau.

Algimantas A. NAUJOKAITIS

Draugas (JAV), šeštadieninis priedas „Menas, literatūra, mokslas", 2001 m. gegužės 26 d.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: „Pasaulio pabaiga atidedama. Tegu skamba „Varpai", - linkėjo Valentinas Sventickas, neįtardamas, kad „Varpų" redaktorių laukia didelė nelaimė. 2001 m. gegužės 4 d.

„VARPŲ" KELIONĖ

(...) Rašytojas ir dailininkas L. Gutauskas (beje, jo darbas puošia almanacho nugarėlę) nuoširdžiai vertina „Varpus" kaip labai įdomų leidinį, nevienadienį, nepaviršutinišką – net praėjus kuriam laikui maga vėl atsiversti puslapius, vėl randi ką skaityti, apie ką pamąstyti. (...)

Mintimis apie almanachą pasidalijo poetas E. Ališanka: „Kadangi pats turiu panašios almanacho sudarinėjimo patirties, tai tikrai žinau, kiek toks darbas reikalauja pastangų, sugebėjimo bendrauti su autoriais ir kantrybės" . (...) J. Aputis vertina „Varpus" kaip labai rimtą leidinį dėl dviejų dalykų – kad sudarytojas yra ne tik šios dienos žmogus, bet ir gerai mato praėjusį laiką, o ypač

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: 2001 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai ir prizininkai su leidėjais ir mecenatu. Iš kairės: poetai Alfonsas Maldonis, Eugenijus Ališanka, Onė Baliukonė, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, rašytojai Leonardas Gutauskas ir Juozas Aputis, AB „Grąžtai" generalinis direktorius Steponas Bytautas, „Varpų" redaktorė Silvija Peleckienė, poetas Viktoras Rudžianskas.

randa ką įdomaus parodyti iš savo krašto praeities. O. Baliukonytės manymu, didžiausias „Varpų" nuopelnas – kad priima į savo puslapius visus ir visokius – mažus ir didelius, garsius ir tik atrastus. „Taip, - antrino ir A. Maldonis, - sėkmingai bandoma pateikti mūsų literatūros skerspjūvį, kur daug balsų, daug šviesų, daug konfliktų" . „O tai ir sudaro gyvenimo vienovę, puikiai sudėliotą publikacijomis almanache" , - pagyrė leidinį ir rašytojas P. Dirgėla.

V. Sventickas, baigdamas šventišką vakarą, pastebėjo, kad „Varpai" iš kitų leidinių išsiskiria pastovumu, kelio, jo krypties žinojimu. Tokie vakarai, nors ir proginiai, yra tam tikras pasitikrinimas, kad ramiai būtų galima keliauti toliau. (...)

Deimantė KAŽUKAUSKAITĖ
Dienovidis, 2001, nr. 5, p. 59-60.

DU KŪRĖJAI IŠ ŠIAULIŲ LEIDŽIA „VARPUS"

Buvusiose grafo Zubovo arklidėse – „Varpų" redakcija

Tarpukario metais Šiauliai garsėjo iškiliais visuomenės veikėjais, ypač gražiai darbavosi „Kultūros" bendrovė, išleidusi knygų, vadovėlių, kitų leidinių. Šiauliai toli garsėjo ir literatūrinėmis tradicijomis. Neatsitiktinai šiame mieste ir buvo pradėtas leisti literatūros almanachas „Varpai" . (...)

„Varpų" redakcija buvo įsikūrusi name, kuriame rašytojas K. Jankauskas gimė. Anokia ten redakcija – vienas kambarėlis. Kadaise tame pastate, Dvaro gatvėje, buvo grafo Zubovo arklidės, vėliau – spirito pilstytuvė (dabar buvusiose arklidėse yra įsikūręs Šiaulių apygardos teismas). (...)

„Varpai" lenkia kitus kultūros žurnalus

Literatūros almanachas „Varpai" spausdina Lietuvoje kuriančių poetų, prozininkų bei išeivijos rašytojų kitur nepublikuotą kūrybą, pateikia rimtų kritikos straipsnių, esė, studijų, atsiminimų. Vienoje kaimynystėje puikiai dera žanrų ir temų įvairovė. B. Brazdžionis, „Varpus" lydėjęs nuo pat pirmojo numerio, sako, jog almanachas reprezentuoja visos Lietuvos dabartinę literatūros

ir kultūros padėtį. (...) Poetas Just. Marcinkevičius, džiaugdamasis, kad pateko į „Varpus" , sakė, jog „Šiauliai gali didžiuotis šiuo leidiniu, jis nė kiek nenusileidžia, o turbūt lenkia kitus periodinius kultūros žurnalus" . (...)

Redaktorius save vadina krapštuku

„Varpus" leidžia Leonas Peleckis-Kaktavičius ir jo žmona Silvija. Ne taip lengva prakalbinti poną Leoną. (...) „Aš pripratęs darbuotis su plunksna" , - santūriai nusišypso „Varpų" vyriausiasis redaktorius. Jis save vadina savotišku krapštuku. (...) Vienas didžiausių jo atradimų – poeto B. Brazdžionio jaunystės laiškai. O kiek panašių atradimų slypi jo archyve! Tūlas tautietis nusijuoktų išgirdęs, jog grįždamas iš Amerikos ponas Leonas vežėsi du didelius lagaminus knygų ir žurnalų.

Rašytoją L. Peleckį-Kaktavičių domina kūrėjų gyvenimas, jų likimai, darbai. (...)

Paslaptingas ir mistiškas „Varpų" mazgas

Gegužės 4-ąją Leonui Peleckiui-Kaktavičiui sukako 55-eri metai. Tą dieną Lietuvos rašytojų sąjungos salėje susirinko daug literatūros klasikų, plunksnos brolių, kultūros rėmėjų. (...) Ne vienam tą vakarą į akis krito paskutinio „Varpų" numerio viršelis – dailininko Kazio Varnelio pieštas paslaptingas mazgas. Ką jis galėtų reikšti? Būta įvairių svarstymų. Vieniems tas mazgas asocijavosi su „Varpais", viskas gerai surikiuota ir dar stiprus mazgas surištas. Kiti pokštavo, ar čia nebūsiąs paskutinis mazgelis.

Po iškilmių dienos kelionė iš Vilniaus į Šiaulius Silvijai ir Leonui buvo nelaiminga – dėl mikroautobuso vairuotojo kaltės įvyko skaudi avarija. (...) Ilgi mėnesiai ir didelės kančios ligoninės palatoje. Savaip sustabdytas laikas. Tačiau Leonas ir ligoninėje ėmėsi darbo. Baigia skaityti savo aštuntosios knygos korektūrą, džiaugiasi ką tik atsiųstu menišku viršeliu Silvijos novelečių knygai „Vita vitam".

Esė knyga „Sustabdytas laikas" savotiškai susijusi su Leono ir Silvijos dabartine būsena. Skaudi patirtis, be abejo, suguls į būsimas knygas, suskambės

eilėraščių posmuose. Leonas, nors ir pats sužeistas, rūpestingai slaugo tris operacijas iškentėjusią Silviją, tvarko greitai pasirodysiančių knygų reikalus, rūpinasi būsimaisiais „Varpais". Laikas nestovi ir ligoninėje.

Po tos nelaimės kitokią prasmę įgyja ir paslaptingasis „Varpų" mazgas. Tarsi koks išskirtinis lemties ženklas.

Aldona SIREIKIENĖ

Ūkininko patarėjas, 2001 m. birželio 21 d.

PRIE ALTORIAUS SKAMBĖJO SONETAI

Praėjusį sekmadienį Šiaulių šv. Ignaco Lojolos bažnyčioje po šv. Mišių surengta poezijos popietė, kurios pagrindinis akcentas – Kazio Bradūno sonetų „Vilniaus varpai" parašymo 60-metis.

Popietėje, kurios pagrindinis organizatorius kunigas Jonas Kastytis Matulionis, dalyvavo svečiai iš Vilniaus – vargonininkė, tarptautinių konkursų laureatė, Lietuvos muzikos akademijos Vargonų katedros vyr. dėstytoja Renata Marcinkutė, Lietuvos muzikos akademijos Operos katedros studentai Renata Bagdanavičiūtė, Saulius Čepkauskas, Andrius Kalinovas, Jurgita Pavalkiūtė, Rasa Ruzgailaitė, Milda Smalakytė, Jonas Voroneckas ir docentė Meilė Kudarauskaitė.

Kunigas J. K. Matulionis priminė susirinkusiems sonetų parašymo aplinkybes, Vilniaus universiteto šatrijiečius literatus 1942 metais, pirmąją „Vilniaus varpų" publikaciją Šiauliuose 1943 metais pasirodžiusiame literatūros almanache „Varpai", akcentavo pastarojo leidinio svarbą tuometiniame Lietuvos literatūriniame gyvenime bei šiais laikais atnaujintų „Varpų" reikšmingumą. Popietės dalyviai turėjo galimybę pamatyti pirmąjį ir ką tik baigtą spausdinti šešioliktąjį „Varpų" numerius.

K. Bradūno sonetai Operos katedros studentų buvo deklamuojami pakaitomis su vargonų muzika. (...)

Lietuvos aidas, 2002 m. balandžio 10 d.

KOREKTŪROS KLAIDOS

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

Kaip niekada sudėtinga buvo „Varpų" šešioliktojo numerio gamyba. „Klaipėdos ryto" spaustuvę, kurios paslaugomis naudojomės nuo 1989 metų, perėmė kažkokie „berniukai", kurių tikslas, regis, buvo dirbtinis bankrotas. Paskutinės korektūros pasiimti į Šiaulius netikėtai atvažiavo pats naujasis direktorius. Netrukus paaiškėjo ir kodėl: paprašė atsiskaityti grynais. Kadangi tokių galimybių nebuvo, išvažiavo labai nepatenkintas.

Už nepavykusį vizitą buvome skaudžiai nubausti: paskutinės korektūros klaidos taip ir liko neištaisytos, nors direktorius dievagojosi, kad problemų nebus. O atsakyti už tai nebėra kam – bendrovės neliko.

Žinoma, pirmasis tas klaideles pastebėjo Algimantas Baltakis, kuris visada pagirdavo už tai, kad „Varpai" tokiomis nuodėmėmis negarsėjo. Į neviltį varanti situacija. Nebūtų skaudu, jei žinotum, kad pats buvai abejingas. O dabar... Ir Silvijai dar nesikeliant po žiauriosios avarijos, ir pats dar ne visai pasveikęs darei viską, kad, kaip visada, „Varpų" skaitytojai neturėtų priekaištų, ir...

VĖL SKAMBA „VARPAI"

Tik ką baigtas spausdinti literatūros almanachas „Varpai-2002 (16)" pamini net du jubiliejus: Vytauto Alanto (100) ir Jono Avyžiaus (80). Užatlantėje nuo pokario metų gyvenęs romanistas, novelistas, dramaturgas prisimenamas dar niekur nespausdinta istorine tragedija „Daumantė", o prieš porą metų amžinybėn išėjęs prozos meistras – paskutinio romano „Viskas praeina" ištrauka. Čia ir „Varpų" svetainėje užrašytas pasikalbėjimas su Irena Litvinaite-Avyžiene, kuriame pirmą kartą taip plačiai pasakojama apie rašytojo asmeninį gyvenimą.

Kaip ir ankstesniuose numeriuose, šiame – žanrų įvairovė: eilėraščiai, ap-

sakymai, novelės, miniatiūros, romanas, drama. O be tikrų debiutantų – jaunųjų poetų – yra ir „užslėptas": gal ne visi žino, tačiau tiesa tokia, kad pripažintas poetas Algimantas Baltakis iki šiol nebuvo pasireiškęs kaip eseistas, publicistas. „Varpuose" skelbiamas jo tekstas „Apie kraujo lašą, santarvę ir dar kai ką" tikrai sudomins skaitytojus.

Dėmesio verti ir pasikalbėjimai su rašytojais: Antanu Čalnariu, Jonu Mikelinsku, Algimantu Mikuta, Romu Gudaičiu. Šalia – šių rašytojų nauja kūryba. Almanache rasite ir Rimanto Černiausko apsakymą bei 2001 metų „Varpų" premijos laureato Leonardo Gutausko eilėraščių.

Mokslo, kritikos skyriuje: Artūras Tereškinas (...), Rimvydas Šilbajoris (...) ir Virginija Paplauskienė (...).

Tęsiami praėjusiame numeryje pradėti Kazimiero Barėno „Rašytojo užrašai" ir Bronio Railos „Žmogiškosios refleksijos".

Istorijos ir kultūros skyriuje Silvija Peleckienė savo esė gilinasi, ar šiandien reikalingas Daukantas. Daug netikėtų dalykų Reginos Mažukėlienės tekste. Nijolės Majerienės straipsnis skirtas Juozo Grušo asmenybei; čia, be kita ko, primenama, kad su šiemet netikėtai palėpėje atrasta jo pjese „Diktatorius" „Varpų" leidėjai turėjo galimybę susipažinti pirmieji. (...)

Aleksandras DAUSA

Literatūra ir menas, 2002 m. balandžio 19 d.

„VARPŲ" LAUREATAMS – SLAPTO MECENATO DOVANOTI TELEVIZORIAI

VILNIUS, balandžio 24 d. (ELTA). Sostinėje aštuntą kartą pagerbti „Varpų" literatūrinės premijos laureatai, pristatytas Šiauliuose leidžiamo metinio respublikinio literatūros almanacho „Varpai" šešioliktasis numeris.

(...) Šįmet eseistikos žanre debiutavęs poetas Algimantas Baltakis apdovanotas už įžanginį almanacho esė (...), dedikuotą monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui. Prozininkui Romui Gudaičiui premija skirta už ištrauką iš naujo

romano „Nuvarytas kuinas ir jo Spindulėlis", o poetas Algimantas Mikuta pagerbtas už pluoštą aštuoneilių naujam poezijos rinkiniui.

Šių metų „Varpų" laureatams įteikti generalinio rėmėjo – A. Gricevičiaus lietuvių saldainių fabriko „Rūta" saldumynų rinkiniai, po vyriškų odinių UAB „Sabalin" (direktorė Regina Arcišauskaitė - L. P.-K.) batų porą ir anoniminio verslininko dovanoti puikūs lietuviški televizoriai (šiandien tai jau ne paslaptis - „Varpų" laureatams televizorius dovanoja UAB „Telebaltikos importas ir eksportas", vadovaujamas generalinio direktoriaus Arvydo Aperavičiaus - L. P.-K.).

VILNIUJE VĖL SKAMBĖJO ŠIAULIUOSE PARENGTI „VARPAI"

(...) „Šis almanachas mūsų kultūros gyvenime labai reikšmingas dalykas, jis tarsi nutiesia giją tarp tradicijos ir to, kas nauja mūsų kultūroje", - kalbėjo A. Baltakis.

„Mes gyvename tokiu metu, kai gimsta labai daug įvairių iniciatyvų. Neretai jos nepasiseka. O „Varpai" – viena iš tų iniciatyvų, kuri tikrai pasisekė. „Varpai" įaugo į mūsų literatūrinį gyvenimą, tai yra pripažintas faktas ir tuo reikia džiaugtis", - sakė R. Gudaitis.

A. Mikutos nuomone, tai, kas daroma leidžiant „Varpus", daroma labai kvalifikuotai ir įdomiai. Poetas ypač išskyrė almanache skelbiamus pokalbius, kokių kitur nerasi.

Didelė vakaro dalis skirta Silvijos Peleckienės, „Varpų" redaktorės, naujai knygai aptarti. Plačiai apie ją kalbėjo prozininkai Jonas Mikelinskas ir Vytautas Martinkus. Anot J. Mikelinsko, vienu ypu perskaičiusio „Vita Vitam", tai – gerą įspūdį darantį knyga, kuriai būdingas „šiltas žvilgsnis į sudėtingą mūsų gyvenimą, visų pirma nukreiptas į tuos, kuriems sunku susitvarkyti su gyvenimo nuolatiniais smūgiais". „Pasiilgsti tokių autorių kaip Silvija Peleckienė, - kalbėjo rašytojas, - nes ji vadovaujasi užuojauta, yra sunerimusi dėl daug ko, o žvilgsnis visada toks, kad gėris vis dėlto pasaulyje viešpatauja".

S. Peleckienės knygą „Vita Vitam" V. Martinkus pavadino „gera paribio

metafizika", prisipažino tą rinkinį skaitęs pagautas metafizinių įžvalgų, nes taip sutapo, kad jis pasirodė autorei dar nepasveikus po žiaurios autokatastrofos. Įdomiausia, kad vienoje novelėje „yra, ko gero, sumodeliuota ta dvasinė būsena, kurioje autorė atsidūrė jau po to, kai ji buvo tą tekstą parašiusi". Anot V. Martinkaus, šiai knygai atsirasti be kita ko padėjo ir postmodernistinis mąstymas, šiuolaikinės literatūros ženklais jis vadino knygos efemeriškumą, vidinius sielos ryšius, sąskambius, jos trapias eilutes, tam tikro sielos giminingumo įžvelgdamas Vandos Juknaitės minimalistinės prozos poetikoje, kuri, tiesa, ne tokia pažeidžiama kaip Silvijos Peleckienės tekstuose. (...)

Valerijonas DAGYS

Lietuvos aidas, 2002 m. balandžio 25 d.

„VARPŲ" LAUREATAMS – TELEVIZORIAI, BATAI IR SALDAINIAI

(...) Rašytojo A. Čalnario žodžiai „Varpuose" spausdinamame interviu apie Saliamono žiedą, kad viskas praeina, ir žmogus vėl žiūri į priekį, tapo šio „Varpų" numerio leitmotyvu. (...)

Respublika, 2002 m. balandžio 26 d.

TYLOJE SU VARPAIS

Kodėl su varpais tyloje? Todėl kad tie varpai iš tikrųjų yra „Varpai". Literatūros almanachas. Netinkantis skaitytti, tarkime, autobuse. Ne taip jau sudėtinga raides akimis sujungti į žodžius, juos – į sakinius, o pastaruosius – į rišlų tekstą. Variklio gaudesys vis dėlto trukdytų, maža to, blaškytų noromis ar nenoromis žvilgsnį užgriebiantys pakelės medžiai... Ir apskritai mažai tikėtina, kad „Varpus" į rankas paimtų iš kriminalų ir bulvarinių (*a la aukštuomenės*) pliurpaliukų mintančių rašeivų produkcijos vartotojas. Bet tai tik viena tylos poreikio pusė. Yra ir antroji, neapčiuopiamesnė, subtilesnė, reikalaujanti geros

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: 2002 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai Algimantas Baltakis (antras iš dešinės), Algimantas Mikuta (viduryje) ir Romas Gudaitis (antras iš kairės) su Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Sventicku (dešinėje) ir „Varpų" vyriausiuoju redaktoriumi Leonu Peleckiu-Kaktavičiumi.

vidinės klausos. O kaip be jos? Juk vienu metu „Varpuose" skamba per dvi dešimtis įvairaus dydžio varpelių, trokštančių, kad būtent jis nebus užgožtas kitų... Ir šio troškimo neapkaltinsi puikybe. Juk viskas taip paprasta: koks tikslas skambėti, jei pats netiki, kad rasis tave užgirsianti ausis?!

„Varpų" skambesyje – būrelis jubiliatų. Jonui Mačiuliui-Maironiui – 140! Ir malonu, kad paminėti surastas vis dar pakankamai netradicinis kelias. Pavyzdžiui, buvo galima išspausdinti keletą laiškų iš archyvo. Ne, eilėraščiai tokia proga „Varpuose" netiktų, kad ir kaip mėgtume savojo dainiaus poeziją. Toks kelias almanacho tvėrėjams būtų tiesiog per daug paprastas, gal net banalus. Tad šimto keturiasdešimties metų varpo skambesį išgauti patikima Reginai Mažukėlienei, parašiusiai opusiuką „Buvusios šalia Maironio", kur

gana daug vietos skiriama Vandai Silvestravičiūtei – Maironio poemos „Jaunoji Lietuva" Vandos Juškaitės prototipui. R. Mažukėlienė rašo: „V. Silvestravičiūtės nemini jokie Maironio biografai, monografijų autoriai. Paieškokime atsakymo poeto archyve. Stori Maironio albumų lapai kišenėlėse saugo visai neišblukusias fotografijas. Storų kasų vainikėliais pasidabinusios lietuvaitės ir išdidžios skrybėlėtos Peterburgo ponios žadina smalsumą". Turbūt pats laikas šioje vietoje nutraukti citatą ir sužadinti smalsumą. Būtų naivu tikėti, jog visiems. Užteks, jei bent keli lietuvių literatūros mokytojai sau pripažins, jog žinių kalne apie Maironį vis dėlto liko nepažįstama, neišvaikščiota, neatrasta pėda. Ir nepatingės į tą pėdą žvilgtelėti iš arčiau.

Ir kas gali būti tikras, jog potencialus skaitytojas, „Varpus" suradęs ir atsivertęs „per Maironį", pirmiausia neužklius už Jono Mikelinsko aštuoniasdešimtmečio skambesio? Juo labiau, kad galima pasiskaityti ne tik rašytojo noveliukių ir miniatiūrų „iš gyvenimo", bet ir puikų (...) interviu su šiuo klasiku. Ko gero, kaip tik nuo interviu „Įkvėpimą galima išprovokuoti tik darbu" ir reikėtų pradėti. Skaudu ir principinga. Viskas skaudu – rašytojo romanų kelias į skaitytoją, asmeninė patirtis, dar prieš dvylika metų rusenusios vilties, jog sovietams buvusio neparankaus rašytojo statusas neišvirs į nepriklausomybininkams neparankaus rašytojo statusą. Maža to! Rašytojas, ieškodamas TIESOS skaudžiuose karo metų vingiuose, lieka vienas. Nes kiti inteligentai, intelektualai, kūrėjai prie keturių akių palaiko J. Mikelinską, tačiau viešai apie vieną tautą kalba kaip apie mirusią – gerai arba nieko. Ar turi rašytojas J. Mikelinskas bent kokią galimybę savo tiesą knygos pavidalu perduoti skaitytojams? Tai būtų pats paprasčiausias klausimas, į kurį minėtame interviu rasime atsakymą. Tik ar tada nekiltų daugiau ir jau kur kas sudėtingesnių klausimų?

O Sidabrave, Naumiesčio valsč. gimusio, tik 1992 m. birželio 15 d. pelenais į Lietuvą sugrįžusio rašytojo ir žurnalisto Vytauto Alanto šimtmetį atveria išsami Bronio Railos studija „Rašytojas – savo pasaulio viešpats" (...), V. Alanto 5 veiksmų istorinė drama „Daumantė", kurią ligi šiųmečių „Varpų" ne daug kas skaitė. Ką jau ten skaitė? Nedaug kas žinojo...

Be abejo, gražiai girdisi pokalbis su Irena Litvinaite-Avyžiene „Avyžius buvo ir yra mano gyvenimas". Ne tik apie literatūrą. Ir apie šiek tiek romantišką susipažinimą, per graudulį komiškas slaptas vestuves Druskininkuose, nes partinė nomenklatūra jas buvo uždraudusi.

O kokia puiki šių metų „Varpų" poezija! Leonardo Gutausko ciklas „In Fine", iš ironijos (tik saikingą bravūriškumą gyvenimo patirčiai pakeitus į išmintį, filosofavimą) atpažįstama Algimanto Mikutos kūryba. Labai įdomūs ir almanacho debiutantų Dainiaus Sobeckio ir Gvido Latako eilėraščiai. Pastarąjį neiškentęs pacituosiu:

TĖVE MŪSŲ
Kuris esi Danguje
viską esi girdėjęs
viską žinai
apie mus
ir Tavo plaukai
bąla

Kokie čia gali būti komentarai? Tiesiog taurus varpelio skambesys! Bet skamba tik tyloje.

Tačiau šurmulys buvo. Tradiciškai paskelbti „Varpų" almanacho laureatai. (...)

Ir dar. Almanacho pristatyme visi pasigedo mielosios Silvijos. Kodėl? Šių metų „Varpuose" yra atsakymas. Užsklandiniame rašinyje „Ką slėpė K. Varnelio „Paslaptingasis mazgas". (...) O juk buvo manančių, kad po šios nelaimės Silvija ir Leonas „užrišo savo mazgelį". Kad „Varpų" apskritai nebus! Ir tai žinant jau kone didvyriškai atrodo faktas: varpininkai atsilaikė!

Viktoras RUDŽIANSKAS
Ūkininko patarėjas, 2002 m. rugsėjo 10 d.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO ABSOLVENTĖS Giedrės PILIPAVIČIENĖS MAGISTRO DARBO „LITERATŪROS ALMANACHAS „VARPAI": ISTORIJA IR DABARTIS" (darbo vadovė doc. Irena Klimašauskienė) IŠVADOS

ŠIAULIAI, 2002

Magistro darbo „Literatūros almanachas „Varpai": istorija ir dabartis" objektas – atnaujintas almanachas „Varpai" (2002 metais pasirodė šešioliktas numeris), jo reikšmių sociokultūrinis, istorinis kontekstas (1943-1944 metų leidinys aptariamas bendruose diskursuose). Almanachas yra traktuojamas kaip įvairių autorių kūrybos, dažniausiai spausdinamos pirmą kartą, rinkinys ir sudarytas remiantis teminiu, žanriniu, teritoriniu ar kt. principu. „Varpų" kaip leidinio, turinčio įsišaknijusias tradicijas lietuvių literatūros, kultūros istorijoje, modelis atsiskleidžia sociokultūrinės ir hermeneutinės metodologijos perspektyvoje. Šis almanachas (o ir apskritai almanachas kaip leidinys) lietuvių literatūrologijoje, istoriografijoje praktiškai nėra reflektuotas. „Varpų" reikšmių lauką padeda atskleisti istorinis diskursas, kuriame į leidinį žvelgiama diachroniškai, t. y. neišleidžiant iš akių istorinio kultūrinio konteksto. Literatūros almanachų ištakos siekia 1764 metus, kuomet Paryžiuje buvo išspausdintas pirmasis „Mūzų almanachas". Lietuvių literatūroje pastarųjų metų almanachų bumas suponuoja regioniškumo problemą. Nuo įvairių regioninių almanachų „Varpai" skiriasi, nes juose reprezentuojama ne vien regioninė kūryba – publikuojama žymių Lietuvos rašytojų (J. Vaičiūnaitės, E. Ališankos, Just. Marcinkevičiaus, L. Gutausko ir kt.) kūryba, pateikiami grožinės literatūros vertimai, mokslinės publikacijos, o tai parodo besikeičiantį regioninį mentalitetą. (...) Almanache pateikiami įvairių rašytojų kartų kūriniai, kuriuose atsiskleidžia savitas kultūrinis, istorinis patyrimas, pasaulėžiūra, konfron-

tacija su ankstesne karta bei kartos savimone. Pasak J. Ortega y Gasset'o, kartos forma reiškiasi esminiai istorijos gyvybinio jutimiškumo pokyčiai. Magistro darbe kaip pavyzdys pateikta ryški A. J. Greimo, debiutavusio „Varpuose", kultūrinės savimonės kaita. (...)

„Varpų" almanacho literatūrinę pusę atspindi žanrinis diskursas, kuriame aptariami gausiausiai publikuojami poezijos, prozos ir paraliteratūros žanrai. (...) Leidinyje lyderės pozicijas užima poezijos žanrai: pateikiamas plačiausias žanrinis diapazonas – nuo klasikinio lyrinio eilėraščio, soneto, elegijos iki katreno, odės ir japoniško trieilio – haiku. (...) Leidinyje vyrauja keturi pagrindiniai prozos žanrai – novelės, apysakos, romanai (dažniausiai jų fragmentai) ir apsakymai. Pastarųjų dviejų žanrų kūrinių pateikiama gausiausiai. Leidinio žanrinę įvairovę atspindi ir paraliteratūros žanrų raiška – spausdinama esė, memuarai, dienoraščiai, epistolinis palikimas, interviu, kronikos ir kt. Didžiausią dalį iš jų sudaro memuarai ir interviu. (...) „Varpuose" publikuojami kūriniai ar jų fragmentai spausdinami išleistose knygose (tokių knygų, kuriose perspausdinami kūriniai iš „Varpų", yra išleidę A. Marčėnas, Just. Marcinkevičius, O. Baliukonytė ir kt.; V. Daujotytės knygoje „Esė apie poeziją ir esimą" perspausdintas straipsnis „Atsigręžęs į upę (Cz. Miloszas)", taip pat publikuotas „Varpuose". (...)

Šalia trumpalaikių, vis naujai pasirodančių almanachų, „Varpai" šiandien yra gana solidus ir pastovus leidinys, reprezentuojantis kintančią regioninę savimonę.

„VARPAI" SKAMBA NE TIK LIETUVOJE

(...) „Varpai" švenčia jubiliejų – 60 metų nuo pirmojo almanacho numerio pasirodymo. Ta proga nusprendėme pakalbinti vyriausiąjį redaktorių (...).

Ar šiais laikais žmonėms dar yra reikalinga intelektualioji, ne vien populiarioji, literatūra?

Būtų labai neįdomu gyventi šalia tik populiariąją literatūrą skaitančių žmonių. Kita vertus, tai vis vien geriau nei žmonės, kuriems apskritai nereikia knygos.

Koks yra almanacho „Varpai" skaitytojas, adresatas?

Visų pirma, tai patys kūrėjai, kultūros žmonės, akademinis jaunimas, vyresniųjų klasių gimnazistai. Taip pat ir tautiečiai, gyvenantys JAV, Didžiojoje Britanijoje, Australijoje, Vokietijoje. Patirtis rodo, kad tiražą – 1000-1600 egz. – reikėtų daugintі mažiausiai iš dešimties. Tuo labiau, kad nemaža jo dalis atitenka bibliotekoms.

Kodėl plečiasi almanacho literatūrinė geografija? Šiaulių krašte pritrūko literatų ar keičiasi tikslai?

„Varpai" niekada nesiorientavo tik į Šiaulių krašto literatus. Šita situacija išryškinta ir almanacho 60-mečio išvakarėse Šiaulių universitete apgintame magistro darbe „Literatūros almanachas „Varpai": istorija ir dabartis". Jei atsiverstumėte 1943 ar 1944 metų „Varpus", akivaizdžiai įsitikintumėte, kad juose buvo spausdinama žymiausių Lietuvos rašytojų kūryba, tik vienas kitas tekstas kitoks. „Daryk viską, kad tik „Varpai" netaptų parapiniu leidiniu", - ir įspėjo, ir prašė, suteikdamas teisę atnaujinti „Varpus", jų pirmasis redaktorius prozininkas Kazys Jankauskas. Panašiai mane perspėjo ir almanacho sumanytojas, Sorbonos universiteto profesorius Algirdas Julius Greimas. Jei būčiau jų nepaklausęs, „Varpų" jau nebebūtų, arba jie būtų tapę tokiu leidiniu, kokius dabar leidžia ne viename mieste ar rajone.

Kiekvienais metais almanachą pristatote Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube. Ar neplanuojate ateityje praplėsti jo pristatymo geografiją: pristatyti Klaipėdoje, Kaune ar dar kur nors?

Ne. O štai šiemet, be tradicinio „Varpų" pristatymo Vilniuje, žadame surengti ir didelį literatūros vakarą Šiauliuose. Kviesimės į svečius visus „Varpų" premijos laureatus.

Kasmet almanache daugėja debiutų. Ar tai taps gražia „Varpų" tradicija?

Taip. Aš ir savo įžanginiame „Varpai-2003" žodyje atkreipiu dėmesį, kad džiaugiamės naujų kūrėjų vardais ir kad jų „Varpų" puslapiuose vis daugiau.

Tai tik patvirtina, jog prieš 60 metų pradėtas leisti literatūros almanachas – gyvas, ieškantis, dar labai jaunas.

O kad pataikome surasti talentingiausius, kolegos jau ir oficialiai yra minėję.

Šiais laikais dvasinis penas (almanachai, knygos ir pan.) yra remiamas finansiškai. Ar galima teigti, kad pats dvasinis penas rėmėjams bei kitiems žmonėms grąžina daugiau nei buvo gauta materialia išraiška, nes pats savaime yra neįkainojama vertybė?

Be jokios abejonės. Apie tai ne sykį esame įsišnekėję su AB „Rūta" direktoriumi Algirdu Gluodu – dideliu eruditu, visą savo gyvenimą šalia gamybos (per porą dešimtmečių vadovavo Jurbarko rajono Smalininkų tarybiniam ūkiui-technikumui) surasdavusį laiko kultūrai: jo vadovaujami žmonės turėjo galimybę dažnai susitikti su rašytojais, dainininkais, dailininkais, ir tai daugeliui tapo gražiu tęsiniu. Apie smalininkiečių vidinį, o ir išorinį grožį (jų ir namų aplinka kitokia) plačiai rašyta ir kalbėta. Žmogus su tokiomis nuostatomis tapęs seniausio Lietuvoje konditerijos fabriko valdytoju, ir „Rūtos" darbuotojus ugdo kitokiais žmonėmis. Kai 1999 metų spalį „Rūtoje" atnaujintų „Varpų" dešimtmečio proga lankėsi devyni žymiausi dabarties lietuvių rašytojai, kūrėjai tai pajuto.

Ko palinkėtumėte almanacho autoriams ir skaitytojams?

Kad ir ateityje būtume vieni kitiems reikalingi.

Kalbėjosi Dainius SOBECKIS

Klaipėda, literatūrinis puslapis „Gintaro lašai",
2003 m. kovo 5 d.

„VARPAI" SKELBIA SUKAKTUVES

(...) Pasirodė jau penkioliktas atnaujintų „Varpų" numeris. Dabartinio almanacho autoriais jau spėjo tapti apie 50 prozininkų, apie 70 poetų, nemažai literatūros tyrinėtojų, kritikų, mokslininkų, eseistų, kultūros istorikų. 24 iš jų yra tapę literatūrinės „Varpų" premijos laureatais. (...)

Naujajame almanacho numeryje – ir pirmą kartą spausdinami, ir almanacho puslapiuose jau savo kūrybą skelbę autoriai (...). Publikuojamas nemažas pluoštas literatūros palikimo, taip pat jo tyrinėjimui, autorių gyvenimui skirtų tekstų. Svarbus numerio akcentas – Lietuvos rašytojų sąjungos suvažiavime pasakyta Viktorijos Daujotytės įžanginė kalba. (...)

Gerardas ŽALĖNAS

Literatūra ir menas, 2003 m. kovo 14 d.

PLAČIAI PRIPAŽĮSTAMŲ „VARPŲ" REDAKTORIUS ŠIAULIUOSE JAUČIASI MAŽDAUG NEŽINOMUOJU

Literatūros almanachas „Varpai" pažymi savo 60-metį. (...)

Jubiliejaus išvakarėse Šiaulių universitete apgintas Giedrės Pilipavičienės magistro darbas „Literatūros almanachas „Varpai": istorija ir dabartis".

Didelės apimties darbe – „Varpų" vaizdas nuo 1943 metų iki šių dienų, kruopšti analizė, vertinimai, išvados. Pažymėjus tris leidimo tarpsnius, dabartiniai „Varpai" traktuojami kaip saugantys literatūrinę tradiciją, stipriai besiintegruojantys į Lietuvos kultūrinį gyvenimą. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad „Varpuose" publikuojama žymių Lietuvos rašytojų kūryba, pateikiami grožinės literatūros vertimai, mokslinės publikacijos, gerai įvertinama ir „Varpų" dokumentinė literatūra – memuarai, dienoraščiai ir epistolinio žanro tekstai, interviu su rašytojais.

„Varpai" įvardijami kaip solidus ir pastovus leidinys.

(...) Per 15 metų „Varpų" leidėjai (...) sugebėjo įrodyti, kad ir provincijoje gali būti daromi didelės vertės dalykai. Tylus, kantrus darbas duoda gražius vaisius. Tas pastangas ne vienas literatūros klasikas yra įvertinęs viešai – tai tarsi akstinas eiti pirmyn, nors ir labai nelengva būtų. (...) Artimas „Varpų" bičiulis šviesios atminties monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas

yra taip linkėjęs: „Kad jūs sugebėtumėte visus suburti prie savo „Varpų". Kelti visuomenę į šviesiųjų vertybių pasaulį labai svarbu". Redaktorius sako, jog tai varpininkams ypatingai brangūs žodžiai.

Jonas ŽIRGULYS
Laisvas laikraštis, 2003 m. balandžio 10 d.

ALMANACHO JUBILIEJAUS MINĖJIME – EUROPIETIŠKOS NUOTAIKOS

Lietuvos rašytojų sąjungos klube praėjusį penktadienį buvo justi pakylėta nuotaika – literatūros almanacho „Varpai" 60-mečio minėjime apsilankė žinomi rašytojai, diplomatai.

(...) „Varpų" 60-mečio vakare almanacho rėmėjai televizoriumi, batais ir saldainiais apdovanojo rašytoją Vytautą Bubnį.

Almanacho redaktorius (...) susirinkusiems į minėjimo vakarą literatūros vertintojams pažymėjo, jog kiekviename „Varpų" numeryje bent trečdalis, o kartais ir pusė autorių spausdinami pirmą kartą.

Almanacho minėjimo vakare apsilankė ir užsienio reikalų viceministras Justas Vincas Paleckis. Diplomatas almanachą vadino europietišku. (...)

Vytautas GEDMINAS
Respublika, 2003 m. balandžio 22 d.

LAUREATUI – BATAI IR TELEVIZORIUS

(...) Dvidešimt penktuoju „Varpų" premijos laureatu šiemet tapo Vytautas Bubnys. Už almanache spausdintą apsakymą „Balsas sniegynuose" jam buvo padovanotas specialus diplomas, didžiulis televizorius, odinių batų pora ir saldainių rinkinys. Šiauliuose leidžiami „Varpai" garsėja netikėtais prizais.

Lietuvos rytas, Mūzų malūnas, 2003 m. balandžio 22 d.

ALMANACHAS „VARPAI" ŠVENČIA ŠEŠIASDEŠIMTMETĮ

Sostinės Rašytojų klube paminėtas literatūros almanacho „Varpai" šešiasdešimtasis gimtadienis. „Vis atrodo, kad geriausi leidiniai išeina tik Vilniuje arba Kaune. Provincijoje nesitiki rasti ką nors vertinga. Džiugu, kad Šiauliuose leidžiami „Varpai" griauna stereotipus", - *Lietuvos žinioms* teigė šių metų leidinio laureatas rašytojas Vytautas Bubnys.

„Varpų" šešiasdešimtmečio vakaras, užtrukęs dėl ilgų sveikinimo kalbų, pagyvėjo, kai buvo apdovanojami šiais metais almanachui labiausiai nusipelnę literatai. (...) Laureatu tapo rašytojas Vytautas Bubnys. „Labai svarbu, kad spaudai nelengvais laikais toks almanachas leidžiamas periodiškai. Ką man reiškia šis apdovanojimas? Malonu, kai tave įvertina labai rimtas literatūros ir kultūros leidinys", - tikino prozininkas. (...)

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų viceministras Justas Vincas Paleckis „Varpų"almanachą vadino europietišku. 2003 m. balandžio 18 d.

Algimanto ŽIŽIŪNO nuotraukoje: pasibaigus „Varpų" 60-mečio vakarui Rašytojų sąjungos klube. Pirmoje eilėje (iš kairės) – profesorė Viktorija Daujotytė, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, 2003 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas Vytautas Bubnys; antroje eilėje – Justas Vincas Paleckis, Valentinas Sventickas, Algimantas Baltakis, profesorius Vytautas Kubilius, Jonas Mikelinskas, Vytautas Martinkus.

Velykinių saldainių lietus (taip dovanas įvardijo vyriausiasis „Varpų"redaktorius) už išsamias analizes atiteko literatūros kritikui Valentinui Sventickui, poetui Algimantui Baltakiui, prozininkams Vytautui Martinkui, Jonui Mikelinskui ir jaunam debiutantui Dainiui Sobeckiui. (...)

Tautvydė VALENTAITĖ
Lietuvos žinios, 2003 m. balandžio 22 d.

O „VARPAI" SKAMBA

Rašytojų klube balandžio 18-ąją įvyko „Varpų" 60-mečio vakaras (...).

Sugrįžti į istorines almanacho ištakas padėjo profesorius Vytautas Kubilius. Jis kalbėjo apie vokietmečiu prasidėjusią kultūrinio gyvenimo decentralizaciją, provincijos gyvenimo suklestėjimą, Šiauliuose susibūrusį žinomų inteligentų būrį, „Varpų" idėjos autoriaus Algirdo Juliaus Greimo vaidmenį, didelius pirmojo redaktoriaus Kazio Jankausko nuopelnus. V. Kubilius gražiai įvertino ir atnaujintų „Varpų" numerius. Vytautas Martinkus akcentavo, kad ne visiems leidiniams buvo lemta rasti savo vietą. Pavyzdžiui, greitai nutilo atkurti „Keturi vėjai". Ir ne tik jie. O „Varpai" skamba. Ir skamba, matyt, dėl to, kad buvo labai rimtai pagalvota apie vagą, apie erdvę, kurioje jie vėl turi gyvuoti. Pagarba pačiai kūrybai buvo tas kelias, kuriuo eidami almanacho leidėjai sulaukė jubiliejinės sukakties.

„Varpai" sugeba jungti mus, o ne dalinti pagal įsitikinimus ar spalvas", - sakė Jonas Mikelinskas. Viktorija Daujotytė linkėjo, kad po kelių dešimtmečių ne vienos įžymybės biografijoje (kaip, sakysim, A. J. Greimo) būtų pažymėta, jog pirmoji publikacija paskelbta „Varpuose". Alfonsas Maldonis siūlė, kad vertėtų surengti „Varpams" skirtą platesnį aptarimą ar konferenciją. Lietuvos rašytojų sąjungos valdybos vardu „Varpų" leidėjus pasveikinęs Valentinas Sventickas priminė, jog ne kartą jau šitoje salėje džiaugtasi Šiauliuose leidžiamu almanachu, puikus ir šis numeris.

Šventėje apsilankęs užsienio reikalų viceministras Justas Vincas Paleckis papasakojo apie savo susitikimus su Londone gyvenančiu „Varpų" redkolegijos nariu K. Barėnu – „iškiliu, santūriu, rimtu, objektyviu žmogumi kūrėju". Diplomatas pasidžiaugė, kad L. Peleckis-Kaktavičius savo tyrinėjimų objektu pasirinko šią ryškią asmenybę. Gražiai įvertinęs „Varpų" leidėjų pastangas, kalbėtojas linkėjo: „Ženkime su „Varpais" į Europą". (...)

Gediminas GIRDENIS

Literatūra ir menas, 2003 m. gegužės 2 d.

JUBILIEJINIS „VARPŲ" SKAMBESYS

(...) Apžvelgdamas almanacho ištakas, profesorius Vytautas Kubilius pastebėjo, kad (...) sutikimas įsteigti Šiaulių apygardos Lietuvių meno ir mokslo centrą (...) buvo unikalus lietuvių kultūros reiškinys, o vienas didžiausių centro nuopelnų, įėjusių (...) ir į lietuvių literatūros istoriją, – almanacho „Varpai" išleidimas.

(...) „Panašiai vyksta ir dabar, - kalbėjo profesorius V. Kubilius, prisimindamas „Varpų" atkūrimą Šiauliuose. – Leono Peleckio-Kaktavičiaus nuopelnas didžiulis, kad jis tokiu sunkmečiu sugebėjo išlaikyti „Varpų" leidimą. Man gražiausia atnaujintų „Varpų" savybė – Lietuvos rašytojų ir egzodo rašytojų susitelkimas, tai turbūt vienintelis žurnalas, vienintelis almanachas, kuris dvi šias mūsų literatūros atšakas, nelaimingai perkirstas, skelbia vieną greta kitos. Tai labai svarbu".

(...) „Varpų" skambesys iš Šiaulių sklinda po visą Lietuvą, ritasi toli už jos ribų. (...)

Gražina Viktorija PETROŠIENĖ
Ūkininko patarėjas, 2003 m. gegužės 3 d.

„VARPŲ" REIKIA IR DABARČIAI, IR ATEIČIAI

Šiauliuose paminėtas literatūros almanacho „Varpai" 60-metis. Į šias iškilmes iš Vilniaus rugsėjo 18-ąją buvo atvykę rašytojai Juozas Aputis, Vytautas Bubnys, Viktorija Daujotytė, Sigitas Geda, Vytautas Martinkus, Danielius Mušinskas, Kornelijus Platelis, Gražina Ramoškaitė-Gedienė, vadovaujami Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko Jono Liniausko.

Pirmasis susitikimas laukė „Rūtos" saldainių fabrike. Rašytojai galėjo įsitikinti, kaip per dešimtmetį tikras šeimininkas gali pakeisti įmonės veidą.

Kiekvienas seniausio Lietuvoje konditerijos fabriko, kurį įkūrė Antanas Gricevičius 1913 metais, kampelis šviečia jaunyste. Įmonei vadovaujančio patyrusio specialisto Algirdo Gluodo, lydėjusio rašytojus, dėka „Rūta" beveik kasmet pelno tarptautinėse parodose aukso medalius. Fabrikas gamina apie 300 saldainių rūšių. Kai kurie receptai – senoviniai, tyrinėjamas ir paveldas. Į gamybines patalpas plunksnos broliai ir seserys buvo įleisti tik su specialia apranga, išimčių čia nedaroma niekam.

Po to laukė priėmimas pas Šiaulių universiteto rektorių. Šiam netikėtai išvykus į Daniją svečius priėmė prorektorius dr. Juozas Pabrėža ir profesorė Genovaitė Kačiuškienė. Buvo pateikta daug informacijos apie jauniausią Lietuvoje universitetą.

Literatūros vakaras, skirtas „Varpų" sukakčiai, vyko pilnutėlėje Šiaulių universiteto Baltojoje salėje. Susirinko ne tik studentai ar dėstytojai, bet ir įvairiausių profesijų miestiečiai. Čia galėjai pamatyti ir aktorių, ir mokytojų, ir dailininkų, ir inžinierių, ir valdininkų, ir net Šiaulių vyskupą Eugenijų Bartulį.

Vakaro vedėjas – literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius (...) trumpame įžanginiame žodyje pažymėjo, kad per šešis dešimtmečius „Varpams" buvo lemta gyvuoti vos 17 metų. Teigdamas, kad pati knyga turi kalbėti už save, jis išskyrė tik vieną nuostatą, kuria nesigėdydamas kartkartėm pats pasididžiuoja, - toleranciją, atvirumą įvairių literatūrinių krypčių, estetinių ir politinių pažiūrų autoriams, įvairioms kartoms, skirtingo mąstymo kūrėjams.

„Varpų" vyriausiasis redaktorius pasidžiaugė, kad šią iškilmingą almanachui dieną drauge yra nemažas būrys literatūrinės „Varpų" premijos laureatų. Paminėjęs, kad per 15 metų būta nemažai rėmėjų, išskyrė porą: generalinį rėmėją – UAB „Rūta" ir Spaudos, radijo ir TV rėmimo fondą.

Pranešęs, kad baigiamas rengti spaudai naujas almanacho numeris, vyriausiasis redaktorius sakė, jog „Varpų" gyvenimas tęsiasi, o kad jų skambesys nesusilpnėtų, būtina ir didesnė miesto pagalba: „Kol kas tik buvusi merė Vida Stasiūnaitė „Varpus" parėmė kaip išskirtinį leidinį. Tačiau taip atsitiko tik vieną kartą. Matydami, kaip gražiai tvarkosi naujasis Šiaulių meras Vytautas Juškus, tikisi jo dėmesio ir „Varpai".

Aleksandro OSTAŠENKOVO nuotraukoje: „Varpų" 60-mečio vakaro Šiauliuose svečiai sunkiai atpažístami – „Rūtoje" savos taisyklės. Iš dešinės: Kornelijus Platelis, Juozas Aputis, Vytautas Martinkus, Jonas Liniauskas, Danielius Mušinskas. 2003 m. rugsėjo 18 d.

Aleksandro OSTAŠENKOVO nuotraukoje: į „Varpų" jubiliejų atvykusius rašytojus priima Šiaulių universiteto prorektorius dr. Juozas Pabrėža ir profesorė Genovaitė Kačiuškienė (priekyje viduryje).

Svečiai iš Vilniaus ne tik skaitė savo kūrybą, bet ir pasakė nemažai gerų žodžių „Varpams" ir jų leidėjams. Vytautas Martinkus prisiminė ir pirmąjį redaktorių Kazį Jankauską, susitikimus, pašnekesius su juo Kaune dar sovietiniais metais, kai buvo svajojama, kad kada nors „Varpai" vėl pradėtų skambėti. Puikiai įvertinęs atnaujintus „Varpus", Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas pažymėjo: „Jeigu išnyktų, jeigu nutiltų „Varpai" Šiauliuose, ta tyla apgaubtų visą Lietuvą". Profesorė Viktorija Daujotytė, gražiai apibūdinusi „Varpų" atnaujintojo (...) pastangas, priminė iš viduramžių ateinantį apibrėžimą, kad tikram miestui reikia dviejų dalykų: šventovės ir universiteto. „Šiandien aš norėčiau pridurti, - sakė profesorė, - kad tikram miestui reikia dar trečio parametro, trečio dydžio – literatūros almanacho. Ir tai, kad Šiauliai turi tokį svarbų Lietuvai literatūros almanachą – „Varpus", patikrintus istorijos, miestui teikia didelę garbę".

Aleksandro OSTAŠENKOVO nuotraukoje: vakaro Šiauliuose svečiai, organizatoriai ir rėmėjai (iš kairės): „Varpų" redaktorė Silvija Peleckienė, prozininkas, „Varpų" redakcijos kolegijos narys Vytautas Martinkus, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas, prozininkas Vytautas Bubnys, literatūrologė, „Varpų" redakcijos kolegijos narė profesorė Viktorija Daujotytė, poetas, „Literatūros ir meno" vyriausiasis redaktorius Kornelijus Platelis, UAB „Rūta" direktorius Algirdas Gluodas, literatūros kritikė Gražina Ramoškaitė-Gedienė, poetas Sigitas Geda, prozininkas Juozas Aputis, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, prozininkas, „Metų" vyriausiasis redaktorius Danielius Mušinskas.

Aleksandro OSTAŠENKOVO nuotraukoje: gėles ir Padėkos raštą „Varpų" jubiliejaus proga Šiaulių miesto Kultūros skyriaus vedėja Patricija Poderytė-Bielskienė (dešinėje) įteikia redaktorei Silvijai Peleckienei.

„Metų" žurnalo kolektyvo vardu pasveikinęs draugiškus ir giminiškus „Varpus", Danielius Mušinskas plačiai kalbėjo apie besikeičiantį gyvenimą ir pasaulį, vis didėjančias problemas leidžiant panašius leidinius, atliekamą reikšmingą darbą, kurio svarbą ne visi pajėgūs įvertinti. (...) Jis linkėjo „Varpams" dar vieno 60-mečio.

„Jei kas nors šiandien abejoja – reikia ar nereikia „Varpų", pasakysiu vieną tikrą argumentą – „Varpų" labai reikia ateičiai", - sakė Juozas Aputis.

„Minim labai gražaus kelio almanachą, - kalbėjo Vytautas Bubnys. – Tai labai reikšmingas reiškinys mūsų kultūriniame gyvenime. „Varpai" nešališki, ne kokios vienos krypties, ne partijos kokios, o kultūros reiškinys".

„Varpai" sulaukė ir nemažai oficialių sveikintojų. Šiaulių apskrities viršininkas Alvydas Šedžius įteikė almanacho vyriausiajam redaktoriui (...) Šiaulių apskrities viršininko administracijos Padėkos raštą už literatūros almanacho „Varpai" atnaujinimą, nuoširdų darbą puoselėjant gimtąją kalbą ir

literatūrą. Jis pasidžiaugė atliekamu dideliu prasmingu darbu, išreiškė viltį, kad pertraukų „Varpų" leidyboje nebus, linkėjo vyriausiajam redaktoriui kuo geriausios sėkmės. „Varpų" galėjo ir nebūti šiandien, jei ne tikrai kūrybinga, brandi asmenybė jų priekyje", - kalbėjo Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus vedėja Patricija Bielskienė, įteikdama Padėkos raštus vyriausiajam redaktoriui (...) ir redaktorei Silvijai Peleckienei. „Tegu skamba „Varpai", švenčiantys gražią šešiasdešimties metų sukaktį! Tebūnie šis įrašas pagarbos ženklas tiems, kurie, siaučiant karo audroms, sugebėjo sukurti galingu gaudesiu nuaidėjusį leidinį, ir tiems, kurie po 45 metų tylėjimo atnaujino gražų „Varpų" skambėjimą. Džiaugiamės, kad šis leidinys – tolerantiška visų kartų kūrėjų tribūna – gyvybingas, kupinas jaunatviško polėkio ir metų subrandintos išminties, kad nuolatos ieško prasmingų sąsajų tarp praeities ir nūdienos. Telydi Jus sėkmė, te niekad nenutyla skambus „Varpų" balsas", - tokį raštą Lietuvos rašytojų sąjungos vardu pasirašė ir įteikė jos pirmininkas Jonas Liniauskas.

Įspūdingai nuskambėjo generalinio rėmėjo – UAB „Rūta" direktoriaus Algirdo Gluodo kalba. Jis sakė, kad jam „Varpai" – būdas ar metodas artinti kultūrą prie žmonių. Jį liūdina, kad tie žmonės, kurie apdovanoti gamtos, vis rečiau ir rečiau matomi TV ekranuose, apie juos nedažnai pasiskaitysi periodikoje. „Aš kviečiu rašytojus, - kalbėjo Algirdas Gluodas, - kad jie nesitrauktų, kad kuo aktyviau eitų į visuomenę. Nes atsiradusį vakuumą užima pasibaisėtinų pramogų induistrija. O ką galime mes? Ir toliau remsim „Varpus".

Buvo ir dar vienas įdomus pasisakymas. Aldona Čepulienė, buvusi „Varpų" sumanytojo profesoriaus Algirdo Juliaus Greimo ir pirmojo redaktoriaus Kazio Jankausko mokinė Šiaulių gimnazijoje, sakė labai laukianti kiekvieno naujo „Varpų" numerio pasirodymo. Jai atrodo, kad naujieji „Varpai" nė kiek ne prastesni už tuos, kurie buvo leidžiami prieš 60 metų.

Giedrius ŽIBIKAS

Literatūra ir menas, 2003 m. rugsėjo 26 d.

„VARPŲ" JUBILIEJUS PAMINĖTAS KAUNE

Maironio lietuvių literatūros muziejuje rugsėjo 25 d. paminėtas literatūros almanacho „Varpai" 60-metis. Atidaryta „Varpams" skirta paroda, kurią parengė skyriaus vedėja Regina Mažukėlienė, apipavidalino dailininkė Inga Zamulskienė.

Nors „Varpai" pradėti leisti Šiauliuose, nemažos jų sąsajos su Kaunu, kur daug metų gyveno pirmasis redaktorius. O 1988 metų rugsėjyje Žaliakalnyje, šviesaus atminimo Kazio Jankausko bute, buvo ištarti (...) žodžiai: „Atnaujinkime „Varpus".

Donaldo Kajoko teigimu, almanachas daro įspūdį tuo, kad yra peržengęs savo parapijos ribas. Ypač įdomūs pasikalbėjimai su rašytojais. „Varpuose" nėra kartų karo, nesijaučia trinties, kas neretai pasitaiko kituose leidiniuose. Priešingai: jos tarsi viena kitą papildo, paremia.

„Varpų" almanache savo kūrinius publikuoja daug autorių. „Moka redaktorius patraukti į savo pusę", - sakė „Nemuno" žurnalo vyriausiasis redaktorius Algimantas Mikuta. Kalbėtojas pajuokavo esąs vizualinis pavyzdys, kaip turėtų atrodyti „Varpai", mat jis ir almanachas – bendraamžiai. Tarp „Varpų"publikacijų bene labiausiai išsiskiria kūryba tų autorių, kuriuos kiti primiršo, o, pasirodo, jie ne tik įdomiai mąstantys, bet ir dėmesio vertų kūrinių parašo.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė pasidžiaugė, kad „Varpų" leidėjai nemažą dėmesį skiria literatūros istorijai, suvokdami, jog istorija – tiltas į dabartį.

Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Petras Palilionis, pasveikinęs „Varpų" redaktorius (...) su sukaktuvėmis, įteikė prisiminimui vaizdo ir garso plokšteles su Kauno rašytojų, Poezijos pavasario laureatų, balsais.

„Labai gerai, kad yra „Varpai" ir kad jie skamba. Džiaugiuosi, kad atnaujintais „Varpais" džiaugėsi Kazys Jankauskas. Gerą žodį apie „Varpus" esu girdėjęs ir iš Bernardo Brazdžionio", - sakė Petras Palilionis.

„Varpų" leidėjams įteikta gėlių iš Maironio sodo. O vyriausiasis redaktorius perdavė į minėjimą atėjusiems ne tik žodinius „Varpų" generalinio rėmėjo – „Rūtos" saldainių fabriko direktoriaus Algirdo Gluodo linkėjimus, bet ir glėbį saldžių linkėjimų. Buvo skanu.

Dainora JANKAUSKAITĖ

Literatūra ir menas, 2003 m. spalio 3 d.

„VARPAMS" – DAR VIENO ŠEŠIASDEŠIMTMEČIO

Rugsėjo 18 d. Šiauliuose vykusiame literatūros almanacho „Varpai" 60-mečio iškilmėse dalyvavo daugelis „Varpų" premijos laureatų (...).

„Žmogaus gyvenime toks laiko tarpas – visapusiškas subrendimas, metai, kai jau padaryti svarbūs darbai. Būna, kad ir nelemta tokių metų sulaukti. Visokių netikėtumų nutinka ir knygų gyvenime. Ne išimtis ir „Varpai". Suskambėję prieš šešis dešimtmečius, po poros metų ilgam nutilo ir vėl skamba nuo 1989-ųjų, nuo Lietuvos Atgimimo", - kalbėjo vakaro vedėjas literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius (...).

„Varpų" jubiliejus ir kitokiu požiūriu yra įdomus, - sakė Vytautas Martinkus. – Prieš mane kalbėjęs Sigitas Geda ir aš esam „Varpų" bendraamžiai". (...)

Anot Viktorijos Daujotytės, kiekvienas kultūros reiškinys, kuris įgyja tęstinumą, įgyja ir papildomą reikšmę. Profesorė pasidžiaugė L. Peleckio-Kaktavičiaus energija, sugebėjimu ne tik pačiam rašyti, ne tik pamatyti rašančiuosius ir juos įvertinti, bet ir sutelkti praktinę leidybinę pusę, rasti savo darbui pakankamai palankią atmosferą, linkėjo, kad ji darytųsi vis geresnė, tvirtesnė, ramesnė. (...)

Juozas Aputis pratęsė V. Daujotytės mintį, jog vis dėlto retkarčiais ir kūrėjai turėtų pamatyti konvejerį, kad kai kurios gyvenimo pusės atsistotų į savo vietą. Prieš literatūros vakarą apsilankius „labai simpatingo direktoriaus A. Gluodo vadovaujamame „Rūtos" fabrike", prozos meistrui kilo daug minčių apie menų atitrūkimą nuo visuomenės, nuo gyvenimo. (...)

Aleksandro OSTAŠENKOVO nuotraukoje: „Varpų" vakaro tribūnoje – Sigitas Geda.

„Jei būtų mano valia, jei būčiau Lietuvos prezidentas, - kalbėjo į iškilmes gausiai atėjusiems šiauliečiams „Varpų" vyr. redaktorius, - „Rūtos" direktorių A. Gluodą apdovanočiau aukščiausiu Lietuvos apdovanojimu. Ir už ankstesnius, ir už dabartinius nuopelnus kultūrai". (...)

R. KUDIRKAITĖ
Metai, 2003, nr. II.

PIRMIEJI NAUJAUSIUS B. BRAZDŽIONIO EILĖRAŠČIUS IŠSPAUSDINO „VARPAI"

Didįjį penktadienį „Literatūra ir menas" paskelbė tikrai labai prasmingą, įsimenantį Bernardo Brazdžionio eilėraštį „Su Dievu vis-à-vis". Tačiau paskubėta su paaiškinimu, išspausdintu kūrinio apačioje.

Kad leidėjai nepadarytų dar didesnės klaidos, t. y. kad nepaskelbtų dar daugiau eilėraščių kaip nepublikuotų, ir rašau šias trumpas pastabas. Esu sena B. Brazdžionio kūrybos gerbėja, todėl negalėjau nepastebėti prieš ketverius me-

tus pasirodžiusio didelio jo naujų eilėraščių pluošto: net dvidešimt aštuoni (!) eilėraščiai buvo išspausdinti 2000 metais literatūros almanache „Varpai". O bendras pavadinimas labai panašus į tą, kuriuo vadinsis dabar Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos leidžiama knyga – „Kas ten šviečia už visų galaktikų". Šitą didelę publikaciją (kažin ar dar koks žurnalas yra vienu metu išspausdinęs daugiau klasiko kūrinių?) palydėjo „Varpų" pasikalbėjimas su poetu ir B. Brazdžionio žodis, pasakytas literatūros šventėje Vilniuje 1940 m. kovo 4 d. per Valstybinių premijų įteikimo aktą. Ta įsimenančia publikacija buvo paminėta pora sukakčių – 60 metų, kai už poezijos rinkinį „Kunigaikščių miestas" B. Brazdžioniui buvo paskirta Valstybinė literatūros premija, ir 10 metų, kai poetą vėl išvydome Tėvynėje.

Bibliografai šitą išties rimtą publikaciją 2000 metų literatūros almanache „Varpai" turėtų įtraukti į visus prieinamus žinynus.

Pagarbiai
Valerija MOCKIENĖ
Literatūra ir menas, 2004 m. balandžio 23 d.

NAUJAJAME „VARPŲ" ALMANACHE PRAKALBINTAS ALGIMANTAS BALTAKIS

Lietuvos rašytojų sąjungoje dešimtą kartą įteiktos „Varpų" almanacho premijos. Šįkart šio literatūros almanacho laureatais tapo rašytojai Jonas Mikelinskas ir Vytautas P. Bložė (praleista Arvydo Juozaičio pavardė – L.P.K.). Jie apdovanoti televizoriais, batais, saldumynų rinkiniais.

(...) Teikiant premijas, buvo pristatytas ir ką tik pasirodęs 18-asis „Varpų"numeris. Jame, kaip visada, kūriniai, spausdinami pirmą kartą.

Tarp kitų „Varpuose" spausdinamų publikacijų yra jų leidėjo ir vyriausiojo redaktoriaus (...) „Vasaros su Algimantu Baltakiu". Šiame linksma forma parašytame kūrinyje – neformalus bendravimas su poetu, anekdoto forma jo pasakojamos smagios ir netikėtos istorijos iš žinomų žmonių gyvenimo.

„Varpų" vakare dalyvavo ir profesorius Saulius Sondeckis, jis parodė per

sovietinius dešimtmečiuis išsaugotus karo metų „Varpus" (...), kuriuose spausdinosi ir jo tėvas, ikikarinis Šiaulių burmistras, o vėliau žymus JAV lietuvių veikėjas Jackus Sondeckis-Sonda.

Algis VYČINSKAS
Respublika, 2004 m. balandžio 27 d.

PER DEŠIMTMETĮ – 28 LAUREATAI

Sostinės Rašytojų sąjungos klube paskelbti 2004 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai, aptartas naujas almanacho numeris.

(...) Per dešimtmetį populiaraus leidinio laureatais tapo 28 žymūs kūrėjai. Ketvirtadienį jų gretas papildė Jonas Mikelinskas, Vytautas P. Bložė, Arvydas Juozaitis. (...)

Kalbėtojai iš visų publikuojamų kūrinių išskyrė Algimanto Baltakio „Galupio elegijas" ir (...) esė „Vasaros su Algimantu Baltakiu", Bložės baladę bei pasikalbėjimą su poetu, Mikelinsko ir Grigorijaus Kanovičiaus apsakymus, nežinomus Juozo Grušo laiškus, publikaciją „Sunkus Jono Meko grįžimas į Lietuvą" ir kitus kūrinius.

Daugiausia dėmesio pelnė Baltakis, ankstesnių metų „Varpų" laureatas. „Tokie tekstai yra svarbūs kultūrai, jie padeda išlaikyti, išsaugoti, kaip dabar patiriame, labai mąžtančią ir senkančią autentiškosios žmogaus patirties galimybę, tą sluoksnį, kuris galiausiai maitina kultūrą", - kalbėjo Viktorija Daujotytė.

Lietuvos žinios, 2004 m. balandžio 28 d.

„VARPŲ" VAKARE PRISIMINTOS IR LIETUVOS AKTUALIJOS

Šią savaitę knygynus pasiekė, o balandžio 22-ąją Lietuvos rašytojų sąjungos klube Vilniuje pristatytas šiemetinis literatūros almanacho „Varpai" numeris. (...)

„Simboliška, kad „Varpų" vakaro data sutampa su Kalbos atgavimo šimtmečio jubiliejumi", - kalbėjo, pradėdamas vakarą, „Varpų" vyriausiasis redaktorius (...). Jis taip pat pažymėjo, jog ne mažiau svarbu tai, kas dabar aktualiausia Lietuvai: gegužės pirmoji, dėl kurios vieni džiūgauja, o kiti sunerimę, nemažai nerimo ir prasidedančios prezidentinės rinkimų kampanijos fone. Pacitavęs nedidelę ištrauką iš pasikalbėjimo su žinomu pramonininku ir kultūros žmonių bičiuliu Algirdu Gluodu, pakvietė pratęsti šneką apie tai, ką teigia inžinierius eruditas: visuomenėje daug paviršutiniškų dalykų, taip pat ir mene bei žiniasklaidoje, labai sudėtingas atsakomybės klausimas, laisvė nebuvo suprasta kaip įsisąmoninta būtinybė, daug šviesių žmonių, tarp jų ir rašytojai, užsidarė savyje, o žmonės pasiilgo publicistinio rašytojų žodžio.

Profesorė Viktorija Daujotytė, plačiai aptarusi naujuosius „Varpus", pažymėjo, kad šalia kūrėjų publikacijų atsiradęs pokalbis su inžinieriumi – labai įdomus, svarbus, reikalingas. O paliudijimai apie kai kurių poetų – Algi-

Broniaus TALAIKIO nuotraukoje: kalba „Varpų" redakcijos kolegijos narė profesorė Viktorija Daujotytė.

Broniaus TALAIKIO nuotraukoje: gėlės 2004 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatui Vytautui Petrui Bložei. 2004 m. balandžio 22 d.

Broniaus TALAIKIO nuotraukoje: literatūrinės „Varpų" premijos laureato diplomas įteikiamas Jonui Mikelinskui.

manto Baltakio, Justino Marcinkevičiaus – spontaniškas, netikėtas reakcijas giliu sovietmečiu – ypatingos vertės. (...)

Jonas ŽYMANČIUS
Ūkininko patarėjas, 2004 m. balandžio 29 d.

IR NAUJAUSI „VARPAI" – DAUGIABALSIAI

„Džiaugsmas kyla, kad vėl pavasaris, vėl besibaigiantis balandis, vėl „Varpų" garsai, kad nepavargsta žmonės, kurie leidžia literatūros almanachą, kad nenusivilia tie, kurie jį remia ir tie, kurie jį skaito", - taip balandžio 22-ąją apibendrindama savo pastabas apie naujausią „Varpų" numerį Lietuvos rašytojų sąjungos klube kalbėjo profesorė V. Daujotytė.

(...) Kaip vakare atkreipė dėmesį J. Mikelinskas, ir naujausias „Varpų" numeris pasižymi daugiabalsiškumu. (...)

„Prieš keletą metų linkėjau redaktoriui tokios almanacho ateities, - kalbėjo „Varpų" vakare Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas V. Martinkus, - kad jį matytume tiesiogine to žodžio prasme įrašytą į literatūrologams reikšmingų leidinių sąrašus. Linkėjimai pildosi. Tas leidinys, be abejo, literatūrologams ir visiems, kurie domisi šiandienine literatūra, yra labai svarbus". (...)

Algirdas NARBUTAS
Nemunas, 2004 m. balandžio 29 d.

„VARPŲ" IR A. BALTAKIO SAVAITĖ

(...) Aptartas aštuonioliktas „Varpų" numeris.

(...) V. Martinkus kalbėjo, kad laikas ir „Varpams", ir kitiems Lietuvos literatūriniams-kultūriniams leidiniams atsigręžti į tai, ką vadiname gyvenimu. Nes „profesionalioji literatūra pradeda lyg ir džiaugtis pati savimi".

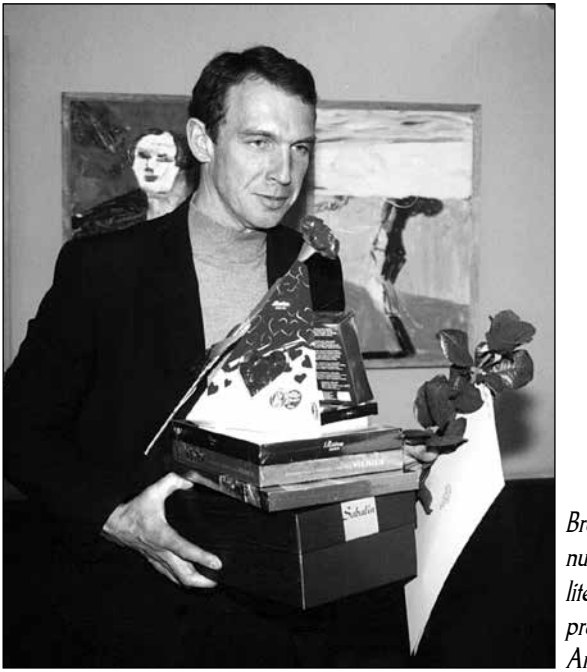

Broniaus TALAIKIO nuotraukoje: tik ką literatūrinės „Varpų" premijos laureatu tituluotas Arvydas Juozaitis.

Daugiausia dėmesio sulaukė „Varpų-2004 (18)" autorius A. Baltakis – jo „Galupio elegijos" ir retas mūsų periodikoje tekstas „Vasaros su Algimantu Baltakiu". Pastarojoje esė, anot V. Daujotytės, „Algimantas – vienas iš mūsų poetų, kuris apskritai turi tokio poetiško gyvenimo patirtį, kai dar iki kūrybos, iki tekstų vyksta nuolatinis dialogas, kontaktai, spektaklis su žmonėmis, su gamta; tai yra įdomi, išskirtinė šito kūrėjo žymė".

Įvertinusi „Galupio elegijas" kaip labai įdomų kūrinį, profesorė kalbėjo: „Galima labai daug eksperimentuoti, kalbėti postmoderniai ir dar kitaip, bet jei kultūroje išnyks autentiški žmogaus dvasios patyrimo dalykai, kultūrai nebus iš ko daryti tų eksperimentų". Taip pat pažymėta, kad labai prasminga, netikėta V. P. Bložės baladė, kuri nukreipta lyg ir kita linkme, lyg ir susieta su kitų kultūrų kontekstais, bet elegijose ir baladėse esama „tos skaudžios autentiškos patirties, kuri labai brangintina".

Broniaus TALAIKIO nuotraukoje: populiariausias „Varpai-2004" autorius ir herojus Algimantas Baltakis. Antroje eilėje – literatūros kritikė Janina Riškutė, literatūros tyrinėtoja Halina Kobeckaitė, JAV lietuvių dienraščio „Draugas" korespondentas Lietuvoje Algimantas A. Naujokaitis.

(...) J. Mikelinskas (...) pabrėžė, kad vargu ar kuris kitas leidinys net šiais laikais būtų išspausdinęs jo premijuotą apsakymą apie „fašistes". A. Juozaičio teigimu, „Varpai" – išskirtinis reiškinys, almanachas – unikalus, „turbūt nebesunaikinamas", o jo leidėjai – kultūros dovana Lietuvai. LRS pirmininkas J. Liniauskas priešpaskutinę balandžio savaitę pavadino „Varpų" ir A. Baltakio savaite. Jis pasidžiaugė, kad salėje sėdi „Metų" vyriausiasis redaktorius D. Mušinskas, kuris ims pavyzdį iš „Varpų" – išleidęs naują numerį, skelbs laureatus, juos apdovanos. (...)

Vygantas ŽALYS

Literatūra ir menas, 2004 m. balandžio 30 d.

ĮŠLEISTAS NAUJAS „VARPŲ" NUMERIS

Malonu paimti almanachą „Varpai" į rankas. Jis atspindi ne tik Šiaulių literatūrines tendencijas, bet Lietuvos, taip pat ir išeivijos. Taip šis almanachas išliekamosios vertės hierarchijoje pakyla aukščiau kitų regioninių almanachų.

(...) Pabaigai tinka Arvydo Juozaičio žodžiai iš straipsnio „Rūpintojėlis ir Vytis", adresuoti almanachui „Varpai":

„Varpai" – vienas iš lietuviškų kultūrinio intelekto želmenų, kurie palaiko tradicinį ir gyvybingą požiūrį į bendruomenę. Kartu su kitais retais žurnalais bei almanachais jie yra Lietuvos tapatybės balsai. Tokių leidinių istorija rašoma ne rašmenimis, o krauju. Raudonieji kraujo kūneliai liudija kokybę, ir tai – leidėjų aistra" (p. 9).

Dainius SOBECKIS

Literatūra ir menas, 2004 m. rugsėjo 3 d.

ATNAUJINTI „VARPAI" SKAMBA 15 METŲ

Pagerbtas almanacho pradininkas

Vakar ant Apygardos teismo pastato Dvaro gatvėje sienos atidengta memorialinė lenta pirmajam „Varpų" literatūrinio almanacho leidėjui ir redaktoriui Kaziui Jankauskui.

Pagerbti nelengvo kūrybinio likimo rašytoją sumanymas kilo dabartiniam „Varpų" almanacho redaktoriui (...).

Rusvoje poliruoto granito lentoje iškalta: „Šiame pastate buvo įsikūrusi literatūros almanacho „Varpai" redakcija (1943-1944). Gimė pirmasis „Varpų" redaktorius, prozininkas, politinis kalinys Kazys Jankauskas (1906-1996)".

Rašytojas, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Vytautas Martinkus ceremonijoje kalbėjo apie nelengvą K. Jankausko likimą – lagerius, nepripažinimą, apie jo asmenybės šviesumą ir taurumą. „K. Jankauskas

Rašytojai susitikime su miesto šviesuomene Šiaulių universiteto Baltojoje salėje.

sovietmečiu buvo buvusysis literatas. Dabar jis sugrįžta į „Varpų" namus. Praeiviai bandė pažvelgti, kas po užuolaida. Tai simboliška užuolaida ir ji slepia ne Temidę, kurios namai dabar čia yra, bet irgi tiesą, jos paieškas, kurios rūpi ir rašytojams", - sakė V. Martinkus.

„Varpų" redaktorius (...) sakė, kad pirmą kartą Lietuvoje ant teismo pastato sienos atidengiama atminimo lenta literatui.

Šiauliuose – literatūros žvaigždynas

„Tiek gyvų klasikų, kiek matote šioje scenoje, Šiauliuose gali pamatyti kartą per penkiolika metų". Taip atnaujinto „Varpų" almanacho 15-osioms metinėms skirtą literatūros popietę pradėjo jo redaktorius (...) ir pristatė svečius. Tikrą žvaigždyną: nacionalinės premijos laureatus Donaldą Kajoką ir Marcelijų Martinaitį, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentą prozininką Vytautą Martinkų, prozininkus Mykolą Sluckį ir Joną Mikelinską, „Nemuno"

Atidengiama memorialinė lenta. Iš kairės: Mykolas Sluckis, Šiaulių apygardos teismo pirmininkas Boleslovas Kalainis, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Vytautas Martinkus. 2004 m. rugsėjo 10 d.

savaitraščio vyriausiąjį redaktorių poetą Viktorą Rudžianską.

Ir šiauliečiai, ir svečiai prisiminė senųjų „Varpų" istoriją, prasidėjusią pačiame Antrojo pasaulinio karo įkarštyje Šiauliuose, Dvaro gatvėje, dabartiniuose teismo rūmuose, rašytojo Kazio Jankausko pastangomis.

Džiaugtasi ir prieš penkiolika metų (...) atgaivintais „Varpais", tapusiais išskirtiniu Lietuvos kultūros reiškiniu, turinčiu savo auditoriją ir galios sėkmingai gyvuoti ir ateityje.

Per 15 metų „Varpuose" publikuota 60 proziniukų, 80 poetų, 20 mokslininkų, kritikų, eseistų kūryba, daugybės kitų autorių kūrinių.

Pagiriamieji žodžiai „Varpams"

Vytautas Martinkus gausiai susirinkusiai auditorijai prisipažino esąs „Varpų" bendraamžis. Rašytojas pasidalijo prisiminimais apie Kazį Jankauską, su ku-

riuo jaunystėje jį buvo suvedęs likimas. Dešimtmečiai neužgesino ryškiausio įspūdžio: Kazys Jankauskas tik iš pažiūros buvo švelnus romantikas, iš tiesų tai buvo labai principingas, tvirto stuburo ir visose gyvenimo situacijose orumą išsaugantis žmogus.

Vytautas Martinkus tikino, kad literatūroje, kultūroje apskritai nėra mažų, nereikšmingų dalykų. „Varpų" leidimą anuomet ir dabar jis pavadino dideliu ir protingu darbu kultūros labui.

Šią mintį išplėtojo poetas Marcelijus Martinaitis, teigdamas, kad Šiauliai turi geriausius Lietuvoje „Varpus": kai Šiauliuose suskamba, juos išgirsta visa Lietuva.

Poetas Donaldas Kajokas pastebėjo, kad vienas didžiausių „Varpų" almanacho ir jo leidėjų privalumų yra tolerantiškas, objektyvus ir geranoriškas požiūris į visų meninių pakraipų ir idėjinių įsitikinimų autorius, išlaikytos propor-

Memorialinę lentą atidengus. Tarp teisėjų – literatūros klasikai Mykolas Sluckis, Marcelijus Martinaitis, Jonas Mikelinskas, Vytautas Martinkus, savaitraščio „Nemunas" vyriausiasis redaktorius poetas Viktoras Rudžianskas, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius.

„Varpų" autorių susitikimas su Šiaulių apygardos teismo teisėjais.

cijos tarp dėmesio Šiaulių miesto ir regiono ir visos Lietuvos literatūros, kultūros aktualijų ir problemų.

Klasikų žvilgsnis į nūdieną

Vienas žymiausių lietuvių prozininkų, daugelio skaitytojų pamėgtų romanų autorius Mykolas Sluckis leidosi į platesnius pamąstymus apie literatūros padėtį ir rašytojo misiją šiandien.

Mykolas Sluckis perspėjo nelikti apgautiems: nors knygų pastaraisiais metais išleidžiama daug, rašytojo darbas liko toks pat sunkus, koks buvo ir anksčiau. Rašytojo manymu, šiandien, kai visos informacijos priemonės net braška nuo skandalingų naujienų ir įvykių, rašytojas nebeprivalo skaitytojo sukrėsti.

Rašytojas Jonas Mikelinskas su nostalgija prisiminė laikus, kai gyvenimas buvo gerokai pastovesnis, ramesnis, kai gatvėse buvo daugiau žmonių,

mažiau mašinų, o kūrėjai galėjo žioplinėti gatvėmis, galvodami siužetus naujiems savo kūriniams. Kadangi dabar gatvėse turi būti itin atsargus, siužetus galvoja ne romanams, apysakoms, bet miniatiūroms.

Dovanų – pluoštas kūrybos

Kūrėjai su Šiaulių universiteto Baltojoje salėje gausiai susirinkusia auditorija pasidalijo ne tik mintimis apie „Varpų" almanachą, lietuvių literatūrą, bet ir paskaitė po pluoštelį savo kūrybos.

Literatūrinė popietė baigėsi jau tradiciniu tapusiu palinkėjimu: „Tegul skamba „Varpai"!

Vita MORKŪNIENĖ, Petras BALČIŪNAS
Šiaulių kraštas, 2004 m. rugsėjo 11 d.

ČITIES VAIKAI

Rugsėjo 10-oji, „Varpai"

Ar galite įsivaizduoti literatūros grandus – Joną Mikelinską, Mykolą Sluckį, Vytautą Martinkų (kartu ir Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentą), Marcelijų Martinaitį, Donaldą Kajoką bei „Nemuno" savaitraščio vyriausiąjį redaktorių poetą Viktorą Rudžianską – kulniuojančius į Šiaulių apygardos teismą? Tik ne pagal šio teismo, o „Varpų" almanacho vyriausiojo redaktoriaus (...) kvietimą. Ar galite įsivaizduoti teisėjų geraširdiškumą ir geranoriškumą netaikyti rašytojams griežtų ar sušvelnintų bausmių, o prie apskritojo stalo kalbėtis ne apie baudžiamąjį ar civilinį kodeksus, bet apie literatūros reikalus?

Pokalbis, kaip įprasta protokoliškai sakyti, buvo dalykiškas, atviras ir nuoširdus. Rašytojai tiesiog prisipažino, ką ir kaip rašantys bei kiek už tą rašymą gaunantys; sumos buvo graudžios ir sunkiai palyginamos su baudomis, kurias pagal vieną ar kitą straipsnį už prasižengimus gali skirti teisėjai...

Vėliau ir rašytojai, ir teisėjai išėjo į klegesio pilną Dvaro gatvę (Šiauliai

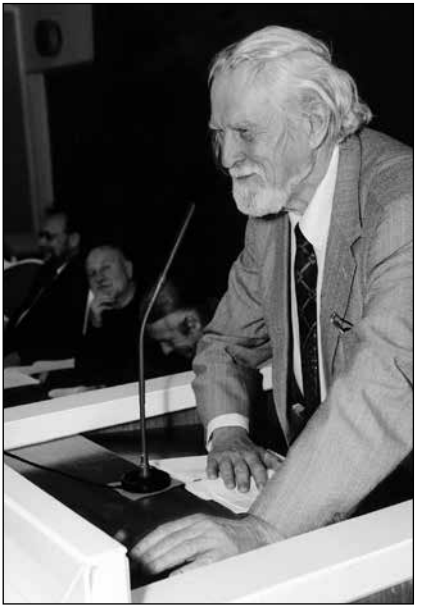

Tribūnoje – Marcelijus Martinaitis...

... ir Vytautas Martinkus.

rugsėjo 10-11 d. šventė miesto įkūrimo 768-ąsias metines). Prie teismo rūmų įvyko paminklinės lentos atidengimo ceremonija. (...) Lenta, susijusi su literatūra. Mat šiuose rūmuose, 1850 m. pastatytuose kaip grafo P. Zubovo arklidės, vėliau buvo įrengta spirito pilstytuvė, kurioje tarnautoju dirbo valdišką butą tame pastate turėjęs būsimojo rašytojo ir „Varpų" pirmojo redaktoriaus Kazio Jankausko tėvas. „Vokietmečiu, - kaip sakė dabartinis „Varpų" vyriausiasis redaktorius (...), - rūmai tapo Lietuvos rašytojams žinomu pastatu: čia buvo laukiami rankraščiai, čia juos rengė spaudai, čia iš spaustuvės buvo atgabenami ir paštu išsiunčiami dar dažais kvepiantys „Varpai".

Šiaulių apygardos teismo pirmininkas Boleslovas Kalainis prisipažino, jog „teismo kolektyvas didžiuojasi, kad likimas lėmė įsikurti tokiame didelę istorinę reikšmę turinčiame pastate. Juose gimęs ir rašęs Kazys Jankauskas,

kaip žinoma, buvo nuteistas už antitarybinę veiklą. Reikia dėkoti likimui, kad šis procesas įvyko ne šiuose rūmuose".

Memorialinės lentos atidarymo ceremonijoje (...) tarp dalyvių išsiskyrė gerai pažįstama Mindaugo Stakvilevičiaus figūra. Nekintanti asmenybė: buvęs Sąjūdžio Seimo deputatas, buvęs Seimo narys ir LKP Šiaulių miesto komiteto pirmasis sekretorius; eidamas pastarąsias pareigas būtent jis, L. Peleckio-Kaktavičiaus liudijimu, ryžtingai atvėrė erdvę atgimti „Varpų" almanachui ir jiems suskambėti.

Rugsėjo 10-osios popietę rašytojai susitiko su miesto šviesuomene Šiaulių universitete. Už jo sienų gaudė gatvės ir aikštės – Šiauliai šventė savo gimtadienį, gausdami kaip varpas (kaip „Varpai").

Kaip eitis...

Kazys POŽĖRA

Nemunas, 2004 m. rugsėjo 16 d.

KAZĮ JANKAUSKĄ PRISIMENA BUVUSIOS MOKINĖS

MANO MOKYTOJAS KAZYS JANKAUSKAS

Nepaprasta sugrįžti į mokyklinį suolą gyvenimo saulėlydy. Įdomu įvertinti, kiek gyvenimo kelyje tavo asmenybės brendimui turėjo įtakos mokykla, mokytojai.

Šiaulių mergaičių gimnazijoje vokiečių okupacijos metais lietuvių kalbą ir literatūrą dėstė rašytojas Kazys Jankauskas. Aš ir šiandien jį vadinu Mano Mokytojas, nes mudviejų bendravimas, prasidėjęs mokykloje, tęsėsi visą gyvenimą. Ne bet koks bendravimas – nuoširdus, kūrybingas, gaivinantis abiejų širdis.

Kai kurie mokyklos laikų epizodai ryškiai išlikę iki šių dienų. Matau mokytoją klasėje, sunertomis už nugaros rankomis, vaikštantį ir aiškinantį pamo-

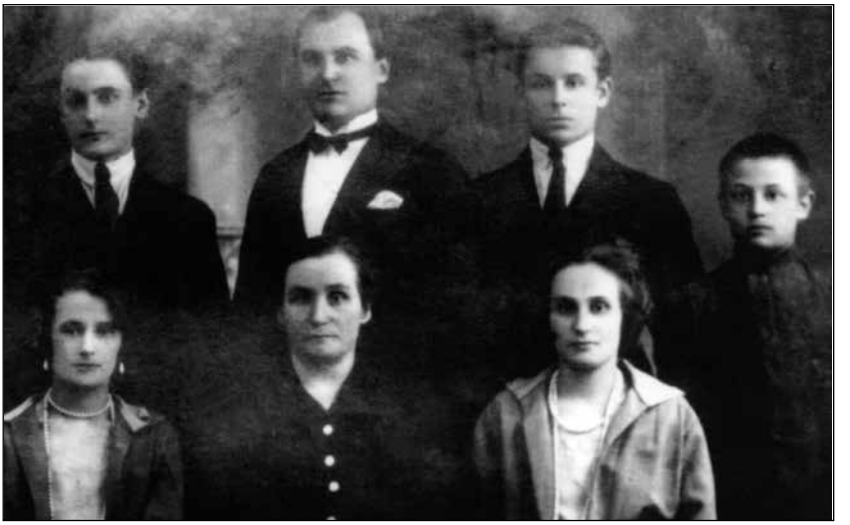

Jankauskų šeima 1928 metais. Būsimasis rašytojas antroje eilėje antras iš dešinės.

ką. Literatūrą dėstant – rankose lapelis, į kurį retkarčiais žvilgčioja. Mėgdavo paprovokuoti klasę diskusijai. Tik be gražbyliavimo, tuščiažodžiavimo, sentimentų – visur ir visada mokė užčiuopti esminius dalykus ir suvokti literatūros, kaip meno, specifiką.

Kai kurios detalės. Merginos ėmė įrodinėti, kad Faustas sužlugdė Margaritos gyvenimą. Mokytojas šiurkštokai sustabdė, paaiškindamas, kad reikia koncentruotis į Fausto paveikslą, sudėtingą, prieštaringą, gyvenimo vingiuose ieškantį prasmės ir savo vietos, o Margarita – epizodas, išryškinąs faustiškąją prigimtį.

Buvo griežtas, reiklus, todėl ne visos klasėje jį liaupsino: dvejetai dažnokai skaudino ir virkdė.

Gavau ir aš dvejetą už rašinį po vasaros atostogų septintoje klasėje. Mokytojo žodžiai skamba ausyse: "Šįkart ir gera mokinė gavo dvejetą. Nevalia po atostogų grįžti tokiai išsiblaškiusiai".

Tačiau būta ir kitokių akimirkų. Į literatų susirinkimus didžiojoje salėje susirinkdavo daug mokinių, ateidavo ir iš Berniukų gimnazijos, ne vien priklausantys literatų būreliui. Kartą viena mokinė skaitė savo kūrybos eilėraštį. Staiga moky-

Kazys Jankauskas 1932 metais.

tojas dūrė pirštu į mane: "Tavo nuomonė?" "Nei ritmo, nei rimo, nei poezijos", - atsakiau nedrąsiai. "Va, va, kas atims iš manęs duoną", - apibūdino mokytojas.

K. Jankausko žodžiai buvo lemtingi. Pradėjau galvoti apie lituanistiką. Mokytojui staiga išvykus iš Šiaulių, paskutinėj klasėj dėstė literatūrą žmogus, kuris neturėjo klasėje autoriteto ir buvo priešingybė K. Jankauskui. Dėstė vulgarokai, o mane įpareigodavo paieškoti medžiagos ir parengti konspektus apie naujai įtrauktus į programą rašytojus (buvo 1945-1946 metai). Vėliau klasėje ta medžiaga pasinaudodavo. Tada supratau: ne kiekvienam skirta būti kūrybingu ir tikru mokytoju, o bet kokiu neverta būti. Kai išleistuvių vakaro metu išsakiau savo abejones auklėtojai istorikei J. Siurvilienei, ji primygtinai skatino eiti K. Jankausko pėdomis.

Gimnazijoje girdėjome, kad K. Jankauskas rašo, bet su jo kūryba susipažinau tik studijuodama. Ir iš tolo sekiau jo veiklą ir likimą. Artimesnio bendravimo tada nebuvo. Grįžusį iš tremties pradėjau lankyti – buvo prislėgtas, pažeidžiamas, įskaudintas, sakė rašąs, bet tik į stalčių. Niekas jo kūrybos tada nespausdino.

LIUDIJIMAS Nr. .....
stud. Jankauskas Kazimieras
yra Vytauto Didžiojo Universiteto
Humanitarinių Mokslų Fakulteto
TEATRO SEMINARO
bendradarbis
Prof.
Teatro Seminaro
Vedėjas
Kaunas,
1936 m. spalio mėn. 7 d.

VDU Teatro seminaro bendradarbio Kazio Jankausko pažymėjimas.

Labai jautrus, lyriškos prigimties, bet išdidus šiurkštoka laikysena K. Jankauskas dangstė savo nuoskaudas ir nesileido artyn. Tokį nepasitikėjimą intuityviai vertinau kaip reakciją į nepelnytai kritikų supeiktą jo kūrybą: ieškant ir nerandant klasinio sąmoningumo pastebėta "rezignacija, neaiškūs poetiniai troškimai ir pojūčiai, fantastikos mišinys".

Mokytojas buvo susitraukęs į savo kiautą, vengė net Šiaulių mergaičių gimnazijos XVIII laidos susitikimų, kurie vyko kas penkeri metai. Tik vieną kartą yra dalyvavęs. Įdomiai charakterizavo mudvi su Laima Skerstonaite, tapusia dailininke. Laima tada papriekaištavo, kad mažai penketų rašęs. Mokytojas atrėžė: "Kodėl tada nepasakei?"

Ir vis dėlto norėjosi sušildyti tą sužvarbusią širdį. Pati paragavusi mokytojo duonos (baigiau lituanistiką), supratau, ką turiu daryti. Pasikviečiau buvusią bendraklasę Laimą, kurią mokytojas labai vertino už nuoširdumą, ir nuvažiavome į Kauną K. Jankausko aplankyti. Nunešėme laukinių gėlių puokštę. Mokytojas džiugiai ją tvarkė, rado vazelę ir padėjo ant darbo stalo.

Nujaučiau, kad tokios gėlės jo mėgstamos – K. Jankauskas vertino viską, kas natūralu, tikra, originalu. Juk teko mokytoją matyti ne tik klasėje – mes ir mišką kartu kirtome, ruošėme malkas mokyklai karo metais. O tos dainos prie laužo miške... Mokytojas labiausiai mėgo "Ulijoną". Mūsų dainininkės O. Kirnaitė, L. Kelpšaitė, R. Butvilaitė (Chlebinskienė – balerūno mama) kai užtraukdavo, neatsiklausydavai. Dainuodavome per pertraukas mokykloje. Laiminga buvo klasė. Tų skambiųjų akimirkų, kai dainuojant "Ulijoną" sudrėkdavo mokytojo akys, neįmanoma pamiršti.

Į savo 80-mečio šventę K. Jankauskas pakvietė mane su vyru, atsiuntęs oficialų kvietimą į Kauno menininkų namus. Ėmiausi organizuoti merginas (tęsiau seniūnės pareigas). L. Skerstonaitė nutapė Šiaulių peizažą. Kaune gyvenusias R. Butvilaitę ir I. Osipauskaitę pakviečiau ateiti į minėjimą – reikės dainuoti "Ulijoną". Aš pasikartojau K. Jankausko novelę "Antinas", kurią buvau skaičiusi klasės susitikimo metu 1981 metais Šiauliuose.

Deja, su "Antinu" nelabai pavyko. Minėjimo metu filmavau ir staiga girdžiu: "Minėjimą baigėme". Šokau kaip įgelta: "Nebaigėme. Jankausko mokinės atvyko pasveikinti".

Tačiau žmonės jau buvo atsistoję, pasiruošę skirstytis. Vis tiek gražiai išklausė mūsų "Ulijonos", mokytojas atpažino paveiksle Šiaulių Kaštonų aleją. Bet "Antino" skaityti tokioj situacijoj nebebuvo kaip. Matyt, reikėjo iš anksto registruotis?

Svetainėje iš Vilniaus atvykę rašytojai skubiai užkando ir išvažiavo. Tada aš ir paskaičiau "Antiną" artimųjų būreliui. Mokytojas išlaikė savo ironišką stilių: "Išmokai visą "Antiną", tai jau įsivaizduoji kažin ką?" Buvo nejauku. Galvojau – gal nereikėjo, gal interpretacija nepatiko? Tiek to. Skaičiau iš visos širdies savo mylimam mokytojui.

O po pusės metų – netikėtas siurprizas. Atsitiktinai susitikome Kauno centriniame knygyne, ir mokytojas iš karto rėžė (jis visada buvo tiesmukiškas): "Kodėl nepaskaitei salėje, kol buvo Vilniaus rašytojai?" "Kad vedantysis nepasiūlė, nepaklausė ar daugiau nebus kalbančių. Salė stovėdama mūsų sveikinimo klausėsi, aš ne aktorė – nedrįsau prašyti dar prisėsti".

Supratau: rašytojui buvo svarbu viešas jo populiaraus kūrinio pristatymas.

Paskutinė šypsena? Kazys Jankauskas prieš suėmimą.

Vėliau pasitaikė proga tai padaryti. Skaičiau "Antiną" raiškiojo skaitymo konkurse ir laimėjau prizinę vietą. Dalyvavau nepasakiusi net namiškiams, maniau, gal pretenzinga vyresniame amžiuje "muštis" į skaitoves. Kai perėjau į antrąjį turą, tik tada pasikviečiau vyrą ir klasės draugę Laimą pasiklausyti ir įvertinti. O baigiamąjį koncertą įrašinėjo televizija Verkių mokslininkų namuose. Paprašiau mano numerį įrašyti į vėlesnį laiką. Likimo ironija: ties manimi baigėsi juosta.

Tačiau sugalvojau kaip pradžiuginti mokytoją. Nusiunčiau 1988 metų "Šeimos" žurnalo ketvirtąjį numerį. Be jokių komentarų. Ten buvo išspausdintas straipsnis "Iš širdies į širdį", o jame tokia informacija: "Šeimos" žurnalo redakcija įteikė prizą už gražiausią kūrinį apie šeimą Valerijai Mockienei,

Vilniaus J. Tallat Kelpšos muzikos mokyklos vyresniajai dėstytojai, skaičiusiai K. Jankausko novelę "Antinas". Jos raiškus, įtaigus žodis buvo vienas iš šilčiausių šventės akimirkų".

Netrukus gavau labai nuoširdų mokytojo laišką:

"1988. 05. 12.

Gerb. Drg. Mockiene,

Gavau Jūsų siųstą žurnalą "Šeima". Nuoširdžiai dėkoju ir labai džiaugiuosi, kad Jūsų artistinius pasirodymus lydėjo didelė sėkmė. Nelabai aš tikėjau, kad mano "Antinas" neblogas plaukikas. Mano žmona sako, kad šiuo atveju "Antino" nuopelnai nedideli ir visa garbė turi atitekti Jums, mokėjusiai šį kūrinėlį išryškinti. Su tuo ir aš sutinku ir linkiu Jums tolimesnės sėkmės gyvu žodžiu propaguojant lietuvių novelistiką. Gražu, kad Jūs sugebate ir netingite šioj srity darbuotis, vadinas, esate plačių pažiūrų ir poetinių polėkių mokytoja.

Jūsų mokytojas

K. Jankauskas"

Laiškais, sveikinimais mes pasikeisdavome jau nuo 1979 metų, kada mokytojas Naujųjų metų proga atsiuntė sveikinimą, adresuotą man ir Laimai. Dėkodamos už siurprizą, rašėme: "Tikrai geras ženklas, kad 1979-ieji prasideda tokiu mielu kontaktu. Mudvi viliamės, kad šiais metais teks iš Jūsų išgirsti "nors vieną, bet gyvą žodelį..."

Jums ir toliau linkime "kietumo".

Valė ir Laima"

Mūsų santykiai jau buvo nuoširdūs, šilti, artimi. Šiaulių mokytojas vengė, nei 1976, nei 1981 į susitikimus nevažiavo, nors siūliau jį iš namų mašina nuvežti į Šiaulius. Buvau išmokusi "Antiną", tikėdamasi, kad mokytojas dalyvaus. Surinkusi visų susitikime dalyvavusių parašus, nusiunčiau naujametinį kolektyvinį sveikinimą: "Mokytojau, Jūsų "Antinas" vėl sugrąžino mus į Šiaulių mergaičių gimnazijos mokyklinį suolą. Vėl į mus padvelkė Jūsų pamokų atmosfera, žadinusi savarankišką mąstymą, kūrybinę mintį, humanistinius įsitikinimus.

Jūsų jubiliejiniais metais primename Jums – mes Jus mylėjome ir mylime, Mokytojau."

Atsakymas buvo netikėtai jaukus:

"Siunčiu nuoširdžiausius linkėjimus savo buvusiai geraiai mokinei. Būkite veikli ir energinga kaip iki šiolei. Gavau Jūsų suorganizuotą buvusių mano mokinių būrelio naujametinius sveikinimus. Esu sužavėtas, kad dar ne visos mane užmiršo ir dėkoju linkėdamas jums visoms kartais atitrūkti nuo dabarties ir valandėlę grįžti į jaunatviškus gimnazijos suolus.

1982. 01. 03 d.

K. Jankauskas"

Nuvažiavusi papasakojau apie susitikime dalyvavusius mokytojus, jo mokines, nuvežiau nuotraukų. Viskuo labai domėjosi, pažvalėjo tartum grįžęs į praeitį. Stebėjausi, kad net lageriai nepakeitė to žmogaus skaidrios širdies. Jauku ir gera būdavo Jankauskų šeimoje, jųdviejų su žmona bendravimo šiluma kiekvieną gaivino. Kartą įsidrasinusi priminiau, kad mes, jo mokinės šešiolikmetės, žavėjomės jų darnia pora Šiauliuose ir paklausiau: "Ar nepasikeitė romantiški santykiai?"

Mokytojas visai rimtai (nors mėgo ironizuoti) atsakė: "Viskas kaip jaunystėje".

Gražu buvo ir dabar stebėti jų santykius. Kai ateidavau, ponia Aleksandra persirengdavo (įsidėmėjau, kad labai mėgo žalią spalvą, kuri jai tiko) ir įeidavo graži ir besišypsanti. Mokytojas pasitikdavo ją meiliu žvilgsniu. Tai kėdę arčiau pritrauks, tai apykaklę pataisys – nuostabu.

Gal todėl jiedu darėsi vis artimesni. Ta romantika gyvenime ir kūryboje, tas ilgesingas grožio ieškojimas – viskas suprantama, artima. Net lageriai nepakeitė skaidrios to žmogaus širdies. Didžiavausi savo mokytoju. Mieli jo autografai knygose taip pat dvelkė šiluma: "V. Mockienei, mano buvusiai mokinei, kuri visada buvo jautri ir pagauli". 1986. 04. 30 d. ("Stogas ir žvaigždėtas dangus"). "Mielai mano mokinei Valerijai, kuri ir dabar manęs neužmiršta". 90. 09. 27 d. ("Dvi galaktikos").

Mokytojo santūrus, bet nenuginčijamas gyvenimo teigimas išugdė mumyse jėgą – mylėti gyvenimą, kurti jį atkakliai ir save patį nuolat žmoginti.

Kai sesuo paskambino ir informavo, kada laidos Aleksandrą Jankauskienę,

abi su Laima ankstyvuoju traukiniu išvažiavome į Kauną. Kapinėse aiktelėjau, suvokusi mokytojo ypatingą stiprybę, savitvardą – jis sugebėjo susikaupęs ir ramus tarti atsisveikinimo prasmingą ir viltingą žodį, netekęs artimiausio šioje žemėje žmogaus. Staiga pajutau, kad žodžiai patys veržte veržiasi, įbrukau Laimai rankinuką ir kalbėjau ekspromtu jo mokinių vardu.

Mokytojas mudviejų nepaleido. Namuose pasisodino šalia savęs ir gedulingų pietų metu, vis kartojo, laikydamas mano ranką: "Čia mano geriausia mokinė". Kokie brangūs žodžiai žilagalvei mokinei.

Aš padeklamavau savo mokinio Juliaus Kelero "Tremtinius", nes daugelis prie stalo buvo mokytojo artimi žmonės tremtiniai. Man atrodė, kad jiems, kaip ir mokytojui, pravartu buvo išgirsti, kad net tarybinėje mokykloje ne visos vertybės buvo prarastos, dalis jaunų žmonių orientavosi situacijoje, brendo talentingi ir sąmoningi lietuviai. Mes su mokytoju ne kartą diskutavome tuo klausimu, maniau, kad ir jo bičiuliams tai buvo svarbu ir šiek tiek guodė toje liūdnoje valandoje.

Su mokytoju susirašinėjome ir toliau. Kartais K. Jankauskas grįždavo į Šiaulių laikotarpį ir pasigirsdavo tikrai mokyklinės intonacijos. 1994 m. gruodžio 31 d. laiške rašė: "Kiek atsimenu, visi Jūsų laiškai, kuriuos aš gaunu, yra paprasti, prasmingi, parašyti geru stiliumi, tikrai verti penketukų, kurių aš Jums gimnazijoj negailėdavau. Taigi ir ateity laikykitės patrauklios logikos."

Po to sekė ilgokas tylos laikotarpis. Netekusi savo gyvenimo draugo, tūnojau užsisklendusi savyje. Per tą laiką Laimai rašė, o man perduodavo linkėjimus. Aplankiusi mokytoją paklausiau, kodėl Laimai rašęs, o man ne. Atsakė, jog sąmoningai tylėjęs, nenorėjęs manęs jaudinti. Taip, kai žodžiai nepadeda, geriau patylėti...

Paskutinysis laiškas sugraudino savo subtiliu dėmesiu:

"Ponia Vale, sveikinu Jus, savo buvusią gabią mokinę Kalėdų švenčių ir Naujųjų metų proga. Linkiu ir liūdesy ir negandose nepasimesti. Tegu būsimieji metai atneša Jums palengvėjimą ir praturtina giedriomis nuotaikomis. Dievas Jus parems. K. Jankauskas. 95. 12. 25."

O paskutinis mūsų susitikimas – ryškus ir mielas. Buvo 1996-ųjų išvakarės, todėl nuėjau iš pat ryto, kad mažiau trukdyčiau. Iš Vilniaus buvo atvažiavęs

Sugrįžus iš lagerio su sūnumis Zigmu (dešinėje) ir Aleksandru.

sūnus su žmona, naujametiniam stalui viskas paruošta. Mane pakvietė pusryčių, ir mes jaukiai bendravome, o kai pakilau eiti, mokytojas sulaikė – dar mudu pasišnekėsime dviese. Prisiminėm Šiaulius, klasės gyvenimo kai kurias akimirkas. Aš pasakojau įspūdžius iš Kazimierinių. Jau pamokos laikas, o mokytojas Kazimieras šiek tiek išgėręs sėdi koridoriaus gale ant mokyklinio suolo, šnekasi su dieduku (taip vadinome mokyklos sargą, nors buvo nesenas žmogus) ir makaluoja kojomis. Mane klasė siunčia kviesti mokytojo – viskas paruošta: gėlės, sveikinimai, "Ulijona".

O K. Jankauskas nė iš vietos, jis liksiąs čia, šypsosi, bet kietai užsispyręs. Šiaip buvo labai stropus, netgi nevėluodavo. Nemėgo tokių graudinančių momentų, iškilmių, jam buvo nejauku. Taigi mūsų pravardžiuojamas Achilu mokytojas turėjo pažeidžiamą kulną – taip ir pradainavome visą pamoką be jo, mūsų gerbiamo ir mylimo.

Kazys Jankauskas su žmona (kairėje) bičiulių Br. Ulsevičiūtės ir Br. Matačiūno vestuvėse. Antroje eilėje viduryje literatūros vertėjas Dominykas Urbas su žmona. Pirmoji iš dešinės – rašytojo Augustino Griciaus žmonos sesuo Elena Oškinaitė.

Prisiminę juokėmės abu. Dar paklausė, kodėl vadinome Achilu. Nežinojau tikslaus paaiškinimo, mums tai buvo vyriškumo įsikūnijimas.

Daug, oi daug mes pasisėmėme iš K. Jankausko.

Noriu pabaigti žodžiais, tartais prie Jo kapo kauburėlio. Ačiū, Mokytojau, už viską, o labiausiai už Jūsų stiprybę, principingumą, žmogiškąją poziciją, už stovėjimą lietuvybės sargyboje.

Mes mylėjome Jus, mylėjome Jūsų "Antiną", kuris raudojo žydrojo dangaus ir kaimo. Perėmėme Jūsų vertybes: veržtis į grožį, ieškoti dvasingumo žmonių santykiuose ir dalintis žmoniškumo ištekliais su visais.

Jeigu dabar žilagalvės Jūsų mokinės iš pagarbos ir meilės lenkiasi Jums, tai ne veltui gyventa, ne veltui rašyta, ne veltui eikvota širdies šiluma.

Valerija BARKAUSKAITĖ-MOCKIENĖ

MŪSŲ KLASĘ MOKYTOJAS YPATINGAI MĖGO

Ši naktis ypatinga – tai Naujųjų metų naktis... Kai gyvenimas beveik prabėgęs, apmąstymai krypsta į praėjusį laiką, gana nutolusį, tačiau svarbiausi žmonės, draugai, epizodai prisikelia iš praeities – jie nepamirštami. Tarp jų – didžiulę reikšmę turėjęs mano visam gyvenimui gerbiamas, mylimas mokytojas Kazys Jankauskas.

Norisi kalbėti apie žmogiškąsias jo savybes, kurios ir suartino jį su mokiniais, dėl kurių daugelis laukdavom lietuvių kalbos pamokų ir įdėmiai sekėm jo žodžius. Niekad nesibardavo, atrodo, niekad ir nepykdavo, bet jo pastaba (ramiai pareikšta) ilgai lindėdavo širdyje.

Netyčia kartą per literatūros pamoką sušvilpiau. Nors ir žinojau, kad manim pasitiki, išsigandau, - buvo gėda. Mokytojas sureagavo: "Niekad nesitikėjau, kad ši mokinė galėtų taip pasielgti". "Na, - pamaniau, - dabar viskas". Tačiau jokio atgarsio vėliau tai neturėjo. O aš ilgai to nepamiršau.

Dar keli prisiminimų epizodai.

Vokiečių okupacijos metais atlikdavome darbo prievolę. Siųsdavo mokinius grupėmis į mišką medžių kirsti. Nuvežė mus už Šiaulių, į Žemaitijos pusę. Oras prastas – šaltoka ir šlapia. Mergaitės valė, genėjo nukirstų medžių šakas. Vakare nuvedė į kažkokią trobą. Išliko atminty toks vaizdas: ant žemės pamesti čiužiniai, gulėmės apsirengę, susispietę grupelėmis kambariuose. Tačiau galėjome pasikurti "pečius" – traškėjo malkos, pasidarė jaukiau. O mūsų dainininkės – Lionė Kelpšaitė, Onutė Kirnaitė ir kitos – tyliai pradėjo dainuoti, visos pritarėm. Ir štai tarpduryje pasirodė mokytojas Jankauskas. Na, galvoju, barsis, kad triukšmaujam. Nutilom. O jis paprašė, kad toliau tęstumėm. Tarpduryje atsirėmęs įdėmiai klausėsi. Paskui paprašė, kad mergaitės padainuotų Antano Šabaniausko "Paskutinį sekmadienį". Po to – "Ulijoną". "Kodėl?" – paklausėme. Paaiškino: jos primena jaunystę, jo ankstyvą meilę. Mokytojo ilgesys mums, jaunoms, buvo suprantamas. O jis stovėjo ir šypsojosi, toks mielas ir toks artimas...

Vyko karas. Vieną okupacija keitė kita. Visi įsitempę. Gimnazijoje pasklido žinia, kad žuvo mūsų klasės mokinė Jadvyga Petkevičiūtė. Auklėtoja pasakė, kad tai įvyko besitraukiant į Vakarus. Jadzė buvo man labai artimas žmogus: klasėje sėdėjome viename suole, eidavom kartu namo, nuolat bėgiodavom viena pas kitą. Labai skaudėjo širdį. Kita pamoka buvo lietuvių kalbos, K.Jankauskas paprašė paaiškinti, kodėl sėdim kaip dūšią pardavusios. Į mane mokytojas nesikreipė, nors žinojo, kokios neperskiriamos draugės buvome, tik pasakė: "Dabar žuvusios draugė labai gerai parašytų temą – "Ranka, kuri daugiausia kenčia, pati jautriausia". Tokią temą buvome rašiusios, kai nagrinėjome "Hamletą".

O Jadzė po kelerių metų atsiliepė iš Amerikos. Kai Lietuva vėl tapo laisva, teko ir susitikti, nes ji kasmet atvažiuodavo į Lietuvą. Užaugino šešis vaikus, visi sąžiningai dirba, yra dori lietuviai.

Mūsų klasę mokytojas ir rašytojas K.Jankauskas ypatingai mėgo. Nors buvo objektyvus, bet griežtas. Silpniau besimokančias dažniau kviesdavo prie lentos ir kantriai aiškindavo jų klaidas. Jo pamokos buvo įdomios, įtaigios. Mokytoją mes mylėjom, gerbėm, bet ir prisibijodavom...

Laima SKERSTONAITĖ

ALMANACHAS „VARPAI": ISTORIJA IR DABARTIS

Irena KLIMAŠAUSKIENĖ,
Giedrė PILIPAVIČIENĖ

(...)

Šiame straipsnyje išsamiau aptariamas literatūrinis almanachas „Varpai". Išskiriamas išleidimo laikotarpis (1943, 1944 m.) ir atnaujinimo etapas (1989-2004 m.). Kituose šaltiniuose apie šį leidinį randame tik bendro pobūdžio informacijos. 1944 metais išleistame „Kūrybos" žurnale spausdinamas Juozo

Keliuočio straipsnis „Varpai" – literatūros almanachas", kuriame trumpai aptariami autorių kūriniai, teigiama, jog „Varpai" – „enciklopedinio pobūdžio knyga, apimanti beveik visas gyvenimo sritis – literatūrą ir dailę, muziką ir teatrą, mokslą ir švietimą"[1].

Vyginto Broniaus Pšibilskio knygoje „Iš Lietuvos XX a. kultūros istorijos" aptariamas Lietuvių Meno ir Mokslo centras, jo veikla, paminima, jog šis centras išleidęs almanachą „Varpai"[2]. Vytautas Kubilius studijoje „Neparklupdyta mūza" fragmentiškai aptaria ir almanache „Varpai" literatūros vaizdą[3]. Giedriaus Viliūno knygoje „Literatūrinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940)" reziumuojama: „Svarbia literatūrinio gyvenimo atrama Šiauliams teko būti nacių okupacijos metais, kai čia buvo spausdinamas svarbiausias ano meto literatūros almanachas „Varpai"[4]. (...)

Literatūros almanachas „Varpai", išleistas hitlerinės okupacijos metais (...), turi savitą kultūrinį koloritą ir yra atspirties taškas Atgimimo laikotarpiu (...) atnaujintiems „Varpams". Įvertinti „Varpų" literatūrinį gyvenimą įmanoma siejant jį su platesniu sociokultūriniu, istoriniu kontekstu, kuris padeda išryškinti šio leidinio ištakas. Vytautas Kavolis siūlo du pagrindinius humanitarinio modelio variantus, padėsiančius analizuoti istorines ir dabarties dimensijas, tyrinėjant šį reiškinį: „1) senos reikšmės perorganizavimas į naują klasifikacinę sistemą; 2) nauja patirtis įspraudžiama į senas kategorijas"[5]. Glaudų praeities ir dabarties ryšį akcentavęs Hansas-Georgas Gadameris jį įvardija kaip nuolatinę klausimo ir atsakymo dialektiką, t. y. nenutrūkstamą dialogą[6]. Mūsų straipsnyje tokio kultūrinio dialogo dalyviai yra XIX a. pradėtas leisti Vinco Kudirkos „Varpas" bei Šiauliuose prieš karą leistas „Kultūros" žurnalas.

---

[1] *Keliuotis J.: Varpai – literatūros almanachas, Kūryba, 2, 1944. – P.122.*

[2] *Pšibilskis V. B.: Iš Lietuvos XX a. kultūros istorijos, Vilnius, 1997. - P. 149-160.*

[3] *Kubilius V.: Neparklupdyta mūza, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001*

[4] *Viliūnas G.: Literatūrinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940), Vilnius: Alma littera, 1998. – P. 99.*

[5] *Kavolis V.: Kultūros dirbtuvė, Vilnius: Baltos lankos, 1996. – P. 61.*

6 Gadamer H. -G.: Istorija. Menas. Kalba, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001. – P. 18.

(...) Nacių okupacijos metais Šiauliuose gimsta unikalus lietuvių kultūros reiškinys – Šiaulių Apygardos Lietuvių Meno ir Mokslo centras (LMMC), pagrįstai leidžiąs kalbėti apie šiauliškį kultūros fenomeną, kurį sukūrė senoji Šiaulių inteligentija[7].

(...) Vienas didžiausių LMMC nuopelnų, įėjusių ne tik į Šiaulių, bet ir į lietuvių literatūros istoriją – almanacho „Varpai" išleidimas. Literatūros almanacho „Varpai" inicijavimo idėja priklauso Algirdui Juliui Greimui. Redaguoti almanachą buvo pakviestas lietuvių kalbos mokytojas Kazys Jankauskas. „Varpų" redaktorių kolegiją sudarė P. Bugailiškis, F. Kirša, K. Jankauskas, B. Marcilionis, L. Katinas. „Varpų" viršelio autorius – dailininkas T. Petraitis[8]. Almanachą planuota leisti periodiškai, kas trys mėnesiai, tačiau išėjo tik du solidūs leidiniai. (...)

„Varpų" almanacho, kaip spausdinto literatūrinio leidinio, išleidimas karo metais buvo neeilinis reiškinys Lietuvoje. Anot P. Kazicko, „galima įsivaizduoti, kokia sausra buvo mūsų literatūriniame gyvenime, jeigu į Šiauliuose leidžiamo almanacho puslapius sugulė bemaž visų žymiausių to meto Lietuvos rašytojų kūryba (...)"[9] (...) Šiai minčiai prieštarauja Virginija Balsevičiūtė. (...) Literatūrologė, apžvelgdama lietuvių lyriką Antrojo pasaulinio karo metais, daro optimistinę išvadą, kad tuo metu „Lietuvos kultūrinis ir literatūrinis gyvenimas buvo intensyvus ir įdomus"[10]. Šiaulių miesto ligoninės direktorius Domas Jasaitis ir Šiaulių apskrities viršininkas Jonas Noreika leidimą almanachui išleisti gavo būtent iš vokiečių. Tačiau cenzoriai almanache paliko įmintą pėdsaką. Antrame „Varpų" numeryje (p. 252-253) yra užjuodintas tekstas. Tai Adomo Lasto antialkoholinis eilėraštis „Verskime girtąjį vežimą". (...)[11] Tai buvo vienintelis kūrinys, kurio cenzūra neleido spausdinti.

(...) Dauguma „Varpų" almanache išspausdintų kūrinių ar straipsnių autorių – „Šatrijos" draugijos, gyvavusios 1924-1943 metais, nariai. Šiai

---

[7] *Pšibilskis V. B.: Iš Lietuvos XX a. kultūros istorijos, Vilnius, 1997. – P. 149.*

[8] *Ruzgas A.: Rūsčių dienų almanachas, Knygnešys, 1989. – P. 29.*

[9] *Kazickas P.: Mielas „Varpų" gaudesys, Metmenų laisvieji svarstymai, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995. – P. 14.*

[10] *Balsevičiūtė V.: Mūzų kalba ginklams žvangant, Metai, 2001, 12. – P. 84.*

[11] *Ruzgas A.: Rūsčių dienų almanachas, Knygnešys, 1989, 6. – P. 29.*

draugijai priklausė Juozas Grušas, Stasys Šalkauskis, Petronėlė Orintaitė, Alfonsas Tyruolis, Bernardas Brazdžionis, Eugenijus Matuzevičius, Kazys Bradūnas, Jonas Grinius, Vincas Mykolaitis-Putinas, Juozas Paukštelis ir kt.[12] Autentiškos medžiagos apie buvusius autorius pateikiama ir atnaujintuose „Varpuose" (iš rašytojo Juozo Paukštelio neskelbtų dienoraščių „Širdis troško pamatyti išminties sostą..." (1992), Aleksandro Mauragio prisiminimai apie Stasį Šalkauskį „Lyg ne šios žemės fenomenas" (1992), (...) interviu su Petronėle Orintaite „Su dangaus galybėm neverta kivirčytis" (1995) ir kt. Karo metais „Varpuose" spausdinti šatrijiečių kūrybos fragmentai leidiniui suteikė vieno ryškiausių lietuvių literatūros istorijoje išleistų almanachų statusą.

(...)

Atnaujinti „Varpai" tęsia karo metais pradėto leisti almanacho tradiciją ir atspindi tam tikrus literatūrinius reiškinius. Juos geriau suprasti padeda G. Viliūno požiūris – jis išskiria netekstinį veiksnį, turintį įtakos literatūros raidai – tai rašytojų kartos[13]. Pasak lenkų literatūros mokslininko Zbigniewo Jarosinskio, „esama keturių kartą apibrėžiančių parametrų: gimimo ir debiuto metai; kartos savimonė; konfrontacija su ankstesne karta; generacinis išgyvenimas, t. y. istorinis ar kultūrinis potyris, suformuojąs kartos tapatybę"[14]. Remiantis šia nuostata, tikslinga aptarti, kokioms kartoms priklauso „Varpų" almanacho autoriai:

1.XX a. pradžios ir trečiojo dešimtmečio rašytojai, pelnę klasikų statusą ir publikavę savo kūrinius „Varpuose": Vydūnas, Baltrušaitis, Krėvė, Kirša, Putinas, Sruoga etc.

2.Ketvirtojo dešimtmečio autoriai („Neoromantikai" ir „Kairysis sparnas") – Grušas, Aistis, Miškinis, Brazdžionis, Radauskas, Churginas etc.

3.XX a. vidurio rašytojai („žemininkai", „bežemiai", jaunesnioji išeivijos modernistų grupė, pokario karta Lietuvoje): Bradūnas, Matuzevičius, Mieželaitis, Nagys, Avyžius, Liūnė Sutema, Sluckis, Maldonis, Marcinkevičius etc.

---

[12] *Jakaitė D.: „Šatrijos" draugija lietuvių literatūros istorijoje (daktaro disertacija, rankraštis), Vilnius, 2001. – P. 3.*

[13] *Viliūnas G.: XX a. antrosios pusės lietuvių literatūros raidos modelis, Literatūra: mokslo darbai, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2000. – P. 106.*

[14] *Op. cit. 106.*

4.Septintojo ir aštuntojo dešimtmečių autoriai („bežemiai" išeivijoje, „vidinės opozicijos" karta Lietuvoje): Bložė, Juškaitis, Martinaitis, Aputis, Vaičiūnaitė, Gutauskas, Geda etc.

5.Devintasis dešimtmetis: Dirgėla, Skablauskaitė, Kunčinas, Platelis, Kajokas, Kukulas etc.

Įvairių kartų autorius vienija „Varpai". Vieni rašytojai spausdino kūrinius senuosiuose „Varpuose", kiti – atnaujintuose, treti – ir senuosiuose, ir atnaujintuose. Taigi galima daryti išvadą, kad „Varpuose" savo kūrinius spausdinę visų penkių minėtų kartų rašytojai perteikė savitą kultūrinį, istorinį patyrimą ir pasaulėžiūrą.

(...) Didžiąją dalį vietos almanache užima poezija ir proza, gausu dokumentinės literatūros. Tačiau „Varpuose" stengiamasi pateikti kuo platesnį žanrinį spektrą, vengiama daug vieno žanro kūrinių. Leidinyje spausdinami ne tik Lietuvoje kūrusių autorių darbai, bet taip pat daug dėmesio skiriama išeivių gyvenimo ir kūrybos realijoms. Išeiviai – viena ryškiausių grandžių, jungiančių karo metų ir atnaujintus „Varpus". Daugelis autorių, spausdinę savo tekstus senajame leidinyje, grįžo į atgaivintų „Varpų" puslapius: A. J. Greimas, F. Kirša, K. Bradūnas, B. Brazdžionis, H. Nagys ir kt. Leidinyje spausdinami ne tik šių, bet ir kitų išeivių, kurių kūryba nebuvo skelbiama karo metų „Varpuose", tekstai. Tai – Jurgis Jankus, Liūnė Sutema, Algirdas Titus Antanaitis, Marius Katiliškis, Juozas Tininis, Antanas Rūkas, Antanas Tulys, Kazimieras Barėnas ir kt.

1943-1944 m. „Varpų" almanache ryški orientacija į Vakarų kultūrą, o atnaujintame leidinyje , be Vakarų rašytojų, spausdinami rusų, čekų, lenkų, latvių, estų ir kitų užsienio šalių autorių kūriniai.

(...) Šiauliai nacių okupacijos metais, įsteigdami LMMC, kuris apėmė keletą Lietuvos miestų (Panevėžį, Telšius), išleisdami almanachą „Varpai", atgaivindami Muzikinį bei Šiaulių dramos teatrą, kurio direktoriumi buvo F. Kirša, sukurdami operetę, rengdami literatūrinius vakarus, dailės parodas, choro koncertus[15], tapo savotišku centru (antru miestu po Kauno). Šiauliuose telkėsi švietimo, kultūros įstaigose dirbantys literatai (K. Jankauskas, A. J.

[15] *Kavolis V.: Kultūros dirbtuvė, Vilnius: Baltos lankos, 1996. – P. 148.*

Greimas), dailininkai (G. Bagdonavičius), steigėsi leidyklos, kultūros draugijos, ėjo periodika. Anot literatūrologo V. Butkaus, „Varpų" Šiauliai kuriam laikui tapo Lietuvos kultūros sostine, neakivaizdžiai (o maža dalimi ir akivaizdžiai) subūrusia absoliučią ano meto lietuvių kultūrinio elito daugumą"[16].

(...) Atnaujintuose „Varpuose" ryškūs atgimimo pėdsakai, sąmonės laisvėjimo procesai, kurie leido atsigręžti į beužmirštamą istoriją – ją atgaivinti ir įamžinti. (...) Komunikacija tarp regioninių „Varpų" ir centro duoda naudingą vaisių – keičiasi almanacho pirminės nuostatos: „man, kaip redaktoriui, - teigia L. Peleckis-Kaktavičius, - Šiauliuose dabar net papriekaištaujama, kodėl spausdinu ne itin daug šiauliečių kūrybos, taip pat medžiagos, susijusios su Šiauliais. Atsakyti, ko gero, reikėtų Kazio Jankausko lūpomis: „Daryk viską, kad tik „Varpai" netaptų parapiniu leidiniu. Kitaip „Varpai" pražus". Nuo šito stengėsi persergėti ir Algirdas Julius Greimas"[17].

Štai XX a. pabaigos (1999), tarpinės jungties (2000) ir XXI a. (2001) „Varpų" almanacho autoriai:

1999 m.: Donaldas Kajokas, Danielius Mušinskas, Arvo Valtonas, Vanda Juknaitė, Mykolas Sluckis, Vytautas Veteikis, Vytautas Kirkutis, Antanas Rūkas...

2000 m.: Valdemaras Kukulas, Jurgis Kunčinas, Mušek Galšojan, Rimvydas Šilbajoris, Viktorija Daujotytė, Skirmantas Valentas, Eugenijus Ignatavičius, Marytė Kontrimaitė...

2001 m.: Juozas Aputis, Judita Vaičiūnaitė, Onė Baliukonė, Leonardas Gutauskas, Erika Drungytė, Eugenijus Ališanka, Aleš Debeljak, Gintaras Lazdynas, Arthur Hermann...

Dauguma autorių – žymūs, novatoriškai mąstantys kūrėjai. (...) Teigti, kad literatūros almanachas „Varpai" reprezentuoja vien regioninę kūrybą, jau nebegalima. Pakoreguotuose įstatuose neatsisakoma spausdinti žymesnių Šiaulių kūrėjų, tačiau jaučiami griežtesni atrankos principai. Naujausi leidinio numeriai priartėja prie „Varpų" genezės, t. y. karo metais leisto leidinio suma-

---

[16] *Butkus V.: Šiauliai kaip marginalinis miestas, Miesto marginalijos, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2000. – P. 26.*

[17] *Iš G. Pilipavičienės pokalbio su Leonu Peleckiu-Kaktavičiumi.*

nymo, kada nebuvo angažuojamasi spausdinti vien regioninę kūrybą.

Taigi sąlygiškai galima skirti tris „Varpų" leidimo tarpsnius, atspindinčius regioninę, o kartais – ir centro įtaką:

1.1943-1944 metai. Literatūros almanachas „Varpai" reprezentuoja regioninę kūrybą ir kartu atlieka centro kultūros funkcijas.

2.1989-1995 metai. Leidinys reprezentuoja regioninę kūrybą, saugo kultūrinę ir istorinę atmintį.

3.1995-2004 metai. Almanachas „Varpai" traktuojamas kaip saugantis literatūrinę tradiciją, reprezentuojantis regioninę kūrybą ir stipriai besiintegruojantis į Lietuvos kultūrinį gyvenimą.

Literatūros almanachas „Varpai" išlaiko ryšius su tradicija, kurią H. G. Gadameris įvardijo kaip kultūrinę komunikaciją, nepabaigiamą dialogą, ir atspindi tam tikras lietuvių literatūros, kultūros tendencijas, pateikia literatūrologinį, kultūrologinį skerspjūvį.

LIETUVIŠKOS SPAUDOS KELIAI ŠIAURĖS LIETUVOJE: 1864-1904-2004. – Teminis straipsnių rinkinys (sudarė ir parengė Bronius Maskuliūnas, Džiuljeta Maskuliūnienė). – Šiauliai: Saulės delta, 2005. – P. 210-227.

KARALIŠKA KNYGA

Kazimiero Barėno „Septyniolika apsakymų"

Rašytojas Kazimieras Barėnas, Anglijoje gyvenantis, gera grožine literatūra besidomintiems pažįstamas žodinės kūrybos meistras septyniolikoje apsakymų labai spalvingai atskleidžia prieškarinės Lietuvos kaimo žmonių gyvenimą, piešia miestelius, skaitytojus pavedžioja po išeiviškojo likimo užkampius, „su ryškiai užbrėžta intriga, patraukliu pasakojimo stiliumi", kaip nurodyta knygos *Apsakymų rinktinė* (240 psl.) apibūdinime.

(...) Leidinį sudarė ir redagavo Literatūros almanacho Varpai redakcija; išleidimą rėmė Lietuvos kultūros ministerija; knygos tiražas – 1000 egz. Lyg per

kuklu, per mažai. Mat tokie apsakymai, kuriuose nušviečiamas tam tikras, ir tai neilgas, laikotarpis (neprikl. Lietuvos kaimas, antroji išeivijos banga), šalia literatūrinės vertės turi ir istorinę. O tai jau savaime plečia tokių kūrinių leidybos prasmę.

Česlovas SENKEVIČIUS
Tėviškės žiburiai (Kanada), 2005 m. vasario 22 d.

BATUOTI RAŠYTOJAI ŽIŪRĖS NAUJUS TELEVIZORIUS

Praėjusį ketvirtadienį lietuvių rašytojai įrodė, kad, kai nori, moka džiaugtis ir pakankamai materialiais daiktais, kurie gali sudirginti skonio receptorius, gali kojas apsaugoti nuo šalčio ir gali duoti kur akis paganyti.

Šias džiaugsmo akimirkas keliems Vilniaus ir Kauno rašytojams suteikė (...) Šiauliuose leidžiamo literatūros almanacho „Varpai" redaktorius.

(...) „O, kokie!" – krykštavo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas, poetas Jonas Liniauskas, iškėlęs į viršų iš dėžės ištrauktą odinį batą.

„Leonai, tu net neįsivaizduoji, kaip man reikėjo to televizoriaus", - vertingu prizu džiaugėsi kitas laureatas kaunietis Viktoras Rudžianskas.

Prozininko Mykolo Sluckio veidą papuošusi šypsena liudijo, kad didžiulis saldainių ryšulys rašytojui tikrai padės patenkinti smalžiaus poreikius.

(...) Belieka laureatams palinkėti gražių vaizdų su naujais batais ant kojų ir saldžiais dalykėliais burnoje. O įkvėpimas? O įkvėpimo telinki Dievas.

Ramūnas GERBUTAVIČIUS
Lietuvos rytas (Mūzų malūnas), 2005 m. gegužės 3 d.

LITERATŪROS RENGINIAI

Lietuvos rašytojų sąjungos klube balandžio 28-ąją vykusiame literatūros vakare pristatyti du leidiniai – naujas „Varpų" almanacho numeris ir (...)

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: Juozo Apučio žodis visada taiklus, pasvertas. 2005 m. balandžio 28 d.

monografija „Kazimieras Barėnas", įteiktos 2005 metų „Varpų" literatūrinės premijos.

(...) Šiemetiniame „Varpų" numeryje, kurio puslapiuose spausdinama 25 autorių kūryba, - žanrų įvairovė. Redaktoriaus teigimu, bene daugiausia džiaugsmo suteikė du tekstai. Tai – keturių dešimtmečių senumo Mykolo Sluckio literatūriniai dienoraščiai; juose užfiksuotas J. P. Sartre'o ir S. de Beauvoir vizitas Lietuvoje, pokalbiai su Europos intelektualais ir lietuvių rašytojo mintys sau, kurioms buvo lemta ilgai laukti viešumos. Kitas tekstas – 19 Stasio Santvaro laiškų, kurie spausdinami su rubrika „Tema meilės romanui". Viešumai jie atiduoti po ilgų svarstymų ir abejonių. Poeto laiškai seselei su „kosinka" – gražiu galvos apdangalu ir raudonu kryželiu – pasakoja 1936 metų vasaros meilės istoriją. Kas brangiausia juose? Anot laiškus „Varpams" dovanojusios tos gražuolės seselės dukros Birutės Kunevičiūtės-Mickevičienės, kad visa oru, iškilnu. Kalba – sklandi, be tuščiažodžiavimo.

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: nedažnai išvysi tokią Mykolo Sluckio šypseną.

Pasikeitė almanacho titulinis puslapis. Jo viršuje – šviesaus atminimo monsinjoro Kazimiero Vasiliausko viename „Varpų" vakare pasakyti žodžiai: „Kad jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo „Varpų". Šiame beveik pustrečio lanko pastorėjusiame numeryje (304 p.) susitinka įvairių pažiūrų ir įsitikinimų kūrėjai.

Juozas Aputis, pasidžiaugęs „Varpais", padarė išvadą, kad jų redaktorius yra savotiškas Barėnas Šiauliuose (Kazimieras Barėnas – Londone gyvenantis šiuo metu vyriausias lietuvių rašytojas, kuriam skirta L. Peleckio-Kaktavičiaus 400 puslapių monografija): „Nebe pirmi metai almanachas eina, nebe pirmi metai Leonas parašo naują knygą, išleidžia kitų autorių knygų. Šiauliai turi žmogų, kuris žino, ką reikia daryti. Ne taip lengva šiais laikais išleisti tokį almanachą, kurį būtų įdomu skaityti. Kitų leidžiamuose al-

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: „Trejus metus bėgau nuo Leono. Vis tiek pagavo", - lyg rimtai, lyg juokais sakė Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas.

manachuose nemažai atsitiktinumo, o Leonas viską daro planingai, viskas apskaičiuota, apgalvota, kaip ir šitame numeryje. Šiaulių Barėnas, ir tiek".

Anot Vytauto Martinkaus, per ilgus metus (nuo 1989-ųjų!) redaktoriui galėjo pabosti tas darbas, išsekti energija: „Kad taip neatsitiko, supratau iš to, jog naujasis almanacho numeris ne tik nesuplonėjo, bet ir pastorėjo, autorių būrys prasiplėtė". Įsidėmėtini ir šie V. Martinkaus žodžiai: „Nors „Varpus" puola kai kurių leidinių redaktoriai ar skaitytojai, įrodinėjantys, kad jie turėtų būti skirti tik šiauliečiams, aš visuomet sakiau ir sakysiu: gerai, kad juos Šiauliai leidžia, o skaitome visoje Lietuvoje". (...)

M. Sluckio teigimu, reikia tęsti tą geranoriškumo liniją, vaižgantišką liniją, sutaikant buvusius priešus, suglaudinant visus, kurie prie vieno stalo lyg ir nesėdi. Ir anapus, ir šiapus.

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas atkreipė dėmesį į milžinišką „Varpų" turinį, vyriausiojo redaktoriaus atkaklumą. „Trejus me-

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: 2005 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai (iš dešinės) Mykolas Sluckis, Jonas Liniauskas, Viktoras Rudžianskas (pirmas iš kairės) su „Varpų" vyriausiuoju redaktoriumi Leonu Peleckiu-Kaktavičiumi.

tus bėgau nuo Leono – nedaviau interviu, slapsčiausi, nekėliau telefono, neatplėšinėjau laiškų. Vis tiek pagavo mane Nidoje, pririšo diktofono juostele ir iškvotė, - su humoru pasakojo naujasis „Varpų" laureatas savo atsiradimo almanacho puslapiuose istoriją, padarydamas išvadą: Tai ir sakau – Leonas Peleckis-Kaktavičius yra kaip magnetas".

Daug dėmesio vakaro metu skirta naujai (...) knygai „Kazimieras Barėnas". Petras Bražėnas teigė, jog skaitydamas patyrė didelį džiaugsmą. Anot literatūros kritiko, ši knyga mūsų literatūrologijoje skiriasi iš kitų. Ir objekto pasirinkimu, ir rašymo metodu, ir išvadomis, ir stilistika, ir informacijos kiekiu, kuriuo reta monografija gali varžytis. „Ši monografija – savotiškas mūsų literatūrologijos

sąžinės balsas, garbės duoklė rašytojui, kuris to nusipelnė. Tie, kurie skaitys ją, pirmiausia sužinos daug ką, ko dar niekada nebuvo girdėję arba buvo nedaug ką girdėję. Tai – kultūrinis Didžiosios Britanijos gyvenimas, kuriame K. Barėnas buvo pati rimčiausia figūra, - sakė P. Bražėnas. – Leonui pasisekė parodyti Barėną kaip žmogų, kaip didelį kultūros veikėją. Eidamas jo gyvenimo, kūrybos, organizacinės veiklos keliais, jis sukūrė įspūdingą, autentišką portretą". Į profesorės Viktorijos Daujotytės abejonę dėl knygos žanro (nors, anot jos, „tai, žinoma, knygos vertės nemažina, autentiškos medžiagos pateikimas yra labai svarbus"), bene tiksliausiai atsakė M. Sluckis: „Mokslininkų parašytos tokios knygos dažnai labai moksliškos, jų negali suvirškinti, netgi stringa dantyse, jau kelintos kartos dantyse... Skaitydamas Leono knygą pamirštu, kas parašyta pirmajame puslapyje". V. Martinkus prisipažino (...) knygą skaitęs, kaip neseniai iš naujo skaitė kai kurias jau primirštas H. Perruchot knygas apie Cezanne'ą, V. van Goghą, kitus žymius žmones.

K. Barėnui skirtu leidiniu pasidžiaugė buvusio LR nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje Justo Vinco Paleckio žmona Laima, kuri perdavė autoriui ir europarlamentaro padėką: „Tokios knygos apie Barėną – reto kuklumo, įgimto intelektualinio grožio žmogų – tikrai reikėjo".

Vygandas URBAITIS

Literatūra ir menas, 2005 m. gegužės 6 d.

Mindaugas KLUSAS

„Nemuno" 496-ojo numerio apžvalga

„Varpai" skambina laureatams

Nusipirkau savaitraštį. Baisu! –
Varpai vėl skamba laureatams.
Ir vis retėja laureatų gretos.
Nepremijuokite visų!

Nemunas, 2005 m. gegužės 12 d.

PROFESORIAUS SAULIAUS SONDECKIO LAIŠKAS „VARPŲ" REDAKTORIUI

2005. IV. 26
Gerbiamam p. Leonui Peleckiui-Kaktavičiui

Dėkoju už pakvietimą dalyvauti tradicinėje Jūsų leidžiamo literatūrinio almanacho „Varpai" šventėje Vilniuje. Deja, atvykti negaliu, nes tą dieną koncertuoju Taline.

Jūsų atgaivinti „Varpai" susiję su man ypač brangiais vaikystės sentimentais. Aš dar ir dabar gerai prisimenu, su kokiu džiaugsmu pirmuosius „Varpų" leidinius 1943 ir 1944 metais sutiko šiauliečiai. Šiaulių inteligentija entuziastingai globojo, rūpinosi ir palaikė šį leidinį. „Varpai" tais sunkiais karo metais buvo reikšmingas, neįkainojamas įvykis Šiaulių kultūros padangėje. „Varpus" rėmė ir mano tėvas Jackus Sondeckis. 1943 metų knygoje yra ir jo straipsnis, skirtas tėvo draugo P. Bugailiškio 60-mečiui. Abu pirmuosius „Varpų" leidinius man pavyko išsaugoti, juos tebeturiu ir dabar. 19-tojo numerio išleidimo proga širdingai sveikinu Jus, „Varpų" *spiritus movens,* iškilų Šiaulių kultūros veikėją, tikrą Lietuvos patriotą ir talentingą, kūrybingą rašytoją. Žaviuosi Jūsų tauriais darbais, vertai tęsiančiais didžiųjų šiauliečių P. Bugailiškio, K. Venclauskio, J. Adomaičio ir kitų šviesuolių prieš daugelį metų pradėtus darbus. Linkiu Jums didžiulės sėkmės ir ilgų, kūrybingų metų.

Jūsų
prof. Saulius Sondeckis *(parašas)*

Šį laišką žmona turėjo Jums perduoti „Varpų" pristatymo vakaro metu, bet pamiršo pasiimti į renginį, todėl siunčiu paštu.

Jūsų
(parašas)

Prano VASILIAUSKO nuotraukoje: sveikina profesorius Saulius Sondeckis (kairėje) – dažnas „Varpų" vakarų svečias.

LEIDŽIAMI ŠIAULIUOSE, SKAITOMI VISOJE LIETUVOJE

(...) Leonas Peleckis-Kaktavičius nuo pat pirmųjų atgaivintų *Varpų* lošia labai svariais koziriais. 124 puslapių literatūrinis visuomeninis almanachas nuosekliai brendo ir tuko iki 270 puslapių. Iš pirmojo numerio dešimties žmonių redakcinės tarybos liko vyriausiasis redaktorius su talkininkais – žmona Silvija ir dailininku Bronislovu Rudžiu. Mat greitai perprato, kad vežimą iš tikrųjų tempia tik vienas (kuris pakinktuose), o kiti aplink tik šūkalioja ir mostaguoja rankom. Todėl manau, tikslesnis almanacho pavadinimas būtų *Peleckio Varpai.* O leidinio lyginimą su Lietuvos rašytojų sąjungos *Metų* ėnraščiu iš esmės privalu pripažinti teisėtu. Tęsdamas komplimentų vyriausiajam redaktoriui sąrašą, privalau minėti jo verslininkiškus sugebėjimus. Nežinau kokiu būdu jam

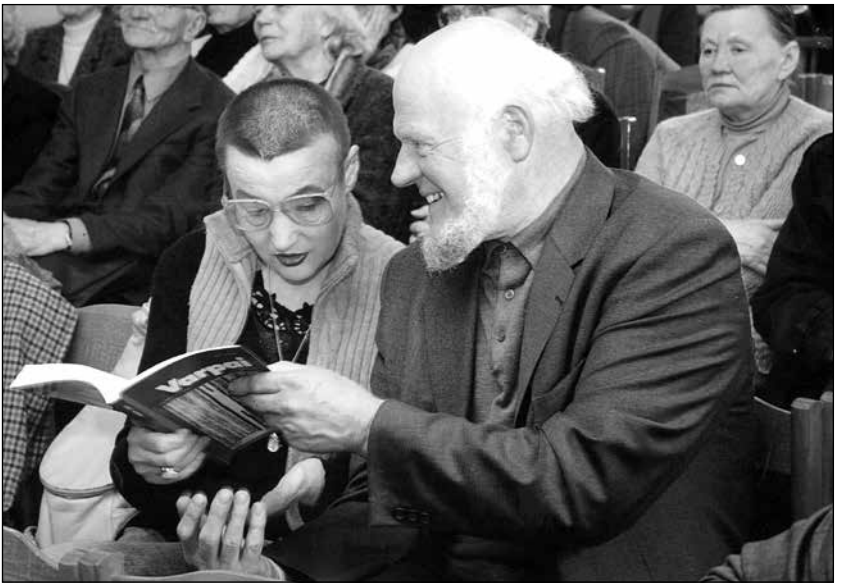

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: kas taip naujausiuose „Varpuose" suintrigavo Onę Baliukonę ir Juozą Aputį?

pavyksta ir pavyksta įkalbėti vienos, kitos ar trečios Šiaulių įmonės vadovus ištiesti kultūros metraščiui tvirtą pagalbos ranką. Almanacho rėmėjai visada parašomi tituliniuose puslapiuose, gale talpinama jų reklama, o generalinių direktorių pavardės buvo įtraukiamos į redakcinę tarybą. Po pirmųjų numerių puslapių arimus su plūgeliais ir kauptukais sukinėjosi patys šiauliškiai, jie kapinėjo ir kasinėjo savo (krašto) kultūrinį podirvį. Vėliau *Varpai* ėmė skambėti garsiau ir plačiau, galingais aidais atsimušdami egzodo skliautuose. Leonas Peleckis-Kaktavičius rinkosi tik klasikus ar pakankamai žinomus pretendentus į juos. O kad *Varpai* skambėtų ne tik ausyse, bet sklistų iš lūpų į lūpas, 1995-aisiais jis įsteigė almanacho literatūrinę premiją. (...)

Vienas iš išskirtinių almanacho signifikantų yra būtent paties Peleckio rengiami interviu su rašytijos luomo personomis (...). Čia vėlekos tenka tarti pagyrimą. (...)

A propos, *Varpų* pristatymo popietėje dalyvavusi literatūrologė ir *Varpų* redakcijos kolegijos narė Viktorija Daujotytė papriekaištavo leidėjui, kad almanache jis yra monopolizavęs interviu žanrą.

Tačiau neįsivaizduoju, kas kitas galėtų ir pajėgtų parašyti tokią svaiginančiai išsamią penkis dešimtmečius rėpiančią apžvalgą apie anglų kalba JAV leidžiamą žurnalą *Lituanus.* Kiek periodikos reikėjo perrausti, kad apžvelgtų ne tik redakcines nuostatas, ne tik išvartytų atskirus numerius, bet netgi suminėtų *Lituanus* puslapiuose spausdintų išeivijos ir Lietuvos rašytojų pavardes. Dargi surinktų gausius žurnalo atbalsius kitose spaudose. Manding tą padaryti tegali literatūros istorikas ir tyrinėtojas Leonas Peleckis-Kaktavičius! (...)

Ričardas ŠILEIKA

Draugas (JAV), šeštadieninis priedas " Menas, literatūra, mokslas",
2005 m. birželio 4 d.

ALGIMANTO BALTAKIO KŪRYBOS VAKARAI

Ketvirtadienį Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijoje miesto visuomenei surengtas poeto Algimanto Baltakio kūrybos vakaras. Dar du vakarai buvo uždari: A. Gricevičiaus saldainių fabrike „Rūta" ir Šiaulių apygardos teisme.

Kartu į Šiaulius atvyko literatūros kritikas, A. Baltakio kūrybos tyrinėtojas Valentinas Sventickas, apžvelgęs poeto kūrybą, išryškinęs jos ypatumus lietuvių literatūros panoramoje. Vakaro organizatorius, „Varpų" almanacho leidėjas ir redaktorius (...) sakė, kad pasikviesti šiuos du literatus paskatino ne tik A. Baltakio 75-metis, bet ir tai, kad jiedu su V. Sventicku yra „Varpų"premijos laureatai.

A. Baltakis visą valandą skaitė įvairiais laikotarpiais parašytus eilėraščius, daugelis iš kurių tapo dainomis. Į gimnaziją susirinkusiems klausytojams buvo įdomu išgirsti ir šmaikščius poeto komentarus apie vieno ar kito eilėraščio at-

siradimo aplinkybes arba kritikų vertinimus.

Klausytojai galėjo įsigyti dvi neseniai išleistas A. Baltakio poezijos knygas „Žvirblių žiemavietė" ir „Pusryčiai dviese".

Surengta poeto išleistų knygų ir „Varpų" almanachų paroda.

Šiaulių kraštas, 2005 m. spalio 8 d.

„VARPŲ" VAKARAI SU ALGIMANTU BALTAKIU

Praėjusią savaitę šiauliečiai galėtų vadinti Algimanto Baltakio savaite: literatūros almanacho „Varpai" redakcijos iniciatyva su poetu surengtas susitikimas UAB „Rūta" bei du autoriniai vakarai – Juliaus Janonio gimnazijoje ir Šiaulių apygardos teismo rūmuose.

Seniausiame Lietuvoje saldainių fabrike apie „Rūtos" dabartį svečiams – poetui A. Baltakiui ir literatūros kritikui Valentinui Sventickui pasakojo direktoriaus pavaduotojas Rimantas Gluodas bei vyriausieji specialistai, prie arbatos puodelio prisiminta ir sena poeto pažintis su „Rūtos" direktoriumi Algirdu Gluodu, daug metų vadovavusiu Jurbarko r. Smalininkų tarybiniam ūkiui-technikumui, kuriame pastoviai buvo laukiami literatūros ir meno meistrai. A. Baltakis pagyrė rūtiečius už tai, kad remia tokį solidų leidinį kaip „Varpai".

Autoriniame vakare, vykusiame J. Janonio gimnazijoje, galėjo dalyvauti ir miesto visuomenė. Salė buvo pilnutėlė. „Visada malonu peržengti gimnazijos, kurioje mokėsi daugybė būsimų rašytojų, kultūros ir meno žmonių, slenkstį. Dar maloniau žinoti, kad ir šiais laikais čia puoselėjamos tradicijos, kurių dėka lemta visam gyvenimui pamėgti knygą, tapti asmenybėmis. Džiaugiuosi galėdamas tokiai auditorijai pristatyti kūrėjus, kurių iš tikrųjų nereikia pristatinėti", - pradėdamas vakarą kalbėjo „Varpų" almanacho vyriausiasis redaktorius (...).

Šis duetas – neatsitiktinis: V. Sventickas – monografinės studijos „Paskui pėsčią paukštį", skirtos A. Baltakio kūrybai, autorius. (...)

V. Sventickas atkreipė dėmesį į unikalų poeto, šiemet pažyminčio dvi reikšmingas sukaktis (pusė amžiaus nuo pirmosios knygos pasirodymo ir

gimimo jubiliejus), bruožą – paprastumą, kurį derėtų vadinti paprastumo stebuklu, atsakė į klausimą, kas buvo lemta A. Baltakiui lietuvių poezijos istorijoje, pasidžiaugė įdomiu reiškiniu – poeto eilėraščiai, virtę dainomis, tinka ir dabartinėms jaunimo grupėms. Analizuodamas neseniai pasirodžiusias poeto knygas, literatūros kritikas pažymėjo: „Pusryčiai dviese" įrodė, kad A. Baltakis yra vienas skaidriausių meilės lyrikų lietuvių poezijoje. O „Žvirblių žiemavietė", kaip ir daugelis poeto knygų, turi savo aiškius centrus". Kritikui atrodo svarbi poeto reakcija į dabartinės masių sąmonės įvairią taršą, cinizmą, peršamą mintį, kad lyg ir nėra tikrų vertybių, pastovių dalykų.

A. Baltakis pasidžiaugė, kad vakaras vyksta J. Janonio gimnazijoje – nuo mažens mėgęs šį poetą, kurio eilėraščių teko mokytis dar smetoninėje pradinėje mokykloje, padėkojo, kad „šiais laikais, kai labai dažnai neteisingai pasielgiam",

Algimantas Baltakis (antras iš kairės) ir Valentinas Sventickas (antras iš dešinės) su „Varpų" redaktoriais ir Šiaulių apygardos teismo pirmininku Boleslovu Kalainiu (dešinėje) prie Kaziui Jankauskui skirtos memorialinės lentos. 2005 m. spalio 6 d.

mokyklos bendruomenė išsaugojo Janonio vardą. Sugrįždamas į pradžių pradžią, poetas prisiminė savo senelį, buvusi daraktorių, labai gerbusį knygą. (...)

Literatūros vakarą Šiaulių apygardos teismo rūmuose pradėjo jų šeimininkas – teismo pirmininkas Boleslovas Kalainis. Jis prisiminė ant pastato prieš metus atidengtą memorialinę lentą, skirtą „Varpų" almanacho redakcijai ir jos pirmajam redaktoriui Kaziui Jankauskui (...). „Savo ir kolegų vardu iš visos širdies sakau: šiandieninio susitikimo labai laukėme. Mums tai savotiškas poezijos pavasaris", - pažymėjo.

Žodį suteikus V. Sventickui, A. Baltakis pajuokavo: „Dabar kalbės mano advokatas". (...)

Buvo daug eilėraščių, komentarų apie jų atsiradimą, literatūrinių anekdotų. A. Baltakį labai pradžiugino teisėjų erudicija, domėjimasis literatūra. Poetui teko atsakinėti į daugybę klausimų, atsakymai buvo šmaikštūs, baltakiški. (...)

„Varpų" vakarų su A. Baltakiu iniciatorius (...) dar perskaitė porą niekur nespausdintų tekstų, gimusių atostogaujant drauge su poetu Nidoje, „Urbo kalne". O prie kavos puodelio visiems labiausiai įsiminė drauge su autoriumi sudainuota „Ilgesio daina". Anot teisėjų, nepaprasta daina, tokia, kurios klausantis ar drauge dainuojant virpuliukai per kūną eina.

Nemunas, 2005 m. spalio 13 d.

„VARPŲ" - JAU DVIDEŠIMT

Dešimtojo „Varpų" numerio proga rašytojas V. Martinkus kalbėjo: „Dešimt numerių – ne šimtas, bet vis dėlto tai labai rimta sukaktis" („Varpai", 1999 (13), p. 262). Jau turint dvigubai daugiau leidinio numerių, sukaktis, be abejo, dar rimtesnė. Be to, numeryje yra medžiagos, susijusios su pirmojo „Varpų" redaktoriaus K. Jankausko šimtmečiu: trys rašytojo apsakymai ir trijų jo buvusių Šiaulių gimnazijos mokinių atsiminimai apie mokytoją. Manau, kad sukakties proga „Varpus" sveikina visi juos skaitantieji, visi į juos rašantieji. Pastarųjų

ratas iš tikrųjų platus. Almanache bendradarbiauja apie 90 poetų, beveik 70 prozininkų, daugiau kaip 20 literatūros tyrinėtojų, nemažai kitų kultūros sričių darbuotojų. „Varpų" dvidešimtojo numerio pasirodymo proga tiktų prisiminti kai kuriuos almanacho raidos momentus.

Per 18 metų almanachas nemažai pasikeitė. Teisus V. Martinkus, sakydamas: „Mūsų akyse jis tvirtėjo savo drabužiu ir turiniu" (*ten pat*). Almanachas didėjo savo apimtimi. Pirmoji „Varpų" atnaujinta knyga buvo 124 puslapių (8,25 sp. l.), o devynioliktoji ir dvidešimtoji – 304 p. (19 sp. l.).

Pamažu almanache atsirado keliolika nuolatinių rubrikų („Mūzos", „Užmiršti vardai", „Pažintis", „Debiutai", „Varpų" svetainė", „Dialogai", „Mokslas. Kritika", „Rašytojo užrašai", „Dienoraščiai", „Atsiminimai", „Šviesa iš gilumos", „Pilnatis", „Prikeltas laikas", „Nacionalinės premijos laureatai" ir kt.).

Tam tikra prasme kito ir almanacho profilis. Iš pradžių jo paantraštė buvo „literatūrinis visuomeninis", vėliau – „literatūrinis publicistinis". Nuo 2000 m. almanachas tapo vien „literatūros" almanachu, t. y. toks, koks jis buvo vokiečių okupacijos metais. Reikia pasakyti, kad almanacho paantraštės ne visada atitiko vyriausiojo redaktoriaus nuostatas. Viename interviu jis teigė, kad atnaujinęs „Varpus" kurį laiką tam tikra prasme buvo priklausomas nuo leidėjo. Leidėjas – Laikraščių ir žurnalų susivienijimo leidykla „Periodika". Jo vadovai reikalavo vienos ar kitos anksčiau nurodytos paantraštės. (...) pirmųjų atnaujintų „Varpų" pabaigoje, metrikoje „Periodikos" vyriausiojo redaktoriaus pavardė įrašyta priverstinai.

Kai kuria prasme keitėsi ir almanacho tikslai, paskirtis. Pirmojo „Varpų" numerio įžangoje pabrėžiama, kad vienas redakcijos tikslų, uždavinių – „atsakyti, kas sudaro Šiaulių kultūros fenomeną, kas ji – Šiaulių kultūra (...)" („Varpai", 1989, p. 3). Orientuojamasi vien į vietinius autorius. „Almanache spausdinami šiauliečių ir iš Šiaulių kilusių rašytojų, poetų, publicistų, mokslininkų literatūros kūriniai, esė, publicistika (...)", - rašoma šio leidinio metrikoje (*ten pat*, p. 124). Leidinio „šiaulietiškumą" rodė ir jo redakcinės kolegijos, kurioje buvo dešimt žmonių, sudėtis. Visi jie – šiauliečiai.

„Varpų" sumanytojas A. J. Greimas, pirmasis jų redaktorius K. Jankauskas

nesižavėjo atnaujinto almanacho pernelyg vienpusiška orientacija į vietinę, „šiaulietišką" problematiką, vien į vietinius autorius. Jie ragino plėsti almanacho ribas. „Varpams" turi rūpėti visos lietuvių literatūros problemos, „Varpai" turi atspindėti visos Lietuvos dabartinę literatūrą", - aiškino K. Jankauskas atnaujintų „Varpų" redaktoriui („Varpai", 2000 (14), p. 243). Šios pastabos „Varpų" leidėjų buvo išgirstos ir suprastos.

Kita vertus, „Varpai" tam tikra prasme lieka nepakitę, pastovūs. Visų pirma – savo tolerancija. „Almanacho išskirtinis bruožas – atvirumas įvairioms kartoms, įvairių literatūrinių krypčių, estetinių ir politinių pažiūrų autoriams, - kalbėjo Just. Marcinkevičius. – Tai mūsų laikais iš tikrųjų didelis laimėjimas, ir aš už tokį glėbį, į kurį telpa įvairūs mūsų kūrėjai" („Varpai", 2001 (15), p. 246). Prozininko J. Mikelinsko teigimu, Lietuvoje kiekvienas laikraštis ir žurnalas, išskyrus „Varpus", yra įsivedęs cenzūrą („Varpai", 2005 (19), p. 299). Almanacho leidėjai nuolat pabrėžia, kad jie kūrybos baruose visada laikysis geranoriškos, vaižgantiškos linijos, jog almanachas visada bus atviras.

(...) Rašantieji ir kalbantieji apie almanachą pažymėjo, kad svarbiausias „Varpų" leidėjų kriterijus – autorių profesionalumas, kūrinių vertingumas. „Galėčiau tik pakartoti, ką jau ne sykį esu sakęs, - teigė V. Sventickas, - almanachas – tikra opozicija galimam provincialumui, į savo puslapius jis surenka puokštę mūsų geriausių kūrėjų (...)" („Varpai", 1999 (13), p. 264). Išsispausdinti „Varpuose" tampa prestižu. Net Just. Marcinkevičius, V. Daujotytė teigė, jog jie didžiuojasi patekę į almanacho puslapius, laikydami tai garbės dalyku.

Ne vienas „Varpų" vertintojas pasidžiaugė, kad almanache orientuojamasi į rimtą literatūrą, pasitikima gyvenimo patikrintomis vertybėmis, nepataikaujama paradiniam avangardui, pramoginei lektūrai, nesižavima abejotinu madingumu, pretenzingais eksperimentais.

Reikėtų paminėti dar vieną „Varpų" bruožą – ryšius su literatūros bendruomene, skaitytojais apskritai. Ryšių ieškoma nuolat, jie plečiami, kai kurie tampa pastovūs. Nuo 1995 m. kiekviena „Varpų" knyga pristatoma Vilniuje, LRS klube, kur kartu įteikiama literatūrinė „Varpų" premija už naujoje almanacho knygoje paskelbtus geriausius prozos, poezijos ir eseistikos kūrinius. LRS

klube nėra organizuojami kitų periodinių kultūros leidinių pristatymai, labai retai jie vyksta ir kitose vietose. „Varpų" literatūriniai vakarai taip pat vyko Kaune, Šiauliuose. Tokia „Varpų" redaktorių akcija prisideda prie almanacho populiarinimo.

Pasigirsta vis daugiau balsų, kad almanachas taptų LRS leidiniu ir eitų bent du kartus per metus. Tai liudija jo populiarumą.

Iš spaudoje pateiktų almanacho aptarimų, aprašymų matyti, kad juose apie „Varpų" ieškojimus ir atradimus kalbėjo apie 40 rašytojų, literatūros tyrinėtojų. Vieni jų dalyvavo vieno, dviejų numerių aptarimuose, kiti – bemaž kiekvieno. „Varpų" aptarimuose girdimi vien geri žodžiai apie almanachą: „puikus", „solidus", „geras", „tvirtas", „įvairiapusiškas", „įvairiabriaunis", „pats geriausias Lietuvoje" leidinys. (...)

Susipažinus su 20-ąja „Varpų" knyga, galima pasakyti, kad ji savo sandara, turiniu, apimtimi panaši į paskutiniuosius numerius. (...) Kalbėdami apie šį naują „Varpų" numerį, galėtume pakartoti tai, kas buvo pasakyta aptariant ankstesnes jų knygas.

(...) Šio numerio pristatymą norėčiau baigti vyriausiosios kartos rašytojo Alf. Bieliausko žodžiais, pasakytais prieš metus devynioliktos knygos aptarimo metu: „Varpai" – leidinys, gerokai besiskiriantis iš kitų. Tai – ne tik labai kultūringas almanachas, gražiai praturtinantis mūsų bendrą kultūros istoriją, kultūrologiją, bet ir labai įdomus reiškinys".

Prof. dr. Bronius PRĖSKIENIS
Nemunas, 2006 m. balandžio 13 d.

TRYS JUBILIEJAI

Paskutinį balandžio penktadienį Lietuvos rašytojų sąjungos klube į dvidešimtojo literatūros almanacho „Varpai" numerio sutiktuves susirinko daugybė klausytojų.

„Šie „Varpai" paženklinti dvigubo jubiliejaus ženklu: dvidešimt ir šimtas,

Prano VASILIAUSKO nuotraukoje: 2006 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatė Renata Šerelytė.

2006 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas Petras Bražėnas (dešinėje).

Prano VASILIAUSKO nuotraukoje: „Rūtos" dovanomis labiausiai džiaugėsi laureatės vaikai.

- kalbėjo literatūros almanacho vyriausiasis redaktorius (...). – Džiaugiamės, kad pirmojo redaktoriaus Kazio Jankausko artėjančio 100-mečio proga pavyko rasti vokiečių okupacijos metais publikuotus apsakymus, už kuriuos prozininkas ir redaktorius buvo nuteistas 25 metams katorgos. Su jais, taip pat su dar vienu karo metais rašytu apsakymu, kurių nerasite rašytojo knygose, supažindiname naujajame „Varpų" numeryje".

(...) Jubiliejinį „Varpų" numerį aptarė Algimantas Baltakis, Mykolas Sluckis ir Vytautas Martinkus.

„Priklausau prie tų, kurie laukia „Varpų". Dar nebuvo atvejo, kad nusivilčiau", - sakė A. Baltakis. Kalbėtojo manymu, „Varpai" ir kita kultūrinė spauda paneigia mitą, kad rašytojai ir inteligentija nesidomi visuomenės aktualijomis. Almanacho puslapiuose paskelbta aštrios publicistikos. Bėda, kad rašytojo žodis nepasiekia kiekvieno, kuriam jis skirtas, nesulaukia didesnio atgarsio. Tačiau kalbėti būtina.

Jei rašytojai nutiltų, būtų blogai. O iš grožinės kūrybos recenzentas išskyrė „Varpų" atrastą Jurgio Jankaus neskelbtą romaną „Niekam nereikalingi". Neeiliné pavadinta esė apie Šiauliuose gyvenantį dizainerį Vilių Puroną.

M. Sluckis pabrėžė, kad almanachas priima po savo sparnu įvairių krypčių ir požiūrių kūrėjus, moka kalbėti atvirai, nuoširdžiai, sąžiningai. Atkreipęs dėmesį į primirštą socialinę literatūros misiją, pasidžiaugė Renatos Šerelytės esė, taiklia ir skaudžia. Kaip nuoširdus, atviras paminėtas pasikalbėjimas su Eugenijumi Ignatavičiumi. M. Sluckis siūlė redakcijai ateityje pasitelkti į talką ir avangardistus, postmodernistus – ne tik skelbti jų kūrybą, bet ir surengti disputą tarp tų, kurie, paisydami moderno reikalavimų, rūpinasi tradicijos išlikimu, ir tų, kurie teigia, kad viskas prasideda nuo jų.

„Dažniausiai „Varpus" išjudina tie, kurie ką nors bando pasakyti apie kūrybą", - kalbėjo V. Martinkus. Jis pažymėjo, kad „Varpai" ir anksčiau buvo dėmesingi platesniam kūrybos plotui, filosofijai, kūrybos psichologijai. Įspūdingais tekstais, kuriuose gausu įžvalgų, užuominų, kaip gimsta kūryba, pavadinti pasikalbėjimai su Rimvydu Šilbajoriu ir One Baliukone, provokuojanti dar neišleistos V. Purono gyvenimo knygos recenzija, profesionalus Petro Bražėno darbas apie Juozo Apučio kūrybą. (...)

Pirmasis atnaujintų „Varpų" numeris ir dabartinis prasideda Justino Marcinkevičiaus poezijos eilutėmis. Poetas prisiminė Atgimimo pradžią, kai sulaukė redaktoriaus telefono skambučio, kviečiančio prisidėti prie „Varpų" atgaivinimo. Jis kalbėjo: „Almanacho reikšmė unikali. „Varpus" vertinu už tai, kad jie pirmieji ėmėsi telkti visuomenę – susiskaldžiusią, išsiblaškiusią. Ir šiandien „Varpai" tai galėtų laikyti savo pagrindine pozicija, savo tikslu. Žiūrėkit, kaip nyksta mūsų akivaizdoje Lietuva. Niekas nežino, kiek išvykusių, emigravusių, kas juos sugrąžins, ar jie apskritai grįš. Sugrąžinti visada sunkiau, negu padėti neišvykti. Almanachui tiktų prie tos temos, kuria jis paskelbė apie savo atgijimą, ir kalba apie šių dienų lietuvį – kas jam atsitiko, kodėl tiek daug bjaurastiės, prievartos, smurto, keršto, pavydo. Nejaugi visa tai slypėjo mumyse, buvo kažkur giliau įvaryta į mus ir dabar atgyja, tartum prasiveržia?"

Poetas pažymėjo, kad „Varpų" skaitytojas almanacho puslapiuose tikisi

Prano VASILIAUSKO nuotraukoje: artimiausias vakaro vedėjo Leono Peleckio-Kaktavičiaus kaimynas buvo poetas Justinas Marcinkevičius. 2006 m. balandžio 28 d.

surasti atsakymus į šiuos ir kitus klausimus. „Šiuo atžvilgiu almanacho veiklą, pastangas labai vertinu, dėkoju už jas. Dėkoju už rašytojus, kurių kūryba publikuota šiame ir praėjusiuose „Varpų" numeriuose. Dėkoju visiems, prisidedantiems prie almanacho išleidimo tiek žodžiu, tiek litu", - sakė Just. Marcinkevičius.

Paskelbti 2006 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatai. Jais tapo Petras Bražėnas (literatūros kritika), Renata Šerelytė (esė) ir Onė Baliukonė (poezija). Laureatai apdovanoti diplomais, televizoriais, batais, saldumynų rinkiniais.

A. Baltakis priminė, kad yra ir dar vienas jubiliejus. Pirmasis pasveikinęs sukaktuvininką L. Peleckį-Kaktavičių, jis perskaitė kolegai skirtą eilėraštį. Jubiliatą sveikino LRS pirmininkas Jonas Liniauskas, Lietuvos žurnalistų

„Dar nebuvo atvejo, kad nusivilčiau „Varpais", - kalbėjo Algimantas Baltakis.

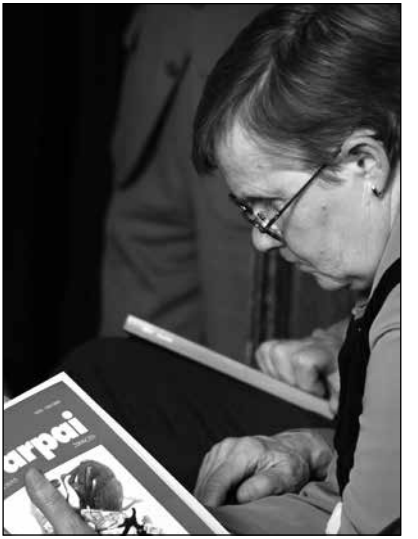

Profesorė Viktorija Daujotytė ir „Varpai". Prano VASILIAUSKO nuotraukos.

draugijos pirmininkė Gražina Petrošienė, savaitraščio „Nemunas" vyriausiasis redaktorius Viktoras Rudžianskas, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos senatoriai, K. Jankausko mokinė Valerija Mockienė, Saulius Sondeckis. Buvo pasakyta daug gražių linkėjimų. Tojį dieną buvo ypatinga ir dėl kitos priežasties – pirmą sykį po 2001 metais patirtos autoavarijos (grįžtant iš „Varpų" vakaro) Leoną į Vilnių atlydėjo jo ištikimoji Silvija.

Bronius TAMOŠAITIS
Literatūra ir menas, 2006 m. gegužės 5 d.

NEBIJOKIME BŪTI DONKICHOTAI

Į šiųmetį „Varpų" vakarą Lietuvos rašytojų sąjungos klube susirinko kaip niekada daug gerbėjų. Jį įspūdingai pradėjo kaunietės pianistė Vir-

ginija Daugirdienė ir smuikininkė Marija Neniškytė, vėliau dar keletą sykių sugrąžinusios dalyvius į muzikos pasaulį.

(...) Dėkodama už įvertinimą, R. Šerelytė sakė į vakarą atsinešusi pirmąjį – 1943 metų „Varpų" tomą. Atkreipė dėmesį į jame išspausdintą puikų „Varpų" sumanytojo Algirdo Juliaus Greimo straipsnį „Cervantes ir jo Don Kichotas". „Nebijokime būti donkichotai", - ragino laureatė. (...)

Nemunas, 2006 m. gegužės 11 d.

JUST. MARCINKEVIČIAUS VIEŠNAGĖ ŠIAULIUOSE

Literatūros almanacho „Varpai" leidėjų kvietimu gegužės 23 d. Šiaulių filharmonijoje lankėsi poetas Justinas Marcinkevičius. Vakarą vedė Leonas Peleckis-Kaktavičius. Valstybinis kamerinis choras „Polifonija" susitikimą pradėjo Jono Tamulionio ir Just. Marcinkevičiaus kūriniu „Namų psalmės". „Polifonija" padainavo 4 kūrinius. Vienas jų – „Kryžių kalnas" – atliktas pirmą kartą; ši daina suskambėjo kompozitoriaus Laimio Vilkončiaus ir „Polifonijos" dėka, dirigavo choro vadovas Gediminas Ramanauskas.

Tarp „Polifonijos" atliekamų dainų poetas atsakinėjo į vakaro vedėjo klausimus, skaitė eilėraščius, kalbėjo apie gyvenimą ir kūrybą. Kelios Just. Marcinkevičiaus mintys: „Žiniasklaida neaprėpia, nepateikia platesnio dabarties, visuomenės gyvenimo vaizdo, daugiausia eksponuojama juoda spalva"; „Gaila, bet taip yra, kad mus supriešino, paverė godžiais, trokštančiais kuo daugiau nugriebti, paimti. Tuo tarpu tikrieji Lietuvos dalykai, esmė tartum užsimiršta, dingsta"; „Ne vieno žmogaus pastangų, jėgų ir ištvermės reikia, kad savo gyvenimą šiek tiek apvalytume". Iš atsakymų apie kūrybą: „Gyvenime yra labai daug poezijos, ir kiekvienas žmogus nešiojasi ją savyje"; „Gyvybė jau pati savaime yra poezija. Ji – daugiaprasmė, daugiareikšmė, neišsemiama. Toks ir eilėraštis. Nežinia, kada, iš kur jis ateina"; „Iš skausmo atsiradęs eilėraštis būna geresnis už džiaugsmingai užgimusį".

Dėkodamas „Polifonijai" poetas prisiminė, kad su šiuo kolektyvu gyvenimas jį suveda trečią kartą, papasakojo, kad iš viso jo tekstais kompozitoriai yra sukūrę

Ričardo DAILIDĖS nuotraukoje: pasibaigus „Varpų" vakarui su Justinu Marcinkevičiumi. Iš kairės: „Varpų" redaktoriai, Justinas Marcinkevičius, „Polifonijos" vadovas Gediminas Ramanauskas. 2006 m. gegužės 23 d.

per 200 dainų, kai kurios vadinamos liaudies dainomis. „Polifonijai" atliekant L. Vilkončiaus dainą „Neturėk kitos žemės", Just. Marcinkevičius susigraudino, žodžiai „Ašara Dievo aky" buvo lemtingi ir salei. Tai buvo jaudinanti akimirka.

Atskiras poeto žodis buvo skirtas „Varpų" almanachui. Just. Marcinkevičius sveikino jo leidėjus su 20-ąja knyga, sakė, jog gerbiąs, skaitąs šį almanachą ir linkįs varpininkams sveikatos, ištvermės, kūrybingumo. „Dvidešimt knygų – tai jau varpų karilionas", - sakė Just. Marcinkevičius, linkėdamas, kad ir ateityje jais grojant skambėtų šviesūs, aukšti ir dori, sąžiningi tonai. O autografams pritrūko šiemetinio „Varpų" numerio, kuriame išspausdinti naujі Just. Marcinkevičiaus eilėraščiai.

Vladas KRIVICKAS

Literatūra ir menas, 2006 m. birželio 2 d.

JUSTINO MARCINKEVIČIAUS ATSIVĖRIMAI ŠIAULIEČIAMS

(...) Kalbėdamas susitikime UAB „Rūta", Just. Marcinkevičius nerimavo: „jaučiu didelę grėsmę lietuvių kalbai. Ypač kai taip lengvabūdiškai mūsų erdvę užkariauja viešieji užrašai anglų kalba. Tas pats ir su popso grupių pavadinimais. O juk niekas taip nesuaugę su žodžiu kaip daina. Ir Eurovizijoje turėtų būti dainuojama savo kalba, o anglų kalbai puikiausiai tiktų švieslentės". Dėl gimtosios kalbos ignoravimo Eurovizijos konkursą poetas pavadino išsigimusiu.

Šiaulių apygardos teismo rūmų pastate (...) iš teismo pirmininko Boleslovo Kalainio poetas išgirdo pasakojimą, kodėl juos vadina varpininkais. „Mums

Svečias ir vakaro vedėjas tarp gėlių.

Justinas Marcinkevičius Šiaulių apygardos teismo teisėjų draugėje.

didelė garbė ir Dievo dovana „Varpų" dėka kasmet susitikti su iškiliausiais Lietuvos kūrėjais", - sveikindamas „patį iškiliausią XX a. mūsų rašytoją", sakė šių rūmų šeimininkas. O Just. Marcinkevičius žmonėms su garbingomis mantijomis pažymėjo, kad, jo požiūriu, po Dievo institucijos teismas esąs pirmoje vietoje. Jis pats prie šių dalykų prisilietęs tik būdamas Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nariu. Jam visada atrodė, kad Dekalogas, arba dešimt Dievo įsakymų, yra tai, ko kiekvienam privalu laikytis, pagrindiniai žmogiškumo įstatymai surašyti toje akmens knygoje, kurią Mozė priėmė ant Sinajaus kalno iš Dievo rankų.

„Norėčiau, kad Žemėje kiekvienas žmogus būtų pats sau teismas ir teisėjas. Kad sugebėtume, būtume pasiruošę vertinti savo poelgius ir darbus. Deja, taip turbūt niekada nebus", - poetas vėl sugrįžo į realybę.

Pagrindinis susitikimas – „Varpų" vakaras su Just. Marcinkevičiumi – įvyko Šiaulių filharmonijoje, kur visi norintieji nepateko.

Vakarui prasidėjus poetas netikėtai prisipažino: „Nors teko skaitytí eilėraščius ir Paryžiuje, ir Berlyne, ir Londone, ir Maskvoje, tokio didelio jaudulio dar lyg ir nesu patyręs. Dėkoju, kad prikėlėt manyje dar gyvą, neužmirštą nervą, kuris šiandien man ir padeda, ir trukdo".

(...) „Nors apie jus kaip kūrėją užrašyta daug ir įdomių tekstų, tačiau turbūt tikrai ne viskas pasakyta apie kūrybos paslaptį, - po gyvenimiškų klausimų vakaro vedėjas nusitaikė į svečio kūrybinę virtuvę. – Kiek suprantu, ji visada šalia, ji – jumyse. Kaip labai nuo jos esate priklausomas? Ką galėtumėte pasakyti apie svarbiausios eilutės, gimstant eilėraščiui, užrašymą? Kas tai – ekspromtas, ilgo mąstymo rezultatas, žodžiai, kurių atsiradimo negalėtumėte paaiškinti?"

Atsakydamas Just. Marcinkevičius kalbėjo: „(...) Nežinia, kada, iš kur jis ateina. Žodis, eilutė ima skambėti, neduoda ramybės, tartum ragina užrašyti. Kartais imi ir paklūsti tam vidiniam imperatyvui, priesakui – ir užrašai vieną eilutę, paskui prie jos dar ir kita atsiranda. O kartais ir nieko neatsiranda". (...)

Valstybinis kamerinis choras „Polifonija" pirmą kartą atliko pagal Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Kryžių kalnas" sukurtą Laimio Vilkončiaus dainą (...). Tas eilėraštis (...) susijęs su „Varpais" – jis pirmą kartą buvo išspausdintas „Varpai-1989" numerio priekyje. (...)

Algimantas SUBAČIUS

Nemunas, 2006 m. birželio 8 d.

ŠIAULIŲ VARPAI: AR JAU APLANKĖTE DAUKANTĄ?

Kad šiemet gali pasirodyti dar vienas „Varpų" almanacho numeris, viešai išsitarta Lietuvos rašytojų sąjungos klube balandžio mėnesį. Tuomet vyriausiasis redaktorius atsargiai prognozavo, kad kilo sumanymas šalia pavasarinio, literatūrai, Lietuvai ir pasauliui skirtojo leidinio priglausti rudeninį numerį, skirtą Šiaulių apskrities kultūrai, menui, istorijai. Belieka pasidžiaugti, kad rugsėjo pradžioje suskambėjo žadėtieji „Šiaulių Varpai".

Leidinio paskirtis tarsi pasako, kad naujajame numeryje nebus nacionalinio ar pasaulinio garso autorių ir kad viskas suksis apie vieną regioną. Todėl vertinant „Varpų" vardą ir galimą riziką tenka paklausti, ar pavyko „Varpų" leidėjams išlaikyti per daugelį metų sukauptą išskirtinį požiūrį į save? Ar naujajame numeryje tokie pat užmojai ir kokybė?

Pavyko. Šiaulių apskritis dėl „Varpų" rudeninių numerių neabejotinai taps patrauklesnė, solidesnė, kultūringesnė. Tikėkimės, kad pirmasis nebus paskutinis, o leidinio krikštatėvis – Šiaulių apskrities viršininkas Alvydas Šedžius paramą ir iniciatyvą būtinai tęs.

O pradedami „Šiaulių Varpai" įanginiu esė „Ar jau aplankėte Daukantą?"Jo pagrindinis leitmotyvas – „nepamirškime kuriančio žmogaus". Jame yra ir tokie žodžiai: „Jei skubi, jei neturi galimybės bent trumpam išsukti iš kelio ar stabtelti, visada nejaukiai jautiesi pravažiuodamas Ušnėnus ar Varnius, Naisius ar Raudėnus, Paragius ar Šarnelę... Net iš šiais visuotinio sumaterialėjimo laikais, ačiū Dievui, dar yra, kas paklausia: „Ar jau aplankėte Daukantą?" Nežinau, kokios profesijos tos dvi mielos moterys, kurių teiravomės kelio į senąjį Papilės parką ir kurios atsisveikindamos tą klausimą uždavė, tačiau buvo akivaizdu, kad joms labai svarbu, jog svečias dėl nežinojimo ar skubėjimo nepadarytų nedovanotinos klaidos, t. y. imtų ir neaplankytų šviesiausios iš šviesiausiųjų jų kalnelyje besiilsinčios asmenybės. Kas gali būti gražesnio už tokius žmones? Nebent – skaitantis žmogus. Pastarajam Šiauliuose net paminklas pastatytas".

Leidinyje – aštuoni skyriai: „Žvilgsnis", „Šalia mūzų", „Tiltai", „Žmonės ir darbai", „Šiaulių aura", „Kūryba", „Ir juokais, ir rimtai".

(...) Poros šimtų puslapių „Šiaulių Varpų" pirmajame viršelyje – nuo Šiaulių grindinio nukopęs „Skaitantis žmogus", ketvirtajame – šiauliečio dailininko-legendos Gerardo Bagdonavičiaus ekslibrisas. (...) Po „Varpų" almanacho vėliava gimęs žurnalas, skirtas Šiaulių apskričiai, nusipelno gražios ateities.

Vaidotas MARTINKĖNAS

Nemunas, 2006 m. rugsėjo 7 d.

NAUJAS „VARPŲ" NUMERIS

Antrą kartą šiais metais suskambėjo „Varpai". (...)

Pirmą viršelį puošia Henriko Orakausko „Skaitantis žmogus". Šiam skulptoriui ne viena eilutė skirta įžanginėje „Šiaulių Varpų" esė. Pora jų: „Kuo dar galėjo Šiauliai praturtėti, jei prieš porą dešimtmečių bent kas nors iš tuometinių vadovų (pavyzdžiui, tie, kurie dabar tituluojami miesto „Garbės piliečiais") būtų pasirūpinęs, kad talentingas menininkas liktų ir kurtų čia? (...) O jūs ar pastebite savuosius orakauskus? Ar Šiaulių valdininkai su visažiniais patarėjais ir ekspertais nebekartoja panašių klaidų?" (...)

Vladas KRIVICKAS
Literatūra ir menas, 2006 m. rugsėjo 8 d.

PAMINĖTOS KAZIO JANKAUSKO 100-OSIOS GIMIMO METINĖS

KAUNE...

2006 m. lapkričio 24 d. Maironio lietuvių literatūros muziejuje paminėtos prozininko, vertėjo, „Varpų" redaktoriaus Kazio Jankausko 100-osios gimimo metinės. Ta proga atidaryta jubiliejinė paroda, kurią parengė muziejininkė Nijolė Raižytė. Parodoje – K. Jankausko knygos, rankraščiai, mašinraščiai, laiškai, fotonuotraukos, senieji, dar rašytojo redaguoti, ir 1989 metais (...) atkurtieji „Varpai", kurių dvidešimtajame numeryje paskelbti K. Jankausko apsakymai „Pirmas ešelonas" ir „Krintąs vanduo", už kuriuos rašytojas buvo nuteistas 25 metams katorgos.

Pastarieji apsakymai parašyti, remiantis rašytojo sesers Janinos, gyvenusios Šiauliuose, tragedija. Minėjime dalyvavęs jos sūnus Kęstutis Brunonas

Zenono BALTRUŠIO nuotraukoje: grupė minėjimo dalyvių ir organizatorių su rašytojo artimaisiais prie parodos stendo.

Vaišvila prisiminė šeimos ištrėmimą į Sibirą: „Sunkvežimiui pajudėjus, mama peržegnojo namą". Jis ir dabar tebestovi Šiauliuose, Rūdės gatvėje.

Pirmąjį K. Jankausko romaną „Jaunystė prie traukinio" išleido „Sakalo" leidykla, kuriai vadovavo Antanas Kniūkšta. Parodoje eksponuotas apsakymų rinkinys „Krito kaštonai" (1959) su dedikacija A. Kniūkštai. Šiame autografe (1972) „Sakalo" vadovą pavadina „nesavanaudišku kultūrininku, modernios lietuvių literatūros leidėju ir ugdytoju".

Pagrindinį pranešimą apie K. Jankausko kūrybinį palikimą perskaitęs rašytojas Petras Venclovas pažymėjo: „Grįžęs iš tremties Kazys Jankauskas mėgino įsijungti į literatūros gyvenimą. Buvę kolegos ilgai nenorėjo bendrauti su rašytoju, grįžusiu iš lagerių. Apie tai savaitraščio „Kalba Vilnius" žurnalistui yra sakęs pats K. Jankauskas: „Kai grįžau iš Kostromos lagerių, laikotarpis nuo 1955 iki 1984 metų buvo tuščias, izoliuotas nuo literatūros. Per visą šitą laikotarpį aš po keliolika kartų į leidyklą siųsdavau tai romaną, tai apsakymų

rinkinį, ir vis atsakydavo: „Silpni kūriniai, nespausdinsime". Pirmoji užmirštu rašytoju susidomėjo literatūros mokslininkė Janina Žėkaitė, šiek tiek vėliau – Albertas Zalatorius. Paties K. Jankausko tvirtinimu, morališkai jį rėmė poetas Eugenijus Matuzevičius".

Tai, kad sovietmečiu K. Jankausko kūryba buvo ignoruojama, liudija ir parodoje rodomas „Vagos" atmestas apysakų ir apsakymų rinkinys „Pusnys", recenzuotas Kazio Ambraso. Pažymėta: „Neišleista 1967 m." Grąžinant K. Jankauską į Rašytojų sąjungą, E. Matuzevičius savo rekomendacijoje rašė: „Su rašytojo K. Jankausko kūryba susipažinau apie 1936-1937 metus. Mano jaunystės metais jis buvo vienas mėgstamiausių rašytojų. Patiko jo romanai „Jaunystė prie traukinio" (1936 m.), „Vieškelyje plytų vežimai" (1938 m.). Kažką bendra rasdavau ir Hamsuno kūryboje. Tai ypač mane žavėjo".

Vakare taip pat dalyvavo ir atsiminimus apie rašytoją pasakojo sūnūs – profesorius Zigmas Jankauskas ir architektas Aleksandras Jankauskas, rašytoja Marija Macijauskienė, buvusi mokinė gydytoja Sofija Dagytė-Diržauskienė, Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Petras Palilionis.

S. Diržauskienė prisiminė, jog rašytojas 1940 metais Šiaulių mergaičių gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą. „Tada atėjo keli nauji mokytojai. Tarp jų ir lietuvių kalbos mokytojas K. Jankauskas. Netrukus sužinojome, jog jis – rašytojas, romano „Jaunystė prie traukinio" autorius, puolėme jį skaityti. Mokytojas buvo lieknas, tiesus, visada tvarkingai apsirengęs, rimto rūstoko veido. Dėstė aiškiai, glaustai".

M. Macijauskienė su pagarba prisiminė K. Jankausko žmoną Aleksandrą, kuri visada stengėsi sudaryti vyrui kuo geresnes kūrybos sąlygas, suprato jo kūrybines ambicijas. Pats rašytojas atsiminimuose užrašė: „Kol vyko tos priverstinės permainos ir gyvenimo padangė niaukėsi, žmona įsikūrė Pakruojo savivaldybės vaistinės vedėja, ketindama savo energija ir veiklumu sudaryti mano kūrybai sąlygas. Ji dirbo vaistinėje, aš skaitinėjau vienkiemyje knygas ir bandžiau rašyti. Gyvenome mes pusė kilometro nuo miestelio, prie vieškelio į Klovainius. Priešais juodavo Ropo dvaro laukai, toliau matėsi miškų masyvai, ir aš kurį laiką jaučiausi kaip gamtos vaikas, atitrūkęs nuo neramaus gyvenimo mieste".

Rašytojo sūnus Aleksandras pasakojo, jog tėvas mėgo sportą, dažnai

juodu su broliu vesdavosi į futbolo, krepšinio varžybas. Sakydavo: „Nesvarbu, kokios rungtynės, bet situacijų būna gerų". Taip pat prisiminė, kaip jų šeima, 1946 metais atvažiavusi į Kauną, apsigyveno viename name su Ieva Simonaityte. Drauge švęsdavo gimtadienius. A. Jankauskas mano, kad tėvas buvo iš tų rašytojų, kurie pirma viską apgalvoja, o paskui atsisėda ir greitai parašo. Jis nesėdėdavo prie rašomojo stalo ir nesikankindavo, kol ką sugalvos. Labiausiai sūnums patikusi tėvo kūryba apie geležinkeliečius, jų gyvenimą. Sako, kad tuose kūriniuose – anų laikų Lietuvos geležinkelio istorija.

P. Palilionis apgailestavo, kad jubiliejaus proga nepasirodė nauja K. Jankausko knyga, prisiminė rašytojo apsilankymus Rašytojų sąjungos Kauno skyriuje. Buvo vaišingas, draugiškas, dėmesingas.

Dvi K. Jankausko noveles išraiškingai perskaitė aktorius Andrius Žiūrauskas, smuiku grojo Chaimas Šusteris. Svečius kalbino ir vakarą vedė muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė.

Nijolė RAIŽYTĖ

... ir VILNIUJE

Lapkričio 27 d. Rašytojų klubas pakvietė į vakarą, skirtą rašytojo, vertėjo Kazio Jankausko 100-osioms gimimo metinėms. Rašytojas V. Martinkus, pradėjęs vakarą, pasidalino prisiminimais ir įžvalgomis apie K. Jankauską. Jo manymu, K. Jankauskas visą gyvenimą buvo genamas įgimto talento, kūrybinis gaivalas lėmė neramų, išbandymų kupiną likimą. Pats rašytojas vartojęs terminą *buvusieji žmonės* – taip įvardindavęs prieškario Lietuvos rašytojus, inteligentus, kurie po represijų negalėjo grįžti į literatūrą ar oficialų kultūrinį gyvenimą.

Rašytojas P. Palilionis, kuriam teko nemažai bendrauti su K. Jankausku, paliudijo, kad K. Jankauskui skaudžiau nei lageris buvo grįžimas į tarybinę Lietuvą, kur teko susitaikyti su tremtimi iš literatūros, kuri tęsėsi iki Atgimimo. Tokią padėtį rašytojas priėmė labai sunkiai, tačiau jokie išbandymai negalėjo palaužti itin valingos, kietos asmenybės – jo stoiška laikysena visų gyvenimo negandų atžvilgiu kėlė pagarbą visiems jį pažinojusiems.

Prano VASILIAUSKO nuotraukoje: buvusi mokinė Valerija Mockienė skaito Kazio Jankausko novelės ištrauką. Iš dešinės: Petras Palilionis, Aldona Ruseckaitė, Rimantas Skeivys, Vytautas Martinkus.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė, rašytoja A. Ruseckaitė, dabar sauganti K. Jankausko archyvą, kuriame yra dar neskelbtų dalykų, perskaitė labai gyvą ir žaismingą dviejų talentingų bičiulių, dviejų skirtingo likimo Lietuvos kūrėjų – B. Brazdžionio ir K. Jankausko – laiškų „dialogą".

Rašytojas gyviausias savo kūriniuose, tuo įtikino Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentai V. Gasiliūnas, N. Nekrašiūtė, A. Kleinas (scenos kalbos dėstytoja doc. J. Ušinskaitė) ir pianistas R. Zubovas, jaunatviškai ir jautriai visus susirinkusius perkėlę į kupiną poetinės fantazijos, impresionistinį K. Jankausko kūrybos pasaulį.

Į vakarą atvyko ir būrelis buvusių K. Jankausko mokinių. Jie savo mokytoją prisimena buvus kaip reta laisvos laikysenos, ironišką, originaliai mąstantį – to jis kantriai mokė ir savo auklėtinius. V. Mockienė (tapusi lituaniste savo moky-

tojo pavyzdžio įkvėpta) perskaitė K. Jankausko novelės ištrauką ir papirko salę nuoširdumu.

Literatūrologo R. Skeivio nuomone, K. Jankauskas buvo neeilinio, didelio talento rašytojas, kritikų dažniausiai pristatomas kaip savitas impresionistas. Jo herojai – klajūnai, neramios sielos žmonės, protestuojantys prieš dvasios inerciją, apėmusią to meto Lietuvą. Protestas tampa postūmiu eiti pirmyn, kasdienybėje ir žmonių santykiuose ieškoti to, kas gyvenimą darytų šviesesnį, gražesnį. K. Jankauskas turėjo dar vieną dovaną – skaidrų, paprastą sakinį, įtaigumą, gyvą pagavą. Skaitytojas iškart gali pajusti, kad gamta yra pati poetiškiausia jo kūrybos sfera, jis atskleidė lietuviško peizažo poeziją. R. Skeivys pacitavo prof. V. Kubiliaus laišką, rašytą K. Jankauskui 1984 m., išėjus knygai „Stogas ir žvaigždėtas dangus": „Tik ką perskaičiau Jūsų knygą. Sužavėjo. Pirmiausia autoriaus charakterio tvirtumu. Jokių įskilimų. Toks pat giliai emocingas kalbėjimo tonas, ta pati neišsipildžiusių vilčių melancholija, rudeniškas liūdesys, žmogaus gerumas. Toks pat natūralus sakinio poetiškumas. (...) Tikrai puiki proza, ir gaila, kad taip ilgai ji negalėjo įsilieti ir paveikti mūsų prozininkų orientacijos modernumo link".

Deimantė KAŽUKAUSKAITĖ

LAUREATĖS NAMUOSE STOVĖS NAUJAS TELEVIZORIUS

Nors Lietuvoje rašytojams kasmet įteikiama dešimtys apdovanojimų, Šiauliuose leidžiamo almanacho „Varpai" kasmet skiriama literatūros premija išsiskiria originaliais prizais.

Daugelis rašytojų pavydžiai prisimena laureatus, kurie prieš keletą metų iš šios premijos teikimo ceremonijos išvažiavo naujutėlaičiais dviračiais.

Spalvotas televizorius, odinių batų pora ir saldainių rinkinys – tokia šiųmetės „Varpų" premijos išraiška.

Tuo almanacho leidėjas (...) vakar Lietuvos rašytojų sąjungoje pradžiugino 47 metų rašytoją Birutę Jonuškaitę.

Gedimino BARTUŠKOS nuotraukoje: tik ką paskelbta, kad 35-oja literatūrinės „Varpų" premijos laureate tapo Birutė Jonuškaitė. Čia turbūt labiausiai tiktų toks parašas: tokio diplomo įteikimo dar nebuvo, arba visa laimė, kad Silvija mato... 2007 m. balandžio 26 d.

Dovanos ir laureato diplomas jai atiteko už „Varpuose" paskelbtą apsakymų ciklą „Esminiai pojūčiai".

„B. Jonuškaitė tampa vis geresne rašytoja, pasižyminčia unikaliu jutimininiu pagavumu ir jo žodine išraiška", - laureatę gyrė literatūros tyrinėtoja Viktorija Daujotytė.

„Varpai" įvertino ir klaipėdiečio Gintaro Grajausko bei kauniečio Roberto Keturakio eilėraščius, spausdinamus šiųmečiame almanache.

Jiems skirtų skatinamųjų premijų išraiška – odiniai batai ir saldainių rinkinys.

Ramūnas GERBUTAVIČIUS

Lietuvos rytas, 2007 m. balandžio 27 d.

LEGENDA APIE PRIZININKO BATUS

Iš redaktoriaus užrašų knygutės

R. Keturakis negalėjo atvykti į Vilnių ir jam skirtus prizus išsivežė kolegos kauniečiai. Praėjus daugiau kaip metams, tarp poeto ir almanacho redaktoriaus, susitikusių „Urbo kalne", įvyko maždaug toks pokalbis:

- Batai tiko? Nespaudžia?

- Tai kad... negavau aš batų... – truputį susinepatogines atsakė prizininkas.

- ?

- O saldainiai buvo labai skanūs...

Kol kas nepatikrinta legenda: į redakciją užsukusiam jaunam poetui labai patiko ir tiko ant stalo ar ant palangės dėžutėje gulėję batai, ir jis neatsispyrė pagundai sumainyti juos su savo prakiurėliais. Gal taip ir nebūtų atsitikę, jei kolegos nebūtų geranoriškai raginę: „Tau juk labiau reikia".

Kolega Robertas dėl šito įvykio nieko nekaltina. Jam taipogi atrodo, kad tie batai atsidūrė ten, kur buvo reikalingesni.

DVIDEŠIMTASIS ATNAUJINTŲ „VARPŲ" NUMERIS

(...) Numeryje skelbiamas Viktorijos Daujotytės straipsnis „Kontrapunktiškos minties vėliavininkas", skirtas „Varpų" sumanytojo Algirdo Juliaus Greimo 90-mečiui. Čia – ir paties A. J. Greimo atsiliepimas į lietuvių kalba pasirodžiusį Cervanteso „Don Kichotą", perspausdintas iš „Varpų" (1943, Nr. 1).

Publikuojamas karo metų „Varpuose" išspausdintas režisieriaus Juozo Miltinio straipsnis „Butaforinė pantera su devyniom iltim" ir su juo susijusi (...) esė „Likimo ženklas", kurios pagrindinis herojus – aktorius Donatas Banionis.

Daug geros poezijos. (...)

Naujame „Varpų" numeryje – ir dar niekur nespausdintas Jono Avyžiaus

kūrinys, kurį rašytojo jubiliejaus išvakarėse surado Irena Litvinaitė-Avyžienė. (...)

„Varpai" atskleidžia įdomų dalyką: Pulgio Andriušio ir Aleksio Churgino verstas „Don Kichotas" (tą faktą 1943 metų „Varpuose" pažymi A. J. Greimas) tarybų Lietuvoje buvo spausdinamas kaip vieno vertėjo – A. Churgino – darbas, o Australijoje gyvenęs Pulgis Andriušis, skelbdamas savo darbų sąrašą, taip pat „pamiršdavo" nurodyti kolegos pavardę.

Leidinį puošia Jono Daniliausko ir Juozo Bagdono tapybos darbai.

Literatūra ir menas, 2007 m. balandžio 27 d.

IR PROVINCIJOJE GALI GIMTI GERŲ KNYGŲ

(...) Pradedant šiemetines sutiktuves literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius (...) perskaitė išvakarėse iš JAV gauto žinomo kultūros žmogaus, dailininko Vytauto Osvaldo Virkau laiško ištrauką, kurioje – gan taiklus pastebėjimas: „Ypač pasisekę keturi eilėraščių ciklai, - pranašingi: Viktoro Rudžiansko, Gintaro Grajausko, Roberto Keturakio, Gedimino Kajėno. Visi drąsūs, ypač Kajėnas ir Grajauskas. Abu kalba nauja kalba, na, o ir pats žodis almanachas – pranašysčių knyga". Šiems autoriams ne vienas geras žodis ištartas ir sutiktuvių metu.

„Iš šito almanacho galima būtų parašyti nedidelį darbą, kas vyksta poezijoje. Keli autoriai gali gerai atstovauti suvokiamai naujai tendencijai poezijoje – Rudžianskas, Grajauskas. Įdomu, kad prie jų kažkaip vienu kampu netikėtai artėja Kajėnas, - sakė profesorė Viktorija Daujotytė. – Kai iš almanacho gali tokius dalykus pasakyti, tai yra neblogai".

„Visada džiaugiamės šito leidinio buvimu, jo leidėjų entuziazmu, bet šių metų almanachas yra turtingesnis, turiningesnis, brandesnis, įvairesnis už daugelį ankstesniųjų", - kalbėjo literatūros kritikas, profesorius Petras Bražėnas. Jo nuomone, taip yra ne tik dėl patirties, išmanymo, bet ir todėl, kad redaktorius, rašytojas, leidėjas užsikėlė sau kartelę labai aukštai.

Gedimino BARTUŠKOS nuotraukoje: specialus „Varpų" prizas – Gintarui Grajauskui (dešinėje).

„Pritarčiau Petro Bražėno pasakytoms mintims, kad šiemetinis almanachas, jo visuma, turinys, jo įvairovė yra ypatinga. Didėjantis universalumas, besiplečiantis laukas, aprėpiantis kuo daugiau įvairių kūrėjų – neblėstanti perspektyva, kuri veda ten, kur ir turėtų vesti", - džiaugėsi naujaisiais „Varpais" ir literatūros kritikas, Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiasis redaktorius Valentinas Sventickas. Jis taip pat pažymėjo, kad, skaitydamas „Varpus", pagalvojo, jog jų leidėjams buvo labai sunki užduotis išrinkti laureatą ir prizininkus. Nes labai jau daug gerų autorių.

„Šitame numeryje yra vienas labai netikėtas dalykas, savotiškas blizgutis. Pragyvenau beveik penkiasdešimt metų ir nežinojau jakių", - kalbėjo poetas, savaitraščio „Nemunas" vyriausiasis redaktorius Viktoras Rudžianskas, savo žodžius skirdamas jakių poezijos vertėjui Mindaugui Peleckiui.

Vytautas Martinkus naująjį „Varpų" numerį pavadino tokiu, nuo kurio sunku atsitraukti. Rašytojo ir mokslininko požiūriu, per daugelį metų „Varpai" sukūrė kažkokį ypatingą pasaulį, literatūrinių garsų pasaulį. „O šį pavasarį mano

sąmonėj jie suskambo kaip karilionas, kaip mechanizmas, sujungtas į vienumą ir panardintas į tam tikrą šulinį", - prozininkas netikėtai tapo poetu. Tai, kad „Varpuose" perspausdinta pora straipsnių iš 1943 metų tomo, o šalia jų – su jais susiję tekstai, - ypatinga vertikalė ir sąšauka, tai, kas negali nestebinti ir turėtų būti branginama, kalbėjo V. Martinkus prisimindamas ir „Varpų" atnaujinimo metus. Jis, tuometinis Rašytojų sąjungos pirmininkas, su kolegomis ne sykį pagalvojo, kad kažin kaip tam almanachui seksis, juk Šiauliai vis dėlto gili literatūrinė provincija. Ar pajėgs redaktorius? O ir ar jis reikalingas, juk yra „Pergalė"? Visokių minčių tada kilo. „Galbūt tik Leonas tada buvo tvirtas. Ir dabar, praėjus beveik dviem dešimtmečiams, galiu pasakyti, kas atsitiko. O atsitiko puikus dalykas – Šiauliuose leidžiamame leidinyje skamba tai, kas, mūsų akimis, gal turėjo ar galėjo skambėti Vilniuje ar iš bėdos Kaune. Dar geriau, jei tokie dalykai būtų girdėjęsi Paryžiuje, Sorbonoje. „Varpai" jau skambina, kaip ir dera skambinti šiame postmoderniame pasaulyje", - tvirtino V. Martinkus. (...)

Gintaras JOKŪBĖNAS
www.bernardinai.lt, 2007 m. gegužės 2 d

„VARPAI": DVIGUBAS JUBILIEJUS

Bene labiausiai įsiminė tai, kad tą gražią pavasario popietę Rašytojų sąjungos klube tarp žilagalvių klasikų ir tokių pat literatūros gerbėjų buvo matyti ir jaunų veidų. Dauguma jų vietas rinkosi salės gale, ir tas derinys nuteikė labai optimistiškai.

Pirmąsyk iš Šiaulių atvežta vienu prizu daugiau, ir prizas buvo skirtas ne bet kam, o debiutantei.

(...) Nors pagrindinis vakaro akcentas – „Varpams" – 65-eri, įpusėjus sutiktuvėms nuskambėjo ir kita ne mažiau svarbi mintis: o gal vis dėlto svarbesni tie dvidešimt metų, susiję su almanacho atnaujinimu. (...)

Atsinaujinantį almanachą lydėjo nemažai įdomių įvykių, kaip ir visą tuometį laikotarpį. Bene labiausiai naujiesiems varpininkams įsiminė literatūrinės

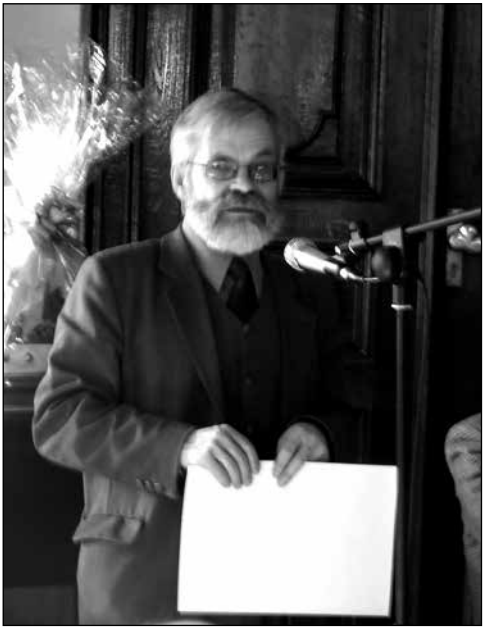

Onos GAIDAMAVIČIŪTĖS nuotraukoje: naujasis „Varpų" laureatas – Vladas Braziūnas.

valandos-susitikimai su rašytojais, kurie dar visai neseniai buvo „juoduosiuose" sąrašuose. Bernardas Brazdžionis, Kazys Bradūnas, Jurgis Jankus tapo pirmaisiais svečiais. Būta daug netikėto, kartais net sunkiai įsivaizduojamo. Štai „Varpų" vakaras su K. Bradūnu ir jo šeima įvyko sąjunginio pavaldumo karinėje gamykloje. Svečius iš JAV lydėjęs tuometis Rašytojų sąjungos sekretorius Valentinas Sventickas buvo liudininkas, kaip aiktelėjo režiminės „Nuklono" gamyklos žmonės, paskelbus, kad tarp jų yra ir „Amerikos balso" korespondentas. Dabar, kai jau beveik niekas mūsų nebestebina, nelengva tokią situaciją suvokti, o tuomet tai buvo ypatingas įvykis. Ypač jaunam tos įmonės direktoriui kitą darbo dieną. Juk buvo dar tik 1989 metai.

Atsinaujinusį almanachą stebėjo, vienas pirmųjų jo skaitytojų buvo ir tuometis Rašytojų sąjungos pirmininkas Vytautas Martinkus. Todėl neatsitiktinai naujausias „Varpų" numeris prasideda jo skaičiuojamais kariliono dūžiais, daug bylojančiu tekstu apie varpus, nulietus iš literatūros.

„Varpų" prizas įteikiamas Rimantui Vanagui.

Dvigubą jubiliejų pažymintį numerį išsamiai aptarė literatūros kritikas Petras Bražėnas.

Atkreipęs dėmesį, kad ir kolegų darbus visada vertina reikliai, kritiškai, profesorius pažymėjo: tai tas atvejis, kai tokiam reiklumui ir kritiškumui demonstruoti beveik nelieka erdvės. Pasaulyje, kuriame tiek daug įdomių knygų, neretai taip atsitinka, jog atvertęs leidinį jį skaitytum nuo pirmojo iki paskutiniojo puslapio. „Varpai-2008 (23)" tapo kaip tik tokia knyga.

- Viskas pasirodė didžiai prasminga, reikalinga, daug kas iš tiesų nauja, kai kas net visai negirdėta, - kalbėjo P. Bražėnas. – Almanachas turi labai aiškią koncepciją. Jame yra visko – ir pagarbos duoklė pirmtakų, ir savo pačių nueitam keliui, ir bandymas pristatyti tuos, kuriuos mažiau pažįstame, ir recepcijos formavimas.

Kritiko tvirtinimu, „Varpai" ne kartą publikavo netikėtus tekstus iš stalčių,

užsilikusius juose dėl vienokių ar kitokių aplinkybių. „Varpuose" – nuolatinis dėmesys naujiems vardams, įvairiems žanrams. Kiekviename numeryje nestinga turiningų, reikšmingų, reikalingų, informatyvių dialogų.

Kalbėdamas apie konkrečias naujausiojo numerio medžiagas, P. Bražėnas sveikino „Varpus", studijų draugės Violetos Palčinskaitės asmenybėje ir kūryboje atradusius naujų, netikėtų, įdomių, net dramatiškų spalvų, o Vytautą Volertą pristačiusius kaip itin įvairiapusę, gražią, daug nuveikusią asmenybę. Į numerio pozityviąją pusę kritikas taip pat įrašė naujausius Liūnės Sutemos eilėraščius, ištrauką iš būsimosios (...) knygos „Jurgis Jankus", almanacho puslapius, susijusius su Mykolo Sluckio „stalčiaus reikalais", Petro Dirgėlos intriguojančias noveles su ryškiais, įsimenančiais paveikslais, Šiaurės Lietuvos poetų Vlado Braziūno, Henriko Algio Čigriejaus, Mykolo Karčiausko eilėraščius – gyvą literatūros pulsą, Rimanto Vanago improvizacijas apie Antaną Baranauską ir Antaną Vienuolį, Kazimiero Barėno preciziškai užrašytus svečio iš tarybų Lietuvos įspūdžius. „Almanachas įdomus nuo pradžios iki galo, - reziumavo kritikas. – Jis tikrai gražiai reprezentuoja mūsų literatūrą, pagarbą praeičiai, kultūros istorijai ir parodo šios dienos pulsą. Ir tai ne tik mano nuomonė: Juozas Aputis, kuris taip pat šiandien čia turėjo kalbėti, prašė perduoti: jis su apetitu perskaitė naująjį „Varpų" numerį ir apgailėjo, kad negali šito pasakyti gyvu žodžiu".

- Tas almanachas – tarsi gražus paukštis, - M. Sluckis savo šneką pradėjo lyg poetas, prisiminė išskrendančiuosius ir pasiliekančiuosius ir vėl sugrįžo prie leidinio. – Almanachas leidžiamas Šiauliuose, bet jo širdis, man rodos, tvaksi Vilniuje. Jis nuo pat pradžių mėgino suartinti labai nutolusius krantus. „Varpų" dėka tie krantai suartėjo. Almanachas rodo literatūros pilnatvę.

Prozos metro teigimu, kada nors ateityje jauniems kritikams bus įdomu, naudojantis šio almanacho medžiaga, analizuoti, ieškoti tai, kas jungia. Įvairius, nepanašius, tarpusavyje net konfliktuojančius kūrėjus. Vien K. Barėno ir J. Jankaus maštabiškas pristatymas ko vertas! Svarbu ir istorijos ryšys su mumis. Taip teigdamas M. Sluckis atkreipė dėmesį į R. Vanago ir P. Dirgėlos tekstus. Ypač pastarajam nepagailėta gerų žodžių: „Didelio romanisto novelės – ne kas kita, kaip maži romanai. Arba vieno romano dvi atžalos. Labai įdomu. Akivaizdus

mokėjimas gracingai pakeisti epochas ir įvairiausių sluoksnių bei priklausomybių žmones. Manau, autorius jas rašydamas jautė nemažą pasitenkinimą".

- Sveikinu, puikus jūsų darbas, - sakė M. Sluckis „Varpų" leidėjams.

(...) Rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas ne tik sveikino varpininkus, linkėdamas ir po 65-erių neišeiti į pensiją, toliau gausti, bet ir juokavo: „Kadangi tokia barzdota redkolegija, suprantu, kodėl Dirgėlą su barzda išspausdino, Braziūną, Vanagą. Bet kaip Čigriejus pro tą redkolegijos sieną praėjo?"

2008 m. literatūrinė „Varpų" premija įteikta poetui Vladui Braziūnui už eilėraščių ciklą „Slaptoji ornitologija: inkilų šventinimas". (...) Naujasis, jau 36-asis, laureatas kalbėjo, jog ilgai nedrįsęs kitiems prisipažinti, kad iš daugelio tekstų jam pačios įdomiausios būna paraštės ir išnašos. Ne taip seniai sužinojęs apie panašų „Varpų" sumanytojo Algirdo Juliaus Greimo prisipažinimą. O „Varpus" V. Braziūnas įsivaizduojąs kaip labai labai gražias literatūros ir kultūros gyvenimo paraštes, iš kurių galima išskaityti daugiau nei iš ilgiausių tekstų.

„Varpų" prizai atiteko prozininkui R. Vanagui, poetui H. A. Čigriejui ir jaunajai poetei bei literatūros kritikei Onutei Gaidamavičiūtei.

Laurynas ŽYMANČIUS
Nemunas, 2008 m. gegužės 8 d.

GYVŲJŲ IR MIRUSIŲJŲ JUNGĖ „VARPUOSE"

Paimkime leidinį ir patikrinkime jo *konceptus* ir sveikatos *receptus.*

Tušu nupiešti Bronislovo Rudžio „Arimai" beveik simboliškai plyti ant pirmo viršelio puslapio. Tik atsitiktinumas, kad man, rašiusiam įvadinę esė šiam almanacho numeriui ir nei jo turinio nežinojusiam, nei jo „drabužio" mačiusiam, tik plėtojusiam šventinio literatūros kariliono Šiauliuose įvaizdį, dailininko arimai primena ne tiek noragus, kiek varpus. Paskutinį viršelį puošia kontrastinga Kazio Varnelio „Kompozicija kvadrate". Taigi viršelis pažįstamas ir kartu naujas, dailininko padirbėta neblogai.

O dabar – apie vidinę dvidešimt trečiosios „Varpų" knygos kompoziciją. Nemanau, kad ji nestokoja „konceptualumo". Mano vaizduotėje visa numerio struktūra yra binarinė. Rašo mums *gyvieji* ir *mirusieji*. Gyvųjų daugiau, jų – geras tuzinas, bet suskaičiavau ar tik ne penketą (ryškesnių) vardų iš Anapilio. Štai tokia, šiek tiek metafizinė „Varpų" autorių jungė, ir ji nesikeičia daug metų. Turinyje dėmesys tradiciškai skirstomas poezijai ir prozai (eseistikai, novelistikai ir net romanistikai), kūrybos laboratorijai (rašytojų laiškams, dienoraščiams, pašnekesiams su autoriais), kitiems menams ir kultūrai, kritikai. (...) Kaip visuomet, almanacho sudarytojas mėgsta medžiagos „blokus": prie tekstų pridedami interviu su jų autoriais arba jų kūrybos vertinimai.

Tiek – apie schemą. (...)

Įžanginėje šio „Varpų" numerio esė esu parašęs, kad jubiliejinis, 65-erių sulaukęs, almanachas yra (ar turėtų likti) *karilionas*, kuriuo literatūrines melodijas nepavargdamas (?) skambina jo vyriausiasis redaktorius. Taip ir yra. Baigdamas sakyčiau, kad perskaitėme tikrai ne eilinį „Varpų" numerį. Ne tik jubiliejinį pagal amžių. Jame esama kelių išskirtinių publikacijų, už kurias jei ne tas, tai kitas skaitytojas redakciją (redaktorių) pasveikins. Sveikinu ir aš, beje, pradėjęs tai daryti dar almanachą teberengiant spaudai, rašydamas minėtą įžangos žodį. (...)

Vytautas MARTINKUS

Literatūra ir menas, 2008 m. gegužės 9 d.

TOMAS VENCLOVA: SUGRĮŽIMAS Į JAUNYSTĖS MIESTĄ

Birželio 12 d. Šiaulių apygardos teisme surengta literatūrinė „Varpų" valanda su Tomu Venclova. Prieš tai svečias lankėsi seniausiame Lietuvoje konditerijos fabrike „Rūta", kur su literatūros almanacho „Varpai" rėmėjais užsimezgė šiltas, nuoširdus pokalbis, plačiau prisimintas jo darbas miesto dramos teatre. Susipažinęs su Chaimo Frenkelio vilos naujomis ekspozici-

Tomas Venclova pasirašo „Rūtos" garbės svečių knygoje.

jomis, daug pasaulio matęs žmogus labai aukštai įvertino „Aušros" muziejaus darbuotojų pastangas.

„Kas galėjo pagalvoti, kad jos didenybė poezija taip tvirtai prigis erdvėje, skirtoje visai kitiems dalykams. O juk viskas prasidėjo nuo memorialinės lentos pirmajam „Varpų" almanacho redaktoriui Kaziui Jankauskui atidengimo ant mūsų teismo rūmų fasado", - pristatydamas svečią kalbėjo Apygardos teismo pirmininkas Boleslovas Kalainis. (...)

Kad tokie susitikimai teismo rūmuose tampa tradicija, pasidžiaugė ir svečią atlydėjęs „Varpų" vyriausiasis redaktorius (...). Kalbėtojas susirinkusiems priminė, kad prieš juos ne tik poetas, eseistas, literatūros tyrinėtojas, publicistas, filosofijos daktaras, profesorius, bet ir buvęs disidentas, Helsinkio grupės narys, žmogus, kuriam prieš trejetą dešimtmečių išvykus iš Lietuvos specialiu Maskvos dekretu buvo atimta SSRS pilietybė, kad Tomas Venclova – devintas asmuo buvusioje Sovietų Sąjungoje, kuriam pritaikyta ši procedūra. Be to, literatūrinės valandos svečias brangus dar ir tuo, kad prieš daugelį metų dirbo teatro literatūrinės dalies vedėju, artimai bendravo su tais, kuriems buvo ne tas

Susitikimo su Tomu Venclova (viduryje) Šiaulių apygardos teismo rūmuose akimirka. Dešinėje - teismo pirmininkas Boleslovas Kalainis. Kairėje - „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Katavičius.

pats, kokia ateitis laukia Lietuvos. Šiauliai buvo paskutinė jo priebėga pasitraukiant į Vakarus.

Pusę susitikimo laiko T. Venclova skyrė naujų eilėraščių skaitymui. (...) Klausimų buvo daug ir įvairių. Į juos T. Venclova atsakinėjo atviraai, įdomiai, kartais ir pašmaikštaudamas. (...)

Giedrius BERŽINIS

Nemunas, 2008 m. birželio 19 d.

ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖS TARYBAI ŠIAULIŲ MIESTO MERUI G. MIKŠIUI

Dėl Algirdo Juliaus GREIMO vardo įamžinimo Šiauliuose

Sorbonos universiteto profesorius Algirdas Julius Greimas (1917-1992) – vienas žinomiausių lietuvių pasaulyje: semiotikos mokyklos kūrėjas, lietuvių mitologijos tyrinėtojas, lingvistas, mąstytojas, eseistas, kritikas. Įvairiose šalyse nemažai jo mokinių ir pasekėjų, jo garbei skiriami mokslininkų darbai. Paties A. J. Greimo mokslo darbai yra išversti į daugelį kalbų. A. J. Greimo vardas įamžintas Prancūzijoje (Paryžiuje, Chausee gyvenvietėje yra jo vardo aikštė, ant namo, kuriame gyveno, atidengta memorialinė lenta) ir Lietuvoje (Vilniaus universitete įkurtas A. J. Greimo semiotikos studijų ir tyrimų centras, Vilniuje jo vardu pavadinta gatvė, Kupiškyje ant namo, kuriame gyveno, atidengta memorialinė lenta, A. J. Greimo vardą ruošiamasi įamžinti Kaune).

A. J. Greimas susijęs ir su Šiauliais. 1927-31 metais gyveno Šiauliuose ir lankė Berniukų gimnaziją. Čia gimė pirmieji literatūriniai bandymai. Po studijų Grenoblio universitete 1940-44 metais dirbo Mergaičių gimnazijoje, dėstė Prekybos institute.

„Šiauliai buvo vienintelis miestas Lietuvoje, turėjęs savo veidą, savo inteligentiją, savo kultūrinį gyvenimą, originalų darbininkų judėjimą, miesto savivaldybę, kuri vienintelė gal Lietuvoje jautėsi iš tiesų savivaldybė. (...) Tai – miestas, kuris turi savo didelius žmones ir savo mitologiją", - tai ištrauka iš A. J. Greimo prisiminimų apie prieškarinius Šiaulius.

Vokiečių okupacijos metais A. J. Greimas kartu su rašytojais K. Jankausku, O. Lukauskaite, A. Šešplaukiu-Tyruoliu, J. Marcinkum-Tauroniu priklausė Šiaulių kultūrininkų būreliui, dalyvavo Šiaulių apygardos Meno ir mokslo centro darbe. Buvo vienas literatūros almanacho „Varpai" leidimo iniciatorių ir organizatorių. Pirmuosiuose „Varpuose" paskelbtos publikacijos – pirmosios jo kūrybinėje biografijoje. Pasaulyje plačiai žinomose enciklopedijose rašant apie A. J. Greimą visada pažymimi ir Šiaulių „Varpai". Atgimimo metais A.

J. Greimas pritarė, kad reikia atnaujinti „Varpų" leidimą, atsiuntė iš Paryžiaus atsiminimus apie Šiaulius, kurie išspausdinti „Varpai-1990 (4)".

A. J. Greimo gyvenimo periodas Šiauliuose reikšmingas, todėl būtina įamžinti jo vardą mūsų mieste. Siūlau: A. J. Greimo vardu pavadinti gatvę, jo vardą suteikti skverui šalia savivaldybės arba Kaštonų alėjai, artimiausiai gimnazijos, kur dėstė A. J. Greimas, kaimynei, o ant Didždvario gimnazijos pastato atidengti memorialinę lentą.

A. J. Greimo įamžinimu pasaulyje rūpinasi Tarptautinė semiotikos asociacija, kurios prezidentas – Helsinkio universiteto prof. Eero Tarasti yra A. J. Greimo mokinys. Vienas iš talkininkų – prof. Karolis Rimtautas Kašponis yra parengęs dokumentinę parodą apie A. J. Greimą, kuri eksponuota Paryžiaus, Helsinkio, Vilniaus universitetuose, Lietuvos ambasadoje Maskvoje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, Lietuvos technikos bibliotekoje. Parodos autorius pasiruošęs artimiausiu metu šią parodą eksponuoti ir Šiauliuose, reikia tik tam pritarti ir nuspręsti, kur geriausia tai padaryti.

„Varpų" vyr. redaktorius
2008 09 15

ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS GATVIŲ BEI VISUOMENINIŲ OBJEKTŲ PAVADINIMŲ PARINKIMO KOMISIJA

2008 10 17 Nr.7
Literatūros almanacho „Varpai"
vyriausiajam redaktoriui

DĖL ALGIRDO JULIAUS GREIMO VARDO ĮAMŽINIMO ŠIAULIUOSE

Gatvių bei visuomeninių objektų pavadinimų parinkimo komisija 2008 m. spalio 16 d. posėdyje apsvarstė Jūsų pasiūlymą dėl A. J. Greimo atminimo įamžinimo Šiauliuose.

Komisija pritaria Jūsų pasiūlymui įrengti A. J. Greimo atminimo įamžinimo

lentą prie Didždvario gimnazijos pastato fasado ir siūlo lentos įrengimą įrašyti į Šiaulių miesto savivaldybės nekilnojamojo kultūros paveldo objektų 2009 m. tvarkymo planą (kuruoja Savivaldybės administracijos Architektūros ir urbanistikos skyriaus Paveldosaugos poskyris).

Komisijos pirmininkas
Gintautas Mikučiauskas

NAUJI „VARPAI"

Jonas KONTRIMAS

Prieš dvidešimt metų atnaujintas „Varpų" leidimas tapo nebe literatūros, o kultūros reiškiniu. Jau susiformavo tradicija, kad „Varpų" sutiktuvės Vilniuje, Rašytojų klube bus išskirtinė popietė, - renginį ves pats vyr. redaktorius (...), pirmoje eilėje sėdės red. kolegija ir Rašytojų sąjungos galvos, kitose – buvę ir būsimi „Varpų" laureatai, „autoriniai honorarai" bus dalijami salėje ir bus matomi, apčiuopiami, materialūs...

Tai ką ir kam šiandien skambina „Varpai"? Nuo pirmųjų puslapių girdisi senųjų „Varpų" aidas – Vinco Mykolaičio-Putino eilėraščių, publikuotų antrame „Varpų" numeryje 1944 m., skaidrus ir graudus skambesys. Iš tų pačių metų ataidi ir Vydūnas, jį palydi Vacys Bagdonavičius – „Ar pavyks išgirsti Vydūno balsą?" Matyt, kad dar ilgai ne, kol Vydūnas bus aktualizuojamas „Playboy" žurnale ir nebus jokių vidinių visuomenės nuostatų nebarstyti perlų kiaulėms. Bet pažvelkime, kuo be istorinių aidų dar turtingas „Varpų" gaudesys.

„Kad jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo „Varpų"!" Tokiu monsinjoro Kazimiero Vasiliausko šūkiu prasideda kasmetinis literatūros almanachas „Varpai".

„Varpų" niekuomet nesumaišysi su kitu leidiniu, jie tokie saviti, ypatingi. Tikri ir labai lietuviški, išsaugantys savo tapatybę. Almanachas visiems, kurie

skaito. Ir jauniems, ir turintiems didesnės patirties gyvenime.

Profesorės V. Daujotytės esė „Ką įžvelgiame tūkstantmetės Lietuvos moterų likimuose?" Taigi – ir prieš 900 metų Lietuvoje skambėjo moterų dainos ir giesmės. Nuo viduramžiškosios karalienės Mortos, kunigaikštienės Birutės iki pirmojo Lietuvos moterų suvažiavimo prieš šimtą metų. Ir visiškai greta tuomet atrodo pasaulinio garso mokslininkė Marija Alseikaitė-Gimbutienė. Šie ir kiti moterų vardai, kurie tikrai ne visiems (deja) žinomi, paminėti. Visu šimtu procentų sutinku su profesore, kuri teigia: „Lyg ir priartėjo laikas, kai būtų galima rašyti Lietuvos moterų sąmoningumo istoriją. Šimtmetis po pirmojo Lietuvos moterų suvažiavimo mums tarsi duoda tokį ženklą", bet kas tai padarys? Tikriausiai turėtų ta pati Moteris.

Publicisto, poeto, vertėjo Tomo Venclovos prisiminimai ir įspūdžiai iš 1977-ųjų susitikimų su Czeslawu Miłoszu. (...) „Dabar sunku prisiminti, apie ką tada kalbėdavome – kartais valandomis. (...) Man buvo įvykis ir svarbi gyvenimo dalis, tačiau bendrauti su žmogumi, kuris savo asmenybe, talentu, o ir patirtimi gerokai lenkia tave, yra ne tik dovana, bet ir sunkumas". Esė būtina sąlyga – autoriaus įtaiga. Ji čia yra.

(...) Skiltyje „Literatūrinis palikimas" spausdinamas E. Mieželaičio eilėraščių ciklas „Balnoja apokalipsė žirgus". Įdomi šios publikacijos pabaigoje pateikta E. Mieželaičio ranka rašyta pastaba: „Aš dėkingas „Varpų" redakcijai, prikėlusiai mane naujam gyvenimui". „Varpai" taip pamini poeto devyniasdešimtmetį.

Bene išskirtiniausia almanacho publikacija – Jurgio Jankaus romano „Niekam nereikalingi" tęsinys. „Varpams" suteikta išimtinė teisė spausdinti šį kūrinį. (...)

Jono Mikelinsko eseistinė apysaka „Klėtelė prie kapelių, arba Dinozauro ausyje" turėtų patikti šio autoriaus gerbėjams. Pagrindinė tema, kas dažna šio rašytojo kūryboje, - žmogus, kuris ir stengiasi juo išlikti. (...)

„Varpų" svetainėje – pokalbis-interviu su prozininke, dramaturge, kritike, vertėja Aušra Marija Sluckaite-Jurašiene. Pokalbis jaukus ir šiltas, rodos, jie abu, - Marija Sluckaitė ir Leonas Peleckis-Kaktavičius sėdi jaukiame kambaryje, patogiuose krėsluose ir kalbasi apie tai, kaip buvo, kas buvo, ar iš tiesų buvo. (...)

„Dialoguose" – pokalbis „Padangę raižo sakalai, žemę – kirminai", - į literatūros kritiko Alfredo Guščiaus klausimus atsako rašytojas Jonas Užurka. Tai – žmogus, pasiryžęs įgyvendinti savo literatūrinį kūrybinį projektą „Lietuvos istorija romanuose". (...)

Skirsnyje „Dialogai" almanacho vyriausiasis redaktorius kalbina Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorę, rašytoją Aldoną Ruseckaitę. Ji – ilgametė Lietuvos muziejų ekspertų komisijos narė ir Lietuvos muziejų asociacijos valdybos narė, savo autoritetu prisidėjo, kad Vilniaus universitete atsirastų muziejininkystės studijos. Ji taip pat viena pirmųjų tarptautinės muziejininkų asociacijos ICOMOS narių, aktyviai siekusi, kad Lietuvių literatūros muziejus, įsikūręs Maironio namuose, būtų pervadintas į Maironio lietuvių literatūros muziejų. Pažįstanti visas muziejaus grandis, perėjusi visas pakopas, pradėjusi nuo jaunesniosios mokslinės bendradarbės, dabar jau daugiau nei du dešimtmečius ir muziejaus vadovė, tikra muziejininkė Aldona Ruseckaitė pasakoja apie savo mylimą darbą ir ne tik.

(...)

Taigi, nepaisant Lietuvoje siaučiančios krizės, nepaisant rietenų Seime, nepaisant artėjančių Lietuvos prezidento rinkimų, naujas literatūrinio almanacho „Varpai" numeris tikrai neskelbia dvasinės krizės.

RAŠYTOJAI.LT – Literatūros Kultūros Platforma,
2009 m. balandžio 20 d.

RAŠYTOJŲ SĄJUNGOJE – PREMIJOS BATAIS IR SALDAINIAIS

2009 04 23 17:23
Dina SERGIJENKO
Alfa.lt

Rašytojų klube ketvirtadienio popietę skambėjo muzika, džiugiai nusiteikę būreliuose šnekučiavosi rašytojai, išsipuščiusios damos taisėsi skrybėles,

kažką rašėsi mažose užrašų knygelėse ir kalbėjosi apie literatūrą. Taip prasidėjo „Varpų" almanacho 20-metis ir „Varpų" literatūrinių premijų įteikimas.

(...) Vyresnioji rašytojų karta juokauja, kad šie apdovanojimai ir pats almanachas – susitikimų vieta. „Vartydamas tą almanachą pabūni ir pabendrauji su savo kolegomis – pažįstamais ir nepažįstamais. Tegu jie skamba, „Varpai"!" – sveikinimo žodį tarė „Varpų" almanacho redakcinės kolegijos narys Vytautas Martinkus.

Tuo tarpu rašytojas Algimantas Baltakis juokavo, kad jam „Varpai" yra mieli jau vien todėl, kad iš jų jis yra gavęs televizorių, saldainių ir batus. Būtent taip apdovanojami „Varpų" literatūrinės premijos laureatai ir prizininkai. (...)

Almanachą ir jo redakciją jubiliejaus proga pasveikino ir Rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas: „Labai džiugu šioj salėje sulaukti „Varpų". Kodėl? Nes tai visada būna staigmena. Ir šiandien tikrai nejaučiu, kad yra sunkmetis. Šiandien – šventė".

„Varpų" literatūrinės premijos laureatu tapo filosofas Vacys Bagdonavičius. Laureatais „Varpų" almanacho redaktorius (...) linkėjo tapti ir prizininkams Gasprui Aleksai, Jonui Užurkai, Alfredui Guščiui.

ATNAUJINTIEMS „VARPAMS" – 20 METŲ

„Varpų" vakare – ir platesnis žvilgsnis: apie recesiją Lietuvoje, apie tai, kad kultūra taptų prioritetu

Onutė GAIDAMAVIČIŪTĖ

Praėjusį penktadienį (2009 04 23) Rašytojų sąjungos klube įvykęs „Varpų" vakaras prasidėjo pianistės Virginijos Daugirdienės ir smuikininkės Mildos Kasperavičiūtės atliekamu muzikiniu kūriniu.

- „Varpų" vakarų metu muzika skamba tik per ypatingas sukaktis, - sakė

Vakaro pradžioje ir pabaigoje skambėjo pianistės Virginijos Daugirdienės ir smuikininkės Mildos Kasperavičiūtės atliekama muzika.

Du profesoriai. 2009 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas filosofas Vacys Bagdonavičius (kairėje) su kurso draugu literatūrologu Petru Bražėnu. 2009 m. balandžio 23 d.

Keturi klasikai ir „Varpai" (iš kairės) – Jonas Mikelinskas, Algimantas Baltakis, Mykolas Sluckis, Vytautas Martinkus.

Literatūros kritikui Alfredui Guščiui, tarusiam svarų žodį, dar kartą teko sugrįžti, paskelbus „Varpų" prizininko pavardę.

literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius (...). – Svarbiausioji iš jų – atnaujintų „Varpų" dvidešimtmetis. Antroji proga daugiau pramoginė – sukanka 15 metų, kai toje pat salėje pirmą kartą įteiktos literatūrinės „Varpų" premijos.

Šiek tiek statistikos. Per tuos du dešimtmečius pavyko išleisti 22 „Varpų" tomus. Savo kūrybą atnaujinto almanacho puslapiuose skelbė per 100 poetų, apie 80 prozininkų, 30 literatūros tyrinėtojų, kultūrologų. Kasmet „Varpuose" debiutuoja 2-3 jaunieji kūrėjai. Literatūrinės „Varpų" premijos laureatais paskelbti 36 rašytojai. Redaktorius pateikė ir dar vieną skaičių: nuo 1989-ųjų Šiauliuose surengta 18 literatūrinių „Varpų" valandų. O šiemet planuojama atidengti Šiauliuose memorialinę lentą „Varpų" sumanytojui Algirdui Juliui Greimui. Ten, kur būsimasis Sorbonos universiteto profesorius 1940-1944 m. mokytojavo – ant Didždvario gimnazijos pastato. Tai turėtų įvykti pirmąją spalio savaitę.

Pirmąjį žodį šįkart tarė Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas:

- Džiugu šioje salėje sulaukti „Varpų". Dėl to, kad visada yra intriga. Pavyzdžiui, šiandien kieme pasigavau Sventicką, klausiu – gal tu šiemet batus laimėjai. Ne, sako, aš jau turiu „Varpų" batus...

J. Liniausko žodžiais, „Varpai" turi istorinę atmintį. Jų yra daug. Jų skambėjimas užkabina vis naujus autorius, vis naujus laureatus. Jis sklinda po visą Lietuvą. Dėkodamas „Varpų" leidėjams ir jų rėmėjams pirmininkas pasakė retą šiems laikams sakinį: „Atvažiavus „Varpams", tikrai nejaučiu, kad yra sunkmetis. Šiandien yra šventė. Šiandien yra gerai – skamba „Varpai".

Naujausiąjį almanacho numerį aptarė ir šių „Varpų" debiutantas, literatūros kritikas Alfredas Guščius, pradėjęs savo prakalbą gan poetiškai:

- Tikriausiai ne vienam iš mūsų yra tekę pakliūti į verpetą. Ramiai maudaisi ir netikėtai pajunti, kad kažkokia jėga traukia link savęs. Išsigąsti, puoli į paniką, apsidžiaugi laimingai pasiekęs krantą. Taip ir aš noriu palyginti save su „Varpais"...

(...)

Ir „Varpų" redaktorei Silvijai Peleckienei šiandien šventė.

Algimanto Baltakio teigimu, nors ypač daug tekstų skirta tradicijai, praeičiai, labiausiai su šiandiena susijęs Vydūno straipsnis – apie karą, apie žmogaus dvasios krizę. Poetui regisi, kad almanachas galėtų dažniau atsigręžti į skaudžius dalykus. Jis taip pat pagyrė su Šiauliais susijusias publikacijas, sakė, jog ir ateityje reikėtų pagalvoti, kas Šiauliuose gali būti įdomu visai Lietuvai.

Valentinas Sventickas pirmiausia atkreipė dėmesį į K. Platelio eilėraščių pluoštą. Štai koks įdomus kritiko palyginimas: „Tai yra eilėraščiai, labai originaliai pasinaudojantys mokslinio pranešimo poetika". Kalbėtojas „Varpus" vadino leidiniu, kurio atramos – studijinės. Pagyręs almanachą, tribūną išnaudojo ne mažiau svarbiam dalykui – perskaitė tekstą, kuris „nesipyksta su „Varpų" skleidžiama dvasia": „Recesija – atsitraukimas. Šis žodis turi bent tris reikšmes. Pirmoji siejama su ekonomika ir reiškia gamybos smukimą arba jos augimo lėtėjimą. Antra siejama su kalbotyra. Tai – kalbos formų nykimas, traukimasis arba stūmimas iš vartosenos. Trečia reikšmė – iš biologijos, apibrėžti tokį reiškinį: vieno geno veikimą stelbia kitas dominuojantis genas.

Norėčiau, kad valdžios genai nesunaikintų tautos kultūros genų. Jeigu taip atsitiktų, mus ištiktų Lietuvos valstybės recesija, apimanti visas tris reikšmes".

Pagerbdamas „Varpų" almanacho leidėją L. Peleckį-Kaktavičių, Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos prezidentas V. Sventickas apdovanojo jį rašikliu auksine plunksna.

- Almanachas jau yra svarbus mūsų literatūrinio gyvenimo reiškinys, - reziumavo profesorius Petras Bražėnas.

Vytautas Martinkus pažymėjo, jog kiekvienas „Varpų" numeris jam yra mielas, nes juose sutinki net keliasdešimt autorių.

2009 m. „Varpų" literatūrinės premijos laureatu paskelbtas filosofas V. Bagdonavičius. Jam įteiktas diplomas, spalvoto vaizdo televizorius, „Sabalin" bendrovės batai ir generalinio rėmėjo – „Rūtos" – saldainių rinkiniai. Dėkodamas už įvertinimą profesorius kalbėjo: „Jį priimu kaip Vydūno aktualumo suvokimo įvertinimą. Labai norisi, kad tas Vydūno balsas būtų išgirstas. Atrodo, vilčių yra. Išklausius Jo ekscelencijos Valdo Adamkaus kalbą, irgi girdisi tos pačios idėjos. Prezidentas turi visas galias, kad moralės būtų daugiau. Lyg aidu pakartotą Vydūną turėtų išgirsti tos jėgos, nuo kurių mūsų valstybėje labai daug priklauso. Ir kad kultūra taptų prioritetu. O kai kultūra taps prioritetu, tai ir daugelis problemų nebus tokios slegiančios".

„Varpų" prizininkais tapo poetas Gasparas Aleksa, prozininkas Jonas Užurka ir literatūros kritikas Alfredas Guščius.

Literatūra ir menas, 2009 m. gegužės 1 d.
Autorės nuotraukos.

„VARPŲ" VERPETAI

Alfredas GUŠČIUS

Tikriausiai ne vienam iš mūsų yra tekę pakliūti į slaptingą verpetą. Maudaisi sau ramiai, teškeniesi, ir staiga tave kažkokia jėga pradeda traukti gelmėn.

Išsigąsti, apninka panika, imi kapanotis, ir, jei pavyksta, pasieki krantą. Analogiškai mane įtraukė (...) almanachas „Varpai", tiktai, suprantama, šiuo atveju nebeteko išsigąsti. Verpetai, kuriuos skleidžia „Varpai" ir kurie traukia savęsp, sklinda iš almanacho atkūrėjo ir vyriausiojo redaktoriaus asmenybės. Pagrindinė jo ypatybė, įsitikinau, yra tolerancija. Šis redaktorius nestato išankstinių barjerų būsimiems autoriams, jam ne itin svarbu, ar tu didelis, ar mažas, ar novatorius, ar konservatorius – „Varpai" sujungia visus.

Pernai Vytautas Martinkus, sveikindamas „Varpus" su 65-uoju gimtadieniu, metaforiškai lygino juos su Viktoro Kuprevičiaus karilionu. „Varpai, nulieti iš literatūros. Ar reikia stebėtis, kad jie nuaidėjo Šiauliuose? Tikrai ne", - rašė V. Martinkus. Ir dar vieną prasmingą dalyką šis redkolegijos narys padarė: paneigė skrajojantį posakį, kad „pabūklams griaudžiant, Mūzos tyli". „Varpai" gimė ir prabilo karo metu, tad yra maksimaliai dvasiškai užgrūdinti. Norisi tikėti, kad jie nenutils nei krizių, nei perteklių metais. Jeigu didelį, solidų leidinį sugebama redaguoti net atsidūrus fizinėje bejėgystėje – ligoninėje (vyriausiasis redaktorius ir jo talkininkė žmona buvo patekę į sunkią autoavariją), galima manyti, kad redaktoriui ir jo komandai padeda ne tik šaunūs mecenatai, bet ir Dievo Apvaizda. O su jos globa galima toli nueiti ir daug nuveikti.

O kalbant apie atnaujinto almanacho dvidešimtmetį pažymintį 24-ąjį numerį, irgi galima būtų pasakyti nemaža gražių žodžių. Pagirtinas tinkamai panaudotas spausdinamos medžiagos retrospektyvinis / istorinis žvilgsnis, pavadintas „senųjų „Varpų" skambesiu" – tai V. Mykolaičio-Putino iš antrojo „Varpų" numerio perspausdinti eilėraščiai, Vydūno straipsnis „Didžioji žmonijos valanda". Dviejų atskambių pakanka, nors gal nebūtų pakenkę dar pora. Vydūnas smarkiai judino savo meto visuomenę, o kaip šiandien girdimas jo balsas, jo idėjų varpas? Apie tai – polemiškas Vacio Bagdonavičiaus straipsnis „Ar pavyks išgirsti Vydūno balsą?" (...)

Jubiliejinio numerio idėjiniam sumanymui gražiai atitaria ir Viktorijos Daujotytės esė „Ką įžvelgiame tūkstantmetės Lietuvos moterų likimuose?", vyriausiojo redaktoriaus dialogas su Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejaus

direktore rašytoja Aldona Ruseckaitė, kuriame faktografiją pagyvina Maironio, B. Brazdžionio dvasia. Sakyčiau, kad prie to sumanymo subtiliai prisideda ir „Varpų" svetainė, kurioje svečiuojasi Aušra Sluckaitė-Jurašienė. Kaip ir kiti rašytojai, prakalbinti vyriausiojo redaktoriaus, A. Sluckaitė-Jurašienė plačiai ir giliai atsiveria. Bet to dar negana – po pokalbio seka įspūdingas „epistolinis palikimas" – žymių mūsų kūrėjų laiškai, parašyti svetainės viešniai, kaip buvusiai gabiai, tolerantiškai Grožinės literatūros leidyklos (vėliau pavadintos „Vaga") redaktorei. Tai – V. Mykolaičio-Putino, J. Baltušio, K. Borutos, J. Grušo, B. Railos, J. Ivanauskaitės, S. Gedos, J. Apučio laiškai.

Ir Tomo Venclovos straipsnis su prisiminimų ženklu – žiupsnis įdomių įspūdžių, faktų apie Czeslawą Miłoszą. Ir Jurgio Jankaus romano tęsinys byloja apie praeitį, ir debiutanto Jono Užurkos romano apie Netimerą ištrauka. Kalbant apie prozą, paminėtina autobiografinė Jono Mikelinsko apysaka „Klėtelė prie kapelių, arba Dinozauro ausyje". Galima tik džiugiai stebėtis, kaip metų našta nesugeba išmušti plunksnos iš šio rašytojo rankos ir prižeminti kūrybinio polėkio. Sėkmingas Laimos Petrauskienės debiutas almanache su apsakymu „Vokietis".

Svari poezijos lentyna, atidengta Putino eilėraščiais. Publikacija „Balnoja Apokalipsė žirgus", manau, dar kartą išryškina Eduardo Mieželaičio talentą, jo virtuoziškai struktūruotos poezijos grožį. „Gal mano nuodėmės ir menkos gal nemenkos / aš noriu likti grynas lyg rasos žvaigždė - / nuneškit mano kūną baltasparnės bangos / kur aš padangėje ištirpsiu kaip kregždė"...

„Šiandien žvelgt į gyvenimą norisi atsakingai - / reikia pagaliau pasirūpinti atsarginėmis dalimis", - tai jau mūsų amžininko balsas: lengva autopašaipa, prozinis potėpis, istorinė ir mitinė digresija, grakščiai gulanti į Kornelijaus Platelio „hegzametrą". Manau, poezijos žinovai suklus ties debiutiniu Ginto Kraptavičiaus „Baltuoju sąsiuviniu", kurį tikriausiai pats autorius apibūdino kaip posterezíją; atkreips dėmesį į Vlado Braziūno proteguojamą „paukštę, mokančią skraidyti aukštielninka", - latvių dizainerę, šokėją, poetę Simoną Orinską, į Inezos Juzefos Janonės „Raudas", Gasparo Aleksos,

Janinos Jovaišaitės eilėraščius. G. Aleksos poetinius ieškojimus, jo kūrybos mįsles aiškina – ir gana kompetentingai – Kęstutis Lenkšas. O kai jau poeto ieškojimai baigėsi, kai padaryta tai, kas padaryta, galima ir pasakyti: „Gimė laiku ir parašė laiku", - taip Valentinas Sventickas apibūdina Algimanto Baltakio knygą „Gimiau pačiu laiku", kurią gražiai palygina su pasvirusia jachta, vėjuotą dieną šauniai skriejančia per marias.

Almanachas stambus, erdvus, atsitiktinių publikacijų nepastebėjau; viskas tikslinga, apgalvota. Net ir kiek abejonių sukėlę Kazimiero Barėno anglų / amerikiečių rašytojų novelių vertimai. Bet juk tikrai pravartu kartkartėmis priminti / parodyti klasikinio apsakymo (Liamo O'Flaerty'o, Franko O'Connoro, Erskine'o Caldwello, Villiamo Saroyano) grožį.

Teatralams (ir ne tik jiems) bus mielas Rimanto Vaitiekūno nostalgiškas rašinys apie neseniai mirusį aktorių Praną Piauloką, o bažnyčios istorikai neabejotinai susidomės Eduardo Budreikos straipsniu apie Šiaulių šv. Petro ir Povilo bažnyčios atstatymo istoriją.

Tad baigti norėtųsi primenant „Varpų" dvasinio mecenato monsinjoro Kazimiero Vasiliausko ištarme: „Kad jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo „Varpų"!" – tai jo testamentinis palinkėjimas, įrašytas epigrafu almanacho posttituliniame puslapyje ir vyriausiojo redaktoriaus bei jo komandos ištikimai vykdomas jau 20 metų.

Literatūra ir menas, 2009 m. gegužės 1 d.

„VARPAI" PAMINĖJO YPATINGĄ SUKAKTĮ

Kęstutis BUKANTIS

„Atvažiavus „Varpams", tikrai nesijaučia, kad yra sunkmetis. Šiandien yra šventė. Šiandien yra gerai – skamba „Varpai", - tą šiltą balandžio pabaigos

popietę Vilniuje, Rašytojų sąjungos klube taip savo sveikinimo žodžius „Varpų" leidėjams užbaigė Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas.

Proga pasitaikė rimta. Dargi ne viena: atnaujintų „Varpų" 20-metis ir 15 metų, kai įteikiamos „Varpų" literatūrinės premijos. Tuo pačiu buvo pristatomas ir naujas, jau 24-tasis „Varpų" tomas.

Naujausiąjį numerį visapusiškai aptarė literatūros kritikas Alfredas Guščius. (...)

Algimantas Baltakis sakė, jog „Varpus" myli ne tik todėl, kad iš jų yra gavęs ir televizorių, ir portfelį, ir batus, ir daug sykių saldainių, bet ir dėl to, kad almanache pasirodė jam ypač svarbus eilėraščių ciklas, taip pat vienintelė gana didelė esė. Sveikindamas „Varpų" leidėjus 20-mečio proga, poetas pažymėjo, kad šiais laikais tai yra jau beveik žygdarbis, „galima žavėtis Leono ir Silvijos pastangomis".

Anot literatūros kritiko Valentino Sventicko, „Varpai" yra leidinys, kurio laisvas turinys, o atramos – studijinės. (...)

- Almanachas jau yra mūsų literatūrinio gyvenimo reiškinys. Ir – svarbus reiškinys", - sakė prof. dr. Petras Bražėnas. Daugiausia komplimentų literatūros kritikas skyrė V. Daujotytei, Tomui Venclovai, V. Sventickui, pokalbiui „Varpų" svetainėje bei tekstui apie Maironio lietuvių literatūros muziejų, Silvijos Peleckienės noveletėms.

Vytautas Martinkus, kalbėdamas apie Ed. Mieželaičiui skirtą publikaciją, kurios pabaigoje išspausdintas poeto rankraščio fragmentas-faksimilė, sakė: „Varpai" ne vieną, taip pat ir šioje salėje sėdintįjį, yra pakylėję, prisiminę sunkiu laiku. Ed. Mieželaitis iš tikrųjų spėjo pajusti „Varpų" dėmesį ir skambesį". Kalbėtojas ilgiau patyrinėjo T. Venclovos tekstą, prisiminė savo susitikimus su Czeslawu Miłoszu. Sakė padaręs atradimą: prieš mėnesį skaitytus „Varpus" vėl paėmęs į rankas vakaro išvakarėse, rado nemažai puslapių, prie kurių iš naujo panoro stabtelti. „Jeigu vienąkart perskaitęs dar ką nors gali vėl pamatyti ir atrasti, tai tikrai yra gerai", - sakė V. Martinkus.

2009 metų „Varpų" literatūrinės premijos laureatu tituluotas filosofas, prof. dr. Vacys Bagdonavičius prisipažino jau seniai skaitąs „Varpus", juos labai

vertinąs, vien patekimas į almanacho puslapius jam atrodė įvykis. O čia dar ir premija... Tą įvertinimą priimąs kaip Vydūno aktualumo suvokimo įvertinimą. Laureatas apdovanotas diplomu, lietuvišku spalvoto vaizdo televizoriumi, „Sabalin" bendrovės batais ir „Rūtos" saldumynų rinkiniais.

„Veliuonoj, iš kur atvažiavau, būtinai paskambinsiu „Varpais", - kalbėjo „Varpų" prizininkas poetas Gasparas Aleksa.

„Varpų" prizininkais tapo ir prozininkas Jonas Užurka bei literatūros kritikas A. Guščius. Jiems atiteko batai ir saldumynai. Ir – vyriausiojo redaktoriaus (...) palinkėjimai ateityje tapti laureatais.

Porą ypatingų sukakčių pažymėjusių „Varpų" garbei Rašytojų sąjungos klube skambėjo ir muzika – kaunietės pianistė Virginija Daugirdienė ir smuikininkė Milda Kasperavičiūtė ir pradėjo, ir pabaigė šį įspūdingą susitikimą.

Nemunas, 2009 m. gegužės 14-20 d.

„VIENYBĖS MEDYJE" – IR VARPININKAI

Pažymint Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį, 2009 m. liepos 6 d. Vilniuje, Vingio parke atidengtas 9 metrų aukščio „Vienybės medis" su iškaltais šimtu iškiliausių tūkstantmečio lietuvių vardų (skulptorius Tadas Gutauskas). Tarp Lietuvos iškiliausių net trys asmenybės ypač artimai susijusios su „Varpais": literatūros almanacho sumanytojas – lingvistas profesorius Algirdas Julius Greimas, buvęs redakcijos kolegijos narys – poetas Bernardas Brazdžionis ir almanacho globėjas – monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Čia – ir šeši pirmųjų „Varpų" autoriai: Jonas Aistis, Vincas Krėvė-Mickevičius, Juozas Miltinis, Vincas Mykolaitis-Putinas, Balys Sruoga, Vydūnas.

S. P.

„VARPAI" – MIRĘS IR VĖL PAKILĘS ALMANACHAS

Vytautas VOLERTAS

Šiais drumzlinais laikais periodinių leidinių Lietuvoje – kaip žuvelių dekoratyviniame tvenkiny. Žibančių, blizgančių, mažų, didelių. Smulkiosios narsto, siuva lyg pakvaišusios, smalsuolių greitai pastebimos. Stambesnės ramiau šliaužioja pakraščiais, patraukdamos tik kantresnių stebėtojų žvilgsnius. Miestuose kioskai žvilga nuo žaibuojančių viršelių, kuriuos atvertus akis degina įmantriausios įvairovės.

Tarp lėčiausių, stambiausių ir mažaėksnių yra žurnalas „Varpai". Tai literatūrinis almanachas, kasmetinis, 300 psl. apimties, miręs ir vėl pakilęs, išeivijoje užtinkamas retai. „Varpai" įsikūrę Šiauliuose. (...) Žurnalas buvo pradėtas leisti 1943 m., tačiau okupacijos jį užgniaužė. Atgijo tik 1989 m., pasklidus laisvės dvelksmui. Taigi šių metų numeris yra jubiliejinis (...).

„Varpai" yra įdomūs ir savo adreso „provincialumu". Leidžiami Šiauliuose, toli nuo mūsų didmiesčių, Vilniaus ir Kauno kultūrinio šurmulio, tačiau redakcinė kolegija – Viktorija Daujotytė, Algirdas Gluodas, Donaldas Kajokas, Vytautas Martinkus, žurnalo turinys ir visa jo nuotaika, išvaizdos nepamirštant, yra rimtai „centristinė". (...) Jubiliejinis numeris turi 304 psl. ir šia savo sukaktimi niekur tuščiai nepasigiria. Pirmasis viršelio puslapis intriguoja J. Plikionytės techniniu ofortu „Ryto erdvė", o ketvirtasis – į ramybės idiliją šaukiančiu J. Daniliausko „Baltu takeliu" (drobė, akrilas).

Žurnalo turinys pradedamas trimis Vinco Mykolaičio-Putino eilėraščiais, spausdintais „Varpuose" 1944 m., antrame žurnalo numery. Toliau – Viktorija Daujotytė, besižvalganti po tūkstantmetės Lietuvos moterų likimus ir štai ką atradusi: „Moterų iškilumo požiūriu stipriausia dabar atrodo dailėtyra ir čia galima tikėtis naujų atradimų."

Tikėdamiesi naujų atradimų, pažvelkime į šioje „Varpų" laidoje publikuojamą beletristiką. Jurgio Jankaus romano „Niekam nereikalingi" tąsa

užima daugiau nei dvidešimt puslapių, Jonas Mikelinskas – keturias dešimtis puslapių. Nemaža vietos skirta airio O'Flaherty ir kitų trijų anglų apsakymų vertimams. Randame Laimos Petrauskienės apsakymą ir Jono Užurkos romano ištrauką. Kukliai, bet maloniai atrodo Silvijos Peleckienės publikacija – devynios noveletės, supoetinta meditacinė proza.

(...) Didokais eilių pluoštais su autorių duomenimis čia prisistato Kornelijus Platelis, Simona Orinska, Eduardas Mieželaitis, Gintaras Kraptavičius, Ineza Juzefa Janonė, Gasparas Aleksa, Janina Jovaišaitė. Taigi prisimenami ir seni klasikai (tegul ir komunistinės rikiuotės), nepamirštami jaunesni.

Gausu eseistinio, kritinio, apžvalginio, prisiminimų pobūdžio darbų. Rasime Tomą Venclovą, Vacį Bagdonavičių ir kitus. Įdomūs rašytojų (Putino, Baltušio, Borutos, Grušo, Railos, Ivanauskaitės, Gedos, Apučio) laiškai Aušrai Marijai Sluckaitei.

Šis almanacho numeris, kaip ir ankstyvesnieji, „Varpus" paverčia tikra lietuvių literatūros gyvenimo klėtimi. Kiti panašaus pobūdžio žurnalai, mažesni ir stambesni, dažnesni ir lėtesni, daugiausia taškosi dabartyje. „Varpai" kaupia dabartinį derlių šalia „pernykščio", saugo jį savo aruoduose ir, atrodo, neskirsto jo pagal nuotaikas ar redakcijos nusiteikimus. Skaitytojai sprendžia, kas yra vertingiau – sostinė ar provincija, „Varpai" ar „Metai", „Nemunas" ar kas nors kita.

Labai įdomus yra ir „Varpų" vyr. redaktorius (...). Rašytojas, literatūros specialistas, meno žmonių stebėtojas ir bičiulis, kantrus darbininkas, net stebėtinai kantrus.

Draugas (JAV), šeštadieninis priedas „Menas, literatūra, mokslas", 2009 m. spalio 3 d.

NEPAVALDŪS LAIKO UŽGAIDOMS „VARPAI"

Loreta JASTRAMSKIENĖ

Kai sienos griūva, susitinka žmonės. Ne šiaip pasibučiuoti ir pašokinėti iš džiaugsmo, bet sukurti ką nors naujo ir gero. Arba atkurti tai, kas buvo gera.

Šį rudenį Europoje aidėjo džiaugsmo salvės dvidešimties metų griuvėsiams – 1989 metais griuvo Berlyno siena. Kartu su ja pakilo ir nematomoj erdvėj išnyko geležinės uždangos, atsivėrė ranka pasiekiami kūrybos toliai. Kaip elgėsi žmonės? Tarptautinis žodis euforija tiksliausiai apibūdina tą būseną.

Išsilaisvinę mes visuomet stipriau jaučiame dvasios buvimą ir kūrybos džiaugsmą. Jis praneša vidaus reikalų, t. y. sielos naujienas. Prieš dvidešimt metų daug kas sužinojo, jog jau gali kurti taip, kaip suvokia pasaulį, ir kad už tai neteks lankytis su pailgintu vizitu kokiame nors Mordovijos lageryje.

Natūralu, kad, pajutę laisvės gaivą kūrėjai, įgavo kitokį kvėpavimą, leidusį atgaivinti prieš okupaciją buvusius leidinius. Šiauliuose gyvenantis rašytojas, žurnalistas Leonas Peleckis-Kaktavičius 1989 metais pasirašė pirmą atkurto literatūros almanacho „Varpai" numerį. Almanachas, leidžiamas nuo 1943-iųjų Šiauliuose, tais metais atbudo po ilgos pertraukos ir dabar, 2009-aisiais, kartu su Berlyno sienos griuvimu šventė du dešimtmečius. Tiek pat redaktoriavimo metų pažymėjo ir atkurto leidinio vyriausiasis redaktorius.

Dvidešimt naujų metų

Jie greit pasibaigs, 2009-ieji. Vakarai ilgi, atšalo. Šildanti plevenančių žvakių liepsna languose ir dirbtinės eglių šviesos gundo pamiršti skubą ir likusius metų darbus, atsiversti „Varpus" ir bėgioti akimis po tekstus.

Kodėl „Varpus"? Ogi labai paprasta suprasti: jie nelinkę graudinti ar dūsauti, neskelbia pavojaus nei aliarmo, o dabar adventas, susikaupimo ir apmąstymų laikas. „Varpai" skamba klasiškai ir darniai įkaitusiame nuo metų pabaigos įvairių garsų chore. Kadaise sumanyti Algirdo Juliaus Greimo, redaguoti prozininko Kazio Jankausko, atgijo su vienintele sąlyga: kad tik netaptų provinciniu leidiniu. Paryžiuje gyvenęs A. J. Greimas ir buvęs redaktorius K. Jankauskas šį darbą patikėjo naujajam redaktoriui, šis ištesėjo duotą žodį: almanachas tapo solidžiu leidiniu, skelbiančiu giliamintį lietuvišką vaizdą ir žodį, kuris nepyksta ir nesikeikia.

Sokrato akim žvelgiantis rašytojas Jonas Mikelinskas eseistinę apysaką „Klėtelė prie kapelių, arba Dinozauras ausyje" pradeda savo sentencija:

„Jeigu nori, kad gyvenimas tau neapkarstų / Ir neprarastų prasmės, / Ieškok Dievo net tada, kai nebesitiki Jį surasti". Kartu su rašytoju galima Jo ieškoti, vienam tai būtų gilesnis, o kai kam – pirmas atradimas.

Poetas Kornelijus Platelis Šešiuose eilėraščiuose apgyvendina nematomą Esantįjį. Po eilėraščių „Nišos" užrašyti skaičiai 2008 02. Vasaris prieš beveik dvejus metus, katedra su Kazimierų septynetu ir vaizdas, kuriame ieškoma ir atrandama. Matau šį vaizdą – iš vidaus, apačios (požemių) ir šalies (aikštės). Su visomis nišomis katedrą. Poeto žodžiai leidžia į ją pažvelgti ir iš viršaus. „Šie žodžiai dar blaškosi / nerasdami, kur nutūpti, paskui / subyra į dulkes". Tokios dulkės – amžinos, be jų nepastatysi nė vienos šventovės. Amžinybės būvis. Nusakyti, kas tai yra, kai nutyla ir išnyksta garsai, keliais žodžiais gali poetas, o proza gyvenantis – tik sustoja ir sekundę virpteli iš nuostabos.

Redaktorius (...) kiekvienam numerio autoriui paliko tinkamiausią jo mintims ir polėkiui vietą. Debiutuojančiam, žymiam, tam, kuris jau toli dausose, ar vaikšto šiandien su plunksna po žemę, nes jau senų seniausiai rašome rašikliais ir kompiuteriais. Rubrikose „Esė", „Mūzos", Literatūrinis palikimas", „Varpų" svetainė", „Dialogai", „Laiko pamokos" ir kitose sudėti tekstai, atveriantys asmenybes.

Yra čia, kaip buvo ir kituose atkurto almanacho numeriuose, „Senųjų „Varpų" skambesys" – juo pradedamas šis almanachas, su poeto Vinco Mykolaičio-Putino eilėmis, išspausdintomis „Varpuose" 1944 metais. Tolesniuose puslapiuose – su Vydūno „Didžiąja žmonijos valanda" iš 1944-ųjų.

Almanacho kūrėjams istorija, net labai tolima Lietuvos praeitis šįkart svarbiausia. Joje galima ieškoti ir turbūt surasti atsakymus į nūdieną. Tad paskutiniame „Varpų" numeryje daugiau istorijos negu šiandienos. Viktorija Daujotytė kalba apie Lietuvos moterų sąmoningumo šimtmetį esė „Ką įžvelgiame tūkstantmetės Lietuvos moterų likimuose". Rašytojas Jonas Užurka veda romano eilutėmis kunigaikštį Netimerą, šventąjį Brunoną – publikuojama ištrauka iš istorinio romano „1009-ieji. Nuo Netimero iki Rimgaudo". Pats redaktorius (...) kasdieniškai atvirai kalbina Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorę rašytoją Aldoną Ruseckaitę ir Aušrą Mariją

Sluckaitę-Jurašienę. Vacys Bagdonavičius aiškinasi „Ar pavyks išgirsti Vydūno balsą". Ir šis jo darbas nusipelno aukščiausio įvertinimo – 2009-ųjų „Varpų" premijos.

Istorija su intymumo ženklu pasilieka laiškuose – galima ją prižadinti ir pasikalbėti. Išgirsti ataidinčią laiškų eilutėse, rašytose Aušrai Marijai Sluckaitei-Jurašienei. Priartėti prie gyvenusių asmenybių – a. a. Vinco Mykolaičio-Putino, rašiusio laiškus 1962 -1965 metais, Kazio Borutos, Juozo Grušo, Jurgos Ivanauskaitės, kitų. Romantiškas išraitytas šriftas suteikia kitokią vertę, negu taimsu įspaustos raidės – tai praeitis ir žmonės, kuriuos gali sutikti nebent sapnuose, kūriniuose ir laiškuose.

Vinco Mykolaičio-Putino liūdnokomis eilėmis, skambėjusiomis 1944 metų „Varpuose", pradėtas leidinys baigiamas, kaip įprasta almanachams, kultūros kronika.

Beje, neapsiribojama lietuviška kūryba – skelbiami Kazimiero Barėno iš anglų kalbos versti keturi rašytojų Liam O'Flaherty, Frank O'Connor, Erskine Caldwell, Villiam Saroyan apsakymai.

Nuosekliai didėjantis svoris

Atkūrus Nepriklausomybę išleisti 22 almanacho „Varpai" numeriai, paskelbti 36 „Varpų" premijos laureatai. 2009 m. „Varpų" literatūrinės premijos laureatas V. Bagdonavičius apdovanotas dar pavasarį, dėkojęs už Vydūno aktualumo suvokimo įvertinimą, pagerbti prizininkai – poetas Gasparas Aleksa, prozininkas Jonas Užurka ir literatūros kritikas Alfredas Guščius.

Nuo pat pirmo atkurto numerio redagavęs „Varpus" Leonas Peleckis-Kaktavičius užsiaugino dar vešlesnę barzdą, subūrė šimtus kūrėjų ir nesiskundė laiko sunkumais. Gal tai darė tylomis? Nespėliosiu. Tik, štai, akivaizdus pastebėjimas – lengva daryti ką nors, pagautam straipsnio pradžioje minėtos euforijos. Tačiau kai ji išnyksta, darbai lieka, prasideda sunki kasdieninė jų rutina. Nedaug kas ją ištveria.

Revoliucijas daryti visuomet atsiras kam, naudotis jų vaisiais – tuo labiau. Tačiau nurimus pabūklams ir išnešus bačkas iš aikštės atsidavusiai dirbti, pasilikus toje pačioje eilinio pozicijoje, reikia didesnės drąsos. Ilgai ir nuosekliai

pavyksta vienetams.

Leonui pavyko. Pagyrų čia aš jam nerašysiu, jos dažnai skamba lyg nekrologai. Apie tai, kas gal ne taip, irgi būtų banalu kalbėti – ir taip kasdien kritikuojama ir pribadoma kreivų kritikos strėlių net ir į nepatogias vietas nepelnytai. Geriausia bus paspausti virtualiai ranką barzdotam kolegai – už laiką, pašvęstą ne boulingui, tenisui ar kapučinui, o sėdėjimui prie rankraščių, nuo kurio užauga kupra, didėja svoris. Yra žmonių, kurių tai negąsdina. Nes, pasirodo, didėja ir kitas – kūrėjo svoris.

Ir todėl verta vakarais tūnoti susikuprinus prie stalo – redaguojant, rašant ar skaitant, verta žaisti kūrybinėmis mintimis. Iš viso šio ritualo susidėlioja gyvenimo vitražas, kuriame supasi pasaulio šviesa ir visi mes, net to nežinodami.

Post scriptum

Kuris karalius remia Leono „Varpus", kuriuos jis redaguoja kartu su noveliste žmona Silvija? Tas pats, kaip ir kitus, skambančius ar tik kybančius pavėjui. Šiauliuose leidžiami „Varpai iškelti aukštai. Klausytis jų gali visi žemės gyventojai, net ir nežinantys, jog ieškoti ir surasti patikimus rėmėjus literatūriniam leidiniui yra nelengvas darbas.

Metams baigiantis priminsiu – jau rengiami 25-ieji. „Varpai" įžengia į savo trečią dešimtmetį, turėdami, kaip nė vienas kitas leidinys, pastovų ir atsidavusį jiems redaktorių. Vienas žmogus visuomet yra svarbiausias. Kai jis dirba kasdien ir nuolat, nemaišydamas Dievo dovanų su kiaušiniene, t. y. kūrybos su pelno siekimu.

Tokia kūrėjo ir leidinių paprasta paslaptis. Kaip sakė vienas mąstytojas, daugiausia mes sužinome iš knygų, kurios niekada neatsiperka leidėjams.

Gali būti, kad ir iš almanachų.

Bernardinai.lt

2009 m. gruodžio 21 d.

VIENAS ŽYMIAUSIŲ PASAULIO MOKSLININKŲ A. J. GREIMAS PAGERBTAS ŠIAULIUOSE

Irytas.lt
2010-04-22 17:05

Balandžio 22 d. Šiaulių Didždvario gimnazijoje atidengta memorialinė lenta, įamžinanti pasaulinio garso mokslininko, semiotiko, kalbininko, mitologijos tyrinėtojo, eseisto, literatūros almanacho „Varpai" sumanytojo, profesoriaus Algirdo Juliaus Greimo atminimą. A. J. Greimas 1940-1944 m. gyveno

Gedimino ZEMLICKO nuotraukoje: memorialinę lentą atidengia literatūros almanacho „Varpai" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius (kairėje) ir profesorius Karolis Rimtautas Kašponis.

Šiauliuose, mokytojavo tuometinėje Mergaičių gimnazijoje (dabar Didždvario gimnazija).

A. J. Greimui pagerbti skirtame renginyje pristatyta Prancūzijoje, Suomijoje, Rusijoje demonstruota ekspozicija „Algirdo Greimo vaikystė", jos autorius – prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis, tyrinėjęs mokslininko gyvenimą Lietuvoje.

A. J. Greimas priskiriamas prie žymiausių šiuolaikinės semiotikos atstovų, Paryžiuje vadovavo semiolingvistinių tyrimų grupei bei specialiam seminarui, kurio pagrindu susiformavo garsi Paryžiaus semiotikos mokykla. Struktūrinės semantikos pagrindu sukūrė teksto semiotikos teoriją.

A. J. Greimo vardu yra pavadintos gatvės Kaune ir Vilniuje. Jo vardas įamžintas Prancūzijoje: Chaussee gyvenvietėje yra jo vardu pavadinta aikštė, ant namo, kuriame gyveno, atidengta atminimo lenta.

IŠ POPIETĖJE A. J. GREIMUI ATMINTI SKAITYTO PROF. DR. KAROLIO RIMTAUTO KAŠPONIO PRANEŠIMO

BŪSIMOJO MOKSLININKO VAIKYSTĖ IR JAUNYSTĖ LIETUVOJE

Algirdas Julius Greimas – vienas semiotikos pagrindėjų, turtingiausios ir autoritetingiausios Europoje Paryžiaus semiotikos mokyklos kūrėjas, kalbininkas, lietuvių mitologijos tyrinėtojas, vienas žinomiausių lietuvių pasaulyje. Studijuojant Greimo gyvenimą ir darbus mums reikšmingi visi jo gyvenimo periodai, tarp jų - vaikystė ir jaunystė.

Tarptautinės semiotikos studijų asociacijos prezidento, Tarptautinio semiotikos instituto Imatroje (Suomija) vadovo Helsinkio universiteto profesoriaus Ero Tarasčio (Eero Tarasti) ir Sorbonos universiteto Paryžiuje profesoriaus Kostino Mierianu (Costin Miereanu) – Greimo mokinių pasiūlymu – studijavau Greimo vaikystę ir jaunystę. Esu baigęs Kupiškio gimnaziją, kurioje mokėsi Greimas ir mūsų tėvai buvo tos mokyklos mokytojai. Tai skatino ir palengvino

Greimo biografijos studijas. Parengiau dokumentinę ekspoziciją, kuri buvo eksponuota Prancūzijoje, Suomijoje, Lietuvos ambasadoje Maskvoje, Lietuvoje – iš viso vienuolikoje vietų.

Marijampolės rajone, Šilavoto kaime - Greimo tėvo - mokytojo Juliaus Greimo, kuris yra baigęs Veiverių mokytojų seminariją, gimtinė. Motinos Konstancijos Greimienės–Mickevičiūtės, mokėjusios tris užsienio kalbas, skambinusios pianinu, gimtinė – Kalvarija.

J. Greimas mokytojavo Sobkove (Lenkija), Šimonyse, Juodpėnuose, Kunigiškiuose. Čia užklupo Pirmasis pasaulinis karas ir nubloškė į Rusiją, šeima buvo evakuota į Tulą. J. Greimas buvo lietuvių pradžios mokyklos mokytojas. 1917 m. kovo 9 d. čia gimė Julius Algirdas (Lietuvos centrinis valstybės archyvas – toliau LCVA, f. 556, ap. 1, b. 375, l. 62). 1918 m. Greimų šeima sugrįžo į Lietuvą, Kunigiškių pradžios mokyklą (Anykščių r.), kurioje tėvas mokytojavo ir anksčiau.

1919 m. šeima persikėlė į Kupiškį (LCVA, f. 391, ap. 7, b.1690, l. 6). Čia ir prabėgo Algirdo Juliaus vaikystė. Tėvas mokytojavo, motina dirbo mokyklos raštvede.

Būsimasis mokslininkas anksti pradėjo mokytis, sutrumpintai, per du metus baigė pradinę mokyklą. Ir Kupiškio progimnazijoje buvo geųjų mokinių tarpe. Intelektualiųjų ir estetinių ženklų genezės prielaidoms vaikystės metais įtakos turėjo ankstyva, sutrumpinta mokymosi pradžia, darni šeima, to meto vertinimu inteligentiška aplinka, kupiškėnų papročiai, turtingos kaimo meno tradicijos, apylinkių gamtos grožis. Greimas savo vaikystės dienas vertina ypač gerai.

1927 m. mokytojas J. Greimas buvo perkeltas į Šiaulius ir paskirtas apskrities II rajono pradžios mokyklų inspektoriumi. Nuo 1927 m. spalio 19 d. Algirdas Julius pradėjo mokytis Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos II klasėje (LCVA, f. 556, ap. 1, b. 375, l. 64). Mokėsi gerai. Nuo 1931 m. rugsėjo 1 d. mokėsi Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos VI klasėje (LCVA, f. 631, ap. 7, b. 12715, l. 2), nes tėvas buvo paskirtas Marijampolės apskrities I rajono pradžios mokyklų inspektoriumi. Baigęs Rygiškių Jono gimnaziją, 1934-1936

Julijonas ir Konstancija Greimai su vaikais Gražina ir Algirdu Julium. Kupiškis, 1921 (1922?) metai.

m. Algirdas Julius Kauno Vytauto Didžiojo universitete studijavo teisę (LCVA, f. 631, ap. 7, b. 12715, l. 1, 4, 7-12).

Vienintelis tarpukario universitetas Lietuvos tuometinėje laikinojoje sostinėje pasižymėjo aukštos kvalifikacijos pedagogais. Valstybinę teisę A. J. Greimui dėstė universiteto rektorius M. Riomeris (M. Römer) - Paryžiaus politinių mokslų mokyklos auklėtinis, 1932 m. Lietuvai atstovavęs teisėjas Hagos tarptautiniame tribunole. Logiką dėstė filosofas V. Sezemanas, vadovėlio aukštosioms mokykloms „Logika", knygos „Estetika" autorius. Finansų mokslo dėstytojas – pirmasis Lietuvos banko valdytojas, Lietuvos valstybės piniginio vieneto lito, vieno tvirčiausių piniginių vienetų tuometinėje Europoje, pagrindėjas V. Jurgutis. Statistikos pratyboms vadovavo ekonomistas J. Bučas,

Mokslo apie žmogų rūmai (Maison des Sciences de l'Homme) Raspail bulvare Paryžiuje. Šio pastato dešinėje pusėje yra Aukštųjų visuomenės mokslų mokykla (École des Hautes Etudes en Sciences Sociales), kurioje Algirdas Julius Greimas nuo 1965 metų vadovavo Bendrosios semantikos studijoms, Semiolingvistinių tyrimų grupei bei specialiam seminarui, kurių pagrindu susiklostė Paryžiaus semiotikos mokykla, dar vadinama Greimo semiotikos mokykla.

Mokslo apie žmogų rūmų fragmentas.

studijavęs Kauno, Londono, Frankfurto prie Maino universitetuose, apgynęs daktaro disertaciją „Ekonominio pajėgumo principas mokesčių paskirstymo teorijoje", būsimasis Vilniaus universiteto rektorius.

Ir čia reikia priminti Greimo duotą semiotikos apibrėžimą: „Semiotika – tad nėra nei filosofija, nei literatūra, nei lingvistika, nei muzikologija, o visus reikšmės pasaulius apglėbiantis mąstymo būdas. Ji greičiau palygintina su formaliosiomis kalbomis – logika, matematika, ji ieško griežtų formalizavimo metodų". Taigi tikėtina, kad Greimui grindžiant semiotiką turėjo reikšmės Sezemano dėstytos logikos ir Bučo vestų statistikos (kuri priskirtina matematikos mokslams) pratybų turinys.

A. J. Greimas Lietuvoje gavo gerus pagrindus tolesnėms studijoms ir mokslo darbams. Atsiradus skubiam prancūzų kalbos mokytojų poreikiui, paskyrus valstybinę stipendiją, 1936 m. jis buvo pasiųstas į Grenoblį, kur studijavo prancūzų kalbą. Baigęs studijas dirbo keliose šalyse, kol galutinai apsistojo Paryžiuje. Jo mokslo darbai tapo reikšmingi pasaulyje.

Greimą pradeda pažinti ir įvertinti Lietuva. Kažin ar šiandien rastume lietuvių mokslininką ar menininką, kurio vaikystės dienų atspindžio parodą sugebėtume eksponuoti Paryžiuje – Sorbonos universitete, Helsinkio universitete, Lietuvos ambasadoje Maskvoje, Vilniaus universitete?

Turime džiaugtis, kad yra Vilniaus universiteto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centras. Bet nėra semiotikos studijų institucijų kituose universitetuose, nėra Greimo muziejaus ar instituto, biografiniai jo dokumentai išblaškyti įvairiose vietose. Neturime ir semiotikos studijų draugijos. Paryžiuje, Sorbonoje 8 – tame tarptautiniame muzikos reikšmės kongrese buvo suformuota sekcija „Lietuvių kultūros apmąstymai: nuo Čiurlionio iki Greimo (eksponuota paroda „Algirdo Greimo vaikystė"). Taigi Greimas gretinamas su Čiurlioniu ir būtent Sorbonoje, o ne kur nors kitur. Tačiau Lietuvoje yra trys Čiurlioniui skirtos institucijos – muziejai Kaune, Vilniuje ir Druskininkuose, kuriuose darbuojasi apie 20 žmonių, o Greimui nėra nė vieno muziejaus, instituto.

A. J. Greimo mokinys Eras Tarastis Suomijoje įkūrė Tarptautinį semiotikos institutą, Suomijos tarpuniversitetinį semiotikos studijų tinklą. Lietuvoje reiktų

sociosemiotikos studijų instituto, panašaus kaip kad yra Vienoje, nes mūsų visuomeninis gyvenimas tiesiog tokio instituto reikalauja. Tikėkimės, kad semiotikos studijos Lietuvoje išsiplės.

A. J. Greimo gyvenimo ir darbų reikšmę galėtume apibrėžti tokiais svarbiausiais teiginiais: Greimas yra vienas pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų – taip teigia filosofijos istorikas J. Lechte, kuris analizuoja ne filosofijos kanoną, o šiuolaikinę mintį; I. Greimas yra tarp šimto iškiliausių tūkstantmečio lietuvių vardų. Iš ne Lietuvoje gyvenusių ir kūrusių bei Lietuvai ypač nusipelniusių žmonių Greimas iškeliamas greta archeologės M. B. Gimbutienės, filosofo A. Maceinos, Nobelio premijos laureato Č. Milošo, diplomato ir politikos veikėjo S. Lozoraičio; 2 .Greimas yra vienas labiausiai cituojamų lietuvių pasaulyje: 1966–1990 m. jo darbai pasaulio mokslinėje literatūroje buvo cituoti 1911 kartų, kai tuo tarpu Nobelio premijų laureatų citavimo vidurkis - 900.3

Atsivėrę platesni ryšiai su pasauliu mums sudaro sąlygas tikriau vertinti, giliau pažinti lietuvių mokslininkų veiklą bei reikšmę.

NUSIPELNĖ „VARPŲ" ALMANACHO DOVANŲ

www.diena.lt
Rita BOČIULYTĖ
2010-04-28, 22:54

Ketvirtadienį Lietuvos rašytojų klube bus pagerbti ir apdovanoti literatūrinės „Varpų" premijos prizininkai bei laureatas.

Jau susiklostė graži tradicija, kad kiekvienas naujas Šiauliuose leidžiamų „Varpų" numeris pristatomas Lietuvos rašytojų klube Vilniuje. Kartu pagerbiami ir geriausių to numerio tekstų autoriai.

Šiemet toks vakaras įvyks balandžio 29-ąją 15 val.

Susiburti literatūros gerbėjams progų net kelios: naujo „Varpų" almana-

cho numerio sutiktuvės, 2010 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureato ir prizininkų pagerbimas bei (...) knygos „Vytautas Alantas: gyvenimas ir kūryba" pristatymas.

Renginyje dalyvaus rašytojai Albinas Bernotas, Alfredas Guščius, Jonas Liniauskas, Vytautas Martinkus, Daiva Molytė-Lukauskienė, (...), Silvija Peleckienė, dr. Antanas Andrijauskas, kompozitorius Jurgis Juozapaitis ir dar daug garbių žmonių, vienaip ar kitaip susijusių su literatūra ir šiauliečių „Varpais".

Redakcijos tarybos sprendimu jau 16-ąjį kartą išrinkti ir rytoj bus apdovanoti 2010 m. „Varpų" almanacho trys prizininkai bei laureatas. Šiemet „Varpų" laurus už eseistiką susižėrė Albinas Bernotas. Jam bus įteiktas svarbiausias „Varpų" prizas – naujas televizorius.

Poetė D. Molytė-Lukauskienė iš sostinės į pajūrį irgi grįš netuščiomis ir nebasa. Ji tapo „Varpų" almanacho prizininke ir bus apdovanota naujais „Sabalin" batais bei „Rūtos" saldainiais.

Be klaipėdietės, kuri dovanų nusipelnė už eilėraščių ciklą, tarp prizininkų – kultūros istorijos straipsnį „Litvakų dailininkų ekspansija į Paryžių" „Varpams" parašęs filosofas A. Andrijauskas ir už poezijos debiutą almanache įvertintas Gediminas Pulokas.

Visų prizininkų tradiciškai laukia originalios rėmėjų dovanos – batai, kuriuos iš natūralios odos gamina plačiai pasaulyje savo produkcija žinoma „Sabalin" firma, ir „Rūtos" fabriko saldainių rinkiniai.

(...) „Varpų" prizininko vardą anksčiau yra pelnęs klaipėdietis rašytojas Gintaras Grajauskas.

„Tai iš tiesų gražus ir garbingas apdovanojimas. „Varpų" prizininkais yra tapę žymiausi Lietuvos poetai. Šviesaus atminimo Sigitas Geda vis užsimindavo apie šį leidinį ir jame dirbančius žmones", - dalijosi mintimis šiemetė prizininkė D. Molytė-Lukauskienė. (...)

IŠKILMĖS, SKIRTOS A. J. GREIMUI

Vaidotas JANULIS

Šiauliuose, ant Didždvario gimnazijos pastato sienos balandžio 22 d. atidengta profesoriui Algirdui Juliui Greimui skirta atminimo lenta, gimnazijos bendruomenei ir miestiečiams pristatyta jam skirta paroda, surengta popietė-konferencija. A. J. Greimas – buvęs šios mokyklos mokytojas (1940-1944), literatūros almanacho „Varpai" leidimo (1943) iniciatorius, antinacinio sąjūdžio dalyvis, VLIK,o spaudos ir propagandos sektoriaus vadovas.

(...)

Ekspoziciją-dokumentinę studiją parengė prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis (kuratoriai – doc. dr. Darius Kučinskas ir doc. Romaldas Misiukevičius). Ji jau rodyta svarbiuose tarptautiniuose mokslininkų forumuose, žymiuose universitetuose, tarp jų – Paryžiaus Sorbonos, Helsinkio, Vilniaus.

Popietę-konferenciją pradėjęs „Varpų" redaktorius kalbėjo apie prasmių mokslą ir jų paieškas, papasakojo apie pažintį su žymiuoju mokslininku, apie tai, kaip A. J. Greimą prisiminė kalbintieji: pirmasis „Varpų" redaktorius prozininkas Kazys Jankauskas, dailininkai Žibuntas Mikšys ir Adolfas Vaičaitis, knygų vertėjas ir nusipelnęs mokytojas Tomas Stonis, buvusios gimnazistės.

„Greimas pagrindė teoriją, kuri išdėsto ženklų sistemų sudarymo ir funkcionavimo universalius principus, tų sistemų ryšius ir sąveiką, sukūrė ištisą terminų tinklą ir praturtino semiotiką originaliomis sąvokomis", - kalbėjo doc. dr. D. Kučinskas. „Greimas savo reikšme pasauliui yra artimas M. K. Čiurlioniui", - pažymėjo savo pranešime profesorius K. R. Kašponis. Apie A. J. Greimą ir Vilniaus universitetą pasakojo literatūrologas, prof. habil. dr. Kęstutis Nastopka."Prancūzų semiotikai sako, kad Vilniaus universiteto Greimo centras yra uoliausiai kurstomas Greimo idėjų židinys", - akcentavo kalbėtojas.

Svečiai išreiškė viltį, kad gimnazija galėtų vadintis A. J. Greimo vardu. Gimnazijos direktorius Vitalis Bacevičius sakė, kad bent jau Greimo vardo klasė čia atsiras.

Literatūra ir menas, 2010 m. balandžio 30 d.

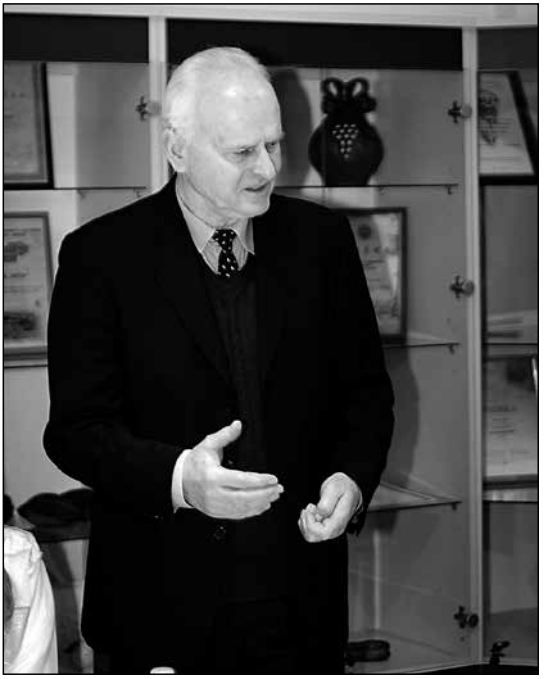

UAB „Rūta" direktorius Algirdas Gluodas.

IŠTRAUKA IŠ PASIKALBĖJIMO SU UAB „RŪTA" DIREKTORIUMI, „VARPŲ" REDAKCIJOS KOLEGIJOS NARIU ALGIRDU GLUODU

Kas Jums „Varpai"?

Ne tik man, visiems rūtiečiams „Varpai" suteikia galimybę susipažinti su naujausia žinomų rašytojų kūryba, jų pastebėjimais apie gyvenimą. Almanacho puslapiuose – ir dabarties, ir praeities, ir išeivijos kūrėjai, daug nežinomo, negirdėto, įdomaus.

Nepaprastai vertingas almanachas. Džiaugiamės, kad „Varpus" vertina ir literatūros žinovai, kritikai. „Varpai" yra „Varpai", jie plačiai skamba, yra laukiami. Duok Dieve, kad ir ateityje skambėtų.

„VARPŲ" VAKARE – IR MUZIKINĖ PREMJERA

Algimantas NORKUS

Šįkart „Varpų" leidėjai iš Šiaulių į Vilnių atvežė 25-ąjį literatūros almanacho tomą (...).

Pristatydamas naują almanacho numerį, vyriausiasis redaktorius (...) pasidžiaugė naujais vardais – Laura Bernotaite, Vytautu Vilimu, Gediminu Puloku, Justu Jasėnu. „Varpuose" prisistato ir du jauni muziejininkai – vilniškis Dalius Avižinis ir šiauliškis Almantas Šlivinskas. Jų tekstų pavadinimai: „Meno kūriniai Valdovų rūmuose" ir „Knygos įstaigos Šiauliuose 1860-1940 metais". Literatūrologė Ona Gaidamavičiūtė savo žvilgsnį nukreipia į lietuvių

Audriaus LUKAUSKO nuotraukoje: skelbiamas 2010 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas Albinas Bernotas (sėdi dešinėje). Kairėje – „Varpų" prizininkas prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas.

„Varpų" prizas įteikiamas Daivai Molytei-Lukauskienei.

Padėka kompozitoriui Jurgiui Juozapaičiui (kairėje) už kūrinį „Varpams".
Audriaus LUKAUSKO nuotraukos.

literatūros modernėjimo laikotarpį, praėjusio amžiaus 7-9 dešimtmečių lietuvių kultūros kontekstą. Dėmesio vertas pasikalbėjimas su pirmąja Lietuvoje Europos Sąjungos literatūros premijos laureate Laura Sintija Černiauskaite.

Vakaro metu kalbėjusieji atradimu vadino profesoriaus, habil. dr. Antano Andrijausko straipsnį „Litvakų dailininkų ekspansija į Paryžių", rašytojo ir vertėjo Albino Bernoto atsivėrimus, pažymėjo kunigo Vaclovo Aliulio įžanginį esė. Atkreiptas dėmesys į prozininko Vytauto Girdzijausko „Dvi naujas noveles apie vieną seną daiktą".

- Pats leidžiu kelis tęstinius leidinius, todėl puikiai žinau, koks tai darbas, - pažymėjo profesorius A. Andrijauskas. – Norėčiau pasidžiaugti ne tik paties kultūrinio fakto buvimu, bet ir kad „Varpai" mūsų kultūrinį gyvenimą aprėpia kompleksiškai, įvairiomis kryptimis.

- „Varpai" – įspūdingi, - tokia kompozitoriaus J. Juozapaičio nuomonė. Naujausias almanacho numeris ir Didįjį šeštadienį išgirsti bažnyčios varpai jam padiktavo naują kūrinį – improvizaciją fortepijonui „Varpai", kurį maestro pirmą kartą atliko susirinkusiems į šį vakarą.

- Čia yra autorinis leidinys, - konstatavo literatūros kritikas Alfredas Guščius. – Ir tas jo braižas matyti visur, kiekvienoj struktūros dalelėj.

- „Varpuose" visada randi daug naujo ir netikėto. Tai – naujі vardai, naujos temos, nuolatinis dėmesys jauniesiems, - sakė Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Jonas Liniauskas. – Savo gaudesiu „Varpai" tikrai gaubia visą Lietuvą. Tai – vienintelis leidinys, kuris autoriams moka honorarą ir duoda dovanų.

2010 m. literatūrinės „Varpų" premijos laureatui A. Bernotui įteiktas specialus diplomas ir „Tauro" bendrovės spalvotas televizorius, UAB „Sabalin" odos batai ir seniausio Lietuvoje konditerijos fabriko „Rūta" saldumynų rinkiniai. „Varpų" prizininkais paskelbti A. Andrijauskas ir D. Molytė-Lukauskienė. Prizas už geriausią 2010 m. debiutą paskirtas poetui G. Pulokui. Jiems įteiktos „Varpų" rėmėjų dovanos – batai ir saldumynų rinkiniai. (...)

Literatūra ir menas, 2010 m. gegužės 7 d.

DIENA, KAI DIDŽDVARIO GIMNAZIJA ALSAVO GREIMU

Gediminas ZEMLICKAS

Algirdas Julius Greimas (1917-1992) dar kartą sugrįžo į Šiaulius, sakytume, trečią kartą. Suprantama, ne fiziškai, bet jo dvasia balandžio 22-ąją tikrai pleveno virš Didždvario gimnazijos. Kepurinės muzikos garsai ir šį tradicinį lietuvių pasveikinimo šokį repetavusios grakščios šokėjos vertė lėtinti žingsnį Vilniaus gatve net ir labai skubančius praeivius. Daugelis sustodavo, pasigrožėdavo reginiu, žingeidesni pasidomėdavo, kokių svečių laukiama ir kokį įvykį žada visas šis sąjūdis, kurį pirmosios iš pat labo ryto sukėlė gimnazijos vaikų ir jaunimo tautinių šokių kolektyvo *Šeltinis* šokėjos.

Įvykis išties reikšmingas kultūriniam Šiaulių gyvenimui, taip pat ir mokslu besidomintiesiems. Ir ne vien šiauliečiams, antraip ar būtų atvažiavusiųjų iš Kauno ir Vilniaus. Ant atnaujinto Didždvario gimnazijos pastato sienos tą dieną atidengta A. J. Greimo vardo įamžinimo lenta, pristatyta paroda Algirdo Greimo vaikystė, vyko popietė A. J. Greimui atminti. (...)

Reikšmingi (miestui ir pačiam Greimui) jo kultūrinės veiklos šiame mieste metai.

Užtektų priminti, kad Greimui priklausė mintis įkurti literatūros almanachą *Varpai.*

Mokslo Lietuva, 2010 m. gegužės 20 d.

ALMANACHO „VARPAI" VAIDMUO LITERATŪROS PERIODIKOJE

Ištraukos iš Vilniaus pedagoginio universiteto absolventės
Neringos ČEPKAUSKIENĖS bakalauro darbo
(darbo vadovas prof. Vytautas Martinkus)
Vilnius, 2011

(...) Tokių leidinių lietuvių literatūroje, atnaujintų Atgimimo metais ir sulaukusių šių dienų, Lietuvoje nedaug. „Varpuose" spausdinamos publikacijos turi išliekamąją, pažintinę, dokumentinę, meninę vertę. (...)

1988-1989 metais Lietuvoje kilo Sąjūdis, kuriuo buvo siekiama atkurti šalies nepriklausomybę.(...) G. Viliūnas, pateikdamas lietuvių literatūros, išleistos atgavus nepriklausomybę, apžvalgą, mano, kad literatūra išsilaisvino anksčiau nei 1990 metais. Autorius sąlygiškai išskiria 1988 metus. Jau prieš nepriklausomybės atkūrimą Sąjūdis pasiekė, kad lietuvių kalba būtų paskelbta valstybine. 1989 metais atkurta ir Lietuvių kalbos draugija. Svarbi data 1988 m. birželio 3 d. Tada Vilniuje įkurta Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinė grupė. Neilgai trukus ėmė eiti ir Sąjūdžio periodiniai leidiniai. Jau iki metų pabaigos (1988) pasirodė daugelio miestų ir rajonų leidiniai. (...) Šiuose Sąjūdžio leidiniuose plačiai atsispindi Sąjūdžio veiklos įvykių registras: pirmieji žingsniai ir pagrindiniai siekiai, įvairūs nutarimai bei tolesnės veiklos perspektyvos; daugybė įvairaus pobūdžio straipsnių atskleidžia to laikotarpio visuomenės dvasią bei poreikius. Šiai temai taip pat svarbi oficialiai sovietinės valdžios kuruojamos spaudos, kaip „Tiesa" ir „Komjaunimo tiesa", teikiama medžiaga. Tuo pat metu (1989 metais) pasirodė ir pirmasis atnaujintų „Varpų"numeris. Šio ir kitų tolimesnių „Varpų" numerių tematiką neabejotinai nulėmė kultūrinis bei socialinis XX a. 10-ojo dešimtmečio Lietuvoje kontekstas. L. Jakonytė šį laikotarpį apibūdino taip:

Šis laikotarpis pakankamai savarankiškas ir specifinis lietuvių literatūros tarpsnis. Tai pirmasis nepriklausomybės, pirmasis posovietinis, pirmasis „laisvos rinkos" klostymosi kultūroje dešimtmetis. Literatūros sfera kito kartu su politiniais, ekonominiais, socialiniais pokyčiais valstybėje, steigdama naujas kultūrinės praktikos formas, iškeldama naujas rašytojų laikysenas, atskleisdama elgsenos paradoksus. (Jakonytė, 2005, 9).

M. Martinaitis rašo:

Ryškus dešimtmetį identifikuojantis bruožas yra suintensyvėjusios kultūros dalyvių pastangos permąstyti literatūros ir rašytojo sampratas. 1988 metai liks giliai įsirėžę ne vien politikoje, bet ir lietuvių kultūroje, literatūroje ir mene. Šiose srityse nepriklausomybė, kalbos ir kūrybos laisvė, galima sakyti, buvo atgauta anksčiau nei tai padaryta po dvejų metų Kovo 11-osios Aktu. (Martinaitis, 2003, 9).

Taigi šie (1988-1989) metai yra riba dar nesamos, bet laukiamos ir jau nujaučiamos Nepriklausomybės. Situaciją palengvimo ta aplinkybė, kad 1989 metais pradėtas svarstyti demokratiškas Spaudos įstatymas. Vyresnieji rašytojai, leidę knygas, jau galėjo drąsiai „kovoti" su cenzūra. Didžiausia literatūrine vertybe tampa autentiškumas. Vyksta intensyvi įvairių dvasinio gyvenimo sričių žvalgyba, istorijos, kultūros apraiškų pervertinimas.

Priklausomybės metais didžiausia atsparos viltis buvo kultūra. Nepriklausomybė išlaisvino užslėptas kultūros galias, neliko politinės cenzūros, bet veliau atsirado ekonominė, finansinė cenzūra. (...)

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje sparčiai pagausėjo leidžiamų almanachų. (...) Šiandien situacija gerokai pasikeitė. (...) Yra leidžiami tik „Baltija", „Fontanas", „Poezijos pavasaris", „Poetinis Druskininkų ruduo" ir, žinoma, „Varpai".

(...) Pasirodę 1988 metais, pirmieji Sąjūdžio leidiniai davė impulsą naujai besiformuojančiai demokratinei periodinių leidinių sistemai. „Varpai" šiame kontekste neatgimti negalėjo. Nurodant, kodėl atgijo ir buvo visuomenei reikalingas almanachas „Varpai", galima išskirti keletą pagrindinių priežasčių. Pirma, būdingiausias šio periodinės spaudos raidos etapo požymis – anksčiau ėjusių leidinių transformacija ir naujai steigiamų leidinių gausa. Išryškėjusi tendencija – periodinių leidinių, leistų iki 1940-1944 metų, tradicijos tęsimas. Anuo metu išleistos dvi „Varpų" knygos jau buvo įėjusios į lietuvių literatūros istoriją. Tai buvo tvirtas pagrindas atgimusiems „Varpams" atkurti, pratęsti anuometines literatūrinio gyvenimo formas. Toks pats atgimusio leidinio pa-

vadinimas taip pat liudija sąsajas su literatūros praeitimi. Taigi ankstesnius ir nepriklausonybės metų „Varpus" aiškiai sieja tęstinumas. Dar viena šio etapo ypatybė – spartus įvairaus tipo regioninių leidinių radimasis ir jų staigus paskli-dimas, kuriame išryškėjo literatūros leidinių decentralizavimas. Itin aktualu tapo išsaugoti nacionalinį tapatumą, puoselėti savąją kultūrą, domėtis ir plėtoti literatūros tradicijas. Svarbi tampa ne tik centro, bet ir atskirų Lietuvos regionų kultūros erdvė. „Varpai" visų pirma reprezentavo šiauliečius kūrėjus, skirdami didelį dėmesį regiono kultūriniam, literatūriniam gyvenimui. (...)

Palyginimui, kuo skiriasi atnaujintų ,,Varpų" ir pirmųjų almanacho numerių turinys, svarbūs 1943 ir 1989 metų numeriai. 1943 metais išleistame pirmajame numeryje buvo paskelbti šie leidinio tikslai ir uždaviniai:

Šį almanachą tvarkant, be daugelio kitų dalykų rūpėjo mums išlaikyti jį pakilesnėje plotmėj, iš kurios toliau matyti. Dirbome tiems, kurie žino, kad literatūra formuoja gyvenimą; dirbome tiems, kuriuos literatūra brandina ir svaigina. Mūsų programa? Tad ir visa programa! Ji girdėti ir jausti skambėjime šio almanacho, vardu *Varpai*. Ji paprasta, bet sodri, nes skelbiama po ilgos tylos, kuri gaubė mūsų literatūrinį gyvenimą . („Varpai", 1943, 326).

Taigi tikslas buvo aiškus – visos Lietuvos tematika ir problematika. Tai liudija ir 1943-1944 metų tomai, kuriuose sugulė įžymiausių to meto Lietuvos rašytojų kūryba. „Varpuose" bendradarbiavo ir tuomet bei anksčiau mieste gyvenę rašytojai K. Jankauskas, F. Kirša, P. Orintaitė, V. Katilius, O. Lukauskaitė. Tiesa, regioniniai klausimai to laikotarpio almanache taip pat neapeiti. Pirmajame jo numeryje yra straipsnių apie „Aušros" muziejų, miesto bibliotekas, teatrą, dailininkus. Antrojo numerio skyrelyje „Kronika" taip pat yra medžiagos apie miesto kultūrinį gyvenimą. Tačiau pagrindinis autorių tikslas buvo spausdinti visoje Lietuvoje gyvenusių rašytojų kūrinius.

Ar šie tikslai keitėsi, matyti peržvelgus atgimusių „Varpų" pirmąjį almanacho numerį. Galima pastebėti, kad visgi keitėsi. Pirmojo 1989 metų „Varpų" numerio įžangoje pabrėžiama, kad vienas redakcijos tikslų, uždavinių yra orientacija tik į vietinius autorius:

Ne taip paprasta atsakyti, kas sudaro Šiaulių kultūros fenomeną, kas ji – Šiaulių kultūra, ateinanti iš senų laikų, iš toli. Manome, kad tai ir bus vienas iš almanacho tikslų bei uždavinių, kurį redakcinei kolegijai padės įgyvendinti bendraminčiai. Tikime, jog jais taps ne tik lite-

ratai, bet ir literatūrologai, publicistai, dailėtyrininkai, dailininkai, muzikai, aktoriai, režisieriai, filosofai, istorikai, muziejininkai, kraštotyrininkai... Kviečiame draugėn ir buvusius šiauliečius – dabar žinomus kūrėjus. („Varpai", 1989, 3).

Atnaujintame pirmajame almanacho numeryje buvo spausdinami šiauliečių ir iš Šiaulių kilusių rašytojų, poetų, publicistų, mokslininkų literatūros kūriniai, esė, publicistika. Leidinio „šiaulietiškumą" rodė ir jo redakcinės kolegijos, kurioje buvo dešimt žmonių, sudėtis. Visi jie – šiauliečiai.

(...) Nuo 1989 iki 1992 metų „Varpų" numeriuose spausdinamos publikacijos, kuriose didžiausias dėmesys skiriamas Šiaulių krašto realijoms.

Išskirtinis 1993 metų numeris. Matyti, kad publikacijų tematika keičiasi ir priartėja prie pirmųjų K. Jankausko „Varpuose" keltų tikslų ir uždavinių. Tai įrodo ne tik pasikeitusių publikacijų autorių įvairovė, bet ir paties redaktoriaus straipsnis „50 ir 5". Jame autorius sako:

Ką teigiame, ko ieškome – spėjote įsitikinti. Noras, kad almanachas turėtų išliekamąją vertę – svarbiausias. Pajėgti, tesėti – šviesi pareiga. „Varpai" skirti visai Lietuvai. Autoriai – Lietuvoje ir išeivijoje gyvenantys kūrėjai. Naujі vardai – lyg druska. Na, o tai, kad „Varpai" sudaromi Šiauliuose – graži likimo dovana. („Varpai", 1993, 4).

Taigi vėl grįžtama prie pirmųjų (1943, 1944) „Varpų" tikslų ir uždavinių. Peržvelgiant kritiką pastebime, kad šioms permainoms didelę įtaką darė senųjų „Varpų" leidėjų pastabos. „Varpų" sumanytojas A. J. Greimas ir pirmasis jų redaktorius K. Jankauskas nesižavėjo atnaujinto almanacho pernelyg vienpusiška orientacija į vietinę, „šiaulietišką" problematiką, vien į vietinius autorius. Jie ragino plėsti almanacho ribas. Jie teigė, kad „Varpams" turi rūpėti visos lietuvių literatūros problemos, „Varpai" turi atspindėti visos Lietuvos dabartinę literatūrą. Šios pastabos „Varpų" leidėjų buvo išgirstos ir suprastos. Pats redaktorius, paklaustas, kodėl atgimusiuose „Varpuose" skelbti tikslai ir uždaviniai buvo siejami tik su Šiaulių kraštu, atsakė:

Leisdamas pirmuosius almanacho numerius, dar buvau priklausomas nuo „Periodikos" leidyklos, kuri vis tik, nors laikai jau buvo nebe tie, diktavo kai kurias sąlygas. Tiesa, dėl „Varpų" vardo neprieštaravo, sugebėjau įtikinti, tačiau reikalavo tradicinės tuometiniams panašiems leidiniams paantraštės – *literatūrinis visuomeninis almanachas.* Kai tik atsirado galimybė, sugrąžinau tikrąjį almanacho vardą – *literatūros almanachas.* Įpiršo pradžiai ir "Baltijos" al-

manacho formatą, atseit, jiems taip būsią patogiau paskaičiuoti popieriaus kiekį. Jo taipogi atsikračiau, kai neliko priklausomybės nuo „Periodikos". Beje, pirmųjų atnaujintų „Varpų" metrikoje per prievartą buvo įrašoma ir „Periodikos" vyr. redaktoriaus pavardė. Visa laimė, kad dėl turinio didelių ginčų nebuvo. Išskyrus reikalavimą sieti leidinį tik su Šiauliais. Tokia nuostata gyvavo neilgai – juk ir K. Jankauskas, ir A. J. Greimas sutikimą tęsti „Varpų" leidimą davė tik su sąlyga, kad almanachas netaps parapiniu, t. y. kad tęs 1943-1944 metų tradicijas.

Jau XX a. pabaigoje matome, kad almanacho „Varpų" autoriais tapo įvairūs autoriai: D. Kajokas, D. Mušinskas, V. Juknaitė, M. Sluckis, J. Kunčinas, V. Daujotytė, E. Ignatavičius, J. Aputis, J. Vaičiūnaitė, L. Gutauskas ir kt. Iš autorių pavardžių matyti, kad almanachas apėmė įvairių kartų kūrėjus. (...) Galime pritarti B Brazdžionio nuomonei, kad kiti provincijoje leidžiami almanachai telieka vietinės reikšmės leidiniai, o „Varpai" yra ne Šiaulių, bet visos šalies almanachas, reprezentuojantis visos Lietuvos dabartinę literatūros ir kultūros padėtį. Naujausi leidinio numeriai visiškai priartėjo prie „Varpų" genezės, t.y. karo metais leisto leidinio struktūros: „Varpai" apima visą Lietuvą. Pagrindinis ir svarbiausias redakcijos tikslas tapo, kad almanachas turėtų išliekamąją vertę.

Taip pamažu „Varpai" tapo visos Lietuvos leidiniu.

(...) Kalbant apie senųjų „Varpų" tąsą, vertėtų paminėti dar vieną skirtumą, kuris skyrė senuosius nuo atnaujintų. Karo metų almanache ryški orientacija į Vakarų kultūrą (M. Dauthendey, S. George, E. T. A. Hoffmann, F. Holderlin, W. B. Yeats, F. Petrarca, R. M. Rilke, W. Shakespeare, P. Valery), o atnaujintuose „Varpuose", be Vakarų rašytojų, spausdinama čekų, estų, latvių, lenkų, rusų ir kitų – Rytų ir vidurio Europos - šalių rašytojų kūryba.

(...) Savo tolerancija „Varpai" liko nepakitę, pastovūs. Almanacho išskirtinis bruožas – atvirumas įvairioms kartoms, įvairių literatūrinių krypčių, estetinių ir politinių pažiūrų autoriams. Almanacho leidėjai nuolat pabrėžia, kad jie kūrybos baruose visada laikysis geranoriškos, vaižgantiškos linijos, kad almanachas visada bus atviras.

(...) Apie almanache savo kūrinius publikuojančių rašytojų gausą gražiai pasakęs yra V. Sventickas: „Almanachas – tikra opozicija galimam provin-

cialumui, į savo puslapius jis surenka puokštę mūsų geriausių kūrėjų." („Varpai", 1999, 264). Daugelis literatūrologų, rašytojų pabrėžia išskirtinį „Varpų" bruožą – jo nuoseklų kultūrinį liberalizmą, atvirumą įvairioms kartoms, įvairių literatūrinių krypčių, estetinių ir visuomeninių pažiūrų, skirtingo mąstymo kūrėjams. Čia didelis „Varpų" autorių nuopelnas. Rašantieji ir kalbantieji apie almanachą ne kartą pažymėjo, kad svarbiausias „Varpų" leidėjų kriterijus – autorių profesionalumas, kūrinių vertingumas. (...)

E. Ališankos teigimu, stipriausia almanacho pusė yra pasikalbėjimai su autoriais, kurie gerokai skiriasi nuo panašių publikacijų kitur, - jie neformalūs, klausimai labai rimti, užduodami tik giliai išstudijavus rašytojo kūrybą ir puikiai žinant daug su kūrėjų gyvenimu susijusių svarbių dalykų. („Varpai", 2002, 246). Visi pokalbiai su rašytojais pasižymi svarstomomis ne tik literatūros, bet ir apskritai kultūros, socialinėmis, moralinėmis, politinėmis, žmogaus pasaulėjautos, jo vietos gyvenime problemomis. (...)

2006 metų numeryje skaitytojai galėjo susipažinti su trimis K. Jankausko apsakymais, spausdintais periodikoje vokiečių okupacijos metais. Už porą šių kūrinių rašytojas buvo nuteistas 25 metams katorgos. Apsakymai buvo perspausdinti pirmą kartą, jų nėra rašytojo raštų rinkiniuose.

„Varpų" autoriai atstovauja įvairiems žanrams. (...)

„Varpai" daug dėmesio skiria išeivių gyvenimo ir kūrybos realijoms. Čia randamas A. J. Greimas, F. Kirša, K. Bradūnas, B. Brazdžionis, H. Nagys, J. Jankus, L. Sutema, A. T. Antanaitis, M. Katiliškis, J. Tininis, A. Rūkas, A. Tulys, K. Barėnas ir kt. Pavyzdžiui, 1991 metų „Varpuose" didelis dėmesys skirtas išeivijos literatūros klasikui M. Katiliškui. Tame numeryje - A. T. Antanaičio pasakojimas apie M. Katiliškį, pasikalbėjimas su jo žmona poete Liūne Sutema, čia spausdinami ir M. Katiliškio Lietuvoje neskelbti apsakymai. „Varpuose" galima rasti niekur neskelbtų išeivijos kūrėjų memuarų. „Varpai" supažindino skaitytojus su JAV gyvenančiais rašytojais. Daug dėmesio skirta Anglijoje gyvenusio romanų ir apsakymų meistro K. Barėno pristatymui, jo kūrinių publikacijoms. Daugelis literatūros kritikų pažymi, kad be šio almanacho joks kitas kultūros leidinys neskiria tiek vietos eg-

zodo literatūrai. Ypač tai pasakytina apie ankstesnius almanacho numerius. Daugeliu atvejų skaitytojams tai buvo pirmoji pažintis po okupacijos metų su išeivijos literatūra.

Kyla klausimas, ar ne per daug vietos almanache skiriama išeivijos kūrybai? Pats redaktorius į šį klausimą atsako taip:

Dėmesio išeivijai jau ne tiek daug. Beje, ne taip seniai ne viena proga buvome giriami už tai, kad pirmieji Lietuvoje pristatėme žymiausius išeivijos kūrėjus. O taip darėme, nes, atnaujinus almanacho leidimą, jie buvo beveik neprieinami Lietuvos skaitytojui. Be to, „Varpų" redaktorius 1989 metais turėjo galimybę pabuvoti JAV ir betarpiškai susipažinti su daugeliu užatlantėje gyvenančių kūrėjų. Yra ir kita pusė. Iš pat pradžių buvau pasiryžęs surasti dar gyvus pirmųjų „Varpų" autorius ir juos iš naujo pristatyti almanache. Taip ir padarėme. Daugelis jų buvo pasitraukę į Vakarus.

(...) Kiekviename „Varpų" numeryje pristatomi bent du debiutantai. Dažnos jaunųjų kūrėjų publikacijos.

Vyriausiasis redaktorius, paklaustas, kaip atranda tuos kūrėjus, kuriuos kiti leidiniai pamiršo, teigia, kad visų pirma ieško, kas nauja literatūroje. Tačiau neužmiršta ir tų, kurie ilgam buvo užmiršti ar jau šiais laikais atsidūrę paribyje. Redaktorius pateikia keletą pavyzdžių.

Vienas jų – D. Kajoko žodžiais: „Apie Viktorą Katilių, apie jo skaudžios biografijos vingius bei laisvo žmogaus mintis pirmą kartą plačiau išgirdau iš Jūsų leidžiamo almanacho, nors tasai žmogus gyveno Kaune!" Eduardas Mieželaitis tvirtino, kad „Varpai" jį prikėlė naujam gyvenimui. Panašiai atsitiko su Mykolu Sluckiu, kuris, plačiai pristatytas „Varpuose", po 10 metų tylos vėl grįžo literatūron.

„Varpai" vienija įvairių kartų autorius.

(...) Šiandien daugelis skaitytojų „Varpus" atpažįsta iš tituliniame puslapyje įrašytų žodžių: „Kad Jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo „Varpų"! Tokiu monsinjoro K. Vasiliausko šūkiu nuo 2005-ųjų prasideda kiekvienas almanacho numeris.

Nuo pirmųjų numerių iki šių dienų pamažu almanache atsirado keliolika nuolatinių rubrikų. Jos nurodo tematinę knygos struktūrą. Pagrindinės rubrikos: „Mūzos", „Senųjų „Varpų" skambesys", „Vertimai", „Literatūrinis palikimas", „Kultūros istorija", „Šviesa iš gilumos", „Mokslas. Kritika", „Laiko pamokos", „Atmintis", „Užmiršti vardai", „Pažintis", „Debiutai", „Varpų" svetainė", „Dia-

logai", „Rašytojo užrašai", „Dienoraščiai", „Atsiminimai", „Pilnatis", „Prikeltas laikas", „Nacionalinės premijos laureatai" ir kt.

(...) Dažniausiai almanachas prasideda esė. Juose svarstoma moralės, istorijos, politikos, meno temomis. Ne vienas almanacho numeris pradėtas V. Daujotytės esė („Tarp tikėti, tikti, įtikti", „Ką įžvelgiame tūkstantmetės Lietuvos moterų likimuose", „Kontrapunktiškos minties vėliavininkas"). Pastarojį buvo skirta A. J. Greimo 90-čiui. V. Daujotytė rašo:

A. J. Greimo intelektualinės, kūrybinės veiklos pradžia susijusi su „Varpais"; ir tai iškelia šio literatūrinio almanacho reikšmę; jis yra ar gali būti minimas ir pasauliui žinomose garsaus mokslininko biografijose – kaip kūrybos pradžios faktas. Greimo pirmieji žingsniai lietuvių kultūroje – Binkio prisiminimas gražiu tekstu ir atsiliepimas į lietuvių kalba pasirodžiusį Cervantes'o „Don Kichotą". Abu ženkliški, svarbūs, tarsi atskleidžiantys jauno autoriaus perspektyvas. („Varpai", 2007, 4).

Įžvalgios esė, kurių autoriai D. Kajokas („Dvidešimt Konstancijų"), R. Šerelytė („Nacionalinio pasididžiavimo spalvos"), V. Rudžianskas („Neįmanomas tikslas: gyventi be tikslo"). Labai įdomus M. Sluckio tekstas „Po 40 metų: kalbantis su Ž.P. Sartru ir S. De Bovuar". Taip pat įdomi T. Venclovos esė apie Cz. Miloszą. Apie ją kritikas J. Kontrimas rašė, kad bendras esė įspūdis: „pasaulis yra toks didelis ir neaprėpiamas ir kartu toks mažas, visur ranka pasiekamas." Jis tarsi stebisi: „Miloszas Amerikoje, Kalifornijoje, skaito paskaitas, o negali pamiršti gimtojo Šetenių kaimo, Lietuvos vidury, nors ten jau beveik nieko neliko..." (http://www.rasytojai.lt/index.php?id=969&sritis=straipsniai). 2004 metų „Varpai" prasideda filosofo A. Juozaičio esė apie kalbos atgavimo 100-metį „Rūpintojėlis ir Vytis". Jau perskaičius pirmąją pastraipą, tekstas suintriguoja:

Prabilęs apie kultūrą, dažniausiai pasijunti išsižiojęs ne vietoje ir ne laiku. Bet trauktis nesirengi ir todėl esi pasirengęs atsiprašyti net už pasaulio nuodėmes – kad tik tave išklausytų. Deja, ne tik okupacijų, bet ir laisvės sąlygomis kalba apie kultūrą visuomet skamba kaip ne laiku ir ne vietoje padarytas akibrokštas. („Varpai", 2004, 4).

Verta dėmesio V. Martinkaus esė „65-eri", kurioje prisimenami pirmieji „Varpai", svarstoma jų simbolika:

Varpas – tikėjimo, žemiškosios ir dangiškosios kultūros sąsajų simbolis, susieja *sacrum* ir

profanum, dangų ir žemę, mirtį ir prisikėlimą, primena istoriją ir praneša apie ateitį. Jo prireikia, jo pasigendame ne tik per karus, didžias nelaimes. Jo reikia kasdien („Varpai", 2008, 7).

(...) Daugelio kritikų giriamas tinkamai panaudotas spausdinamos medžiagos retrospektyvinis / istorinis žvilgsnis, pavadintas „Senųjų „Varpų" skambesys". Šioje rubrikoje prisimenami „Varpų" autoriai, girdisi senųjų aidas. (...)

Rubrikoje „Neskelbtas romanas", aišku, supažindinama su romanais. Derėtų pažymėti, kad „Varpai" dažnai turi išimtines teises daugeliui romanų spausdinti. Almanacho numeriuose pateikiamos dar rašomų romanų ištraukos. Čia spausdintas J. Jankaus romanas „Niekam nereikalingi", ištrauka iš J. Užurkos rašomo romano „1009. Nuo Netimero iki Rimgaudo", E. Ignatavičiaus – „Kiparisų tamsa", Alf. Bieliausko – „Sau paminklą sta..." ir kt.

Rubrikoje „Dialogai" – labai profesionalūs bei atviri pokalbiai su įvairių kartų ir įsitikinimų kūrėjais. (...) Labai vertingi paskutiniai vyriausiojo redaktoriaus interviu su J. Vaičiūnaite, V. Sirijos Gira, profesoriumi R. Šilbajoriu. R. Šilbajoris pateikė samprotavimų apie literatūros situaciją Lietuvoje ir išeivijoje, plačiai apibūdino kai kuriuos rašytojus, ganėtinai skeptiškai vertino lietuvių literatūros, literatūrologijos situaciją išeivijoje dabar ir galimybes ateityje, pasisakė prieš literatūros ir kritikos užsiangažavimą, pripažino literatūros klasiko sampratos reliatyvumą, kurį lemia ir susiklosčiusios kultūros gyvenimo aplinkybės.

„Vertimai" – puiki pažintis su įdomiais užsienio kūrėjais. Šioje rubrikoje galima susipažinti su latvių poetės S. Orinskos eilėraščių ciklu, K. Baréno išverstais apsakymais (Liam O'Flaherty „Laiškas", Frank O'Connor „Sargybinis", Erskine Caldwell „Mano tėvo politinis paskyrimas", Villiam Saroyan „Džimo Patroso grumtynės su mirtimi", E. Hemingvėjaus „Katė lietuje", Gi de Mopasano „Ranka"), A. Valionio išverstu iškilaus latvių rašytojo I. Zieduonio kūriniu „Epifanijos", iš armėnų kalbos M. Kontrimaitės išverstu V. Pohosian apsakymu „Teismas" ir kt.

(...) „Debiutų" rubrikoje kiekviename numeryje pristatomi dėmesio verti jauni kūrėjai. Čia galime rasti gabaus debiutanto G. Kraptavičiaus poezijos, publikuojami N. Daujotytės eilėraščiai. Autorei už pirmąją eilėraščių knygą

„Vienmečiai augalai" 2004 metais paskirta Zigmo Gėlės premija. R. Vanagas „Varpuose" debiutavo dokumentine apysaka „Nu, Rapoliuk, einam". Publikuojama D. Paklonskaitės, E. Striogaitės, N. Raižytės ir daugelio kitų kūryba. Debiutantai – iš įvairių Lietuvos vietų. Kritikai apie šią skiltį sako, kad joje nutiesiama gija tarp tradicijos ir to, kas nauja mūsų kultūroje.

Rubrikoje „Varpų svetainė" - pokalbiai su kūrėjais. Verta paminėti pasikalbėjimą su prozininke, dramaturge, kritike, vertėja A. M. Sluckaite-Jurašiene. Ten pat buvo spausdinami ir jai rašyti žinomų rašytojų laiškai. Šioje svetainėje kalbinta poetė, Nacionalinės premijos laureatė O. Baliukonė. Almanacho leidėjai šnekino V. P. Bložę, G. Kanovičių, R. Vanagą, M. Macijauskienę, generalinį „Varpų" rėmėją – UAB „Rūta" direktorių A. Gluodą ir daug kitų.

Rubrikoje „Mokslas. Kritika" labai įdomus 2010 metų numerio straipsnis, kuriame literatūrologė O. Gaidamavičiūtė savo žvilgsnį nukreipia į lietuvių literatūros modernėjimo laikotarpį, praėjusio amžiaus 7-9 dešimtmečių lietuvių kultūros kontekstą. Intriguoja V. Sventicko pamąstymai apie A. Baltakio kūrybą („Algimantas Baltakis. Gimė laiku ir parašė laiku.").

Rubrikoje „Prikeltas laikas" – atsiminimai apie žymius veikėjus. Tokių tekstų nepastebėti negalima. Štai literatūros ir kultūros istorikas V. Alekna pateikia atsiminimų apie „Sakalo" leidyklos direktorių A. Kniūkštą, aprašo susitikimus su juo tarpukario Lietuvoje, tremtyje ir sugrįžus į Lietuvą.

Rubrikoje „Asmenybės" aptariami žymių Lietuvos šviesuolių darbai. Kaip pavyzdį galima būtų paminėti JAV gyvenančio prof. dr. A. Klimo pastabas apie žymaus kalbininko profesoriaus A. Salio darbus.

Rubrikoje „Galerija" pristatomi menininkai, jų kūrybos pavyzdžiai. Išskirtinė publikacija – pasakojimas apie iš Joniškio kilusį, dabar Australijoje gyvenantį dailininką A. Vaičaitį. Atkūrus nepriklausomybę, jis visas vasaras praleidžia Lietuvoje, surengė dvi parodas (vieną jų Šiauliuose). Tai – plataus diapazono dailininkas (grafika, tapyba, litografija, akvarelė, ekslibrisai). Išleista jo knyga „Ekslibrisai", kurių dauguma skirti rašytojams, dailininkams, kitiems menininkams. „Varpuose" spausdinama dešimt dailininko ekslibrisų, kurių išleistoje knygoje nėra.

Skyriuje ,,Literatūrinis palikimas" buvo paskelbtas ir E. Mieželaičio eilėraščių ciklas ,,Balnoja apokalipsė žirgus". Publikacijos pabaigoje pateikta E. Mieželaičio pastaba: ,,Aš dėkingas ,,Varpų" redakcijai, prikėlusiai mane naujam gyvenimui".

(...) Vienu ar kitu aspektu almanachas supažindina su daugeliu rašytojų ir literatūrologų. Almanachas neretai pirmasis supažindina skaitytojus ir su Lietuvos, ir su egzodo rašytojų kūriniais. Jis skiria dėmesį ir regiono kultūriniam, literatūriniam gyvenimui, spausdindamas Šiaulių krašto rašytojų, literatų, literatūrologų, kitų kultūros sričių specialistų darbus, nuolat atsigręždamas ir į palikimą. (...)

Pats redaktorius, paklaustas, kaip gimė šios rubrikos, pasakoja:

Dauguma rubrikų gimė jau atnaujintuose „Varpuose". Ne visos iš karto, gerai apmąsčius, įvertinus. Ypač džiaugiamės „Debiutų" rubrika; dabar kasmet pristatome 4-5 dėmesio vertus kūrėjus. Kai ką jau pasiskolino kiti leidiniai, pavyzdžiui, rubriką „Prikeltas laikas", bet ką padarysi. O viena pirmųjų rubrikų buvo „Senųjų „Varpų" skambesys". Nuo pat 1989 metų kartkartėm, labai po nedaug vis ką nors iš pirmųjų „Varpų" perspausdiname. Prof. Vytautas Kubilius ragino perspausdinti abu pirmųjų „Varpų" tomus, tačiau tai nėra taip paprasta, nes jų apimtis didelė, lėšų reikėtų nemažai.

Loreta Jastramskienė straipsnyje „Nepavaldūs laiko užgaidoms „Varpai" labai gražiai pasakė, kad redaktorius kiekvienam numerio autoriui paliko tinkamiausią jo mintims ir polėkiui vietą.(...) Reikia tik pritarti autorei, kad almanacho struktūra ištiesa yra apgalvota ir įdomi. „Varpai" – labai įdomus žurnalas , - sakė L. Gutauskas. – Jis taip sudėliotas, ne taip, kaip, pavyzdžiui, „Metai", kuriuos imi ir perskaitai. Skaitai, atidedi, praeina savaitė, atsiverti ir kiekvieną kartą pamatai, kad dar šito neskaitęs, pražiopsojęs". („Varpai", 2002, 246). Kritikų nuomone, „Varpų" rubrikos vertinamos dėl dėsningos struktūros ir sistemiškumo.

(...) Vienas svarbiausių „Varpų" bruožų – ryšiai su literatūros bendruomene. ,,Varpai" skatina autorius, dalyvauja šalies literatūriniame, kultūriniame gyvenime (jaunųjų debiutai, interviu, premijos, ,,Varpų" biblioteka). Ryšių ieškoma nuolat, jie plečiami, kai kurie tampa pastovūs. (...) „Varpų" premija

yra taip pat rimta ir reikšminga (...). Ji visada teikiama už brandžius poezijos, prozos ir esė kūrinius, jų naujumą ir originalumą. (...)

Kritikų atsiliepimai ir recenzijos – svarbi „Varpų" dalis, supažindinanti skaitytoją su šiuo leidiniu bei atspindinti ir leidinio pagrindines savybes. Almanachas stebina profesionalumu. Jame atsiskleidžia literatūrinės tendencijos. Didelė gausa atsiliepimų apie šį leidinį rodo jo vaidmenį lietuvių literatūros periodikoje.

Retai, bet ir šiandien kartais vėl kyla klausimas, ar „Varpai" atspindi tik Šiaulių kultūrą, ar apima visą Lietuvą? Atsakymas – aiškus. A. Baltakis: „Varpai" – ne Šiaulių, visos Lietuvos almanachas. Man atrodo, kad jie turi tikrai gerą perspektyvą." („Varpai", 1999, 264). V. Martinkus: „Jeigu išnyktų, jeigu nutiltų „Varpai" Šiauliuose, ta tyla apgaubtų visą Lietuvą". V. Bubnys šį leidinį įvardijo kaip reikšmingą dalyką mūsų kultūriniame gyvenime. D. Kajokas sakė: „Almanachas dirba visai Lietuvai", o profesorė V. Daujotytė tvirtino: „Tai, kad Šiauliai turi tokį svarbų Lietuvai literatūros almanachą „Varpus", patikrintus istorijos, miestui teikia didelę garbę". J. Liniauskas: „Varpai" turi istorinę atmintį. Jų skambėjimas užkabina vis naujus autorius, sklinda po visą Lietuvą".

Iš spaudoje pateiktų almanacho aptarimų, aprašymų matyti, kad juose apie „Varpų" ieškojimus ir atradimus kalbėjo per 40 rašytojų, literatūros tyrinėtojų. (...) „Mes turime originalų leidinį, išsiskiriantį iš visų kitų ir suradusį savo nišą, savo labai gražią vietą", – kalbėjo poetas A. Mikuta. (...) Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas J. Liniauskas yra sakęs: „Džiaugiamės, kad šis leidinys – tolerantiška visų kartų kūrėjų tribūna – gyvybingas, kupinas jaunatviško polėkio ir metų subrandintos išminties, nuolat ieško prasmingų sąsajų tarp praeities ir nūdienos". M. Sluckis pabrėžė, kad almanachas priima po savo sparnu įvairių krypčių ir požiūrių kūrėjus, moka kalbėti atvirai, nuoširdžiai, sąžiningai. J. Avyžius taip pat pritarė šiai nuomonei: „Labai gerai, kad redaktorius tolerantiškas. Daug padaryta, suartinant užjūrio literatūrą su okupacijos meto literatūra". (...)

V. Martinkus rašė: „Varpai" žadino egzodo autorius, kurie buvo pirmojo

redaktoriaus bendraamžiai. „Varpai" ragino sovietinės lietuvių literatūros klasikus nepadėti plunksnos. „Varpai" kvietė jaunuosius poetus ir prozininkus sutvirtinti savo talentą" („Varpai", 2007, 5). A. Juozaitis apibūdina „Varpus" kaip vieną iš lietuviškų kultūrinio intelekto želmenų, kurie palaiko tradicinį ir gyvybingą požiūrį į bendruomenę: „Tokių leidinių istorija rašoma ne rašmenimis, o krauju. Raudonieji kraujo kūneliai liudija kokybę, ir tai – leidėjų aistra.". Just. Marcinkevičius kalbėjo: „Almanacho reikšmė unikali. „Varpus" vertinu už tai, kad jie pirmieji ėmėsi telkti visuomenę – susiskaldžiusią, išsiblaškiusią. Ir šiandien „Varpai" tai galėtų laikyti savo pagrindine pozicija, savo tikslu". Labai įdomus P. Dirgėlos apibūdinimas: „Mūsų kultūros padangėje vyrauja daugiau ar mažiau vienpusiški modeliai – jei gelmė, tai tik gelmė, neretai tik pretenzinga; arba: jei paviršius, tai tik juo ir slystama, įkyrint skaitytojui iki nenoro toliau taip slysti. Nėra Lietuvoje leidinio, bent man taip atrodo, kuris sėkmingiau susietų ir kultūros paviršių, ir kultūros gelmę". „Laikomės dar vieno principo – tolerancijos. Nesvarbu, kokiu laikotarpiu kūrė vienas ar kitas rašytojas, mums visi lygūs. Nėra raudonųjų ar baltųjų. Yra kūryba", – sako vyriausiasis almanacho redaktorius.

Kritikai išskiria dar vieną svarbų „Varpams" bruožą – Lietuvos ir egzodo rašytojų sutelkimą draugėn. „Varpai" sugeba jungti mus, o ne dalinti pagal įsitikinimus ar spalvas", - sakė J. Mikelinskas. Panašiai mano ir D. Mušinskas, sakydamas, kad „Varpų" prioritetas - emigrantai.

Just. Marcinkevičius ir V. Daujotytė teigė, jog jie didžiuojasi patekę į almanacho puslapius, laikydami tai garbės dalyku. V. Daujotytė sakė: „Pasisekė patekti į skaičių autorių to garbingo leidinio, kuriame „Vilniaus Varpų" sonetus spausdino Kazys Bradūnas, kuriame debiutavo Algirdas Julius Greimas. „Varpų" genezė tokia stipri, tokia solidi, kad, vien pagalvojus apie tai, „Varpų" autoriui jau yra didelė garbė".

Pasigirsta balsų, kad almanachas galėtų tapti LRS leidiniu ir eiti bent du kartus per metus. Nuomonė šiuo klausimu yra prieštaringa. A. Šlepikas svarstė šį klausimą: „Gal tikrai vertėtų „Varpus' leisti du kartus per metus? Į vieną numerį sudėti tris gerus poetus, kurie verti visokių premijų, gal ir per daug", o

D. Mušinskas saviironiškai pasidžiaugė, kad „Varpai" išeina ne kas mėnesį. J. Avyžius taip pat yra sakęs, kad norėtų, jog almanachas išeitų dažniau.

„Varpai" yra skirti visiems tiems, kurie domisi lietuvių literatūra. Anot Jono Kontrimo:

„Varpų" niekuomet nesumaišysi su kitu leidiniu, jie tokie saviti, ypatingi. Tikri ir labai lietuviški, išsaugantys savo tapatybę. Almanachas visiems, kurie skaito. Ir jauniems, ir turintiems didesnės patirties gyvenime (http://www.rasytojai.lt/index.php?id=969&sritis=straipsniai).

Taip vyksta autorių ir kritikų, skaitytojų dialogas. Tai liudija „Varpų" reikšmingumą ir svarbą lietuvių literatūroje, jų populiarumą. Kritikoje randame daug įdomių ir teigiamų atsiliepimų apie leidinį. (...)

IŠVADOS

Pirmieji „Varpų" numeriai, išleisti hitlerinės okupacijos metais, pratęsė 1940 metais nutrūkusias Nepriklausomos Lietuvos literatūros almanachų ir žurnalų leidybos tradicijas. Jie papildė 1943-44 metais Kaune ėjusį žurnalą „Kūryba". Abu numeriai turėjo savitą kultūrinį koloritą. Į jų puslapius sugulė beveik visų žymiausių to meto Lietuvos rašytojų kūryba. Anuometinis almanachas vertintinas kaip enciklopedinio pobūdžio knyga, apimanti beveik visas kultūrinio gyvenimo sritis, buvo svarbiausias ano meto literatūros almanachas, leidinys, pateikiantis gana išsamų vokietmečio lietuvių literatūros vaizdą.

Pirmieji du almanacho „Varpai" tomai, pasirodę 1943-44 metais, laikytini pagrindiniu stimulu „Varpams" atgimti 1989 metais. „Varpai" atgimė dėl kelių priežasčių: Sąjūdis paskatino atgaivinti daugelį literatūros ir kultūros leidinių, leistų Lietuvoje iki 1940 metų; Nepriklausomybės siekis ir jos atkūrimas decentralizavo kultūrą ir literatūrą; Šiauliams (jų regionui) buvo svarbus vietinių literatūros pajėgų konsolidavimas, skatinimas ir sąryšis su bendromis literatūros tendencijomis Lietuvoje.

Literatūros almanachas „Varpai" palaiko XX a. lietuvių literatūros periodinių leidinių tradiciją. Vertintinas spausdinamos medžiagos retrospektyvinis / istorinis žvilgsnis. Leidinys atspindi tiek Šiaulių regiono, tiek visos

Lietuvos literatūros ir kultūros tendencijas.

„Varpai" vienija įvairių kartų kūrėjus. Jie atviri visoms kartoms, skirtingų literatūrinių krypčių, estetinių ir visuomeninių pažiūrų, skirtingo mąstymo autoriams. Almanache savo kūrinius yra spausdinę bent penkių kartų rašytojai. Almanache bendradarbiauja apie 100 poetų, 80 prozininkų, per 30 literatūros tyrinėtojų, kitų sričių menininkų. Leidinyje didžiausias dėmesys skiriamas grožinei kūrybai, tekstams apie kūrėjus, orientuojamasi į labiausiai skaitytojų dėmesio vertus literatūros kūrėjus. Didelis dėmesys skiriamas ir egzodo literatūrai. Užmegzti ryšiai su rašytojais, literatūros tyrinėtojais, literatūros istorikais, kultūrologais, menotyrininkais, muziejininkais ne tik Lietuvoje, bet ir išeivijoje – JAV, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Australijoje, Prancūzijoje, Izraelyje.

„Varpuose" pateikiamas platus žanrinis spektras: poezija, proza, dokumentinė literatūra ir t. t. "Varpai" turi nuolatines rubrikas, kurios yra tikslios ir apgalvotos, suteikia leidiniui solidumo ir pastovumo, pažymi kai kurių publikacijų išskirtinumą.

Svarbi almanacho autoriams keliama sąlyga, kad jų kūriniai turi būti niekur kitur nepublikuoti, pabrėžiama jų išliekamoji vertė. Viena stipriausių "Varpų" savybių – profesionaliai parengti pokalbiai su įvairių kartų ir įsitikinimų rašytojais bei kultūros žmonėmis.

Išskirtinis „Varpų" bruožas – ryšiai su literatūros bendruomene ir skaitytojais. „Varpai" aktyviai dalyvauja kultūriniame gyvenime: „Varpai" visada pristatomi Vilniuje, LRS klube, kur įteikiama literatūrinė „Varpų" premija už naujoje almanacho knygoje paskelbtus geriausius prozos, poezijos ir eseistikos kūrinius, organizuojami kiti literatūriniai vakarai, sukakčių minėjimai ir kt.

„Varpus" lydi ir jų bibliotekėlė: grožinės knygos, esė rinkiniai, mokslo monografijos, kurias parengia spaudai ir išleidžia "Varpų" leidykla (panašių ambicijų turi ir knygas leidžia periodinių leidinių „Nemunas" ir „Santara" redakcijos).

Sparčiai besikeičiančioje lietuvių periodikos aplinkoje almanachas „Varpai" užima savitą nišą. Almanachas kiekvienais metais patvirtina solidaus

ir turiningo leidinio statusą. Jis pristato mūsų literatūros istoriją ir dabartį tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse. Vertinant almanacho struktūrą, sudarymo principus, kūrėjų atranką literatūros kritikoje priekaištų girdime mažai. Dauguma kritikų, skaitytojų linki „Varpams" dar ilgai skambėti. (...) Almanachas turi gerą perspektyvą.

LITERATŪRA

1.Bernardinai.lt, 2009 [žiūrėta 2011-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-12-21-loreta-jastramskiene-nepavaldus-laiko-uzgaidoms-varpai/37345>

2.Butkus V., Miesto marginalijos, straipsnių rinkinys, Šiauliai, 2000.

3.Durys ir gintaro lašai, 2004 [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.durys.daily.lt/?lt=1102597540>

4.Jakonytė L., Rašytojo socialumas, Vilnius, 2005.

5.Katilius V., Židiniai ir žmonės, Vilnius, 1997.

6.Lietuvių literatūros enciklopedija, Vilnius, 2001.

7.Lietuviškos spaudos keliai Šiaurės Lietuvoje 1864-1904-2004, Šiauliai, 2005.

8.Literatūra ir menas, 2009 [žiūrėta 2011-02-18]. Prieiga per internetą: <http://culture.lt/lmenas/?leid_id=3235&kas=straipsnis&st_id=14678>

9.Martinaitis M., Naujausioji Lietuvių literatūra/1988-2002/, Sudarymas, Giedrius Viliūnas, Alma litera, 2003.

10.Mokslo Lietuva, 2010 [žiūrėta 2011-03-05]. Prieiga per internetą: <http://bootis.itpa.lt/mokslo-lietuva/node/2777>

11.Prėskienis B., Šiaulių krašto literatūros panorama, Šiauliai, 2003.

12.Pšibilskis V., Iš Lietuvos XX a. kultūros istorijos, Vilnius, 1997.

13.Raguotienė G., Žodžiai apie knygą: skaitytojo kraitė, Vilnius, 1998.

14.Rašytojai.lt, 2009 [žiūrėta 2011-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.rasytojai.lt/index.php?id=969&sritis=straipsniai>

15.Ruzgas A., Knygnešys, 6, Vilnius, 1989.

16.Siauliaiplius.lt, 2004 [žiūrėta 2011-02-27]. Prieiga per internetą: <http://

www.siauliaiplius.lt/index/1/4304)>

17.Tarptautinių žodžių žodynas, Sudarymas, Vaitkevičiūtė V., 2001.

18.Tekstai.lt, 2010 [žiūrėta 2011-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.tekstai.lt/tekstai/tekstai-apie-tekstus/5675-loreta-jastramsk>

19.Urbonas V., Lietuvių periodinė spauda, Vilnius, 1995.

20.Varpai, literatūros almanachas, Šiauliai: Šiaulių Meno ir Mokslo Centras, 1943.

21.Varpai, literatūros almanachas, Šiauliai: Šiaulių Meno ir Mokslo Centras, 1944.

22.Varpai, Šiauliai, Nr. 1(3) – 25, 1989-2010.

23.Viliūnas G., Literatūrinis gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940), Vilnius, 1998.

24.Žukas V., Literatūros pabarėse, Vilnius, 2000.

25.Žurnalistikos Enciklopedija, Vilnius, 1997.

26.XXI amžius, 2006 [žiūrėta 2011-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/12/06/atmi_03.html>

KODĖL PASIKEITĖ SCENARIJUS

(...)

Rašytojas Vytautas Martinkus neslėpė, jog turėjęs daug džiaugsmo skaitydamas „Varpus" (...). Prisiminė Atgimimo metus, kai pasirodė pirmieji atnaujintų „Varpų" numeriai, kuriuos jam, tuometiniam Rašytojų sąjungos pirmininkui, teko globoti, krikštyti. Tas dvasinis ryšys išliko iki šiol. Prisiminė Kaune pragyventus metus ir ten sutiktus *buvusius žmones*, t. y. rašytojus, kurie po tremčių, kalinimų buvo oficialiai nepripažįstami. Profesoriaus teigimu, „Varpai" labai įspūdingai sugrąžina mums prarastą laiką ir svarbius literatūrai bei kultūrai žmones. „Varpuose" daug primirštų, labai svarbių pavardžių. Ypač, anot kalbėtojo, nudžiugino nauja Kosto Ostrausko pjesė.

(...)

Rimos KASPERIONYTĖS nuotraukoje: „Varpų" vakarui pasibaigus. Iš kairės (sėdi) – prozininkas Jonas Mikelinskas, aktorė Undinė Nasvytytė, „Varpų" vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius; stovi – dailininkas Aloyzas Stasiulevičius, prozininkas, profesorius Vytautas Martinkus, literatūrologai profesoriai Petras Bražėnas ir Kęstutis Nastopka, „Varpų" debiutantė Deimantė Bandzevičiūtė, 2011 metų literatūrinės „Varpų" premijos laureatas Henrikas Algis Čigriejus, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas, prozininkė Elena Kurklietytė, filosofas, profesorius Vacys Bagdonavičius, prozininkas Vytautas Bubnys. 2011 m. balandžio 27 d.

2011 m. literatūrinės „Varpų" premijos laureatu tapo H.A.Čigriejus. Laureatas prisiminė karo metų „Varpus", kurie ir dabar yra jo knygų lentynoje, sakė, jog kai kurie almanachų tekstai iki šiol įkalti kaip vinys.Ypač brangus Prano Markelio straipsnis apie lietuvių kalbos didįjį žodyną. „Man ne tiek svarbu išleisti savo knygą, kiek būti tokiuose leidiniuose kaip „Varpai", kur šalia šitokie žmonės", - kalbėjo H.A.Čigriejus. Prizą už poeziją pelnė Julius Keleras, už prozą – Loreta Jastramskienė, už geriausią debiutą – Jurga Brastavičiūtė.

Vytautas SKARDŽIUS

Metai, 2011, birželis, nr.6

V. Laureatai ir prizininkai

LITERATŪRINĖS „VARPŲ" PREMIJOS LAUREATAI

2011 metai

Henrikas Algis Čigriejus

Avelė. *Epizodėlis iš nelabai dar senų laikų*

2010 metai

Albinas Bernotas

Nepakartojami atkartojimai. *Esė*

2009 metai

Vacys Bagdonavičius

Ar pavyks išgirsti Vydūno balsą? *Straipsnis*

2008 metai

Vladas Braziūnas

Slaptoji ornitologija: inkilų šventinimas. *Eilėraščių ciklas*

2007 metai

Birutė Jonuškaitė

Esminiai pojūčiai. *Trys apsakymai*

2006 metai

Onė Baliukonė

Iš ciklo „Kovo agonijos". *Eilėraščiai*

Petras Bražėnas

Atversti atverstinę. *Kritika*

Renata Šerelytė

Nacionalinio pasididžiavimo spalvos. *Esė*

2005 metai

Jonas Liniauskas.

Eilėraščiai

Viktoras Rudžianskas
Neįmanomas tikslas: gyventi be tikslo. *Esė*

Mykolas Sluckis
Po 40 metų: kalbantis su Ž.-P. Sartru ir S. de Bovuar. *Retro*

2004 metai

Vytautas Petras Bložė
Hon sha ze sho nen. *Baladė*

Arvydas Juozaitis
Rūpintojėlis ir Vytis. *Esė*

Jonas Mikelinskas
Du apsakymai

2003 metai

Vytautas Bubnys
Balsas sniegynuose. *Apsakymas*

2002 metai

Algimantas Baltakis
Apie kraujo lašą, santarvę ir dar kai ką. *Esė*

Romas Gudaitis
Nuvarytas kuinas ir jo Spindulėlis. *Romano ištrauka*

Algimantas Mikuta
Aštuoneiliai

2001 metai

Eugenijus Ališanka
Eilėraščiai

Juozas Aputis
Atminties pašvaistės. *Esė*

Leonardas Gutauskas
Raudonojí jūra. *Romanas*

2000 metai

Valdemaras Kukulas
Poezijos peizažas per aprūkytą stiklą, arba paskutinis amžiaus saulės užtemimas. *Esė*

Jurgis Kunčinas
Riedantys akmenys. *Novelė*

Justinas Marcinkevičius
Carmina minora. *Poema*

1999 metai

Donaldas Kajokas
Dvidešimt konstatacijų. *Esė*

Mykolas Karčiauskas
Iš ciklo „Delčia paskęsdama senoj verdenėj". *Eilėraščiai*

Danielius Mušinskas
Trys apsakymai

1998 metai

Viktorija Daujotytė
Tarp tikėti, tikti, įtikti. *Esė*

Petras Dirgėla
Ištrauka iš žemės keleivių epo „Karalystė" Uragano knygos

Kornelijus Platelis
Eilėraščiai

1997 metai

Aidas Marčėnas
Dešimt sonetų

Marcelijus Martinaitis
„Knygieles pačias byla Lietuvinikump ir Žemaičiump". *Esė*

Vladas Vyšniūnas
Lorelei. *Apsakymas*

1996 metai

Jonas Avyžius
Įpėdinis. *Ištrauka iš rašomo romano*

Valentinas Sventickas
Penkios žvaigždutės, naktį nupieštos „Varpams". Esė

Alvydas Šlepikas
Eilėraščiai

1995 metai

Sigitas Geda
Eilėraščiai

Vytautas Martinkus
Tuščia vieta. Iš apysakos „Jurgos sala"

Leonas Peleckis-Kaktavičius
Už 1989-1995 metais „Varpuose" paskelbtą *eseistiką*

„VARPŲ" PRIZININKAI

1999 metai
Mykolas SLUCKIS

2000 metai
Algimantas BALTAKIS

Gražina CIEŠKAITĖ
Marytė KONTRIMAITĖ

2001 metai
Onė BALIUKONĖ
Alfonsas MALDONIS
Viktoras RUDŽIANSKAS

2007 metai
Gintaras GRAJAUSKAS
Robertas KETURAKIS

2008 metai
Rimantas VANAGAS
Henrikas Algis ČIGRIEJUS
Ona GAIDAMAVIČIŪTĖ (debiutas)

2009 metai
Gasparas ALEKSA
Jonas UŽURKA
Alfredas GUŠČIUS

2010 metai
Antanas ANDRIJAUSKAS
Daiva MOLYTĖ-LUKAUSKIENĖ
Gediminas PULOKAS (debiutas)

2011 metai
Julius KELERAS
Loreta JASTRAMSKIENĖ
Jurga BRASTAVIČIŪTĖ (debiutas)

SUMMARY

The book is designed for the 70th anniversary of the literary almanac "Varpai" ("The Bells"), its deviser Algirdas Julius Greimas and the first editor Kazys Jankauskas. The publishers of the rehashed "Varpai" have amassed some almanac genesis related material in a couple of decades. The portraits of the authors who contributed to the authority of the "Varpai" during the war and the restoration of Lithuania's independence are important none the less.

The literati of Šiauliai resolved to publish the literary almanac designed for the entire Lithuania in 1942. The idea first came to A. J. Greimas, a would-be professor at the Sorbonne University, the then teacher in Šiauliai. The Lithuanian Centre of Arts and Science of Šiauliai County headed by the Director of Šiauliai Hospital Doctor of Medicine Domas Jasaitis sallied forth to put the conception into practice. The Centre asked the writer Kazys Jankauskas, who is also the author of the title of the almanac, to edit the almanac. The "Varpai" was to imply revival, recovery, and rebirth after a lengthy oppressive silence. A license to publish was obtained by permission of German censors and all printing arrangements were made by Dr. D. Jasaitis. During the war (in 1943 and 1944), two volumes of the "Varpai" (328 and 400 pages respectively) were published. They contained the original works of 30 writers, a goof few articles on literature and culture. Both editions had a distinctive cultural colour. Their pages encompassed the works of almost all distinguished writers of Lithuania. The first numbers of the "Varpai" resumed the publishing traditions of literary almanacs and magazines of independent Lithuania, which discontinued in 1940, and was the most important literary publication of the day.

Although the publication of the "Varpai" came to a halt and the editor became a political prisoner upon the second Soviet occupation, the almanac had already made history of Lithuanian literature.

It was a steady foundation for the "Varpai" to be reborn in 1989. The "Varpai" was revived by Leonas Peleckis-Kaktavičius, a writer and journalist in Šiauliai. His initiative was welcomed by K. Jankauskas and A. J. Greimas who required to satisfy a single condition, to prevent the almanac becoming parochial.

The said condition is being fulfilled - the "Varpai" has become the almanac of the entire Lithuania. It brings together authors of different generations and is open to representatives of diverse literary trends, aesthetic and social attitudes, and distinct thinking. Writers have published their works in the almanac for at least five generations, about 100 poets, 80 novelists, over 30 literary scholars, and artists in other fields write for the almanac. The publication focuses on works of fiction, texts on writers, and the authors most worthy of readers' attention. In addition, much attention is paid to emigration literature; the "Varpai" initiated the homecoming of our famous authors scattered around the world and "blacklisted" for half a century. The almanac is affiliated with writers living in the United States, Great Britain, Australia, Israel, Germany, France, Belgium, and China. The almanac authors are stipulated by an important condition: their works must be unpublished and not under consideration for publication elsewhere. Their enduring value is highlighted. Professionally arranged interviews with people in culture and writers of various generations and beliefs are one of the most powerful features of the "Varpai".

Links with the literary community and readers are exclusive characteristics of the "Varpai". The "Varpai" is always presented at the club of the Lithuanian Writers' Union in Vilnius where "Varpai" literary awards are granted to the best works of prose, poetry, and essay published in a new book of the almanac. Literary evenings with participation of the authors of the "Varpai" are held in Šiauliai. 39 of the most prominent authors of Lithuanian literature have become the "Varpai" award winners. Volume 25 of the updated "Varpai" is being prepared for a press release. The almanac annually confirms the status of a quality and thoughtful publication.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A
Adamkus Valdas 139, 259
Adomaitis Jonas 210
Adomavičienė Julija 116
Adomavičius Jonas 116
Aistis Jonas 16, 17, 108, 200, 264
Alantas Vytautas 51, 87, 146, 151
Alekna Viktoras 294
Aleksa Gasparas 254, 259, 261, 262, 264, 266, 269, 308
Aleksaitė Irena 103
Ališanka Eugenijus 137, 140, 142, 153, 202, 290, 304
Ališas Venancijus 16
Aliulis Vaclovas 283
Alseikaitė-Gimbutienė Marija 80, 252, 277
Ambrasas Kazys 233
Ambrazevičius Juozas 17
Andrijauskas Antanas 278, 281, 283, 308
Andriušis Pulgis 239
Anglickis Stasys 87, 105, 118, 136
Antanaitis Algirdas Titus 26, 39, 51, 60, 66, 121, 201, 290
Aperavičius Arvydas 148
Aputis Juozas 137, 140, 142, 164-166, 169, 201, 202, 205, 206, 212, 222, 244, 261, 266, 289, 304
Arcišauskaitė Regina 148
Auštrienė Genovaitė 44
Avižinis Dalius 281
Avyžius Jonas 60-62, 85, 87, 90, 104, 105, 109, 136, 146, 201, 238, 297, 298, 307

B
Bačianskaitė Liongina 35
Bagatyrytė Audronė 87
Bagdanavičiūtė Renata 145
Bagdonas Juozas 126, 239
Bagdonavičius Gerardas 16, 22, 107, 202, 230
Bagdonavičius Vacys 251, 254, 255, 259, 260, 263, 266, 269, 302, 304
Balašaitienė Aurelija 28, 58
Balčiūnas Petras 178-183
Balčytis Eduardas 20
Baliukonė (Baliukonytė) Onė 137, 142, 143, 154, 202, 212, 222, 223, 294, 304, 308
Balsevičiūtė Virginija 199
Baltakis Algimantas 104, 111-113, 120-125, 129, 136, 139, 146, 147, 150, 160, 171, 172, 175, 177, 213-216, 221, 224, 254, 256, 262, 263, 294, 296, 304, 307
Baltušis Juozas 46, 261, 266
Baltrušaitis Jurgis 16, 17, 200
Bandzevičiūtė Deimantė 302
Banionis Donatas 238
Baranauskas Antanas 244
Barėnas Kazimieras 118, 130, 133, 147, 161, 201, 203, 206, 208, 209, 244, 262, 269, 290, 293
Bartulis Eugenijus 116, 163
Bazaras Liudas 107
Simone de Beauvoir 205, 292
Bernotaitė Laura 281
Bernotas Albinas 278, 281, 283, 304
Bernotas Zenonas 58
Beržinis Giedrius 246-248
Bieliauskas Alfonsas 219, 293
Bielskytė-Anysienė Valerija 88
Bikulčius Vytautas 81
Binkis Kazys 13, 17, 33, 46, 115, 132, 292
Bimba Kazys 78
Biržinytė Regina 39, 58
Biržiška Vaclovas 108
Bytautas Steponas 67, 68, 71, 72, 142
Blaževičiūtė Nijolė 55, 72
Bložė Vytautas Petras 87, 171, 172, 174, 176, 201, 294, 304
Boruta Kazys 16, 32, 132, 261, 266
Bradūnas Kazys 17, 28, 37-39, 46, 52, 56, 66, 67, 77-80, 97, 99, 104, 105, 107, 145, 200, 201, 242, 290, 297
Bradūnienė Kazimiera 37
Brastavičiūtė Jurga 302, 308
Brazdžionienė Aldona 53, 95
Brazdžionis Bernardas 16, 17, 20, 21, 24, 39-41, 45-47, 51-55, 57, 59, 62, 63, 66, 80, 95, 96, 102, 105, 107, 108, 114-117, 120, 121, 130, 133, 134, 136, 140, 141, 143, 144, 168, 170, 171, 200, 201, 235, 242, 261, 264, 289, 290
Braziūnas Vladas 242, 244, 245, 261, 304
Bražėnas Petras 208, 209, 220, 223, 239, 240, 243, 244, 255, 259, 263, 302, 304
Bružas Algimantas 68
Bubnys Vytautas 158-160, 162, 165, 166,

296, 302, 304
Budreika Eduardas 262
Budrys Algimantas 20-21
Bugailiškis Peliksas 16, 51, 108, 199, 210
Bukantis Kęstutis 262-264
Bukontas Alfonsas 66, 70
Butkų Juzė 17
Butkus Vigmantas 202
Būdavas Stasius 102, 118
Būtėnas Julius 97

C
Caldwell Erskine 262, 269, 293
Cieškaitė Gražina 129, 138, 139, 308
Cvirka Petras 46

Č
Čalnaris Antanas 147, 149
Čekonytė-Butkienė Vladė 51
Čepauskaitė Dainora 134, 136
Čepkauskas Saulius 145
Čepkauskienė Neringa 285-301
Černiauskaitė Laura Sintija 283
Černiauskas Rimantas 147
Čigriejus Henrikas Algis 244, 245, 301, 302, 304, 308
Čiurlionis Mikalojus Konstantinas 276, 279

Ch
Churginas Aleksys 10, 12, 16, 17, 31, 200, 239

D
Dagytė-Diržauskienė Sofija 233
Dagys Valerijonas 149
Daniliauskas Jonas 126, 239, 265
Daugėla Kazys 57
Daugirdaitė-Sruogienė Vanda 28, 44, 51, 66, 88
Daugirdienė Viginija 223, 254, 255, 264
Dauthendey Max 289
Daujotytė Nijolė 294
Daujotytė Viktorija 102-104, 108, 128, 131, 133, 134, 154, 157, 160, 162, 165, 169, 172, 173, 175, 176, 202, 209, 213, 218, 224, 237, 239, 252, 260, 263, 265, 268, 289, 292, 296, 297, 306
Dautartaitė Olita 53
Dausa Aleksandras 147
Debeljak Aleš 202
Dichavičius Rimantas 26, 126
Dirgėla Petras 57, 59, 61, 66, 100, 102, 104, 108, 112, 143, 201, 244, 245, 297, 306
Donne John 7
Dorofėjus Mykolas 43
Drungytė Erika 202

F
Fledžinskaitė-Kašubienė Aleksandra 31, 33
Foucault Michel 110

G
Gadamer Hans-Georg 198
Gadeikis Liudvikas 70, 89
Gaidamavičiūtė Ona 245, 255-259, 281, 294, 308
Galaunė Paulius 17
Galdikas Adomas 18
Galšojan Mušek 202
Gasiūnas Antanas 58
Geda Sigitas 66-68, 73, 77, 79, 122, 124, 125, 162, 165, 169, 170, 201, 261, 266, 278, 307
Gedminas Vytautas 158
Genevičius Jonas 126
Genys Kęstutis 58
George S. 289
Gerbutavičius Ramūnas 204
Giedraitis-Spalis Romualdas 130
Gimbutas Jurgis 80
Girdenis Gediminas 164
Girdzijauskas Vytautas 283
Glinskis Juozas 58, 66, 119
Gluodas Algirdas 114-117, 123, 124, 141, 156, 165, 167, 169, 170, 173, 214, 265, 280, 294
Gluodas Rimantas 116, 118, 133, 214
Grajauskas Gintaras 237, 239, 240, 278, 308
Greimas Algirdas Julius 10-13, 15, 24, 26, 29-35, 67, 105, 108, 109, 135, 154, 155, 162, 167, 199, 201, 202, 217, 238, 239, 245, 249-251, 257, 264, 267, 271-277, 279, 284, 288-290, 292, 297, 309
Greimas Julijonas (Julius) 273, 274
Greimaitė Gražina 274
Greimienė-Mickevičiūtė Konstancija 273, 274
Gricevičius Antanas 101
Gricevičiūtė-Gluodienė Aldona 101
Gricius Augustinas 195
Grinius Jonas 17, 200
Grinkevičiūtė Dalia 120

Grunskis Stanislovas 78, 80
Grušas Juozas 16, 39, 108, 147, 200, 261, 266, 269
Gudaitis Antanas 18
Gudaitis Romas 147, 148, 150, 304
Gustaitis Antanas 17, 28, 51
Guščius Alfredas 253, 254, 256, 257, 259-264, 269, 278, 283, 308
Gutauskas Leonardas 126, 137, 142, 147, 152, 153, 201, 202, 289, 295, 304, 306
Gutauskas Tadas 264

H
Hemingway Ernest 7, 293
Hermann Arthur 202
Hoffmann Ernst Theodor Amadeus 17, 289
Holderlin Friedrich 289

I
Ignatavičius Eugenijus 136, 202, 222, 289, 293
Inčiūra Kazys 17
Ivanauskaitė Jurga 102, 103, 261, 266, 269

Y
Yeats William Butler 289

J
Jablonskis Jonas 33
Jakaitis Kleopas 96
Jakavičius Liudas 80
Jakonytė Loreta 286
Jankauskaitė Dainora 169
Jankauskas Aleksandras 194, 233, 234
Jankauskas Kazys 7, 10-13, 15, 16, 17, 21-24, 27, 34, 36, 48-50, 52, 55-57, 62-64, 66-68, 70, 71, 74, 75, 77, 82-86, 88, 90-93, 107, 108, 110, 143, 155, 162, 166-168, 178-197, 201, 215-218, 221, 224, 231-236, 247, 249, 267, 287-290, 309
Jankauskas Leonas 17
Jankauskas Zigmas 12, 13, 84, 194, 233
Jankauskienė Aleksandra 15, 192, 193, 195, 233
Jankus Juozas 126
Jankus Jurgis 42, 43, 66, 74, 80, 82, 88, 90, 105, 201, 222, 252, 261, 290, 293
Janonė Ineza Juzefa 261, 266
Janonis Julius 46
Janulis Vaidotas 279
Janušytė Liūnė 17, 62, 63, 87
Jaras Juozas 58
Jasaitis Domas 13, 15-17, 33, 34, 56, 62, 63, 110, 199, 309
Jasėnas Justas 281
Jastramskienė Loreta 266-270, 295, 302, 308
Jencius-Butautas Viktoras 103
Jazukevičiūtė Dalia 46, 66
Jokūbėnas Gintaras 239-241
Jonynas Antanas A. 302
Jonynas Vytautas A. 75, 91
Jonynas Vytautas Kazimieras 17, 18
Jonuškaitė Birutė 236-237, 304
Jovaišaitė Janina 262, 266
Jovaras 115
Juchnevičius Eduardas 22
Juknaitė Vanda 86, 202, 289
Juozaitis Arvydas 171, 172, 176-178, 297, 304
Juozapaitis Jurgis 278, 282, 283
Jurgelevičienė Marija 58
Jurgutis Vladas 274
Jurkus Paulius 44
Juškaitis Jonas 58, 66, 201
Juzeliūnas Julius 31
Jūragis Juozas Almis 77

K
Kabaila Vytautas 116
Kačiuškienė Genovaitė 164
Kajėnas Gediminas 239
Kajokas Donaldas 58, 66, 113, 118, 168, 179, 181, 183, 201, 202, 265, 289, 291, 292, 296, 306
Kalainis Boleslovas 184, 215, 216, 227, 228, 247, 248
Kalinovas Andrius 145
Kalpokas Petras 18
Kanovičius Grigorijus 172, 294
Karčiauskas Mykolas 112, 113, 118, 122, 123, 125, 244, 306
Karosas Juozas 36
Kasiulis Vytautas 18
Kašponis Karolis Rimtautas 250, 271-277, 279
Kasperavičiūtė Milda 254, 255, 264
Katiliškis Marius 51, 52, 61, 70, 201, 290
Katilius Viktoras 16, 17, 46, 48, 52, 57, 61, 66, 70, 80, 87, 105, 107, 135, 287
Katiliūtė Marcė 18

Katinas Leonas 199
Kavolis Vytautas 198
Kazickas Petras 199
Kažukauskaitė Deimantė 234-236
Keleras Julius 193, , 302, 308
Keliuotis Juozas 198
Keturakis Robertas 237-239, 308
Kinčinaitis Virginijus 88, 103
Kirkutis Vytautas 104, 202
Kirša Faustas 17, 21, 24, 38, 62, 108, 199-201, 287, 290
Klimas Antanas 294
Klimašauskienė Irena 153-154, 197-203
Klusas Mindaugas 209
Kniūkšta Antanas 106, 232, 294
Kobeckaitė Halina 177
Kochanskytė Virginija 68, 78, 79, 96, 104, 116, 117
Kojelis Juozas 95
Kontrimaitė Marytė 129, 134, 138, 139, 202, 293, 308
Kontrimas Jonas 251-253, 298
Korsakas Kostas 36
Korsakienė Halina 36
Kraptavičius Gintas 261, 266, 294
Krėvė Vincas 17, 51, 62, 108, 200, 264
Kriekis Karlis 141
Krištupaitis Bronius 116
Krivickas Jonas 22
Krivickas Vladas 224-226, 231
Kruopa Antanas 68
Kubilius Vytautas 75, 81, 162, 236
Kudarauskaitė Meilė 145
Kudirka Vincas 99, 198
Kudirkaitė R. 170
Kukulas Valdemaras 47, 102, 128, 129, 135-137, 139, 201, 202, 306
Kučinskas Darius 279
Kunčinas Jurgis 128, 129, 134, 135, 137, 139, 201, 202, 289, 306
Kunevičiūtė-Mickevičienė Birutė 205
Kuprevičius Viktoras 260
Kurklietytė Elena 302
Kvietkauskas Mindaugas 131-137

L

Lankauskas Alfredas 92, 95
Lankauskas Romualdas 102, 126
Lastas Adomas 16, 199
Latakas Gvidas 152
Laurinčiukas Albertas 136
Lazdynas Gintaras 202
Lechte John 277
Lenkšas Kęstutis 262
Leonavičius Edmundas 87
Lilas Žilvinas 88
Limantas Arūnas 41
Liniauskas Jonas 164, 165, 177, 204, 207, 208, 223, 254, 257, 263, 278, 283, 296, 304
Linkevičius Jonas 43, 89
Linkevičiūtė-Giedraitienė Gražina 139
Litvinaitė-Avyžienė Irena 146, 152, 239
Lygutaitė Stasė 117
Lozoraitis Stasys 277
Lukauskaitė-Poškienė Ona 24, 32, 34, 39, 82, 249, 287
Lukošaitis Vitalijus 36
Lukošaitytė Eugenija 35

M

Maceina Antanas 277
Macijauskienė Marija 233, 294
Mackus Algimantas 120
Maironis 46, 150, 151, 261
Majerienė Nijolė 147
Malakauskienė Leonija 56
Maldonis Alfonsas 137, 140, 142, 143, 163, 200, 308
Marcilionis B. 199
Marcinkevičius Justinas 20, 23, 105, 119,128, 129, 134, 136, 139, 144, 153, 154, 175, 200, 218, 222, 223, 225-229, 306
Marcinkevičiūtė Elvyra 58
Marcinkutė Renata 145
Marcinkus-Tauronis Jonas 103, 249
Marčėnas Aidas 94, 98, 101, 122, 123, 125, 154, 306
Markelis Pranas 302
Martinaitis Marcelijus 94, 98, 101, 112, 121-123, 125, 179, 181, 183, 184, 201, 286, 306
Martinkėnas Vaidotas 229-230
Martinkus Pranas 76
Martinkus Vytautas 66, 67-70, 72, 77-79, 86, 89, 98, 102, 104-112, 122-125, 148, 149, 160, 162, 164,165, 169, 179-181, 184, 207, 209, 216, 217, 221, 222, 234, 235, 240-242, 245, 246, 254, 256, 259, 260, 263, 265, 278, 285-301, 293, 296, 297, 302, 307
Maskuliūnas Bronius 203
Maskuliūnienė Džiuljeta 203

Matulionis Jonas Kastytis 145
Matuzevičius Eugenijus 17, 37, 45, 52, 200, 233
Mauragis Aleksandras 44, 46, 200
Mažukėlienė Regina 147, 150, 151, 168
Mejerytė Barbora 35, 36
Mekas Jonas 110
Melngailis Borisas 33, 34
Miereanu Costin 272
Mieželaitis Eduardas 45, 46, 58, 59, 66, 105, 120, 121, 136, 200, 252, 261, 263, 266, 291, 295
Migliauskas-Miglovara Juozas 21
Mikalauskas-Antalkis Pranas 102, 103
Mikalauskas Gintaras 68
Mikelinskas Jonas 147, 148, 151, 160, 163, 171, 172, 174, 177, 179, 182, 183, 218, 252, 256, 261, 266, 267, 297, 302, 304
Miklaševičiūtė Kristina 130
Mikšys Genadijus 249
Mikšys Žibuntas 81, 82, 88, 126, 279
Mikučiauskas Gintautas 251
Mikulėnas Petras 139
Mikuta Algimantas 147, 148, 150, 152, 168, 296, 304
Milosz Czeslaw 252, 261, 263, 277
Miltinis Juozas 17, 108, 110, 264
Minkevičius Jokūbas 21, 22, 107
Misiukevičius Romaldas 279
Miškinis Antanas 17, 200
Mykolaitis-Putinas 17, 46, 51, 108, 200, 251, 260, 261, 264-266, 268, 269
Mockienė-Barkauskaitė Valerija 171, 185-195, 224, 235
Molytė-Lukauskienė Daiva 278, 282, 283, 308
Guy de Maupassant 293
Morkūnienė Vita 178, 183
Mozūriūnas Vladas 61
Musneckis Algirdas 92
Mušinskas Danielius 104, 105, 113, 118, 122, 123, 125, 164-166, 177, 202, 289, 297, 298, 306

N

Nagys Henrikas 17, 49, 51, 200, 290
Narbutas Algirdas 174
Narbutas Leonas 95
Nastopka Kęstutis 279, 302
Nasvytytė Undinė 302
Naujokaitė Birutė 77
Naujokaitis Algimantas Antanas 99, 105, 131, 140, 141, 177
Neniškytė Marija 223
Neveravičius Fabijonas 118
Nėris Salomėja 46, 57
Noreika Jonas 78, 80, 199
Noreikaitė-Nausėdienė Danutė 80
Norkus Algimantas 281

O

Obrikis Petras 101
O'Connor Frank 262, 269, 293
O'Flaherty Liam 262, 266, 269, 293
Orakauskas Henrikas 231
Orinska Simona 261, 266, 293
Orintaitė Petronėlė 48, 51, 57, 66, 70, 200, 287
Ostrauskas Kostas 302
Ozolas Romualdas 88

P

Pabrėža Juozas 164
Padegimas Gytis 58
Pakalkienė Rasa 113, 128, 129, 140
Pakalniškis Ričardas 45, 56
Paklonskaitė D. 294
Paleckis Justas Vincas 158-161, 209
Paleckienė Laima 209
Palilionis Petras 62, 168, 233-235
Paplauskienė Virginija 147
Parulskis Sigitas 132
Paukštelis Juozas 200
Pavalkiūtė Jurgita 145
Pelėckis-Kaktavičius Leonas 37, 43, 50, 53, 67, 68, 71, 77, 79, 85, 89, 96, 101, 116, 118, 120, 125, 134, 137, 139, 142, 144, 145, 150, 152, 154-156, 160, 163-165, 169, 181, 185, 202, 206, 208-213, 223, 225, 248, 252, 259, 267-271, 302, 307, 309
Peleckis Mindaugas 240
Peleckienė Silvija 116, 118, 123, 139, 142, 144-149, 152, 165-167, 211, 223, 258, 263, 266, 270, 278
Petraitis Teofilis 16, 126, 199
Petrarca Francesco 289
Petrauskienė Jūratė 117
Petrauskienė Laima 261, 266
Petravičius Viktoras 18
Petrošienė Gražina Viktorija 164, 224

Piaulokas Pranas 262
Pilipavičienė Giedrė 153, 154, 157, 197, 203
Platelis Kornelijus 102, 104, 108, 164, 165, 258, 261, 266, 268, 306
Plikionytė-Bružienė Joana 126, 265
Pocius Algirdas 118
Poderytė-Bielskienė Patricija 163, 167
Povilonis Juozas 45, 51, 88
Požėra Kazys 183-185
Prancuitis Šigitas 103
Prėskienis Bronius 216-219
Pšibilskis Vygintas Bronius 198
Pulokas Gediminas 278, 281, 283, 308
Puronas Vilius 222

R
Radauskas Henrikas 16, 17, 24, 39, 62, 108, 200
Raila Bronys 48, 56, 57, 66, 80, 105, 118, 147, 151, 261, 266
Raižytė Nijolė 231, 294
Ramanauskas Gediminas 224, 226
Ramonas Giedrius 88
Ramoškaitė-Gedienė Gražina 165
Rauduvė Petras 18
Razma Algimantas 22
Riomeris Mykolas 274
Repšys Petras 124
Rilke Rainer Maria 289
Rimkus Jaroslavas 36
Rimkus Vytenis 22, 92
Rimkūnas Petras 17
Riškutė Janina 177
Rudys Bronislovas 39, 126, 211, 245
Rudžianskas Viktoras 137, 142, 149-152, 180, 181, 183, 204, 208, 224, 239, 240, 292, 304, 308
Ruseckaitė Aldona 168, 234, 235, 253, 261, 268
Ruzgailaitė Rasa 145
Ruzgas Albertas 15-18
Ruzgis Juozas 22
Rūkas Antanas 118, 201, 202, 290
Rūta Alė 40, 96

S
Sadauskas Romas 54
Salys Antanas 294
Santvaras Stasys 25, 205
Saroyan Villiam 262, 269, 293
Sartre Jean-Paul 205, 292
Saudargas Algirdas 36
Shakespeare William 289
Shapiro Meyr 31
Senkevičius Česlovas 204
Sezemanas Vosylius 274, 276
Silvestravičiūtė Vanda 151
Simavičienė Regina 116
Simavičius Petras 116
Simonaitytė Ieva 46
Sireikienė Aldona 95-96, 143-145
Sirijos Gira Vytautas 293
Skablauskaitė Jolita 201
Skardžius Vytautas 301-302
Skeivys Rimantas 235, 236
Skerstonaitė Laima 188-189, 196-197
Sklėrius Kajetonas 18
Slanina Vytautas 37, 39, 43
Sluckaitė-Jurašienė Aušra Marija 25, 252, 261, 266, 269, 294
Sluckis Mykolas 46, 113, 118-120, 179, 181, 182, 200, 202, 204, 205, 207-209, 221, 222, 244, 245, 256, 289, 291, 292, 296, 304, 307
Smalakytė Milda 145
Smetona Antanas 13
Sobeckis Dainius 152, 154-156, 160, 178
Sondeckis Jackus 51, 172, 210
Sondeckis Saulius 172, 210, 211, 224
Sruoga Balys 17, 46, 62, 108, 200, 264
Stakvilevičius Mindaugas 185
Stalinas 31
Stanulis Juozas 76
Stasiulevičius Aloyzas 126, 302
Stasiūnaitė Vida 166
Stepanauskas Leonas 27
Stonis Tomas 12, 17, 33, 279
Stoškus Krescencijus 21, 22
Striogaitė Dalia 82
Striogaitė Erika 294
Strumylaitė-Čepulienė Aldona 35, 36, 167
Subačius Algimantas 227-229
Sutema Liūnė 41, 52, 66, 200, 201, 290
Sventickas Valentinas 37, 71, 78, 79, 85, 86, 90, 93, 101, 104, 105, 113, 117, 122-125, 128, 129, 131, 135, 141, 143, 150, 160, 213-216, 218, 240, 242, 258, 259, 262, 263, 290, 294, 307

Š
Šalkauskienė Julija 70

Šalkauskis Stasys 46, 200
Šatkuvienė Vanda 58
Šedžius Alvydas 166, 230
Šerelytė Renata 220-223, 292, 304
Šešplaukis-Tyruolis Alfonsas 39, 200, 249
Šidlauskas-Archipovas Valerijus 58
Šilbajoris Rimvydas 97, 130, 133, 147, 202, 222, 293
Šileika Ričardas 211-213
Šilėnienė Ona 25, 44, 88
Šilinis Romanas 103, 116
Škėma Antanas 57
Šlepikas Alvydas 85-87, 90, 104, 298, 307
Šlivinskas Almantas 281
Šliūpas Vytautas 27
Šminkė Michaelis 91
Šniuolis-Vytenis Vytautas 58
Šukys Gediminas 53
Šusteris Chaimas 234
Švažas Algimantas 132

T
Tamošaitis Bronius 219-223
Tamulionis Jonas 224
Tarasti Eero 250, 272, 276
Tereškinas Artūras 147
Tininis Juozas 57, 105, 201, 290
Tiškevič Beata 85
Tručinskas Audrius 101
Trumpa Vincas 135
Tulys Antanas 201, 290
Tumkevičius Kazimieras 76

U
Urbaitis Vygantas 204-209
Urbas Dominykas 195
Urnėžiūtė-Starkuvienė Uršulė 51
Užurka Jonas 253, 254, 259, 261, 264, 266, 268, 269, 293, 308

V
Vaičaitis Adolfas 18, 117, 126, 279, 294
Vaičekonytė Rimanta 43
Vaičiulaitis Antanas 62, 74
Vaičiulevičienė Birutė 91
Vaičiūnaitė Judita 153, 201, 202, 289, 293
Vaisieta Tomas 39
Vaišvila Kęstutis Brunonas 232
Vaitiekūnas Rimantas 262
Valentaitė Tautvydė 159-160
Valentas Skirmantas 202
Valery Paul 289
Valionis Arvydas 293
Valtonas Arvo 202
Vanagas Rimantas 243-245, 294, 308
Varnelis Kazys 126, 144, 152, 245
Vasiliauskas Kazimieras 109, 147, 157, 206, 251, 262, 264
Vaškelis Aleksas 57
Venckus Antanas 40, 96
Venclauskis Kazimieras 210
Venclova Tomas 135, 246-248, 252, 261, 263, 266, 292
Venclovas Petras 104, 232
Veteikis Vytautas 36, 47, 51, 58, 202
Vėlyvytė Birutė 58
Vienuolis Antanas 16, 17, 244
Vilimas Vytautas 281
Vilkončius Laimis 224, 226, 229
Viliūnas Giedrius 198, 200, 285
Virkau Vytautas Osvaldas 48, 126, 239
Vitkus Ričardas 82
Vydūnas 200, 251, 258-260, 264, 268, 269
Vyšniūnas Vladas 81, 94, 98, 307
Volbikas Kazys 57
Volertas Vytautas 244, 265-266
Voroneckas Jonas 145

Z
Zalatorius Albertas 233
Zamulskienė Inga 168
Zemlickas Gediminas 284
Zieduonis Imantas 293
Zobarskas Stepas 17
Zubovas Rokas 235
Zubovas Vladimiras 27

Ž
Žalėnas Gerardas 157
Žalys Vygantas 177
Žėkaitė Janina 233
Žemgulytė Paulina 22, 50
Žibikas Giedrius 164-167
Žilaitytė Joana Danutė 118
Žirgulys Aleksandras 107
Žirgulys Jonas 158
Žymančius Jonas 175
Žymančius Laurynas 241-245
Žoromskis Kazimieras 126, 130, 131

Va303 **„Varpai“: istorija, autoriai, akcentai :**
prisiminimai, straipsniai, studijos, laiškai /
sudarytojas Leonas Peleckis-Kaktavičius. – Šiauliai :
Literatūros almanacho „Varpai“ redakcija, 2011. –
318 p. : iliustr.
Santr. angl. – Bibliogr. išnašose. – Asmenvardžių
r-klė: p. 311-317.
ISBN 978-9955-667-15-5

Knyga skirta literatūros almanacho „Varpai“ 70-mečiui, jo sumanytojui A. J. Greimui ir pirmajam redaktoriui K. Jankauskui. Atnaujintų „Varpų“ leidėjai per porą dešimtmečių sukaupė nemažai medžiagos, susijusios su almanacho geneze. Nemažiau svarbūs kūrėjų, turėjusių įtakos „Varpų“ svoriui karo metais ir vėl Lietuvoje atkūrus Nepriklausomybę, portretai.

UDK 070(474.5)(091)

„VARPAI“: ISTORIJA, AUTORIAI, AKCENTAI
Prisiminimai, straipsniai, studijos, laiškai

Redaktorė Silvija Peleckienė
Dizainerė Rasa Šeikuvienė

Leidėjas Literatūros almanacho „Varpai“ redakcija, el. p.: varpai@splius.lt
Spausdino UAB „Neoprintas“, Šarūno g. 12, Šiauliai. Už spausdinimo kokybę atsako spaustuvė.